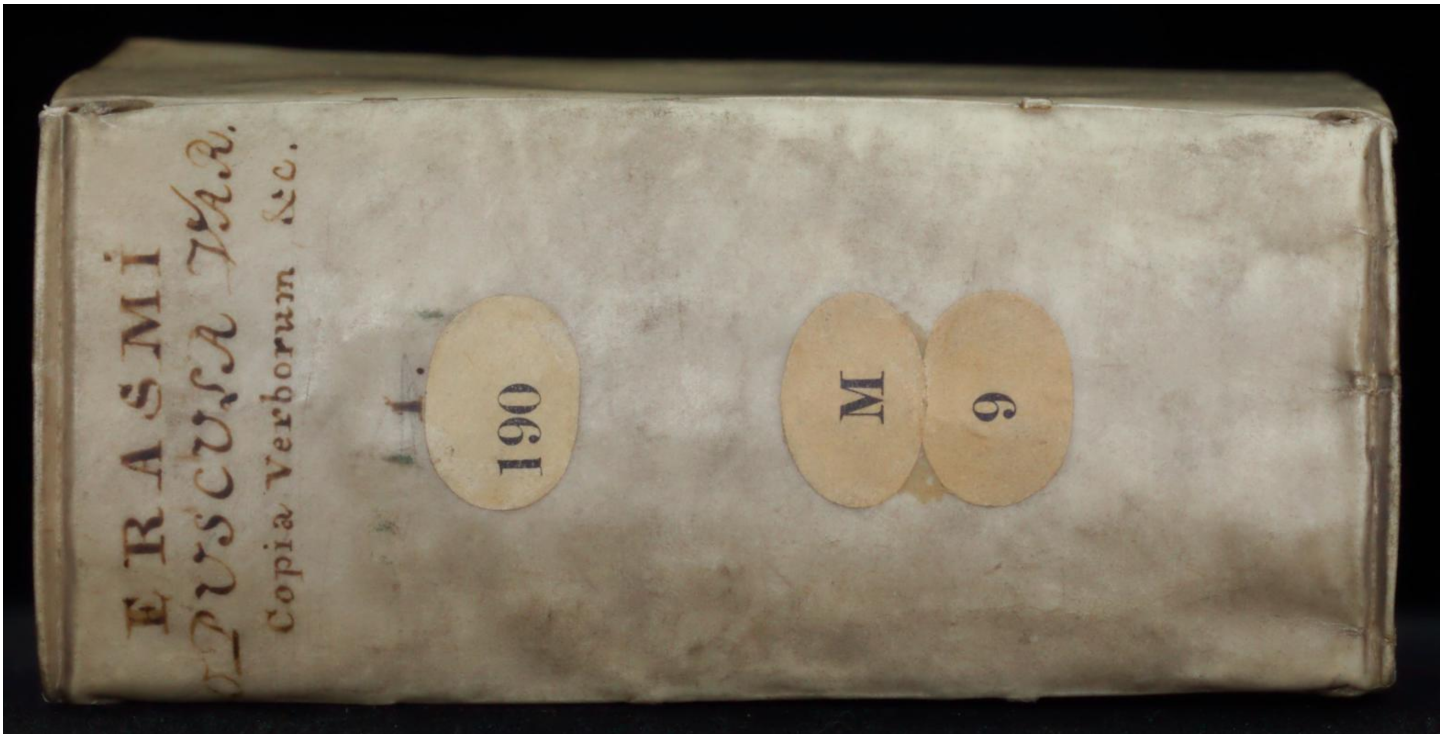
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

DES. ERASMUS
ROTERODAMUS,
De
MATRIMONIO
CHRISTIANO.

Acceſſit LUDOVICI VIVIS *de*
Conjugii origine & utilitate
Diſcurſus.

LUG. BATAVORUM,
Ex Officina JOH. MAIRE,
cIↃ IↃ C L,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

INCLYTÆ ANGLORUM REGINÆ

D. CATHARINÆ
Matronarum decori.

D. ERASMUS ROTERODAMUS S. D.

IAM PLUSquàm biennium eſt, Regina clariſſima quod clariſſimo D. GUILHELMO MONTIIOVIO aulæ tuæ præfecto, recepi me nonnihil conſcripturum de inſtitutione Chriſtiani matrimonii. Quanquã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

autem mihi perpetua fuit uſq; voluntas pręſtandi, quod ſpoponderam, tamē toties tot negociis, moleſtiis, ac morbis, ab hoc negocio vel ſubmotus ſum, vel avocatus, ut cœperim vereri, ne fidem meam hic requireret, quam ſero quidē libero, cæterum an in totū liberem neſcio. Nam qui juſto numero, ſed iniquo pondere nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſatis proba materia reſolvunt æs alienum, à cõmodis creditoribus dimittuntur, cum difficilibus habent litem. Idẽ mihi metuo, niſi quod res eſt cũ ęquiſſimis ac facillimis creditorib: Ad hoc ut vivat ſpiretq;, deinde ut ſibi conſtet quod ſcribis, plurimum habet momenti calor & impetus animi, ſi liceat illũ perſequi. Nunc mihi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nunquam contigit totum biduum in argumento ſuſcepto perſeverare. Vnde mirabor ipſe, ſi nō offendet paſſim frigens & abruptus ſermo. Quod ſi ego in depingēdo matrimonio non ſatis probum artificē prǫſtiti, tamen ex tuis ſanctiſſimis moribus abſolutū exemplar petere licebit, vel ſanctiſſimi vel feliciſſimi cōjugii. Abſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

adulationis ſuſpicio. Nõ tua bona, ſed dona Dei in te tũ miramur tũ prædicamus. ELISABETHAE Hiſpaniarum quondã reginę, matris tuæ virtutes heroicæ pridem orbe toto celebrabantur, cujus integerrimi mores vere bon⁹ odor erat Dei in omni loco. Tuæ dotes nobis propius cognitę ſunt, ex quibus & illius virtutes ęſtimamus nõ

aliter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

aliter quã ex tabula pictoris artem agnoſcimus. Nec minus abſolutum opus in MARIA filia tua expectamus. Quid enim non expectemus à puella ſanctiſſimis prognata parentib., & ſub tali matre educata? Dominus hanc felicitatem orbi Chriſtiano ut perpetuam eſſe velit precor. Bene vale. dat. Baſileę. An. MDXXVI. Id. Iulii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Christiani Matrimonii

INSTITUTIO

Per

D. ERASMUM ROTERODAMUM.

QUUM *nulla vitæ noſtræ portio ſit quæ non curam haud vulgarem deſideret, tamen præcipua ſollicitudo debetur is, quæ non ſolum ſuam quandam aderunt vel utilitatem vel perniciem, verum etiam* [a] *ſeminaria ſunt unde ullulat omnium affectuum, opinioum & actionum vel ſanitas vel petis. Proinde vigilans agricola, quanuam nulla in parte ſibi dormitanum putat, tamen arborum radicibus nte omnia proſpicit, nimirum intelliens hinc proficiſci totius arboris inolumitatem. Et ædiles quibus hujuſmodi provincia delegata eſt, canales*

a Fontes bonorum ac malorum.

quidem non negligunt, ſed ipſis fontibus primam impartiunt curam, quod his vitiatis, plurimum incommoditatis ad univerſam rem publicam perveniat. a *Proinde ſancti patriarchæ, quorum omnis vita, nobis vivendi formam depingit, quocunque terrarum demigrabant, ſummo ſtudio parabant ſibi fontes aqua ſalubri ſcatentes, pro his belligerabantur, hos obturatos refodiebant, quos & poſteritas ut rem ſacram à majoribus traditam venerabatur. Ac mihi quidem præcipua radix, præcipuuſque fons, unde maxima pars vel felicitatis vel infelicitatis ſcatet in vita mortalium, videtur eſſe* b *conjugium. Huic ineundo, colendo, peragendoque ſi juſta cura impenderetur, profecto longe melius ageretur cum rebus humanis quam nunc agitur. Et tamen haud ſcio quo pacto fit, ut vix ulla vitæ functio neglectior ſit apud Chriſtianos, quàm hæc.* c *Magni refert quomodo quis naſcatur, ſed*

a Allegoria fontium, quos foderunt patriarchæ.
b Conjugium fons. c Nativitas & educatio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

multo maxime, quibus rationibus & exemplis à teneris formemur & inſtituamur. Atque hos duos vitæ fontes complectitur matrimonium; gignendi & educandi. a *Quid quod hinc rerum publicarum etiam felicitas pendet, niſi forte nihil intereſſe putamus, quibus majoribus prognatus, quibus opinionibus imbutus, quibus exemplis formatus domi ſit, qui capeſſit rempublicam, aut niſi credimus eum ſancte tractaturum rem aliorum, qui ſuæ domi nequiter atque turpiter vivere conſueverit.* b *Proinde veteres illi philoſophi qui naturam ducem ſequuti, recte vivendi ceu leges quaſdam tradiderunt, nulla de re ſanctius religioſiúſve conſcripſerunt, quàm de conjugio, quum alii complures, tum præcipue, quorum ſanè monumenta nobis extant, Ariſtoteles, Xenophon, & Plutarchus.* c *Quinetiam ii, qui legibus proditis vitæ mortalium conſulere ſtuduerunt, præcipuam curam habue-*

a Res publica b Philoſophi de matrimonio.
c Leges civiles.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

runt matrimonii, multa præſcribentes quæ ad firmitatem ſanctitatemque conjugiorum, & ad liberos ſicut oportet habendos educandosque pertinent. Hinc tot leges de ſponſalibus, de divortiis & adulteriis, de jure parentum in liberos, de officio liberorum erga parentes. Apud a *Chriſtianos videtur minor habita matrimonii ratio, quàm par erat. Id quamobrem acciderit, non ſatis liquet. Equidem præter alia ſuſpicor & illud in cauſa fuiſſe, quod priſcos illos admirabilis quidam ardor habebat cœlibatus ac perpetuæ integritatis. Itaque complures extiterunt, qui pro viribus extulerunt laudes virginitatis, qui virginibus & viduis pie ſanctéque vivendi præcepta tradiderunt: erga conjugatos non fuit eadem ſollicitudo. Sed bene habet, quod ipſe Dominus* IESUS, *haud gravatus eſt conjugatis non ſolum honorem habere multis modis, verumetiam vivendi formam præſcribere, quod idem non indiligenter fecit Petrus Apoſtolorum*

a Chriſtiani.

prin-

princeps, ſed hoc diligentius Paulus præcipuus Eccleſiæ doctor. Hos igitur potiſſimum imitati, conabimur & nos aliquid adferre pro noſtra virili, quod conjugii ſacramento copulatos vel excitet vel formet, in hoc ut ſanctiſſimæ profeſſioni quam à Chriſto traditam & honeſtatam ſuſceperunt, reſpondeant.

Non erat quidem alienum ab hoc argumento matrimonii laudes verbis attollere. Religioſius enim in eo verſatur, qui didicit meminitque quanta ſit dignitas ſanctitasque conjugii, verum quoniam id aliâs à nobis factum eſt ſatis, ut mihi cum pleriſque videtur, a *plus ſatis ut quibuſdã iniquioribus, nunc tantum ea trademus quæ pertinent primum ad ineundum auſpicandumque matrimonium, deinde ad confirmandum tranſigendumque feliciter, poſt hæc quæ ad ſobolem educandam faciunt. Nam hic eſt præcipuus conjugii fructus.* b *Igitur natura (ut ab hujus elementis ſumamus ex-*

a Diviſio. b Prima naturæ,

ordium, quanquam & naturæ conditor moderatorq; Deus eſt, cujus omniũ præcipua providentia fuit, ut quod conditum eſſet haberet addita præſidia, quibus ſuam incolumitatem tueretur) nullum firmius præſidium indicavit, quam hominum mutuam inter ipſos charitatem ac benevolentiam. a *Quoſdam igitur neceſſariis vinculis copulavit, ut eam conjunctionem homini nec accerſere ſibi fuerit in manu, nec excutere ſi velit. Quàm tenacibus neceſſitudinis vinculis pietas aſtringit parentes liberis ac liberos parentibus, cuius admiranda veſtigia licet & in brutis animantibus intueri, denique in feris etiam & immanibus. Quàm arcto charitatis fœdere fratres ac ſorores conſociavit. Atque hæc naturæ vis adeo penitus inſita eſt cunctarum gentium ſenſibus, ut publica nominum uſurpatio in obſervantiæ, charitatis & concordiæ ſignificationem abierit. Siquidem vulgo patrem appellant cui reverentiã debent & obſer-*

a Charitas ex cognatione.

van-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

vantiam, filium quem unice charum habent, fratrem quicum eximie convenit. Atque hæc benevolentia quaqua verſum longe lateque ſpargit ramos, agitque radices, ſuperne recta ſerie ad avos, proavos, abavos, atavos, tritavos: inferne ad nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes: à dextra lævaque ad fratres, ſorores, patrueles, conſobrinos, cæteroſque quibus deſunt propria vocabula. Iam ſi per obliquas aſcendas lineas, occurrunt patrui, avunculi, amitæ, materteræ, patrui & avunculi magni, propatrui, proavunculi, proamitæ & promaterteræ, cæterique quibus non ſunt peculiares voces inditæ. Sin ad eundem deſcendas modum, occurrit turba nepotum ex fratribus ac ſororibus, & ex iiſdem nepotes ac pronepotes. Quin & in aſcenſu ſtirpis ſeſe latius uſque fundunt charitatis cognomina. Dyas enim quæ eſt in parentibus, duplicatur in avis & aviis, fit ogdoas in proavis & proaviis, quæ & ipſa rurſus duplicatur in abavis & abaviis, atque ita deinceps in

cæteris. Si deorſum ſpectes, occurrunt filiorum ac filiarum, nepotum ex his ac pronepotum examina, quemadmodum & in ramis cæteris, donec longo progreſſu paulatim evaneſcat cognationis affectus. Verum hic rurſum inſtaurandæ benevolentiæ ſuccurrit a *affinitas, veluti renovans naturæ neceſſarias copulas. Eſt enim hæc conjunctio ceu media inter eas quas natura nobis inſcientibus aut nolentibus adjungit, & eas quas nobis volentibus judicioque aſciſcimus. Nam & filia nupta parat tibi filium, & ſoror elocata parat tibi fratrem. Quin* b *& officia neſcientibus exhibita, ſuccedunt in pietatis vocabula. Nam veluti mater eſt, quæ vagienti mammam dedit, & nutricius ætatis teneræ patris amatur vice. Similiter qui pueritiam honeſtis diſciplinis expolierunt, ut parentis affectum obtinent in diſcipulos, ita viciſſim ab illis obſervantur parentum loco. Iam* c *adoptio cognationem imaginatione inſtaurans, ſæpe firmior eſt*

a Affinitas, b Charitas ex officiis. c Adoptio.

vera

vera ſanguinis propinquitate. Reppe-
rit autem Eccleſiaſtica pietas, quo la-
tius etiam propagaret inter Chriſtia-
nos mutuæ benevolentiæ cauſas a co-
gnationis religionem innovans, inter
baptiſtas, ſuſceptores, ſive catechiſtas,
& eos qui ſacro lavacro regenerantur
n Chriſto. b Verum haud ſcio an hæc
omnia fœdera ſuperet, animorum con-
unctio quæ ſola voluntatum propen-
ione judicioque coiit. Apud priſcos
nim, quum adhuc integritatis veſti-
ia reſiderent in moribus hominum,
vix ullum affinitatis aut propinquita-
is nomen ſanctius erat, quàm amici-
iæ, quod c hoſpites etiam ac bene me-
itos complectitur. Non hic remorabor
ectorem commemorandis amicitiæ le-
ibus, aut exaggerandis inſignium
micorum exemplis, quæ clariſſimo-
um hominum literis celebrata nemi-
i poſſunt eſſe obſcura. d Verum inter
mnia vel naturæ, vel judicii, vel u-
riuſque fœdera nullum vel arctius,

a Cognatio ſpiritualis. b Charitas ex conjun-
ctione animorum. c Hoſpitium. d Arctiſſima
ſocietas è conjugio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

vel ſanctius conjugio, quod abſolutiſſimam fortunarum omnium communionem eamque perpetuam ſic inducit, & corpori corpus, animum animo, ſic connectit, jungit & coagmentat, ut è duobus hominibus videatur unum reddere. Pythagoras amicitiam definivit unam animam, hic plus eſt, nimirum unum etiam corpus. Præcipua conjugii pars eſt animorum conjunctio. Proinde qui corpora jungunt animis diſſidentes, in ſtupro vivunt verius quàm in matrimonio.

a *Eſt enim proprie matrimonium legitima perpetuaque viri ac mulieris, ſtudio gignendæ ſobolis, inita conjunctio, vitæ ac fortunarum omnium individuam ſocietatem adducens. Manebit interim jureconſultis illabefacta ſua definitio. Definivimus enim ad commoditatem negocii quod inſtituimus, ad quod convenit exemplum omnibus numeris ſuis abſolutum.*

Hanc enim formam propoſuiſſe non in hoc tantum profuerit, ut oſtendamus,

a Definitio matrimonii.

mus, quicquid in ulla ſocietate firmum ſanctumque eſt, id multo uberius firmiuſque eſſe in conjugio, verumetiam ad alia permulta, quæ in hac incident diſputatione. Eoque depinximus germani verique conjugii ſimulacrum, quo ſcopus ſit evidentior, ad quem deſtinanda ſit omnis intentio ducentis ac nubentis. Nam huic ſermoni non admiſcemus unicum illud & ſingulare conjugium virginis matris, quod omni prorſus exemplo caret, ſemperque carebit. Nos vulgaris matrimonii cauſam tractamus. Et ſi tempeſtivum videtur huc aliquid è dialecticorum ſcholis adducere, quum audis legitimam conjunctionem, genus habes nominis definiti. Nam & fœdus & contractus legitimæ ſocietates ſunt, quum abſint ab appellatione matrimonii: quum audis ſtudio gignendæ prolis, habes differentiam. Nam ea matrimonii rationem diſcernit, à cæteris quamlibet legitimis conjunctionibus. Porrò quod adjicitur, vitæ ac fortunarum omniũ individuã ſocietatem adducens, ſit ſa-

nè proprii loco. Solet autem natura rei, ſecundum quatuor cauſas expendi, proinde ſi requiris materiam, audis viri & fœmina, ſimulque admoneris, conjugia quæ coëunt inter impuberes, aut effœtos non proprie dici conjugia juxta exactam hujus vocabuli rationem, quod in illo nondum ſit vir ac fœmina, in hoc jã eſſe deſierint. Si cauſam efficientem ſcire cupis, audis, legitima conjunctio. Lex enim autor eſt veri matrimonii, ſed hujus legis autor eſt Deus, qui primus junxit marem ac fœminam, moxque conjugii leges præſcripſit, dicens: Et erunt duo in carnem unam. Et, Propter hoc relinquet homo patrem ac matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Item, Creſcite & multiplicamini & replete terram. a *Itaque matrimonia quæ non coëunt legitime, hoc eſt autore & auſpice Deo, non cadunt in hanc germanam appellationem matrimonii, licet Eccleſia indulgentia quadam coniugii genera, haud quaquam* γνήσια, *patitur venire in hu-*

a Matrimonia quædam tolerat eccleſia.

ius

ius vocabuli conſortium. Formalem cauſam accipe, dum audis conjunctionem & ſocietatem vitæ. Non enim eſt matrimonium, niſi connubialis animorum conſenſus intervenerit. Vnde a excluduntur ab hac formula, ſtupri ſocietas, & coacta matrimonia. Finis autem eſt propagatio ſobolis, unde nec inter effœtos ſenio, nec inter eos qui deplorata ſunt ſterilitatis, verum coit matrimonium, juxta propriam & exactam quam nos propoſuimus, matrimonii rationem, tametſi quaſdam matrimoniorum ſpecies ſecundæ tertiæque claſſis non rejicit Eccleſia, de quibus nonnihil attingemus ſuo loco, ſi forſitan inciderit opportunitas. Nunc illud tantum agebatur, ut perſpicuum eſſet, quicquid in ullo ſocietatis genere firmitatis eſſet, in omne id uno matrimonio conjunctum eſſe. b Sunt autem tria præcipue, quæ ſocietates hominum firmas reddunt, & indiſſolubiles, natura, lex, & religio. c Naturæ voca-

a Coacta non ſunt matrimonia. b Societates firmas reddunt tria. c Natura.

bulo continentur non ſolum parentum ac liberorum, fratrum, affinium & cognatorum inter ipſos fœdera, verum etiam omnis honeſta conjunctio quam omnibus inſita ratio jubet ſervari, nefariam eſſe commonſtrans eius violationem. a *Nulla lex hominum punit amicum perfidum, aut ingratum, ſed quis non execratur proditorem amicitiæ, & ingratum erga bene meritos? Hoc malum ideo non punit lex civilis, quia nulla par flagitio pœna potuit excogitari, & publicam execrationem abunde magnum ſupplicium eſſe duxit. Eoque turpius eſt amicitiam reſcindere, quàm contractus legitimos, quod hæc ſine tabulis, ſine teſtibus, ſine pignoribus, ſola fide, liberaque animorum benevolentia coit. Nec ullis inſtrumentis quiſquam arctius obligari poteſt, quam qui gratuita benignitate aſtringitur, ita ſponte credentis beneficium, ut ſibi nec repoſcendi, nec exprobrandi ius faciat reliquum, nimirum fretus accipientis animo, de*

a Amicitiæ jus.

quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quo tanti ſceleris ſuſpicionem non ſuſtinet in pectus recipere. Verum ubi propior animorum conjunctio, ubi certior fiducia, quàm in matrimonio, quum uterque volens ſeſe tradat in poteſtatem alterius, ſibi quodammodo jus adimens ſui corporis, adeo nihil ſuſpicans de divortio, ut in nuptiis vel nominaſſe divortium, peſſimi ſit ominis? a Quanquam enim apud Iudæos & Ethnicos, leges videntur indulſiſſe viris repudiandi poteſtatem, tamen ſenſus communis mortalium ſemper inter inauſpicata poſuit divortiū, quemadmodum ingratitudinem & amicitiæ proditionem. Quin & hoc nomine ſuperat omnem amicitiam quamvis arctam, conjugum copula, quod nihil vetat, quo minus multos amicos unus habeas: nec poteſt idem eſſe benevolentiæ vigor, in multos diſtractæ, qui unius in unum collectæ, id quod fit in matrimonio. Apud Scythas indecorum habebatur, unum eſſe multis amicum, quam Græci vocant polyphiliam,

a Divortium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nec Heſiodo placet πολυξενία, nihilo magis quàm ἀξενία. Polygynæcia vero quanquam patriarchis quibuſdam ac regibus conceſſa legitur, certe nunc in totum ſublata eſt. Accedit autem & efficax naturæ glutinum, quod ſexus in ſexum genuina propenſio, penitusque inſitum gignendæ prolis deſideriū, addit fœderi animorum. Et hactenus de naturæ firmitate. a *Iam leges quibus modis caverunt, ne reſcinderentur hominum ſocietates? Addiderunt ſtipulationes, teſtes, tabulas, obſides, pignora, pœnas. Quid horum non multo ſanctius adhibetur matrimonio, germano veroque quod nunc tractamus? Interponitur autoritas majorū, legitimis tabulis ac teſtibus fiunt ſponſalia. Intercedit inter ſponſum & ſponſam ſtipulatio verbis conceptis. Olim juxta Romanorum leges, apud Cenſorem verbis conceptis edebatur ſolenne jusjurandum. Vnde & Aulus Gellius narrat cuidam à Cenſore dictam mulctam, quod interrogatus ex more: Et*

a Lex.

tu ha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

u habes uxorem ex animi tui ſententia? intempeſtivo joco reſponderit, Equidem habeo, ſed Hercle non ex animi tui ſententia. Id nunc agitur apud ſacrificum publice, privatim apud teſtes. De futuris nuptiis præmonetur populus, ſi quis quid forte novit quod in poſterum dirimat conjunctos. Solenni pompa, ſpectatore populo, ducitur ac reducitur ſponſa, quo magis excludatur omnis cauſificatio quæ ſemel initam ſocietatem queat labefactare. Quod autem pignus certius aſtringat ullum fœdus quàm liberi communes, qui ob hoc ipſum Latinis pignora vocantur? Porrò pœna violati matrimonii triplex eſt. Prima quam ego leviſſimam eſſe arbitror, eſt apud Iudæos lapidatio, apud Romanos gladius. Secunda, mortalium publica deteſtatio. Tertia, ſupremi numinis ultio, quam nemo nocens poteſt effugere. Sed de his fuſius loquendi dabitur aliâs opportunior locus. Nunc quod inſtituimus abſolvetur. a *Summa contractuum firmitas*

a Religio.

mitas petitur ex religione, quæ ferè conſtabat hiſce rebus, jurejurando, devotione, obteſtationibus, ſacris, aliiſque ceremoniis. Siquidem apud ethnicos, tametſi ſuperſtitioſos dæmonum cultores, magna tamen religione peragebantur nuptiæ. Habebant Iovem Gamelium, cui perſuaſum habebant eſſe curæ conjugii fœdera, per quem non eſſent impuniti qui ea violaſſent: habebant pronubam Iunonem, cujus auſpiciis proſperarentur conjugia: habebant Venerem, à cujus munere fluere credebant fœcunditatem, qui nimirum fructus eſt matrimonii. His auſpicibus ac veluti teſtibus inibatur conjugium, ac præter ſponſaliorum conventa, præter jusjurandum, quod apud veteres ſanctiſſimum habebatur, magno Chriſtianorum hujus temporis pudore, præter execrationem violaturi, præter commiſſas dextras, fidei ſymbolum: præter junctum oſculum, mutuæ charitatis indicium: præter ſtipulationẽ & datam arrham, adhibebatur & ſacrificium: id peragebatur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tur Iunoni, Veneri, & Gratiis. Iuno caſtum reddere putabatur, Venus fœcundum, a Gratiæ benevolentiam mutuam interrumpi non ſinebant. Atque illi quidem impiis ſymbolis piam doctrinã nobis commendabant. Quod impietate differimus ab illis, gratias agamus divinæ miſericordiæ, quæ nos per filium Dei liberavit ab impio cultu dæmonum. Cæterum pudeat nos Chriſtiani cognominis, ſi negligimus quod homines ethnici tanto ſtudio ſervandum tradiderunt: & ſi nos ad ſancte colendum matrimonium non commovet vera religio, quum illos huc adegerit vana ſuperſtitio. Nos enim pro Iove Gamelio habemus Deum patrem, qui in paradiſo dicavit conjugium, remunerator ſervantium ab ipſo præſcriptas matrimonii leges, ultor violantium. Habemus pro Iunone Dei filium, qui ſua præſentia miraculorumque primitiis conjugium conſecravit. Habemus pro Gratiis Spiritum ſanctum, qui ſacramentum hoc ſicut opor-

Dii præſides crediti conjugiorum.

tet

tet accipientibus aſpirat arcanum mutuæ charitatis affectum, ut jam non humana benevolentia juncti ſtudeant voluptati corporis, ſed cœleſti dono charitatis afflati, propius jungantur religione mentium erga Deũ, quàm inter ipſos corporali convictu ſociantur. Pro Venere habemus ſanctam Eccleſiam, cujus autoritas decorat confirmatque legitime coita matrimonia. Denique res veluti ſacra, ut eſt, peragitur in loco ſacro, adhibetur legitimus ſacramenti miniſter, proferuntur læti ominis preces, admovetur Evangelii codex, immolatur non hoſtia pecudis, ſed agni immaculati, qui ſacratiſſimum hoc nobis reliquit nunquam interrumpendi fœderis ſymbolum. Tantum veræ religionis adhibetur conſecrando matrimonio, & adhuc reperiuntur inter Chriſtianos, qui non vereantur illud ceu rem prophanam violare? Quoq; ſanctius eſſet nobis coniugium, haberetur que juxta Pauli a *doctrinam honorabile connubium in omni-*

a Hebr. 13.

bus,

bus, & thorus immaculatus, aliqua ex parte Deus plus habuit honoris matrimonio, quàm virginitati, quanquam & hæc habet ſua peculiaria decora, quibus ad angelicam uſque dignitatem aſſurgit. Quid enim habet Eccleſia ſecundum Deum charius aut ſacratius ſeptem illis myſteriis, quæ ſponſus Chriſtus ſponſæ ſuæ veluti pignora quædam redituri, & abſentis interim ſui, quod quidem ad corporis ſenſus attinet, precioſiſſima mnemoſyna reliquit? Inter hæc chariſſima pignora, inter hæc precioſiſſima monilia, inter hæc ſacra ſui monumenta, matrimonium eſſe voluit. Nam hoc honoris virginitas ſibi non poteſt vindicare. Quoque magis liqueat quàm magnifica res ſignificetur hoc nomine ſacramenti, a *ſive ut Græci vocant myſterii, ſciendum eſt in conjugio legitimo, velut in cæteris ferè ſacramentis, tria ſpectanda eſſe, imaginem, arram, & exemplum.* b *Imaginem voco congruentiam ſigni, cum archetypo cui re-*

a In conjugio tria. b Imago.

ſpon-

ſpondet ſimilitudine: a *arram donum ſpiritualis gratiæ, quod velut ex pacto per adminiſtrationem ſacramenti infunditur:* b *Exemplum quod in illa ſimilitudine nobis commendatur imitandum. Quemadmodum autem ſtatuis hoc plus exhibetur honoris, quo major eſt perſonæ maieſtas quam repræſentant, cuiuſmodi ſunt principum, divorum, ac ſupremi numinis imagines: ita ſacramentorum dignitas ex eo quod arcana ſignificatione repræſentant æſtimatur. Quid autem ſignificat nobis illa ſenſibilis viri fœminæq; conjunctio? In primis ſummum illud & ipſis etiam angelis adorandum myſterium, quo ſe divina natura ineffabili nexu ſic junxit humanæ, ut in unam & eandem hypoſtaſim jungerentur filius Dei, anima humana, & corpus humanum, ac cœleſtia cum terrenis, æterna cum mortalibus, viſibilia cum inviſibilibus, infinita cum finitis, creata cum increatis, ſumma cum imis, indiſſolubili copula ſociarentur.*

a Arra. b Exemplum.

Quid

Quid hac ſocietate divinius? In unam perſonam conveniunt tam diſſimiles naturæ, citra ſubſtantiarum confuſionem, ſed tanta communione hypoſtaſeos, ut unus & idem vere prædicetur Deus & homo, filius Dei, Deus ex Deo, immortalis ex immortali, ſine tempore natus, & in tempore homo natus ex homine, idem conditor omnium & conditus, mortuus & vivificator omniũ quæ vivunt, ſuſcitator mortuorum & morti traditus. Audis utrobique unitatem, hic ex Deo & homine unam hypoſtaſim, illic audis huius unitatis imaginem: Et erunt duo in carnem unam. Hic junguntur, non confunduntur naturæ, illic copulantur non confunduntur ſexus. In illa divina copula, naturis junctis non confuſis, ſuus manet ordo, & quod potius eſt amplectitur id quod eſt infirmius, nimirum humanam naturam divina. In matrimonii fœdere viro ſua manet autoritas: quæ tamen infirmiorem ſexum ſic fovet atque amplectitur, ut æqua ſit vitæ ſocietas, non dominatus. Vir

enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

enim formæ & actus rationem habet, fœmina materiæ formam appetentis. O dyadem ineffabili ratione redactam ad henadem, in Deo & in homine, in marito & uxore: utriuſque coniunctionis autor Deus, conciliatrix charitas. Filius ſuſcepit humanam naturam, ſed opificium totius erat divinitatis. Quid audis de matrimonio? Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Si in perſona Chriſti ſeparari poteſt Deus ab homine, ſeparetur in coniugio maritus ab uxore.

Vbi divortium incidit, ibi videtur nunquam fuiſſe verum matrimonium. Si recte dixit ille, Amicitia quæ deſinere potuit, nunquam vera fuit; rectius dixeris: Coniugium quod diſiungi potuit, nunquam verum coniugium fuit. Faceſſat calumnia; verum appello matrimonium, non quod legibus ratum eſt, ſed quod inter virtute pares veris affectibus conglutinatur. Quicquid autem animi dotibus copulatur, vix unquam reſcinditur. Contulimus unam ſimilitudinem, quatenus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nus res hominum congruere poſſunt rebus divinis. Habes ex duobus diſparibus unum, habes copulam indiſgregabilem, habes autorem utriuſque eundem, habes charitatem utrobique conciliatricem. Quid enim pertraxit filium hominis in noſtræ naturæ conſortium, niſi charitas ineffabilis? Et matrimonium quod non conciliat mutua benevolentia, non meretur nomen conjugii. Sed ubi a fructus conjunctionis? Hoc ornatu ſponſus ille cœleſtis trabea noſtri corporis ornatus præceſſit è thalamo ſuo, primum depulſurus rivalem, mox ſibi vindicaturus ſponſam ſuam Eccleſiam, quam liberavit morte ſua, quam lavit ac purificavit ſanguine ſuo, quam dotavit arcanis ſpiritus ſui dotibus. Quàm vero numeroſam ac felicem ſobolem genuit & quotidie gignit è ſua ſponſa Chriſtus, infuſo cœleſti ſemine ſermonis divini, quemadmodum ſcribit Iacobus apoſtolus: Voluntarie enim nos genuit verbo veritatis, ut ſimus initium

a Fructus conjugii inter Chriſtum & ſponſam Eccleſiam.

tium aliquod eius creaturæ. Etenim ſi Paulus recte dicit: a *Nam in Chriſto Ieſu ego per Euangelium vos genui. Et rurſum,* b *Filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus in vobis: quanto juſtius hoc Chriſto tribuitur hujus novæ generationis autori principique filiorum, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Hæc nimirum eſt illa feliciſſimæ fœcunditatis ſponſa Chriſti, de qua prædixerat afflatus ſpiritu David: Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Vna domus eſt omnium filiorum Eccleſia. Hic eſt ille pulcherrimus liberorum chorus, de quibus ibidem cecinit: Filii tui ſicut novellæ olivarum in circuitu menſa tuæ. Exciſi ſunt veteres oleaſtri, ſubnatæ ſunt recentes olivarum plantulæ, innocentia teneræ, dulciſſimo fidei & charitatis fructu gravidæ. Cingunt menſam dominicam, unde reficiuntur cœleſti cibo potuque corporis & ſanguinis ſui redemptoris.*

a 1. Corinth. 4. b Gal. 4.

Spiritus

Spiritu contemplatus eſt hanc admi-
randam ſobolem Hebræus ille ſapiens
uiſquis fuit, quum exclamaret: O
uàm pulchra eſt caſta generatio cum
laritate. Quid mirum eſt eam eſſe
ulchram caſtamque, quam à peccatis
bluit ſponſus, quam tot cœleſtibus or-
amentis decoravit? Quid mirum eſt
ſſe cum claritate, quam illuſtravit ille
erus ſol mundi, qui illuminat omnem
ominem venientem in hunc mun-
um?

Hæc eſt illa ſponſa nova, quæ ſyna-
gæ videbatur ſterilis, penitus extin-
o, ſicut arbitrabantur, ſponſo, ſed re
era in cœlum ſubvecto. Subduxit qui-
em ad tempus corporalem præſentiam,
d tamen efficax divini ſermonis ſemen
ea reliquit, non deſinens interim cum
la congrediens ſecretis afflatibus inſi-
uare ſemet in ſponſæ gremium, ut quo-
die gignat ipſi copioſam ſobolem, ex
mni natione quæ ſub cœlo eſt, adeo ut
ſa demirans tam uberem filiorum
oventum, loquatur apud Eſaiam: a

Cap. 49.

Quis genuit mihi iſtos? Ego ſterilis & non pariens, tranſmigrata & captiva: iſtos quis enutrivit? Ego deſtituta & ſola: iſti ubi erant? Quare non gignit amplius ſynagoga? Quia occidit virum ſuum, & pro ſponſo amplectitur jamdudum effœtum Moſen. Verum nova ſponſa, quum maxime vexaretur per Iudæos ac gentes, exiliis, cruciatibus, ac mortibus, tum maxime pariebat ſponſo ſuo legitimos filios ac filias. Nec hunc felicem proventum aſſcribit ſibi, ſed ſponſo gratias agens dicit: a *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus. Primum igitur & omnium maximum myſterium eſt, quod Dei filius humanam naturam ceu ſponſam ita ſibi junxit, ut ex utraque fieret una hypoſtaſis: quemadmodum in matrimonio è viro & fœmina fit una caro.*

Huic proximum eſt, quod is de quo loquitur Ioannes Baptiſta: Qui habet ſponſam ſponſus eſt: indiſſolubili vinculo ſibi copulavit Eccleſiam, non aliter quàm membra corporis ſociantur capiti.

a Eſa, 8.

piti. a *Quum audis caput & corpus, audis duo vocabula, ſed rem commiſnione factam eandem. Sic enim orat in Euangelio ſponſus pro ſponſa ſua, quam à ſe diſtrahi non vult:* b *Non pro eis rogo tantum, ſed & pro iis qui crediturī ſunt per verbum eorum in me, ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te, ut ipſi in nobis unum ſint. Pater ſancte ſerva eos in nomine tuo quos dediſti mihi, ut ſint unum ſicut & nos. Ac mox ibidem: Ego in eis & tu in me, ut ſint conſummati in unum. Et ut intelligas in hoc conjugio myſtico eſſe bonorum ac malorum omnium ſocietatem, ipſe ſic loquitur in Euangelio: Quod uni ex his minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Et in Actis Apoſtolorum occlamat Paulo ſævienti in filios ſponſi; Saule Saule quid me perſequeris? dicturus haud dubie, Quur meos perſequeris, niſi unum eſſet ſponſa cum ſponſo.* c *Neſcit hæc conjunctio divortium, Ego, inquit* d, *vitam æternam do*

a Caput & corpus unū. b Ioan. 17. c Divortium. d Ioan. 10.

eis, & non peribunt in æternũ, &, nemo rapiet illos de manu mea. A calumniæ nomen habet diabolus, vigilans & callidus eſt ad ſeminandas diſcordias inter fratres, rixas inter ſponſum & ſponſam: fremit ereptam ipſi ancillam, ad tantam dignitatem evectam eſſe, nihil intentatum relinquit, quo moliatur inter beue conjunctos divortium: ſed nihil agit, optimus eſt ſponſus eccleſiæ, non repudiat ſemel adamatam: omnipotens eſt, vi non poteſt depelli: ſapientiſſimus eſt, technis ſatanæ circumveniri non poteſt. Veterator ille procurat maleficiis ſterilitates & aborſus, ſed ſpõſus omnia illius veneficia vertit ſponſæ in beneficia. Habes igitur & in hac parabola, ſponſi ſponſæque conjunctionem legitimam, habes nexum indiſſolubilem, habes omnium rerum communionem, habes conjugii fructum, cœleſtem generationem, & novam uti Paulus appellat creaturam. Atque hac quidem parte matrimonii ſacramentum reſpondet baptiſmo. Per matrimonium enim naſcimur huic mundo: per baptiſmum

renaſcimur Chriſto: præſtantius quidem ſic renaſci quam naſci, ſed tamen niſi per matrimonium naſceremur, non eſſent qui Chriſto per baptiſmum renaſcerentur. Porrò quod, ut ait Paulus, ex conjugio naſcimur filii iræ, non eſt culpa conjugii, ſed diaboli, qui primus autor infelicis divortii, naturam bene conditam peccato corrupit. Conjugium prius erat quàm culpa, quæ ſi non fuiſſet ſequuta, felices & nihil aliud quàm eraſmios genuiſſet matrimonium. Nec defuerunt homines eruditi, quorum eſt Ioannes Gerſon, a quibus viſa eſt opinio non omnino rejicienda, ſi quis hanc ſpem conceperit ex divinæ miſericordiæ magnitudine, infantes ex piis parentibus ortos, ſi quo caſu contingat citra culpam hominis, abſque baptiſmi munere decedere, non omnino dedendos eſſe ſuppliciis æternis. Verum utcunque de hoc judicarit Eccleſia, nam meam hic ſententiam non interpono, illud conſtat, etiamſi nunc omne Chriſtianorum matrimonium gignit filios iræ, gignere

a In ſermone de nativitate virginis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tamen in ſpem parata gratiæ. Baptiſmus enim nulli negatur, & à nullo quum eſt neceſſitas, non datur. Fortaſſe non abſurdum fuerit & illud myſterium in matrimonio ſcrutari: Pater cœleſtis qui ante ſecula genuit ſibi parem filium, & rurſus condito per illum mundo quodammodo generi mortalium genuit: idem, eundem craſſius etiam ex virgine Maria produxit. Nec impiæ, mea ſententia, fuerit imaginationis hic ponere a *Deum patrem ſponſum, ſanctiſſimam virginem ſponſam, paranymphum angelum, conceptus opificem Spiritum ſanctum, fœtum Deum & hominem, velut ex homine Deoque mixti generis prolem, quam Latini vocant hybridam, vocabulo videlicet à rebus divinis ſecludendo, tantum hic ſignificationis gratia ſumus abuſi. Nec enim ſanctorum patrum literæ verentur virginem matrem appellare ſponſam Dei, nec Eccleſia veretur huic accommodare, quæ Solomon in Cantico*

tribuit

a Conjugii ſimilitudo inter Deum & beatam virginem.

tribuit Eccleſiæ & Chriſto. Quàm hic multa congruunt matrimonio? Gabriel internuncius excipit virginis aſſenſum, virtus altiſſimi obumbrat, videlicet ſuo complexu. Spiritus ſanctus, conceptus inenarrabilis opifex, ſupervenit, virginis uterus intumeſcit, naſcitur admirandus ille Geryon, triplicis ſubſtantiæ gigas, cuius decurſus fuit primus à ſummo cœlo in uterum virginis, hinc à cruce ad inferos, recurſus ad thronum maieſtatis Dei, ubi nunc ſedet victor ad dextram patris. Apoſtoli Dominũ abnegarunt, ſola virgo, ut pie creditur, perſeveravit in fide coniugii. Habes exemplum firmi matrimonii, quod neſcit ullum divortium. Si quis volet hic quartam imaginem matrimonii contemplari, quemadmodum tota eccleſia, quæ complectitur omnes pios ab orbe condito uſque ad mundi finem, una eſt ſponſa Chriſti, una columba immaculata: ita iuxta moralem ſenſum, a unaquæque anima ad felicitatis æternæ conſortium electa, ſponſa eſt Chriſti:

a Omnis anima pia ſponſa eſt Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nec poteſt in æternum à ſponſo ſuo ſeiungi, cui tot filios genuit quot virtutibus prædita eſt, quotque pia doctrinæ ſanctiſque moribus pertrahit ad amorem Chriſti. Quum igitur tot myſteriorum ſymbola ſint in legitimo matrimonio, merito dixit Paulus: Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Et hactenus quidem de imagine, quod ad hanc rem ſatis eſſet, dixiſſe videor. a *De munere variatum eſt ſententiis Orthodoxorum. Vetuſtiores enim Theologi hactenus admiſiſſe videntur matrimonium in vocabuli conſortium, ut faterentur eſſe rerum ſacratiſſimarum ſignum, de quibus iam diſſeruimus. Cæterum quoniam negabant infundi gratiam peculiarem ac ſacramentalem, excludebant matrimonium ab exacta ratione ſacramentorum: in quibus eſſe ſignum efficax, idque ex pacto divinæ bonitatis, orthodoxorum conſenſus eſt. Sed vicit plauſibilior recentiorum ſententia, quæ tradit in matrimonio rite*

a Arra ſive munus.

ſuſcepto,

ſuſcepto, quemadmodum in cæteris ſacramentis, infundi peculiare donum Spiritus, quo ſimul & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robuſtiores ad pariter toleranda hujus vitæ incommoda, & inſtructiores ad ſobolem piis moribus educandam. Sed quemadmodum in aliis ſacramentis pro gratia paratur ira, niſi quis ut oportet ſuſcipiat, itidem fit & in matrimonio. Habetis ô conjuges veſtræ profeſſionis dignitatem, ne vobis virginum aut ſacerdotum ſplendor dejiciat animos. Eſt abunde multum quod gloriemini, ſed qui vere vult gloriari, in Domino glorietur. Gloriabitur autem in Domino,
b *qui ſic gloriabitur de dignitate conjugii, ut dignitati imaginum ac magnitudini muneris reſpondeat officio pietatis: alioqui dignitas ordinis ad graviorem condemnationem facit, tantum abeſt ut juvet. Habetis exemplum honorabilis in omnibus conjugii thorique immaculati, conjugii quod auſpice Deo*

a Gratia ſacramentalis in matrimonio. b Exemplum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ctoïerit, quod divortium ignoret, diſſidium neſciat, expers omnis impudicitiæ, piis operibus fœcundum ſemper in majus meliusque ſuboleſcentibus. Nec inſcitum eſt illud quod à Theologis adfertur, in matrimonio ſacramentum, hoc eſt, ſacrum ſignum eſſe rei duplicis aut triplicis. Nam viſibilis illa conjunctio quæ fit ſtipulatione verborum, data arra, junctis dextris, porrecto oſculo, aliiſque ſolennibus ceremoniis, deſignat mutuam animorum benevolentiam, deinde myſticam & ineffabilem conglutinationem divinæ naturæ & humanæ, Chriſti ſponſi & Eccleſiæ ſponſæ, dequibus jam diximus. Poſtremo ſacramentale donum quod inviſibiliter infunditur ex pacto divino rite contrahentibus matrimonium. Quod nos imaginem diximus, illi vel ſacramentum vel ſignum appellant, quod imagine ſignificatur, illi rem appellant. Nihil autem prohibet quo minus idem res ſit & ſacramentum, ſi diverſa reſpiciamus. Eſt autem duplex ſignum, admonens & efficax. Itidem

& du-

& duplex res eſt, quam aſſequimur, &
uam imitamur. Conjunctiones arca-
ias quas in Chriſto demonſtravimus,
non efficit conjunctio maris & fœminæ,
ſed repræſentat imagine quadam, velut
rchetypum oſtendens quod ſit imitan-
lum, eoque pronunciant conjunctio-
nem hominis & Dei in hypoſtaſi Chri-
ſti, rem tantum eſſe, non etiam ſignum.
Mutuam inter conjuges charitatem,
em etiam eſſe non modo ſignum, ſed hoc
b illa differre, quod connubialis con-
unctio ritibus externis peracta, ſit ali-
uo modo cauſa rei quam ſignificat, hoc
ſt charitatis & concordiæ conjugalis,
ed multo magis inſenſibiliter infuſæ ſa-
ramentalis gratiæ: non quod ſacra-
nenti miniſter, aut ipſa ſigna conferant
ratiam, ſed quod per hæc Deus velut
x pacto largiatur peculiare donum,
uoties ut oportet peragitur ſacramenti
unctio. Et ſi quis non recipiat hanc
pinionem, tamen ſacramentum admo-
net illius charitatis & concordiæ, &
admonendo velut hortatur ad illam.
Porrò juxta Comœdiæ dictum: qui mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

net, quaſi adjuvat. Iam animorum individua conjunctio, quanquam ſenſibus corporis expoſita non eſt, eoque ſignum fortaſſis recte non poteſt, tamen imago recte dicetur. Quicquid enim ad exemplar aliquod expreſſum eſt, imaginem obtinet illius quod imitatur. Quur autem non etiam & ſignum? quandoquidem & ſtatuas, hominem aut Deum repræſentantes, ſigna dicimus, etiam quum non videntur. Sacramentum igitur hoc primum ſignificat tibi quod & venereris & imiteris, fontem indicans omnium chariſmatum, & archetypum omnis Chriſtianæ concordiæ: commonſtrat & officium, quod ex imitatione archetypi debet utrinque præſtari, & addit cœleſte donum cujus auxilio poſſis etiam præſtare quod debetur. Paratum eſt donum, ſi tu præbueris doni capacem animum. Verum hæc aliâs fuſius differentur, ſi ſe dederit occaſio, quæ ſeſe dabit ni fallor. Nunc illud demonſtrare ſtuduimus, inter omnia mortalium pacta, ſocietates, fœdera, nullũ eſſe ſacratius aut firmius, quàm

ſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

*it coniugium. Nullus enim eſt contra-
ctus inter homines tam aſtrictus, quin
x cauſis enaſcentibus poſſit reſcindi le-
ribus humanis: unius matrimonii no-
lum ſola mors diſſolvit, ac vix hæc quo-
que. Quandoquidem perfecta charitas,
quoniam in animis ſita eſt, non finitur
morte corporis, & ut dixi præcipua con-
ugii pars eſt animorum coniunctio.
Proinde quæ toto pectore dilexit ſpon-
um ſuum, non putat morte diremptum
matrimonium, memoria ſponſi frui-
tur, expectans breve tempus, quo ſe-
quuta præcedentem, iungatur uni, quē
unum elegit: & adulterii genus eſſe
putat in thalamum prioris novum
ſponſum inducere, canens apud ſe Ver-
gilianum illud, ab amore vere connu-
biali proditum: Ille meos, primus qui
me ſibi iunxit, amores Abſtulit, ille
habeat ſecum ſervetque ſepulcro. Per-
miſſa quidem eſt imbecillitati corpuſcu-
lorum humanorum digamia, ſed mo-
nogamia applauditur, digamia tolera-
tur. Quod ſi quando fit ut mulier de-
functo marito compellatur ad repeten-*

dum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

dum connubium, certe invotis habuit monogamiam quum primum nuberet: optabat enim ſi licuiſſet cum uno ætatem degere. Et virginitatis genus eſt uni tantum eſſe cognitam. Hunc animum quæ non adferunt ad nuptias, hoc eſt quæ nolint eſſe perpetuum utrinque matrimonium ſi liceat, & uni nubentes cogitant alteras nuptias, habentur quidem uxores apud homines, apud Deum concubinæ verius ſunt quàm uxores. Divortium ſeceſſu corporali, & adulterium commixtu corporum admiſſum, puniunt leges. Cæterum exactiora ſunt Dei iudicia, apud quem mulier, cuius oculis vir alius placuit, iam adulterium commiſit. Quæ coniugis mortem optavit, viricida eſt: quæ cogitavit de deſerendo marito, iam fecit divortium, imò cui male convenit cum marito, licet iiſdem ædibus, eodem cubiculo, eodem lecto ſocietur, tamen diſſociatis animis periit melior coniugii pars. a *Quid quod ipſa quoque nomina conſenſu gentium indita declarant in-*

a Etymologiæ.

divul-

vulſam coniunctionem ac rerum
nnium ſocietatem? Coniunx enim &
niugium, à communi iugo dici notiſ-
mum eſt, metaphora ducta à bubus,
dem aſſuetis iugo, quos poſteaquam
ncordes reddidit aſſuetudo, commode
runt iugum. Sin iungantur impares
ut ignoti, repugnant conanturque iu-
um excutere. Eadem ratio nominis
pud Græcos σύζυγος, *qua voce uſus eſt &*
ivus Paulus ad Philip. 4. σύζυγε γνήσιε
uod quidam ad uxorem apoſtoli perti-
ere credunt, quam ob evangelium Dei
erterat in ſororem. Eſt autem iugum
on modo ſervitutis, verum etiam be-
evolentiæ. Sic enim Horat. Diffugiunt,
adis Cum fece ſiccatis amici, Ferre
ugum pariter doloſi. Ac rurſus: Di-
luctosque iugo cogit aheneo. A vete-
ibus amicitia definita eſt ἰσότης, *hoc eſt*
qualitas. Iugum autem æquat, ſed
on proprie niſi duos iam cicures & in-
er ſe concordes. Et habet Dominus ſua-
ve iugum quo premit carnis noſtræ fe-
ociam. Qui ſe pariter iugo accommo-
dant, commode ferunt matrimonium,
qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

qui repugnant, nihil aliud quam moleſtiam ſibi congeminant. Liberum enim erat jugum non recipere, receptum excutere non licet. Sunt qui γάμον *ab eadem ratione dictum exiſtiment, quaſi dicas* δύαμον, *quod duos pariter jungat: alii malunt dictum à* γεννᾶν, *id eſt à generando: ſed à conjugio minus recedunt qui* γάμον *dici putant, quaſi* δάμον, *quod impoſito jugo cicuret ac manſuefaciat indomitos. Nam & Homero dicta eſt* παρθένος ἀδμὴς, *id eſt virgo indomita, quæ nondum matrimonii jugum acceperat. Porrò nubendi verbum quod nunc Latini ſermonis uſus proprium fecit fœminis, unde & nuptæ dicuntur, olim erat viris fœminisque commune. Obnubere autem veteres dicebant obtegere ſive obvolvere, quod olim nupturæ caput flammeo obtegeretur: ſive, quemadmodum Paulus Apoſtolus interpretatur, ut admoneretur quod iret in poteſtatem viri: ſive pudoris gratia, quemadmodum ſentit divus Ambroſius tractans de conjugio Abrahæ lib. 1. Rebecca enim ubi fuiſſet admonita,*

Iſaac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Iſaac adeſſe cui ducebatur nuptura, deſcendit è camelo, & pallio caput obnubere cœpit. Apud Romanos ſponſa jam obtecta flammeo capite quum extuliſſet pedem è paternis ædibus, vertebatur in gyrum, itaque ducebatur in domum ſponſi, ne ſciret redeundi viam ad ædes parentum. Quanquam operiendi ſignum proprie datum eſt fœmineo ſexui, tamen res ipſa competit in utrunque. Velatur puella jam uni dicata, ne plurium oculos ſollicitet: velatur & ſponſus, uni ſponſæ placuiſſe contentus. Quorſum enim puella ſollicitat procorum oculos, quæ jam nacta eſt quod cultu venari poterat? ſi cultu ſollicitandus eſt ſponſus. Cui colitur juvenis, qui ſe uni addixit: & pluribus velle placere, ſtuprum eſt & adulterii genus? Iam maritus apud Latinos, & ἀνὴρ apud Græcos, ſexus cognomina ſunt, ut intelligamus conjugium in hoc potiſſimum paratum, ut ex ſocietate viri fœminæque gignatur proles. Quemadmodum autem vir à vigore dictus eſt Latinis, ita Græcis ἀνὴρ

ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ab ἀνύω quod eſt perficio velut ἀνυήρ. Autoritas enim penes virum eſt, ut & actus generandi principalis. Vnde & πόσις dicitur, quod ut hymber fœcundam reddit ſubjectam terram, ita citra virilem irrigationem ſterilis eſt uxor. Vxorem dici putant ab unguendo, quaſi dicas unxorem. Id inde profectum eſt, quod, ut Plinius a *ſcribit, apud priſcos nova nupta priuſquam ædes ſponſi ingrederetur, poſtes inungeret adipe lupino, ne quid mali medicamenti inferretur. Axungia, qui eſt adeps ſuillus, ab ungendis vehiculorum axibus ducto vocabulo, primas tenet in medicamentis, adeo ad multa malorum genera medicandi vim habet, alioqui promptum parabileque remedium, ſed quod peculiariter ad matrimonium attinet, ſyncera partus in abortum vergentes nutrit, collyrii modo ſublita. Rurſus ex ſue quæ nondum peperit, conducit ad cutem leniendam mulieris. Quibus arbitror antiquitatem ſignificare voluiſſe, primum non facile medicos in ædes*

a Lib. 28. cap. 9.

eſſe

*ſe recipiendos, ſed ſi quid incommodi
ıtũ eſſet, id ab ipſa matrefamiliâs fa-
i parabilique remedio corrigendum
ſe, veluti balneis & unctionibus:
uin potius occurrendum frugalitate
ictus ac ſalubritate, ne quid morbo-
um irrepat in familiam: eoque reme-
um poſtibus illinitur, quo malum ar-
at. Deinde hoc ſymbolo felices partus
uſpicabantur, & aborſus abomina-
antur. Poſtremo jam monebant, ni
llor, ſponſæ deponendam eſſe cutis ex-
liendæ curam, poſteaquam inventus
ſt, cui citra fucum, probitate morum
obſequio queat commendari. Habet
lud peculiare axungia, quod rupta,
nvulſa, ſpaſmata & luxata ſanat.
roinde videri poteſt adeps poſti illitus,
nnem tumultum ac diſcordiam ab
dibus excludere. Adde his quod biga
uadam eſt conjugium duobus inni-
ens axibus, quos ſi leniat morum,
omitas & animorum ſynceritas nec
ixarum inamœnus ſtridor audietur
 familia, & utriſq; concordibus quic-
uid agitur felicius ſuccedet. Fortaſſis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

habet & hanc ſignificationem adeps lupinus, hoc eſſe probæ cordatæque matrisfamiliâs, ut, quemadmodum tradidit Xenophon, etiam ex inimicis aliquid utilitatis conferat in domum. Nam id fieri poſſe, quibuſque rationibus fiat, docuerunt autores graviſſimi, Xenophon & Plutarchus. Si quis irridebit allegorias hujuſmodi, conſideret divum Ambroſium ex omnium rerum naturis aliquid elicientem ad morum inſtitutionem, veluti ſerpentium cum murena congreſſum, quot modis trahit ad declarandum officium conjugis erga conjugem? Porrò gentium exempla vehementius nos debent afficere quàm noſtra. Turpiſſimum fuerit Chriſtianis non obtemperare doctrinæ cœleſti, quã idololatræ ſolo naturæ ductu meminerint officii conjugalis. Iam & Græcis à ſocietate thori maritus dictus ἀκοίτης *ſeu* παρακοίτης, *uxor* ἄκοιτις, *admonet concordiæ, deterret à divortio: quemadmodum iiſdem conjunx à domeſtico conſortio dictus* συνοικῶν, *uxor* σύνοικος. *Supereſt unus de vocabulis ſcrupulus,*

quur

uur matrimonium dicatur potius uam patrimonium. Nam quæ fit ma-er, utique marito patris nomen conci-at. Primum hoc ipſo ſtatim vocabulo ıxantur, qui libidinis, aut honoris, ut opum gratia ineunt conjugium. ola prolis ſpes ad caſtum matrimoniũ ebet invitare. Quoniam autem do-eſtica res eſt gignere, nutrire, educare inſtituere teneram ætatem, & hæc culiaris eſt matrisfamiliâs intra pa-etes adminiſtratio, veteres malue-ınt matrimonii quàm patrimonii vo-bulum. Maritus foris vel in foro, vel republica, vel in provincia, vel in gociatione verſans, auget patrimo-ium: uxor parta ſervat ac diſpenſat, mi curans liberos teneros ac fami-ım.

Eandem provinciam gerunt maritus uxor: ſed habet ſuam uterque fun-ionem, in qua ſi concordibus animis erſentur, præcipua felicitas eſt vitæ: n minus, nullum vitæ genus ærum-ſius quam coniugium. Verum hac de plura dicemus, ubi locus admonebit,

de ra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

de rationibus bene gubernandæ domus, diſſerere. Magna vero pars huius negocii pendet à a *delectu, in quo convenit hoc eſſe contantiorem ac circumſpectiorem, quod hic, quemadmodum nec in bello, ſicut habent proverbia, non liceat iterum peccare. Amicum dimittere licet, & tamen admonet Pythagoras, ne temere cuivis manum injiciamus, ſed diu deligamus quos diligamus. Quod autem iudicio cœpimus amare, ſemper amari ſolet. Quanquam leges nullam pœnam minantur iis qui diſcedunt ab amicitia, tamen nemo prudens ac bonus recipit in amicitiam, niſi quem perpetuo velit amare: & ſi quid, ut ſit in rebus humanis, inciderit, ut vel fefellerit delectus, vel ita mutatus fuerit amicus, ut corrigendi ſpes non ſit, tamen illud tribuitur honori nominis, ut amicitia diſſuatur non diſcindatur. Proinde ſi Chriſtiana lex permitteret divortium, quemadmodum ethnicorum ac Moſi lex permiſit, tamen hic in deligendo maior erat adhibenda cura,*

a Delectus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quam in amicitia. Etenim ſi diſcedit
amicus, unus tantum decedit amico-
rum numero. Vxor ſola eſt totius vitæ
fortunarumque ſocia, quam nemo di-
mittit totam. Iam enim illius aliquid
delibavit, præſertim ſi quam virgi-
nem accepit, mulierem repudiat. Di-
mittit, ſed ſpoliatam eo quod habebat
preciosiſſimum, quoque maxime pote-
rat bonis commendari. Quod ſi acceſſe-
rint pignora, quomodo dimittes? ex-
cludes unà cum liberis omnibus? hoc
eſt abdicare liberos, non repudiare con-
iugem. Dimittes matrem abſque li-
beris? hoc eſt alienum uſurpare. Di-
midiatum duntaxat in liberos ius ha-
bes. Amicus ſi repudietur, fortaſſis
effutiet, quod amicitiæ fiducia credi-
tum eſt. At quis magis conſcius omniũ
ſecretorum, quàm uxor? etiam ſi ni-
hil illi credas. Adde nunc ſexum &
garrulum & vindicem, de vulgo mu-
lierum loquor. Poſtremo qui diſſuit
amicitiam, ſi quem offendit, unũ dun-
taxat offendit: qui repudiat uxorem,
cum tabulis, cum pactis, cum dotibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

utrinque traditis, cum affinibus rem habet, qui placandi ſunt, imò cum populo rem habet, qui ſuſpicioſis fabulis traducit omne divortium. Hæc tam multa perſuadere debebant, ne quis temere contrahat matrimonium. Nunc quum Chriſtiana lex nullam ſpem faciat reliquam dirimendi quod ſemel coiit matrimonii, lente feſtinandum eſt ad id, de quo non niſi ſemel licet deliberare. In aliis turpe eſt dicere: Non putaram: hic etiam ſerum eſt, non modo turpe. Legimus aliquam multos magiſtratum aut vitaſſe, aut ſuſceptum depoſuiſſe, quod non placeret collega. Ea cura ſi prudentiæ laudem habet in functione muneris ad ſummum annui, quanto magis idem facere convenit in deligenda collega muneris œconomici, quod ad finem uſque vitæ tibi gerendum: nec fas eſt ſemel admiſſam collegam mutare? Minor quidem eſt provincia domus quam reipublicæ: ſed hæc habet tibi chariſſima pignora. Pauciorum eſt cura, ſed quibus poſthabenda ſunt omnia. Iam quis

eſt

eſt qui non optat liberos proſpera valetudine probaque indole præditos? Si nihil aliud, certe in hoc erat deligenda coniunx, niſi forte nihil referre putamus, unde naſcantur homines, quibus modis enutriantur, quibus inſtitutis & exemplis imbuantur, formentur, & educentur à teneris annis. Ad convivium vocati excuſamus, ſi ſit inter convivas futurus cuius mores diſpliceant: neque cum quibuslibet eadem navi aut curru vehi ſuſtinemus: & in aſciſcenda uxore nullus adhibetur delectus, ſed ferè clanculum ſeu furtim potius inter vix puberes, inter bene potos, per lenones ac lenas coit matrimonium, idque inter Chriſtianos, quum ne gentium quidem leges agnoſcant tale coniugium. Hinc nimirum inter nos tot pœnitenda matrimonia, tot male cohærentia, dum uterque lupum, ut aiunt, auribus tenet, quem nec retinere nec amittere poteſt: hinc tot infelicia divortia, hinc unius ſponſi decem interdum ſponſæ. Norunt hoc lenæ talium nuptiarum conciliatrices, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

à noſtris Iureconſultis traditum eſt: Verba præſentis temporis reddunt matrimonium ratum. Quin & verba futuri temporis, ſi ſuccedat coniunctio corporum, vertuntur in verba præſentis temporis, fitque matrimonium non modo ratum, verum etiam conſummatum. Eoque hoc ipſum procuratur à lenis, ut coitus accedat, vix prolatis etiam verbis. In hoc largiore potatione vini pudor ac mens excutitur, nudantur corpora, datur ſolitudo. O matrimonia non Chriſtiana! Quid intereſt inter adoleſcentem ebriũ & mente captum? Quid mentis habet puella, cui Baccho iuncta Venus conduplicavit inſaniam? cui lenonum & inſtigatricum voces incantarunt dementiam? Et hic appellatur conſenſus legitimus. Hæc quum fiant de compoſito, veluti ſtructis imbecilli ætati inſidiis, idque inſciis, & ſi ſciant, improbaturis parentibus aut tutoribus: tamen apud Chriſtianos, quibus matrimonium inter Eccleſiaſtica ſacramenta numeratur, appellãtur con-

 iugia,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

iugia, nec interim expectatur vel pubertas vel emancipatio. Malitia, inquiunt, ſupplet ætatem: hoc lemmate datur & impuberibus matrimonii contrahendi libertas. Deinde habent, inquiunt, liberi naturale ius ſuorum corporum, quod quidem attinet ad propagationem ſpeciei, quemadmodum & ſervi. Id nec parentes liberis, nec heri ſervis poſſunt adimere. Non hæc commemoro quaſi præter rationem à maioribus tradita, ſed ex his conſtitutionibus a pro ſuo tempore bene proditis, hominum malicia conglutinat perplexas & infelices nuptias, quibus utinam Eccleſiæ procerum autoritas poſſit aut velit aliqua ratione ſuccurrere. Nec enim pium arbitror, nec ad publicam tranquillitatem conducibile, temeritate privata verius quàm autoritate, maiorum ſcita reſcindere. In hoc vigilant Cæſareæ leges, & ſcita populi, ne quid litium oriatur ex hominum contractibus. Et tamen tanta eſt hominum perverſitas, ut ex nullo

a Abuſus bonarum legum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

contractuum genere plus turbarum oriatur, quàm ex matrimonio. In cauſa videtur eſſe, partim ipſius rei natura, partim utriuſque iuris colliſio. Nam prophanæ leges ethnicorum diligentiſſime tradiderunt de ſponſalibus, de contrahendis ac dirimendis matrimoniis, quas in pleriſq; ſequutæ ſunt Imperatorum Chriſtianorum conſtitutiones. Verum præcipuam huius negocii curam ad ſe pertraxit ius Pontificium, ſic multa corrigens ex legibus principum, ut ipſum tamen parum ſecum conſentiat: nec ab hoc recedunt Theologorũ placita. Quum enim inter Eccleſiæ ſacramenta numeretur matrimonium, multaque ſuper hoc ſtatuerint Euangelicæ ac Paulinæ literæ, viſi ſunt Pontifices ſuo quodam iure tractationem huius materiæ ſibi vindicare. Nec alibi ius Cæſareum magis ac reverentius cedit decretis Pontificum, quàm in cauſa matrimonii. Quanquam autem nullum fuit unquam Eccleſiæ tempus, quo non conſtiterit ſuus honos coniugio, tamen in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

exordiis Eccleſiæ ſuboleſcentis minus habuit dignitatis, quam olim habuit aut nunc habet. Nondum inter ſacramenta novæ legis juxta exactam nominis rationem ponebatur, quod quidem ex veterum orthodoxorum ſcriptis licet colligere, & ſic recipiebantur qui ducerent uxores, ut hanc laudem auferrent, quod non peccarent: cæterum qui ſe caſtraſſent propter regnum Dei, felicitatis elogio decorabantur. Sic enim Paulus: Virgo ſi nubat non peccat. Et qui ſibi non temperat, non peccat ſi ducat uxorem. Melius enim eſt nubere quàm uri. Sed Dominus beatos pronunciat enunchos, non natos neque factos, ſed quos execuit ſtudium Euangelicæ pietatis.

a *Tantum autem honorem habebat Eccleſia virginibus Deo dicatis, ut horum dignitas penè obſcuraret matrimonii gloriam. Tantum caſtitatis amorem ſpiritus ille cœleſtis immiſerat in animos hominum, ut non ſolum adoleſcentes ac virgines volen-*

a Virginitatis dignitas.

tes abſtinerent à conjugio, verum etiã quibus ante ſuſceptam Euangelii profeſſionem ductæ fuerant uxores, haberent eas tanquam non habentes, aliis conjuges vertentibus in ſorores, aliis crebris precationibus uſum conjugii interrumpentibus, in tantum ut Paulus immodicum penè dixerim caſtimoniæ ſtudium oppoſitis legibus coactus ſit moderari, præſcribens ne ſecubarent niſi ex conſenſu, moxque redirent ad jura matrimonii: deinde ut uxor digreſſa viro ſuo reconciliaretur: ne ab impio quidem diverteret, modo ille convictum diverſæ religionis pateretur: viduas adoleſcentiores adhortans etiam ad nubendum, quod tum ætas lubrica tum experta voluptas exiguam ſpem præberent ſtabilis ac perpetuæ continentiæ. Nec erant defuturi, qui Chriſtianos omnes ſubmoviſſent à conjugio, niſi Paulus clara voce fuiſſet matrimonio patrocinatus.

Quanquam autem idem viduas vult nubere, tamen id temporis parum ſequunda fama erat digamia. Deus

autem omnium ſeculorum moderator, quemadmodum ſtatim ab orbe condito quum eſſet conjugio propagandum genus humanum, admirabilem quendam gignendæ prolis amorem immittebat in animos hominum, præſertim mulierum: ita mox ab orbe redempto, quum per Euangelicum ſermonem eſſet propaganda nova generatio, parem caſtitatis amorem inſpiravit mentibus hominum, videlicet affectũ illis temporibus accommodum. Meſſis erat multa, quaqua patebat orbis: puſillo gregi non vacabat ſimul & gignendis mundo liberis, & cœlo procreandis hæredibus dare operam. Tot liberos ſe genuiſſe gaudebant, quot animas Chriſto lucrifecerant. Ita factum eſt, ut intra paucos annos per univerſum orbem numeroſiſſima ſobole triumpharet Eccleſia. Cæterum ubi Chriſtianæ gentis ſeges univerſas mundi nationes occupaſſet, minus erat cauſæ quur abſtineretur à conjugio. Itaque manſit virginibus ſua dignitas: cæterum paulatim accrevit honos con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

jugii. a Nam diu veſtigia veteris affectus remanſerunt in Pontificibus, præſertim Romanis. Siquidem ætate divi Gregorii uſus Eccleſiæ Romanæ obtinebat, ut qui dormiſſet cum uxore, aliquantiſper abſtineret ab ingreſſu templi, multo magis à cõmunione corporis dominici, nec ingrederentur niſi loti. Idem cũ S. Auguſtino conſentiens exiſtimabat mulieris ac viri congreſſum non peragi ſine peccato, ſi libidinis potius quam prolis habendæ cauſa ſumpſiſſent uſum conjugii. Quin & vetuſti patres certis anni diebus dirimebant uſum conjugii. His legibus non cogebantur inviti: ſed quod ultro pietas hominum agebat, patrum conſtitutionibus approbabatur. Quandoquidem & in aliis multis rebus probabile eſt legem ex conſuetudine natam, non conſuetudinem ex lege: veluti de jejunio quadrageſimali, de interdicto certis temporibus carnium & lactariorum eſu. Itaque pii paſtores

a Quomodo natæ leges quædam Pontificum.

Eccleſiæ veluti gratulantes ultroneæ ſui gregis pietati, in anguſtum contraxerunt matrimonii pomœria, quo latius ſe propagaret variis ex cauſis inter Chriſtianos neceſſitudo, ſimulque daretur occaſio tuendæ pudicitiæ. Verum quur hic aſtrinxerint, contractis cognationis gradibus, addita cognatione ſpirituali & affinitate item ſpirituali, cauſam reddunt ſatis probabilem. Cæterũ quur alibi laxarint contrahendi matrimonii jus, non perinde facile eſt expedire. Docent enim placita Pontificum ſolo conſenſu per verba præſentis temporis declarato, coire matrimoniũ ratum: & huic decreto ſubſcribunt Theologi magno conſenſu. Atqui Iuſtinianus Imperator non permittit filiisfamiliâs uxorem ducere, citra parentum autoritatem, in quorum poteſtate ſunt: idque putat naturali ſimul & civili rationi congruere, quod natura parentibus jus dederit in liberos, id confirmavit jus civile uſque ad emancipationem. Idem opinor cenſuit de pupillis & minoribus, qui in tuto-

rum poteſtate ſunt. Quod ſi licuiſſet inſciis parentibus contrahere matrimonium, fruſtra movebatur illa quæſtio, num furioſi filius filiáve poſſit abſque patris conſenſu contrahere matrimonium. Id permiſit Iuſtinianus, ſed præſcripta ratione.

Quin & in ſacris literis qui ſponſam ambiunt, poſtulant eam à parentibus: nec fit ſtipulatio de voluntate liberorum, tametſi probabile eſt tum quidem liberos nihil aliud voluiſſe, quàm quod parentibus eſſet placitum. Sic Abraham accerſit Iſaac filio ſuo Rebeccam, eaque ex voluntate patris ducitur. Sic Iacob juſſu patris deligit affinem Laban, & ex pacto accipit duas ſorores, nec murmurat obtruſa dormienti, nec queritur præterita, cui poſt hebdomadam dierum erant expectandæ nuptiæ. Ex arbitrio ſoceri gerebatur omne negocium. Rurſus Deuteronomii 22. ſtuprator virginis nondum deſponſæ, numerat patri quinquaginta ſiclos, & ducit uxorem volente patre: virginis aſſenſus non memora-

moratur. Sic Tobiæ filius tradentibus parentibus accepit Saram. Declarat idem caput Exodi 22. Si ſeduxit quis virginem nondum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem: ſi pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis quam virgines accipere conſueverunt. Vides & hic nuptiarum arbitrium in patris eſſe poteſtate.

Rurſus inibi 34. Cave ne unquam habitatoribus terræ illius, &c. nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, &c. Non præcipitur filiis ne ducant, ſed patri, ne aſciſcat nurum ex improbata gente. Quin etiam Geneſis 21. Agar ejecta, quoniam patris aberat autoritas, ipſa accipit uxorem filio. Multa ſunt hujuſmodi in veteris teſtamenti voluminibus, quæ declarant jus contrahendi matrimonii penes matrem ac patrem fuiſſe potius quàm penes liberos. Liquet idem ex epiſtolæ prioris ad Corinth. 7. Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, quod ſit ſuperadulta, & ita

oportet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

oportet fieri, quod vult faciat: non peccat ſi nubat. Qui autem firmus ſtat in corde ſuo, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo ſervare virginem ſuam, bene facit. Itaque & qui matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit: & qui non jungit, melius facit. His nimirum verbis tota poteſtas conjugii defertur patri. Neque ſecus interpretatur Theophylactus, ne Ambroſius quidem, niſi quod excludit coactionem aut impulſionem ad conjugium minime proclivis puellæ. Tale fuit & omnium conjugiorum exordium. Qui condidit Adã, uxorem adjunxit. Non ipſe queſtus eſt, *Vxorem volo*: ſed conditoris providentia dixit: *Non eſt bonum Adam eſſe ſolum, faciamus illi adjutorium ſimile ipſi.* Breviter, nullum extat exemplum, quod equidem ſciam, in ſacris voluminibus matrimonii contracti inſciis aut invitis parentibus. Iam & illæ vulgo receptæ voces: Dare nuptum, & elocare filiam: teſtantur paren-

parentibus fuiſſe jus deligendi ſponſum filiæ. Fortaſſis alienum videbitur huc citare tragœdiarum & comœdiarum teſtimonia, quum tamen in illis velut in ſpeculo reluceat omnis vita priſcorum: Tindareus enim quum perſpiceret ſibi periculum imminere, ſi ſponſum delegiſſet Helenæ, jus eligendi trãſtulit in puellam: ſed priuſquam illa deligeret, procos omnes adegit ſacramento, ut ſi quis conaretur eam vi diſtrahere ab eo quem delegiſſet maritum, omnes communibus auxiliis raptorem ulciſcerentur. Sic & Danaus & Belus inter filios & filias pacti ſunt conjugia. Quin & in comœdiis ex autoritate parentum pendent matrimonia. Audit illic Pamphilus: Hodie uxorem ducas volo: Audit idem, Vxorem his moribus dabit nemo, aliáq; permulta, & ſi quid contractum fuiſſet inſciis parentibus, per eos reſcindebatur, ſi minus placuiſſet conjugium: comprobabatur, ſi placuiſſet. Sic in Andria Pamphilus depellitur ab adamata Glycerio: & in Phormione Antipho

tipho

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tipho depellitur à ſponſa ſua, niſi utrique præter ſpem ſuccurriſſet error. Quin & apud Catullum in Epithalamio ſponſus hunc in modum affatur ſponſam:

At tu ne pugna cum tali conjuge virgo.
Non æquum eſt pugnare, pater cui tradidit ipſe,
Ipſe pater cum matre quibus parêre neceſſe eſt.
Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum eſt.
Tertia pars matri data, pars data tertia patri.
Tertia ſola tua eſt, noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura ſimul cum dote dederunt.

Simo parat abdicationem, patris nomen recuſans, quod Pamphilus clam ipſo duxiſſet uxorem, unde & puerum ſuſtulerat. Sic enim loquitur ſenex: Quid mi pater? quaſi tu hujus indigeas patris. Domus, uxor, liberi inventi invito patre. Hæ voces minantur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

r abdicationem. Quid autem ado-
ſcens ? Tibi pater me dedo, quidvis
eris impone, impera. Vis me uxorem
ucere hanc, vis amittere, ut potero
ram. Quoniam a autem videbatur
humanum, ut parentes cogerent ad
grata conjugia: quod quidem penè
rius erat quàm in ſervitutem da-
, eo quod ſervitutem utcunque con-
latur ſpes manumiſſionis, quum à
njugii vinculo ſola mors liberet: le-
s Cæſarea pariter ac Pontificum ſta-
erunt ne citra liberorum aſſenſum
tum haberetur matrimonium. De-
de ne parentes impii, vel ob quæſtũ,
el ob aliam quancunque cauſam de-
nerent liberos ſuos in cœlibatu, aut
truderent eos conjugibus quibus
llent, in favorem liberorum pronun-
avit humana conſtitutio, ratum eſſe
atrimonium quod inſciis etiam &
vitis parentibus inter puberes con-
actum eſſet per verba præſentis tem-
ris. At hic uſu venit legiſlatori, quod
runt Herculi, cui, dum unum cornu

a Coacta conjugia.

diſſe-

diſſecuiſſet Acheloo fluvio, magis etiam intumeſcens ex alia parte minitaretur amnis: imo fit, ut pro reſecto uno hydræ capite plura ſuppullulent. Non ſolum enim verum eſt, quod dicitur, ex malis moribus naſci bonas leges, verum etiam ex optimis legibus, hominum perverſitas gignit mores peſſimos. Opinor a *autem humanum eſſe decretum, ſolo conſenſu coire matrimonium, ut qui legem pro ratione temporum ſtatuit, poſſit eandem pro ratione temporum vel abrogare vel moderari. Atqui jam nunc ex hac lege, quot adoleſcentes bene natos, quot puellas etiam ſummo loco natas, vidimus & videmus implicari infauſtis perplexisque conjugiis, ingenti luctu parentum ac propinquorum, nonnunquam & ſummo reip. diſcrimine? Ab exemplis prudens tempero. Hanc feneſtram, quæ plus ſatis patebat hominum maliciæ, clandeſtinorum conjugiorum opifici, magis etiam dilatat*

a A jureconſultis proditum, quod ſolo conſenſu coit matrimonium.

hæc

æc rimæ : Verba futuri temporis vim
abent præſentis, ſi ſuccedat corporum
ongreſſus , etiamſi in ipſo congreſſu
erba pronuncientur , mente jam ab-
rpta, etiamſi id dolo malo procura-
um ſit à puella , quo juvenem illa-
ueаret, etiamſi plurimis argumentis
onſtet eum non eſſe loquutum ex ani-
no. Dixit, coiit, habeat uxorem. Non
æc refero quod damnem conſtitutio-
em : ſed quo cautiores reddam juve-
es ac puellas in contrahendis matri-
oniis. Nam receptis ab Eccleſia le-
ibus adverſari, non arbitror eſſe con-
ultum. Cæterum illius eſt mutare
egem è re nata, qui legem condidit.
Additæ ſunt & alteræ rimæ, per quas
rrepere poſſis in matrimonium. Quæ-
itum eſt an etiam ſolo nutu poſſit con-
rahi matrimonium, & reſponſum eſt
oſſe. Quæſitum an literis ſcriptis coëat
atrimonium, reſponſum eſt coire.
Quæſitum eſt an ſigno, veluti ſi quis
ummi fracti dimidium det puellæ, re-
ponſum eſt coiſſe matrimonium. Quæ-
itum eſt an per procuratorem inter
abſen-

abſentes coëat matrimonium, reſponſum eſt coire, ſi procurator à certa perſona de contrahendo cū certa mandatum acceperit. Quæſitum eſt, an facto fiat ratum matrimonium, veluti ſi iuvenis dicat: Si me habes pro coniuge, da baſium; reſponſum eſt coire. Quæſitum eſt an ſilentio coëat matrimonium, veluti ſi puellæ pater dicat patri iuvenis: Do filiam meam uxorem filio tuo: rurſum proci pater reſpondeat, Et ego filium meum do maritum filiæ tuæ: ſi nec iuvenis nec puella contradicat, ſed tantum obticeſcat uterque, ratum erit matrimonium. Denique ſi quocunque modo vir mulieri ſignificare queat aſſenſum coniugalem, ratum eſt matrimonium. Hæc ſat bene haberent, niſi in moribus hominum eſſet tanta levitas ac diſsimulatio. Primum de conſenſu animorum nemo poteſt certo iudicare, niſi ſolus Deus. Quum a *autem Eccleſia non iudicet niſi de notis, criuntur frequenter perplexa matrimonia,*

a Perplexa matrimonia.

diri-

rimuntur qui vero matrimonio iuncti ſunt, & coguntur in iugum qui ſtupro vel adulterio potius cohærent. Quod ſi quis per verba præſentis temporis, ſed ficte prolata, contraxit matrimonium, ac deinde cum alia paciſcitur ex animo, etiamſi interceſſerit iuſiurandum, copula & proles ſucceſſerit, tamen ad priorem redire cogitur. Si obtemperat Eccleſiæ iudicio, provocat iram Dei: ſi non obtemperat, feritur anathemate. Quid faciet? E duobus malis quod levius eſt eliget, patienter feret hominis fulmen, ne divino fulmine pereat in æternum. Epiſcopum accuſare non poteſt, qui ſuo functus eſt officio. Sibi imputet qui ficte promiſerit, ſi leviſſimæ rei, ut ait Plato, graviſſimas pœnas dare cogitur. Et tamen interim alteri, quæ nihil peccavit, nō licet ſecura conſcientia nubere: maritum habet, quem nec tenere poteſt, nec amittere. Rurſum his ex fontibus naſcitur varia difficultas, quæ ſint verba præſentis temporis, quæ futuri. Apud Deum quidem nihil refert,

qui-

a quibus verbis ſignifices præſentem conjugii conſenſum: de judiciis humanis loquimur. Hæ voces, Accipio te in uxorem, & ego te in maritum, contrahunt matrimonium. Fortaſſe tutius erat addere duo pronomina, meam & meum. Nam & pater accipit uxorem filio. Major etiam ſcrupulus fuerit, ſi vir dicat, Accipio te in meam: & illa reſpondeat, Ego te in meum. Nam ſubaudiri poteſt amicum & amicam. Verbum infiniti modi multam adfert dubitationem. Si dicat uterque, Volo tecum contrahere matrimonium; futuri temporis verba ſunt, nec contrahunt matrimonium, niſi ſucceſſerit uſus conjugii. Si dixerit: Volo te habere in uxorem, & ego te in virum, coit matrimonium. Verum hic magna inter jureconſultos controverſia eſt, dum alius ait, alius negat, alius amplius deliberandum cenſet. Atqui ſi dicat, providebo tibi tanquam uxori, ratum eſt matrimonium, ſi quidem illa ſimilia referat. Iam qui roganti,

a Quæ ſint verba præſentis temporis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

s hanc uxorem? reſpondeat, volo: militer & mulier interrogata reſpon-at, coit matrimonium, quod admiror quæſtionem vocari, quum vix alia tione certius poſſit contrahi matri-onium quàm ſtipulatione. Rurſum dicat vir: non te deſeram, neque o meliore neque pro deteriore, qui-m exiſtimant ratum eſſe conju-um, alii dubitant. Denique ſi di-t vir, Promitto tibi quod habebo te o legitima uxore, ac paria reſpondeat ulier: arbitrantur per hæc verba, et futuri temporis, contrahi præſens njugium. Secus ſi dicat, Promitto me ctūrum te. Cauſam adferunt, quod his verbis, promitto tibi quod ha-bo, ſubauditur ex hoc tempore: uanquam aliud ſubaudiri poterat, delicet aliquando, aut brevi, tamen ajunt ſubaudiendum eſſe quod facit favorem contrahendi matrimonii. tque hujus quidem generis ſexcenti ſus poſſunt incidere. Plus habent nbiguitatis nutus, aliaque ſigna. eque enim apud omnes nationes idem ſignifi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſignificant geſtus : & quidam nutus
adeo ſunt ancipites, ut fallant frequen-
ter & illum cui innuis. Nam eodem
capitis motu minamur quo concedi-
mus : eodem annuimus puero roganti
poteſtatem ludendi, quo mendico nega-
mus ſtipem. Et Itali ſubductis ſcapulis
negant ſe ſcire quod rogantur, qui ge-
ſtus nihil certi ſignificaret Sicambro.
Hujuſmodi ferè ſunt & oculorum ſi-
gnificationes. Iam ſæpenumero fit, ut
vultus à verbis diſſentiat, adeo ut in-
juriarum detur actio, qui vultu non
bono dictus ſit vir bonus. Quanquam
tutius eſt à talibus jocis temperare.
Quidam igitur nutus ac geſtus, aliæ-
que ſigna interpretantur ex verbis
quæ præceſſerunt. Si præceſſerunt verba
jocoſa, pro joco habebuntur ſigna : ſi
verba futuri temporis, ad futurum
tempus pertinebunt nutus & ſigna : ſi
præſentis, præſens erit matrimonium.
Vbi per literas aut per procuratorem
inter abſentes contrahitur matrimo-
nium, ſi qui mandarat, prius mutet
ſententiam, quàm ille contraxerit

cum

*um puella, aut illa per literas reſpon-
lerit, irritum erit conjugium. Eadem
ſt dubitatio, ſi viro dicenti: Volo te
ıxorem, vis me maritum? puella ex
nter vallo longo reſpondeat, num vir te-
ıeatur contractu. Potuit enim inte-
im mutare ſententiam. Hic varian-
ibus ſententiis conſultius eſſe putant, ut
bſque mora mulier reſpondeat, aut ſi
ntercesſit intervallum, renoventur
erba connubialia. Exiſtit hic alia
uæſtio, num ubi contracta ſunt inter
mpuberes ex autoritate parentũ ſpon-
alia, ſi non contradicentes his quæ ſunt
cta, perveniant ad pubertatem, ratum
t matrimonium: negant, niſi ſignis
liquibus renovatus ſit ſponſalium con-
enſus. Et tamen apud Benedictinos,
t audio, ſi puer tacitus perveniat ad
ubertatem, ſilentium habetur pro pro-
eſſione. Rurſus hic varia diſcepta-
io, quæ ſigna ad id ſufficiant. His ad-
lunt novas dubitationes, a jusjuran-
lũ & conditio. Si vir ſimpliciter dicat,
ıccipio te pro conjuge, rurſus alteri dicat*

a Iusjurandum & conditio quid valeat.

 totidem

totidem verbis, addatque jusjurandũ, etiamſi ſucceſſerit copula corporum, priore contractu tenebitur, ſecundus erit irritus. Qua quidem in re Romanorum Pontificum varia fuit ſententia, id quod teſtantur Decretales. Quoa ſi quis cum puella contraxit per verba futuri temporis cum acceſſione jurisjurandi, deinde cum altera contraxerit per verba præſentis temporis citra jusjurandum, ſecundam ducet. Iuſiurandum enim non idem poteſt quod coniunctio corporum. Conditione turp nullus coit contractus, multo minu matrimonium. Honeſta conditione coit, ſi præſtetur. Accipio te uxorem ſi es virgo: Hæc conditio pro turpi habetur, & tamen valet matrimonium Nam iuxta legem Moſaicam, quæ pr virgine nupſiſſet, ſi ſponſus comperiſſe illam corruptam, occidebatur. Hic cert probari debet Chriſtianorum legun clementia. Illud mirum, quur exiſti ment per conditionem impoſſibilen coire matrimonium, velut: Accipio te ſi cœlum digito tetigeris. Etenim qu

ſtipula

ſtipulatur quod fieri non poteſt, declarat ſe non conſentire. Vbi igitur illud axioma, ſine conſenſu non contrahi matrimonium? Rurſus aliud quæſtionum examen, ex ſcopo conſenſus. a *Si quis ducat uxorem hoc animo, ut mox ductam relinquat, quibuſdam videtur non contrahere matrimonium. Item ſi ſciens ducat ſterilem, non ducturus ſi ſciret parituram, aliis videtur contrahere, aliis ſecus: immo ſi quis ducat anum non ut coëat, ſed ut dotem auferat, quidam putant eſſe matrimonium, alii negant. Etenim qui rem exactius penſiculantur, cenſent ad contrahendum matrimonium ſufficere generalem conſenſum in coniugium, etiamſi nec habitare decrevit cum illa, nec habere rem, nec ſuſcipere liberos, nec ſervare fidem coniugii, imò ſi in hoc ducat ut uxorem vendat aut proſtituat. Alii dubitant, an qui dotis aut libidinis gratia ducit uxorem, non ducturus niſi commoveretur his cauſis, contrahat matrimonium. Et hic prodit diſtinctio*

a Conſenſus quid.

finis principalis & ſecundarii diſſecans nodos. Ad hæc quod dictum eſt de copula carnali, quæ promiſſionem futuri vertit in rem præſentem, non eſt ſimpliciter accipiendum. Ex animo promiſit, ſed non coiit animo maritali, veluti cum uxore, ſed veluti cum quavis puella, eoque ſi poſt cum altera contraxerit verbis præſentibus citra congreſſum, prior contractus irritus eſt apud Deum, ſecus apud hominem iudicem. Iam non raro contingit, ut alter eorum inter quos coiit verborum conſenſus & corporum copula, inficietur utrunque; quid fiet, utroque parato iurare? Quidam exiſtimant viro deferendum iuſiurandum, ſi mulier ante congreſſum hunc non fuerit virgo, contra ſi vir eo congreſſu ex virgine fecit mulierem. Præterea num mulier ultra debeat ſui copiam facere viro, qui poſt aliquandiu habitam cum ea conſuetudinem, fateatur ſe ficte contraxiſſe matrimoniũ. Non debet, inquiunt, illi credere. Sed quid ſi ille perſuadeat, nec illa viro perſuadere queat ut vere conſentiat? Hi

miſeri

miſere hæret mulier. Sunt alii perplexarum quæſtionum innumeri Labyrinthi, quos ſciens prætercurro, ne moleſtus ſim lectori, qui mihi nunc quoque rogandus eſt, ut hæc diſſerentem pauliſper etiam patienter audiat, donec eò pervenero quò volo: non enim ſine cauſa his immoror, alioqui ſpinoſis ac parum amœnis. Oſtendimus quantum difficultatum invehat iſta contrahendi matrimonii facilitas, quæ tolerabilior videri poterat, ſi contrahendi facilitati reſponderet divertendi facilitas. Datum enim eſſet vel errori vel temeritati remedium. Nunc facillimus eſt aditus in naſſam datus, exitus nullus, adeo ut hoc ipſum, quod conceſſiſſe videtur Evangelium, ius repudiandi adulteram, expoſitione patrum ſit aſtrictum ad divortium thori duntaxat, non ad libertatem renovandi coniugii. Moſaicæ legis licentiam, quæ permittebat quacunque de cauſa repudiare, merito contraxit Dominus. Nunc hocipſum quod quibuſdam liberum reliquiſſe videbatur, maxima ex parte ſuſtulimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Quantum enim ſolatii eſt, eieciſſe adulteram, ſi immerenti præſcribitur miſera ſolitudo, quandiu vixerit repudiata? Quanquam hoc argumentum de divortio tale eſt, ut plane requirat Delium, quod aiunt, natatorem. Et hic à maximis viris apprime ſudatum eſt, tum vetuſtis tum recentioribus. Accedūt a *ad hæc per ſe ſatis impedita, octodecim impedimenta matrimonii, quorum alia ſunt eius generis, ut non dirimant contractum, ſed obſiſtant contrahendo, & contemptorem impedimenti crimini faciant obnoxium, non depellant ab uxore: alia dirimunt ad tempus: alia & contrahendo obſiſtunt, & contractum diſtrahunt. Quædam dirimunt matrimonium ratum, non dirimunt conſummatum. Nonnulla ſic dirimunt, quamvis contractum, ut nec Romanus Pontifex relaxet legis rigorem. Nonnulla, licet non rite contracta, tamen per eum comprobari poſſunt, ſi velit. Rurſus alia dirimunt convictum domeſticum aut ſocietatem thori, alia*

a Impedimenta matrimonii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

reſtituunt marem & fœminam in integrum. Sunt quæ neque vinculum perpetuum diſcindant, neque thori contubernium, tantum adimunt jus exigendi debitum, interim alteri, nonnunquam utrique. Iam circa unumquodque impedimentorum mille quæſtionum examina pugnæque innumerabiles opinionum humanarum.

1. *Primum impedimentum eſt interdictum eccleſiæ, ſive generale, quale eſt quod prohibet clandeſtina conjugia, ſive ſpeciale. Quod ſi interdictum ſit perpetuum, erit & diremptio perpetua.*

2. *Huic ut proximum, ita finitimum eſt, ne nefaſtis anni temporibus contrahatur matrimonium, & ſi contractum fuerit, dirimi jubetur. Attamen hic putant interdictam celebritatem & uſum conjugii, non contractum ipſum. Dubitant tamen an quoties cognoſcat uxorem, crimen admittat.*

3. *Tertium eſt conditio, eaque quadruplex, honeſta, turpis, indifferens, impoſſibilis: & hinc mille caſuum varietates, magnaq; ſententiarum diſſen-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſio, quas omnes referre perlongum ſit.

4. Quartum eſt error, idque rurſum duplex, perſonæ & qualitatis ſive fortunæ. Si error incidat in eo quod ad matrimonii rationem quaſiq; ſubſtantiam attinet, velut error perſonæ, vel ſtatus, hoc eſt, ſi cui obtrudatur Barbara pro Margarita: aut ſi liber putatur cui datur puella quum ſit ſervus, non coit matrimonium, quod in altero non ſit conſenſus certæ perſonæ in certam perſonam, in altero non eſt libera poteſtas reddendi debitum. Item ſi pro viro ducatur eunuchus, hoc eſt, ad coitum invalidus. Et hic rurſus innumeræ diſtinctiones, caſus & opiniones. Studium ac diligentiam hominum non improbo, tantum illud admiror, nullum errorem fortunæ obſtare quo minus coëat matrimonium. Sunt enim quædam fortunæ mala ſervitute triſtiora, Quis enim non malit cum ſervo, quàm cum leproſo, aut Neapolitana ſcabie corrupto vivere? Valet enim matrimonium ſi mulier non recuſet tranſire in jus domini cum marito. Et ſunt

*quædam morum vitia, morbis comitia-
ibus aut lepris abominabiliora. Nec
nim conſentit puella quæ nubit ei qui
ro bono ſanóque commendatus eſt, ne-
uaquam factura ſi ſciret qualis eſſet,
ræſertim ſi dolo perperam circumven-
a eſt puella. Quod ſi conditio fuiſſet
xpreſſa, Accipio te ſi cares talibus mor-
is; non coiret opinor matrimonium,
i compertum eſſet illum non eſſe libe-
um ab illis malis.*

*5. Quinto loco commemorant vo-
um a caſtitatis, id diducitur in duo
enera, alterum quod ſolenniter fit ac
ertis ritibus in templo, alterum ſim-
lex quod abſque ceremoniis ejuſmodi
eragitur. Scotus addit publicum ac
rivatum. Hic ita definiunt humanæ
eges, votum ſimplex obſtat quo minus
egitime contrahas: ſi tamen contraxe-
is, dirimi non poteſt. Votum autem
aſtitatis ſolenne non ſolum obſtat con-
rahendo, verum etiam dirimit con-
ractum, etiamſi copula cum jurejuran-
lo interceſſerit. Tantum autem hono-*

a Votum caſtitatis.

ris habetur voto ſolenni, ut ſponſalibus & matrimonio rite contractis, ante corporum mixturam, alterutri altero invito liceat ſolenne votum ſuſcipere, ſic ut edita profeſſione nec ſponſus poſſit exigere debitum ab uxore, & ſponſæ liberum ſit alteri nubere. Sed hic rurſus varii caſus exiſtunt. Si ſponſus per vim cognorit ſponſam, an puellæ periit jus ſuſcipiendi voti ſolennis? Qui propenſiores ſunt in favorem religionis, negant periiſſe: alii dicunt nihil peccaſſe maritum, qui re ſua ex pacto debita uſus eſt. Illa peccavit, quæ negavit quod negare non licuit. Atqui non idem jus tribuunt ſacerdotio quod inſtituto monachorum. Qui legitime contraxit, ac mox initiatur ſacerdotio, manet quidem ſacerdos, nec tamen deſinit eſſe maritus, etiamſi jus non habet exigendi debitum, ut nec negandi, ſi exigat mulier. Rurſus alia difficultas, an puella cogatur manere innupta, donec profiteatur ſponſus: Id ferè non fit ante annum exactum. Variantibus ſententiis ea vincit, quæ jubet mulierem differre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ferre novum matrimonium uſque ad tempus profeſſionis, videlicet in favorem voti. At quid ſi ſponſus eludat, deq; monaſterio in monaſterium transmigrans, ex uno probationis anno faciat plures? Res ſanè perplexa fuerit. Exoritur alia difficultas de voto ſimplici: An qui poſt ſuſceptum votum ſimplex contraxit matrimonium, admittat capitale crimen, quoties utitur uxore, an ſemel duntaxat, primo videlicet congreſſu. Variant ſententiæ, ſed in hoc ferè conſentientes, ei qui ſic contraxit non eſſe jus petendi debitum, quamvis exigenti poteſt ac debet reddere. Iterum, an qui ſic contraxit, uxore defunctâ liber ſit ad contrahendum matrimonium. Quidam ajunt, quidam negant. Tamen qui ſunt humaniores, primo congreſſu putant aboleri totam voti vim. Quod ſi matrimonium coïerit inter duos, quorum uterquè tenebatur ſimplici voto caſtitatis, valet quidem matrimonium, ſed neutri ius eſt exigendi debitum, cæterum neuter peccat, ſi morem gerat exi-

genti. Hic rurſum difficultas exiſtit, haudquaquã ſimplex. Primum, quur matrimonium ratum dirimatur, conſummatum nequaquam, quum utrunque perfectum ſit matrimonium, & licet maior iniuria fiat cognitæ quàm intactæ, tamen haud mediocriter læſa eſt conditio puellæ quæ nupta fuit, hæret etiamnum in varia ſuſpicione, num vere ſit intacta: & ſi coitus non interceſſit, potuerũt alia multa intercedere, quæ nullus æquo animo ferret in ſua ſponſa. Deinde multos tangit ſuſpicio, ne propter occultum aliquod vitium corporis aut animi dimiſſa ſit. Quod ſi ſimplicitur Dominus vetuit diſtrahi coniuges, niſi ſtupri cauſa, dixerit aliquis, unde voto ſolenni tanta vis, ut ex coniugatis faciat cœlibes, contra præſcriptum Euangelicum, ſicuti videtur? Ratiocinor enim, non pronuncio. Quod ſi perpetuo verum eſt, minus bonum cedere maiori, videtur ſacerdotii profeſſio præſtantior coniugio, præſertim quum caſtitatis profeſſio ſit, ut aiunt, annexa ſacerdotio. Imò non abſurde

quis

quis dubitarit, an ſacerdotis profeſſio ſit anteponenda profeſſioni monachorum; de his loquor, qui ſacris initiati non ſunt. Sacerdos jurejurando interpoſito profitetur obedientiam epiſcopo: apud nonnullas nationes etiam caſtitatis votum exprimitur, ſed apud eas ubi minime ſervatur. Solo voto paupertatis ſuperior eſt monachus, ſed huic opponi poteſt dignitas & obligatio ſacramenti. Nullum enim novum ſacramentum accedit monacho, ni fallor. Verum hæc valere ſinamus. Fortaſſe dubitari poſſit, an monachi votum ſit anteponendum obligationi conjugali. Humanum eſt enim quicquid in profeſſione monachi geritur. In matrimonio, quod eſt ſacramenti caput, violatur diremptione, quum clara voce dicat Dominus: Quod Deus conjunxit, homo ne ſeparet. In Propatulo eſt Pontificum conſtitutio: verum in reddenda conſtitutionis cauſa non mediocriter ſudatum eſt à ſummi nominis Theologis. Quidam adferunt hanc rationem, quod ſcandali cauſa matrimonium cedit

voto

voto ſolenni. Nam ſimplex votum non adfert offendiculum. Hoc lemma rejicitur duplici nomine. Primum, quod nonnunquam ſimplex votum non minus habet ſcandali quam ſolenne, nec minus vulgo notum eſt. Deinde quum ſacræ literæ pronuncient matrimonium non eſſe dirimendum, negant tantum oportere valere ſcandalum, ut violetur Euangelicæ doctrinæ autoritas. Imò ipſa profeſſio ſuſcepta potius debebat offendere pios homines quàm relicta. Reprobatur & hoc argumentum, majus bonum non debet impediri per minus bonum. Nam ſecundum hanc rationem etiam conſummatum matrimonium dirimendum ërat per votum ſolenne, quod melior habeatur profeſſio monachorum, quàm matrimonium etiam conſummatum. Quanquam per acceſſionem coitus matrimonium non fit melius, ſed firmius. Item melior eſt, ut diximus, ſtatus ſacerdotalis quàm conjugatorum: poteſt igitur maritus dirimere matrimonium, & initiari ſacris. Alii ducunt rationem ex

jure

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

iure civili. Sponſus ante congreſſum nondum accepit plenam traditionem corporis uxorii: qui profitetur, ſimul ſe totum tradit Deo. Proinde quod firmius eſt ac plenius, non debet cedere infirmo & imperfecto. Hoc ita rejiciunt: Si potior eſt conditio poſſidentis, conſequeretur, ut qui prius verbis duntaxat contraxerat matrimonium cum Catharina, poſt cum altera contraheret, accederetque corporum mixtura, prior contractus eſſet irritus, quod ſecus eſt ab Eccleſia definitum. Deinde conſequetur quod talis hominis profeſſio eſſet illicita, licet peracta valeret: quemadmodum peccat, qui poſt ſimplex votum caſtitatis contrahit matrimonium. Sunt qui cauſam hanc allegant, quod votum ſolenne poſſit probari, ſimplex non item. Hanc rejicit Scotus, eo quod dicat votum ſimplex, etiam ſi ſit publicum ac notorium, tamen dirimi per matrimonium. Facit enim quatuor voti differentias, publicum, privatum, ſimplex, & ſolenne. Poteſt autem idem eſſe ſimplex & publicum. Probabi-

lius

lius eſt quod adferunt quidam: Quum profitetur monachus, tradit corpus ſuũ in poteſtatem ejus cui promittit, videlicet Abbati, ad faciendum id quod habet voti natura. Igitur non poteſt conjugi corporis ſui poteſtatem facere ad uſum contrarium, & tamen hoc quoque rejicitur. Per ſimplex enim votum homo tradit corpus ſuum Deo, & tamen tradit uxori corpus ſuum in uſum contrarium continentiæ. Nam quod adferunt quidam, Deum nolle ſibi corpus ſuum quenquam tradere niſi per hominem, ſomnium eſt, & eadem facilitate negatur qua dicitur, quum hæc Dei voluntas probari non queat. Rejicitur & illud quod commiſcuntur quidam, quod votum ſimplex tantum habet promiſſionem, votum ſolenne mittit eum cui fit votum in poſſeſſionem. Nam quod ſola voluntate geritur inter Deum & hominem, tam eſt firmum in voto ſimplici, quam in voto ſolenni. Iureconſulti fatentur nullam aliam cauſam poſſe reddi meliorem, quam quod ita ſtatuit Eccleſia.

Verum

Verum ne hanc quidem recipiunt Theologi, dicentes: Si ſola hominum conſtitutio tantum valeret, poſſet & contrarium ſtatui, videlicet ut profeſſione ſolenni non dirimeretur matrimonium. Quod ſi reciperemus, finis eſſet controverſiæ: nunc hoc veremur dicere, ne per homines videatur diſtrahi matrimonium quod Deus conjunxit. Concedunt Pontifici tantum juris, ut poſſit perſonas inhabiles a reddere ad contrahendum, aut pronunciare matrimonium non coiſſe legitime: dirimendi quod rite contractum eſt poteſtatem nequaquam permittunt. Quærenda eſt igitur ſacra ancora, cui nitamur in tanta ſententiarum vacillatione. Quanquam ne in hac quidem conſentiunt. Nam ut alios prætermittam, Aquinas b ſic argumentatur: Votum ſolenne non ex voluntate Pontificis, ſed ſuapte natura, ut impedit matrimonium contrahendum, ita dirimit contractum, quod per hoc amittit homo corporis ſui poteſtatem. Sed huc

a Inhabilitatio, b Thomas.

recur-

recurrit illa quæſtio de voto ſimplici. Et hanc opinionem Thomas tam frigide narrat, ut appareat nec ipſi placuiſſe. Sic enim loquitur: Et quia matrimonium quod ſequitur tale votum, nullũ eſt, ideo tale votum dirimere dicitur matrimonium contractum. Non auſus eſt dicere dirimit, ſed, dicitur dirimere. Quid quod hic res controverſa probatur per controverſam, aut certe dubia per dubiam? Nam hoc ipſum quæritur, quare votum ſolenne dirimat matrimonium rite contractum, quum Paulus dicat, ſola morte alterutrius ſolvi. a Durandus adfert cauſam ſanè quam argutam, an veram neſcio: In matrimonio duplex eſt conjunctio, ſpiritualis per conſenſum, & carnalis per conjunctionem corporum. Duplex item mors eſt, carnalis, qua ſeparatur anima à corpore: & ſpiritualis, qua quis moritur mundo. Proinde ſicut mors carnalis dirimit matrimonium conſummatum, ita mors ſpiritualis dirimit matrimonium ratum, ſed nondum con-

a Durandus.

ſum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ummatum. Hæc ratio ſi valeret, proſitentium bona reciderent ad cognatos, quemadmodum & mortuorum. Quæ ſanè lex olim ab Imperatoribus Chriſtianis oppoſita fuit avaritiæ clericorum ac monachorum, ut ſcribit Hieronymus. Nunc quum imaginaria mors non valeat in cauſa bonorum, multo minus valere videtur in cauſa matrimonii, quod Dominus unam tantum ob cauſam dirimi permiſit. Exilium mors eſt civilis, & tamen hæc imaginatio mortis non excludit exulem ab hæreditate, aut poſſeſſionibus ſuis. Deinde qui monaſterium ingrediuntur palàm infame, ubi nec caſtitas ſervatur, & habentur propria, non liberarentur à vinculo contracti matrimonii. Item qui non ob aliud fiunt monachi quàm ut fiant Abbates ex pacto. Palàm eſt enim, hos non totos mori mundo. Deinde ſi tantum valet iſta mors, ut liberet à matrimonio, multo magis liberaret à debitis, & fruſtra rogarentur profeſſuri, num quid cui deberent, aut num quid cui puellæ ſpopondiſſent. Ad hæc

vera

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

vera mors ſpiritualis fit in baptiſmo, quemadmodum palàm docuit vos Paulus Apoſtolus, & tamen profeſſio baptiſmi non liberat hominem nec à vinculo ſervitutis, nec à vinculo matrimonii, juxta Pauli doctrinam: multo minus imaginaria mors profeſſionis, quam non tradunt ſacræ literæ. Nec ſatis firmum videtur, quod hic diſtinguunt inter ſacerdotem & monachum, quorum hunc ajunt eſſe mortuum, illum tantummodo mutilum. Imò ſacerdos, ſi tenetur voto continentiæ, æque mortuus eſt, quod attinet ad rationem matrimonii. Scotus, a ne cum aliis ſentiat, hoc commentus eſt, quod Eccleſia profitentem votum ſolenne reddiderit inhabilem, ſive, ut ille loquitur, illegitimarit ad matrimonium, nec idē fecit in voto privato. Hoc pacto vitatur, ne contra præceptum Domini lædatur rigor matrimonii. Materia ſiquidem matrimonii redditur inidonea, ſalvo matrimonii jure. Iam ſi roges, quur non eadem poteſtate reddidit in-

a Scotus.

habi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

habilem, qui ſimplici voto ſemet aſtrinxit, præſertim quum contrahendo cum propoſito cognoſcendi uxorem, capitalem noxiam admittat, reſpondet: Quia non ſic ſeipſum poſuit in manu Dei, quemadmodum alter qui ſe poſuit in manu Eccleſiæ, quod attinet ad actum matrimonii, eoque Eccleſia liberat à vinculo matrimonii eum, qui ſeſe commiſit Eccleſiæ judicio. Alterum vero, qui ſe ſine arbitrio Eccleſiæ, tradidit Deo, Eccleſia relinquit ſuæ conſcientiæ. Si quis roget, cur in ſimplici voto Pontifex aut non tollit jus contrahendi, quemadmodum in ſolenni: aut non liberat à peccato, quemadmodum facit in voto ſolenni, ubi ſolviſſe matrimonii vinculum etiam pietatis laudem meretur. Hinc Scotus reſpondet per forte: Forte, inquit, majus malum ſequeretur. Hæc ſacra ancora quot modis convelli poſſit, opinor lectori vel me tacente perſpicuum eſſe. Tantum oſtendere volui quæſtionis difficultatem.

6. Sextum impedimentum eſt ordo. Nam Eccleſia Romana, quæ dicitur

occi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

occidentalis, ſacerdotes ſubmovit à ſacerdotio, deinde diaconos quoque, demum & hypodiacones: de minoribus ordinibus dubitatum eſt, ita temperata ſententia, ut clerici occidentales ſi habeant uxores, habeant quidem, ſed ſubmoveantur ab officio miniſtrandi, ſpolienturque fructibus Eccleſiaſticis, ſi quos habebant. Græcorum Eccleſia hodie jus ſuum retinere dicitur.

7\. *Septimum impedimentum adfertur cognatio, quæ gradibus & lineis diſtinguitur. Linea recta ſurſum ducit uſque ad tritavum, tritavi patrem & avum, cæteroſque, quibus non ſunt peculiaria vocabula, ſed generali nomine dicũtur majores ſive progenitores. Deorſum ducit per filium, nepotem, & cæteros, uſque ad trinepotem, trinepotiſque filium ac nepotem, alioſque qui generali cognomine dicuntur minores ſive poſteri. In hac linea quidam exiſtimant perpetuam eſſe matrimonii contrahendi prohibitionem, adduntque facete, ſi hodie viveret Adam, in cœlibatu fore vivendum. Aliis placet, in*

quinto gradu redire contrahendi jus. Et hactenus quidem convenit legibus Cæſareis cum decretis Eccleſiæ, tum in numerandis gradibus, tum in prohibitione matrimonii. Tot autem ſupputantur gradus, quot ſunt perſonæ, excepta una. In lineis tranſverſis, quas collaterales vocant, jus contrahendi matrimonii redit poſt quartum gradum: gradus autem ſupputandi ſunt iuxta jus Pontificium, non civile. Quod ſi mas & fœmina per lineam inæqualem diſtant gradu diſpari, hoc eſt, alter ſit cognatus in gradu tertio, alter in ſeptimo aut quinto, quidam putant coire matrimonium, alii negant. Hic variat jus divinum, ius civile, & jus Pontificium. Ius divinum non niſi à proximis gradibus, iisque paucis, ſubmovet matrimonii contrahendi poteſtatem. Nam in exordio mundi neceſſitatis erat, ut frater gigneret ex ſorore, quo colore quidam elevant & inceſtum puellarum cum patre Lot. Vbi crevit hominum genus, contractum eſt jus matrimonii, ſed in paucis gradibus,

nimi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nimirum primo & ſecundo, quemadmodum traditum eſt Levitici cap. 18. Ibi vetaris ducere matrem, ſororem, licet ex altero tantum parente, neptem ex filio filiáve, materteram & amitam, hoc eſt matris ac patris ſororem. Similis autem eſt ratio de ſexu fœmineo. Fas igitur erat ex fratre ſororevé neptem ducere, quemadmodum Abraham duxit Saram ex fratre neptem, Geneſ. 20. & frater Caleph accepit illius filiam, Ioſuæ 15. In cognatione quæ à lateribus accedit, primum in recenſione graduum differentia eſt inter leges civiles & conſtitutiones Pontificias: ſecundum has enim hæc traditur regula. Quoto gradu perſonæ diſtant à communi ſtirpe, ejuſdem numeri gradu diſtant inter ſeſe: ſecundum illas vero, quo numero perſonæ diſtant à communi ſtirpe, eodem numero duplicato diſtant inter ſeſe: atque id duntaxat in æquali linea. Rurſum in linea inæquali quot gradibus perſona, quæ longiſſime abeſt, diſtat à communi ſtirpe, totidem inter ſe diſtant, idque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

luntaxat juxta jus Eccleſiaſticum: uxta Civile vero, quot ſunt perſonæ, empto ſtipite, tot ſunt gradus. Caius taque prohibetur uxorem ducere ſororem, ſororis filiam ac neptem, ac proeptem etiam, hoc eſt ex ſororis filio liáve, nepote, neptéve natam, quæ ajo proneptis eſt, quæ diſtat à Cajo uarto gradu. Iuxta ſupputationem tris canonici idem prohibetur ducere mitam & materteram, ne magnam uidem amitam ac materteram ducre poteſt, hoc eſt avi aviæve ſororem, quod vice parentum habeantur, ec earundem filias, neptes, vel proeptes. Nec eidem fas eſt ducere proaterteram vel proamitam, hoc eſt roavi vel proaviæ ſororem, nec eaundem filias, neptes, vel proneptes. adem eſt ratio de fœminis. Tulliola aji ſoror non poteſt nubere fratri, pauo, avunculo, patruo magno, avunlo magno, propatruo, proavunculo. em non permittitur nubere fratri. potibus, pronepotibus ex fratre. m in tranſverſali linea jus Pontifi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

cium olim prohibebat nuptias uſque ad ſeptimum gradum, adeo ut contractum matrimonium nullius eſſet roboris. Ea prohibitio poſterioribus conſtitutionibus temperata eſt, ut non excedat quartum gradum. Porrò juxta jus civile in tranſverſalibus triplex eſt ordo, unus ſpectans ſuperiora, alter inferiora, tertius quæ à lateribus adhærent. In duobus primis ordinibus idem ſtatuunt leges Cæſarum quod Pontificum. Ex latere vero nuptiæ valent in quarto gradu. In linea recta, ut diximus, eadem eſt ſupputatio graduum juxta jus utrunque. In tranſverſali frater & ſoror ſunt in ſecundo gradu juxta leges Cæſareas, ſecundum Pontificias conſtitutiones in primo. Quæ ſit hujus differentiæ cauſa, nihil attinet ad id quod hic agimus exponere. Iuris Cæſarei ſupputatio valet adhuc in hæreditatibus ac tutelis: Pontificii juris in matrimonio. Nihil autem refert utrum cognatio acceſſerit ex ſtupro an ex matrimonio.

8. Octavum impedimentum naſcitur

tur ex adoptione. Ea dividitur in duas ſpecies, quarum altera generis nomine dicitur adoptio, altera arrogatio. Adoptantur filiifamiliâs, arrogantur qui ſui juris ſunt. Habet autem hoc arrogatio peculiare, quod quiſquis arrogatur, in arrogatoris poteſtatem tranſeat: non ſolum ipſe, verum etiam familia ejus & liberi, ſi quos habet, tranſeunt in jus nepotum, quemadmodum ipſe in jus filii. Dividitur autem adoptio generalis in tres ſpecies. Prima eſt ſuperiorum & inferiorum, quæ attenditur inter patrem adoptantem, & filium aut filiam adoptatam: item inter avum adoptantem, & nepotem vel neptem adoptatam. Non enim ſolum in filii locum adoptari poteſt aliquis, verum etiam in nepotis aut pronepotis. In hac prima ſpecie perpetua eſt matrimonii prohibitio, quemadmodum in recta linea cognationis, adeo ut etiãſi ſolvatur adoptio, maneat tamen prohibitio. Secunda eſt quodammodo collateralium inter filium vel filiam naturalem adoptan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tis, & inter filium vel filiam adoptivam: inter quos quandiu conſtat adoptio, non cohæret matrimonium: ſoluta vero per emancipationem alióve modo adoptione, licet contrahere. Tertia eſt inter adoptatorem patrem, & uxorem filii adoptati: Item, inter filium adoptatum, & uxorem adoptatoris: & inter hos eſt prohibitio matrimonii perpetua, adeo ut ſi filius adoptivus emancipetur, eam quæ patris adoptivi uxor fuit, non poſſit uxorem ducere, quod novercæ loco habeatur. Et contrà adoptator filii adoptati uxorem ducere non poteſt, quod loco nurus habeatur.

9. Nonum impedimentum nec jura gentium, nec leges Cæſareæ, nec lex Moſaica novit, nec lex euangelica, ſed addidit ex abundanti veterum Pontificum pietas. Ea dicitur cognatio ſpiritualis, & contrahitur ex adminiſtratione ſacramentorum, non omniū, ſed è duobus duntaxat, baptiſmo cui adhæret catechiſmus ac ſuſceptio, & confirmatione frontis. Et hic non ſimplex

plex examen quæſtionum, quid interſit inter baptizantem, levantem, & catechiſtam, & quouſque ſe porrigat hæc cognatio, ut dirimat matrimonium, & in quibus non dirimatur contractum, licet vetitum ſit contrahi. Verum ut rei ſummam in pauca conferam: Cognatio ſpiritualis non habet proprie certos gradus, ſed in tres ſpecies dividitur. Prima dicitur illis paternitas, cui adhæret filiatio (nam in re nova, novis vocabulis utendum eſt) eſtque inter baptizantem, confirmantem, ſuſcipientem, & inter baptizatum, confirmatum & ſuſceptum. Secunda, dicitur compaternitas, eſtque inter baptizantem, confirmantem, ſuſcipientem, & inter parentes baptizati, confirmati, ſuſcepti. Tertia eſt fraternitas imaginaria, inter baptizatum, confirmatum, ſuſceptum, & inter proles baptizantis, confirmantis, & ſuſcipientis. In his tribus ſpeciebus perpetuum eſt, quod ſpiritualis cognatio per maritum contracta, ad uxorem ab ipſo cognitam profertur, non ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſponſam, quandoquidem copula ſequuta, tum demum quod unus conjugum agit, & alter intelligitur agere. Si quis igitur deſponſaverit mulierem, ac ſuſcipiat filium tuum in baptiſmo, antequam ſponſus ſponſam cognoverit, tu licite cum ea contrahis. Itidem ſi alter ſuſciperet uxori meæ puerum in baptiſmo, ex alio viro genitum, mihi per eam non acquiritur compaternitas. Hæc locum habent, etiam ſi laicus in caſu neceſſitatis baptizaret. Igitur in ſumma ſunt viginti caſus, in quibus cognatio ſpiritualis prohibet matrimonium, decem ratione baptiſmi, & totidem ratione confirmationis. Primus eſt inter baptizantem, & baptizatum. Secundus inter uxorem baptizantis prius cognitam, & baptizatum. Tertius inter baptizatum & liberos baptizantis. Quartus inter baptizantem & parentes baptizati. Quintus inter uxorem baptizantis & parentes baptizati. Ad hanc formam ponendi ſunt alii quinque caſus, de ſuſcipiente & ſuſcepto.

pto. Similiter & circa confirmationem alii decem ſunt, quinque ratione confirmantis & confirmati: totidem ratione ſuſcipientis & confirmati. In his viginti caſibus cognatio ſpiritualis obſtat matrimonio contrahendo & dirimit contractum.

10. His finitimum eſt decimum impedimentum, quod naſcitur ex affinitate. Affinitas autem juxta leges civiles non naſcitur niſi ex nuptiis, ſecundum jus Eccleſiaſticum ex quocunque coitu, de imperfecto & inordinato dubitant. Nec hic mediocris difficultas quæſtionum de præcedente & ſequente affinitate, & quouſque ſe proferat jus affinitatis, & quid agat, an dirimat contractum & contrahendum, & an poſſit relaxari. Non eſt autem hoc impedimentum commentitium, ſed petitur è jure Cæſareo, atque etiam Levitici 18. Illic enim prohiberis ducere novercam tuam, item filiam novercæ tuæ: nurum tuam, hoc eſt, uxorem filii tui, quod haud ſcio an accipiendum ſit de uxore à filio vivo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

dimiſſa: Vxorem fratris tui, fortaſſis vivo fratre: nam mortuo fratre ſine liberis, jubetur frater ſuperſtes ſuſcitare poſteritatem fratri defuncto. Et Herodes à Ioanne reprehenditur, qui fratris uxorem duxerat vivo fratre: Item, filiam uxoris tuæ ex alio viro ſuſceptam, aut uxoris filii filiævé filiam. Item ſororem uxoris vetaris in pellicem habere: quanquam Iacob duas ſorores matrimonio ſibi junctas habuit. Hic in prohibitione matrimonii ferè conſenſus eſt legibus prophanis cum ſacris conſtitutionibus, niſi quod, ut dixi, juxta placita Pontificum, ex quocunque coitu naſcitur affinitas, ſive licito ſive illicito. Affinitatis autem cognomina ſunt hæc: Socer ſocrus, gener nurus, vitricus aut noverca, privignus privigna. Sponſus autem ita loqui poterit: Socer eſt uxoris meæ pater, & ego illius gener: ſocer magnus, uxoris meæ avus, ego illius ſum progener. Et è converſo, pater meus, uxoris meæ ſocer eſt, hæc illi nurus. Et avus meus ſocer magnus

eſt

eſt uxori meæ ſive proſocer, illa illi pronurus. Item proſocrus mihi, uxoris meæ avia eſt, & ego illius progener: & retro mater mea uxoris meæ ſocrus eſt, illa huic nurus: & avia mea ſocrus magna eſt, & uxor illi pronurus. Privignus autem meus eſt uxoris meæ filius ex alio viro natus, ego illi vitricus: & contrà uxor mea liberis meis aliunde ſuſceptis, noverca dicitur, liberi mei illi privigni ſunt. Frater meus levir eſt uxori meæ, ſoror mea glos. Duorum fratrum uxores Græcis inter ſe εἰνατέρες vocantur. Sororis meæ maritus non habet ſpeciale nomen quo illum appellem, quemadmodum nec uxoris frater. Hos igitur omnes quoniam affinitatis cauſa inter ſe parentum loco liberorumque habentur, matrimonio copulari nefas eſt. Quoties inter cognatos accedit affinitas: per carnalem copulam viri & mulieris, inter conſanguineos mulieris & virum, item inter conſanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas ejuſdem gradus, cujus eſt con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſanguinitas. Præterea, quoties inter unam perſonarum de quibus quæritur, & conjugem alterius non eſt, vel non fuit conſanguinitas intra quartum gradum, nulla eſt prohibitio. Ergo quæcunque uxori meæ conſanguinea eſt uſq; ad quartum gradum, mihi eodem gradu eſt affinis; & contrà. Non poſſum igitur uxorem ducere, matrem, ſororem, aviam, proaviam, abaviam, ataviam, materteram, amitam, materteram magnam, amitam magnam, promaterteram, proamitam uxoris meæ: nec earum filias vel neptes uſque ad quartum gradum: nec aliquam ex his quas ſupra affinitatis appellatione contineri diximus: Olim *decreta Pontificum ponebant tria genera affinitatis, quia perſona addita perſonæ per carnis copulam, mutabat genus, ſed non mutabat gradum. Verum ex his tribus ſecundum ac tertium ſublatum eſt, eoque non prohibeor in uxorem ducere uxorem ſororii mei, quam poſt ſororis meæ mortem duxerat, quod olim non licuiſ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

licuiſſet, quia coiſſet matrimonium in primo genere affinitatis in ſecundo gradu. Affinitas primi generis, quemadmodũ ſanguinis propinquitas quarti & citerioris gradus, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit jam contractum.

11. *Vndecimum impedimentum dicitur publica honeſtas, quod potiſſimum inductum eſt à Pontificibus ad imitationem affinitatis, quemadmodũ ſpiritualis cognatio imaginatur propinquitatem ſanguinis, eoque dirimit matrimonium uſque ad quartum gradum, quemadmodum affinitas. Tantumque tribuitur huic impedimento, ut monachus etiam dicatur habere conſenſum ad contrahendum, & ex hoc contractu naſcitur publica honeſtas, dirimens matrimonium juxta quorundam opinionem, quæ quidem originem ducit ex ſponſalibus puris ac certis quæ contracta ſunt, ſive per verba præſentis temporis, ſive futuri, matrimonio nondum conſummato. Tum enim naſcitur impedimentum inter*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſponſum & conſanguineos ſponſæ. Item inter conſanguineos ſponſi & ſponſam. Sed hinc nonnihil relaxatum eſt, videlicet hoc genus honeſtatis, quod naſcebatur ex ſecundis nuptiis. Vxor Caii defuncti, nupſit alteri viro, unde gignit liberos, talis proles cum nullo conſanguineo Caii poterat contrahere, nunc licet. Dirimit autem honeſtas hæc ſequentia ſponſalia ac matrimonia, non præterita. Inter minores ſeptem annis contracta ſponſalia non gignunt honeſtatem publicam.

12. *Duodecimum eſt conſuetudo ſive conſtitutio.*

13. *Decimum tertium impedimentum eſt crimen admiſſum, & hic multa opinionum varietas.*

14. *Decimumquartum eſt diſpar cultus, hoc eſt, diverſa religio, veluti ſi Chriſtiana nubat Ethnico aut Iudæo. Ac Paulus quidem non vult uxorem ab Ethnico diſcedere, niſi ille recuſet convictum: cæterum non permittit mulieri liberæ jamque Chriſtũ profeſſæ nubere, niſi in Domino, hoc eſt,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ua religionis viro. Vnde miror hoc à uibuſdam horum temporum ſcripto-ibus tradi, fas eſſe cum Iudæo, cum Ethnico jungere matrimonium. Si atis eſt eſſe marem & fœminam, etiam rater & ſoror mas ſunt & fœmina: uod ſi prohibitio divinæ legis movet, ale matrimonium vetuit Paulus.

15. Decimoquinto loco metus obſtat natrimonio, quandoquidem conſenſus, ſi liber non ſit, non eſt conſenſus, deo ut nihilo firmius ſit, etiam ſi juſurandum intervenerit.

16. Decimumſextum eſt præcedens bligatio. Et pronunciantur puræ ſponalia nullius eſſe ponderis, ſi quis cum lia verbis efficacibus contraxerit natrimonium. Eadem eſt ratio ſi præeſſerit conſenſus per verba futuri emporis, quamvis interceſſiſſet jusjuandum. Hic oritur quæſtio, an uemadmodum mortuo marito liberatur uxor, ita liberetur diutina maiti abſentia ſine ſpe reditus, aut morte ertò nunciata.

17. Decimumſeptimum eſt inha-
bili-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

bilitas corporum ad uſum matrimonii, niſi vitium accidat poſt uxorem cognitam: quod ſi ſit ex habitu perpetuo corporum, dirimit matrimonium, aut ſi ex proportione organorum genitalium. Temporariis enim affectionibus ſuccurri poteſt. Nam medicus corrigere poteſt aliquod corporis vitium, & ætas accedens auget corporis modum. Supereſt privatio, ubi quis caret his ſenſibus, ſine quibus nec intelligi poteſt quid ſit matrimonium, nec declarari conſenſus animorum, veluti qui idem cæcus ſit ſurdus & mutus. Hæc eo commemoravi, quo ſub oculos ponerem quanta ſit difficultas, quantumque periculum in contrahendo matrimonio, quod tamen ſemel utcunq; contractum reſcindi non poteſt juxta vigorem Euangelici præſcripti. Multum difficultatis habet ipſa rei natura, nonnihil addidit Euangelica præſcriptio, divortii Iudaici licentiam maritis adimens: ſed multo maximam partem Pontificum conſtitutiones: nec minimam hominum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rca caſus variantes ſententiæ : de-
que non mediocrem hominum ma-
tia, bonis legibus abutens ad male
endum. In aliis itaque contracti-
s, ubi ſupremum periculum eſt, rei
cuniariæ jactura, quanto ſtudio vi-
nt captionem : & in hoc contractu
ulto omnium difficillimo, unde pen-
t totius vitæ felicitas, magna etiam
parte ſalus animi, nulla adhibetur
utio, ſed plerique ſeſe dant præcipi-
s velut in foveam, unde nullus da-
r exitus. Hinc nimirum illæ quæ
ſſim audiuntur infeliciter juncto-
m querimoniæ. Verum hic; ſi uſquã
iâs, adhibendum erat illud, σπεῦδε
αδέως, &, κατ̓ ποδὸς βάσιν. a *Videmus*
im illos qui ſcalis paulatim deſcen-
nt in puteum quamvis profundum,
tra læſionem id facere, quum ii qui in
teum incidunt minus altum, gravi-
r offendantur, ſæpe rupto membro,
nnunquam & fracta cervice. Rupto
t luxato membro ſuccurrit chirur-
s, matrimonii pedicis infeliciter illi-

a Simile.

gato

gato nullus invenitur medicus. Et arbitror corporis mortem levius eſſe malum infelici conjugio. Vivi enim ſuos patiuntur manes, & ad æternos præludunt ejulatus. Empturus equum, circumſpectas nunquid appareat vitii, & ſtipularis redibitionem, ſi quid habeat vitii latentis: percontaris qui ſit ejus loci mos aut jus in hoc negotio: nec ſatis fidens oculis tuis, adhibes alium te peritiorem: & inter pueros ac teneras virgines tribus verbis in complexu dictis coit matrimonium. Mercaturus domum aut fundum, exploras ac percontaris omnia, num jus habeat tradendi qui vendit, num quam res habeat ſervitutem, num gravata ſit cenſu: conficiuntur tabulæ, adhibentur teſtes & ſtipulatio: & unde in matrimonio contrahendo tanta temeritas, tantaque ſocordia? Quotuſquiſque eſt, non dico juvenum aut virginum, ſed ſenum etiam, qui norit, verba futuri temporis verti in præſens tempus, ſi ſuccurrit congreſſus? Quotuſquisque novit pro digamo haberi,

ri, qui puellam quam pro virgine
xit, poſt comperit fuiſſe vitiatam?
uotusquisque eſt, qui ſciat cogna-
onem ſuam quaqua verſum uſ-
ue ad quartum gradum ſupputare?
nò quotusquiſq; eſt, qui norit omnes
gnatos & cognatas ſuas? De cogna-
one ſpirituali multo pauciores cogi-
nt, quemadmodum & affinitatis
ra pleriſque ſunt ignota. Atqui hæc
rant diſcenda priuſquam ineas ma-
rimonium. Alioqui nimio conſtabit
bi frequenter unius conſtitutionis pe-
tia, ſi tuo periculo didiceris. Poſt
ntractum matrimonium curritur
d jureconſultos, vexantur quæſtiun-
ulis Theologi: quanto ſatius erat
ud antequam contraheres facere?
unc heu ſero ſapiunt Phryges. Sic
o caſſibus irretitus dicit, ſi præſciſſem.
tque hic non ſolum turpe eſt, ve-
umetiam infelix dicere, Non puta-
am: nec enim ulla venia datur pri-
næ experientiæ a. Proinde ſunt qui
ontificiarum legum autoritatem co-

a. συγγνώμη πρωτοπείρῳ.

nantur

nantur ſubvertere, quo ſuam excuſent temeritatẽ. Atqui quod publica ſancitum eſt autoritate, id privata temeritate reſcindere, tum ſeditioſum eſt, tum etiam impium: adeo ut ſi quid etiam parum circunſpecte ſtatuerit hic aut ille Epiſcopus, vel quia parum fuit attentus, vel quia perperam edoctus, vel quia privato quopiam affectu corruptus, modeſtiæ Chriſtianæ, quæ, quantum licet, ſatisfacere cupit omnibus, ſit, ferre ac muſſare, niſi patientia ſecum trahat impietatem. Quanto minus illa non oportet ſpernere quæ ſynodis univerſalibus rite congregatis decreta ſunt, præſertim ſi acceſſerit populi Chriſtiani comprobatio? Quanquam autem decreta corriguntur per Decretales, & Decretalis pugnat interdum cum Decretali, quæ ferè ſunt reſcripta Pontificum, tamen uſus & gentium conſenſus multum his adjungit autoritatis. Et inter humanas opiniones quum inter ſe pugnant, adhærendum eſt illi, quæ videtur omniũ tutiſſima. Nam id curandum homini

vere

ere Chriſtiano, qui cupit undique tranquillum conjugium, ut impleat omnem juſticiam, primum Deo ſatisfaciens, deinde etiam hominibus quãtum licet omnibus. Qui nimium feſtinant in initio, ferè ſerius perveniunt ad finem deſtinatum: hic qui plus ſatis feſtinant in principio, nunquam aſſequuntur quod affectabant. Quiſquis enim deſtinavit conjugium, hoc ſpectat, ut habeat qui cum ſancte tranquilleque degat ætatem cum bona fama. At præpoſtera res eſt amor ac temeritas, breviſque voluptatis lenocinio pertrahunt hominem in perpetuos & inexplicabiles angores. Contrà ratio in conſilium adhibita, non quod dulciſſimum, ſed quod optimum eſt eligit, id etiam jucundiſſimum reddit aſſuetudo. Quum autem fons veræ tranquillitatis ac jucunditatis, ſit bona conſcientia: qua poteſt illic eſſe vera voluptas, ubi fons eſt vitiatus? a In certis caſibus nec Pontificis autoritas poteſt tibi mederi; & tamen re-

a Diſpenſatio.

laxationes ejuſmodi ferè non carent ſcrupulo, dum aut omiſſum eſt aliquid, aut aliter poſitum quam oportuit, aut ſecus impetratum quam decuit. Tutius eſt itaque juxta Comici dictum, non admittere morbum, quam admiſſo quærere remedium. Poſtremo ut Romanus Pontifex tranquillet tuã conſcientiam, linguas hominum non habet in manu ſua. Proinde veterum prudentia, quo magis excluderet omnem captionem, permittere ſolet nuptiis ſponſalia, quæ parentum autoritate inter impuberes contrahebantur, ſed non minores annis ſeptem, quod hæc ætas tametſi nondum valet judicio, tamen habet aliquam rerum cognitionem, maximeque docilis eſt eorum quæ traduntur. Non abſolvuntur autem niſi poſt adoleſcentis annum decimumquartum, puellæ duodecimũ, quod hæc ætas in genere pubertatem adferat, licet apud nationes aliquas ſerius contingat pubertas, nec eodem anno pubeſcãt omnes licet ejuſdem regionis. In cauſa eſt corporum diver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ius habitus, vel educatio ſyncerior aut corruptior. Verum hac ratione Princeps conſultum eſſe voluit pudori ac reverentiæ vel ætatis vel ſexus, quum antea pubertas, corporum inſpectione ſolita ſit explorari. Multum igitur moræ interceſſit olim inter ſponſalia & nuptias, ne poſſit ignotus in ignotam incidere: quod ſi tot annos perſeveraſſet adoleſcentium conſenſus, bonam ſpem concipiebant parentes, firmas & auſpicatas fore nuptias. Nũc tametſi lex Christiana non exigit ſponſaliorum moras, & ratum jubet haberi matrimonium, quod inter puberes contractum eſt per verba præſentis temporis, aut etiam ſcriptis aut nutibus, idem declarantibus quod verba volata, tamen approbat parentum diligentiam, qui non ſubito proſiliunt ad nuptias, ſed ſponſalibus ſic excludunt raptionem, ut tamen irrita ſint per majores aut tutores acta, niſi liberorum aut pupillorum conſenſus acceſſerit. Igitur ſi reſpicias illorum temporum ſtatum, quo fervebat inter Chriſtianos

ſtianos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſtianos caſtimoniæ ſtudium, nec adhuc exuberabat malicia, refrigerata charitate, dices Pontificum de matrimonio conſtitutiones recte pieque proditas. Sin contempleris horum temporum mores, ſi reputes, tot hominum milia per orbem Chriſtianum illaqueari coniugiorum pedicis, fortaſſis optabit omnibus bene volens charitas, ut Eccleſiæ matris indulgentia, quæ ſemper vigilat ad ædificationem ſuorum, non ad deſtructionem, quædam relaxet, quædã aliter explicet, non aliter quàm docti fidique medici ſua remedia pro regionum, temporum, ac perſonarum qualitate moderantur. Corporum remedia ſunt pharmaca, medici Hippocratis diſcipuli: morum pharmaca ſunt conſtitutiones, medici Pontifices, Chriſti ſucceſſores. Si decretales corrigunt ſuperiorum decreta quædam, ſi decretalis corrigit decretalem, ſi Romanus Pontifex in pluribus perſonis relaxat ſuæ conſtitutionis rigorem, ſi in conſtitutionis interpretatione diſſidet Theologus à Iureconſulto, Theologus

us à Theologo; Iureconſultus a Iure-
nſulto, arbitror & Eccleſiam poſſe
o commodo gregis novare leges quas
atuit, & interpretari quod contro-
erſum eſt. Qua de re nonnulla pro-
nemus. Cæterum quoniam hiſce
rbulentiſſimis temporibus ſunt, qui
ontificum & epiſcoporum conſtitu-
onibus omnem derogant autorita-
m, rurſum è diverſo qui eas æquant
propemodum anteponunt Euange-
o, illud mihi præfandum eſt, me, dum
ec in medium confero, nec contempto-
bus velle patrocinari, nec Eccleſiæ
oceribus velle præire, nec aliud o-
nino conari, quam ſi quâ fieri poſ-
, ut infelicium conſcientiarũ tran-
illitati conſulatur, idque ex auto-
tate præſulum, quorum vigilantiæ
mmiſſus eſt grex dominicus. Proinde
icquid hic dicturus ſum, non aliter
cipi velim, quam ſi in concilio, in
o tractaretur hæc cauſa, quilibet è
rba conſidentium ſedulo ſuam ad-
rret ſententiam, meliori ceſſuram,
t arridendam etiam ſi mereatur.

In pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Inprimis mihi videtur multo minus perplexum fore matrimonii negocium, ſi quæ de cognatione ſpirituali conſtituta ſunt, exhortationis vim habeant, non præcepti, ſic ut laudetur illorum pietas, qui hoc reverentiæ deferunt his, quibuſcum ſpiritualis contracta eſt propinquitas. Cæterum nihil obſtet imaginatio cognationis matrimonio quod Deus inſtituit, Chriſtus approbavit. Nam rationes quas hic adferunt vel Iureconſulti vel Theologi, tametſi piæ videntur, tamen non habent tantum momenti, ut neceſſe ſit ob eas dirimere matrimonium rite contractum: alioqui prodita fuiſſet hæc conſtitutio mox à temporibus Apoſtolorum, quibus maxime flagrabat caſtimoniæ ſtudium. Nunc videmus à recentioribus additam. Nec ſemper efficax eſt argumentatio, quæ per majus, minus, & par confert ſimilitudinem. Cognatio carnalis dirimit matrimonium, multo magis ſpiritualis. Non enim conſequitur: Cognatio

a Spiritualis cognatio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rnalis facit hæredem, multo magis
itur cognatio ſpiritualis. Et Pontifex
n poteſt concedere ut quis ducat ſo-
rem ſuam: igitur non poteſt conce-
re, ut aliquis puellam ducat uxorem,
am pater aut mater ſuſcepit in ba-
iſmo. Item cognatio carnalis ſe qua-
a verſum ſpargit uſque ad quintum
adum, impediens matrimonium: igi-
r idem faciet cognatio ſpiritualis,
od ſecus habet. Rurſus in genera-
ne carnali nullus habet præter duos
rentes, marem & fœminam: igitur
regeneratione ſpirituali non deberent
hiberi plures. Nunc licet adeſſe quot
lis, & tamen omnes obligat cognatio-
imaginatio. Deinde ſi tantum tri-
imus fictioni propinquitatis, rectius
ngruit Euangeliſtæ quam baptiſtæ.
on enim proprie generat qui baptizat,
l qui docet. Paulus enim ita ſcri-
iis quos non baptizarat, ſed quibus
edicarat Euangelium: a Filioli mei
os iterum parturio, donec formetur
riſtus in vobis. Atq; iterum: b Nam

a Gal. 4. b. 1. Corinth. 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui. Et Oneſimum appellat filium, quem in vinculis genuerat, utique doctrina. Nam olim Apoſtolorum miniſtri plerunque baptizabant. Sermo Dei ſemen eſt quo renaſcitur homo. Naſcitur igitur ſpiritualis cognatio inter omnes qui eundem audiunt Euangeliſtam, inter diſcipulum & præceptorem, inter maritum & uxorem à marito converſam. Iam qui dicuntur Catechiſtæ; mea ſententia juſtius deberent appellari patres quàm ſuſceptores, ſi modo vere ſunt quod dicuntur: & tamen his propemodum licebat ducere catechumenam, niſi Bonifacius octavus interpretatus fuiſſet fieri, quod vix fit: quanquam qui dicit, vix credo, ſignificat ſe non credere: ita quod vix impedit, interpretari poteras in favorem matrimonii, catechiſmum non eſſe ſufficiens impedimentum matrimonii. Nunc autem ubi adſunt catechiſtæ, quum infantes accipiunt baptiſmum? Suſceptores, quos levantes appellant, videntur in fidejuſſorum locum ſucceſſiſſe,

aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

aut in utrunque: Reſpondent pro infante, Credo. Id ita habere ſatis declarat S. Dionyſius in Hierarchia Eccleſiaſtica. Quanquam quid nunc faciunt in baptiſmo ſuſceptores, niſi quod vetuſtæ conſuetudinis ſimulacrum referunt? Spondent in poſterum. Quid opus ſponſoribus, quum parentes & ſacerdotes hoc præſtare cogantur ex profeſſione? Quum igitur id quod nunc agitur, nihil aliud ſit quàm priſcæ conſuetudinis veſtigium, non video gravem cauſam, quur contrahentium conſcientiæ tot laqueis impediantur. Graviſſimum autem ſit oportet quod dirimit matrimonium contractum, inter quos opertet, & quibus modis oportet: præſertim quum Dominus dicat: Quod Deus conjunxit, homo ne ſeparet. Audio: Pontifex reddit perſonas inhabiles, nec Deus conjunxit eos, qui contra conſtitutionem Eccleſiæ contraxerunt matrimonium, & expedit diſpenſare cauſas dilatandæ inter Chriſtianos amicitiæ. Has equidem rationes non improbo: ſed vereor ne vigorem divinæ

legis opprimant, ſi incidant in impios Eccleſiæ paſtores. Verum interim hoc mihi ſufficit, quod humana conſtitutum eſt autoritate, per eandem poſſe mutari pro commodo reipub. Chriſtianæ. Denique ſi plus valet cognatio ſpiritualis quam carnalis, in quibus gradibus non relaxat propinquitatis legem Pontifex, nec hic debebat relaxare. Quod ſi minus valet quam illa, dilutum eſt argumentum, quod nobis non hic tantum occinitur. Minor autem cognationis ratio videtur in unctione frontis. In baptiſmo renaſcimur, in confirmatione velut adverſus hoſtem pugnaturi donativum accipimus. Hic nulla generationis imaginatio. Hæc differens non labefacto conſtitutionem, ſed doctorum rationes examino, num ad tantam rem irritandam ſatis habeant momenti. Et reddunt quidem rationes, cur ex cæteris ſacramentis non naſcatur cognatio ſpiritualis, ſed quas probabiles poſſis dicere, neceſſarias non item. Idem ſentio de publica honeſtate, quæ naſcitur ex imaginatione affinitatis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

is. Quum enim matrimonium ſit ju-
is divini, non video quur ob ſcanda-
um, ex affinitatis fictione natum, opor-
eat impediri. Similis eſt ratio inter-
icti & feriarum: quum hæc pendeant
x hominum voluntate, poſſunt ex ho-
inum voluntate mutari, ſi publica
uadeat utilitas. Quanquam interdicti
aſus non ita frequenter incidit: &
iebus nefaſtis contractum matrimo-
ium hodie valet, tantum celebritas
rohibetur. Iam in adoptione duplex
ſt imaginatio, cognationis & affinita-
is, velut inter adoptatum & adoptan-
em. Similiter inter adoptatum & ad-
ptantis filium naturalem eſt imagi-
atio cognationis. Rurſus inter patrem
doptantem, & uxorem filii adoptati,
el contra: cui tantum tribuunt leges
ǝaſareæ, ut in prima & ultima ſpecie,
tiam ſoluta adoptione, maneat prohi-
itio contrahendi matrimonii. Pro
auſa adferunt reverentiam ex ad-
ptione contractam. Cæterum in fi-
tione propinquitatis à latere, ſoluta
doptione redit jus contrahendi: Hic

quoque multa ſunt, quæ Pontificum indulgentia citra pietatis jacturam poſſent relaxari. Etenim ſi matrimonium eſt ſacramentum Eccleſiæ, idque coit per verba præſentia declaratum, videndum eſt an Principi liceat ob imaginariam cognationem affinitatémve, aut reverentiam imaginariam quod contractum eſt dirimere. Cui debemus plus reverentiæ quam præceptoribus, & tamen hæc reverentia non impedit matrimonium? Senectuti pueritia debet reverentiam ex præcepto divino, juxta illud Levit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis, & time Dominum Deum tuum. Inter ſenem & puerum imaginatio eſt parentis & filii, & tamen recipit Eccleſia matrimonia inter ſeptuagenarium & puellam vix puberem contracta, non obſtante ſcandalo, quod avus videatur neptem ſuam ducere, aut puella patri ſeni nubere. Multo vero minus erit pedicarum in contrahendis matrimoniis, ſi prohibitio contrahendi conſiſtat intra eos limites, quos Dominus præ-

ſcripſit

ipſit Levitici 18. ſive inter cognatos, ue inter affines. Si quis dicat: Iudi-ilia ſunt, non habent robur niſi ex ap-obatione Eccleſiæ: mihi videntur agna ex parte eſſe moralia. Nam na-ræ ſenſus defert reverentiam perſonis, m quibus illic prohibemur contrahere atrimonium. Porrò quod adferunt uidam, ideo Pontificem in matrimonio ſſe materiam reddere inhabilem, um in aliis ſacramentis non poſſit, od matrimonium contractus ſit, & ntractus ſubeſſe legibus humanis. Eſt uidem contractus matrimonium, ſed cramentalis: qui ſi rite coëat juxta æſcripta legis divinæ, quid eſt neceſſe ducere inhabilitationem? Non dico od Eccleſia non potuerit contrahere s jungendi matrimonii, aut quod per-ram contraxerit: ſed propono diſpi-endum, an his temporibus expediat aqueatis hominum conſcientiis hac dulgentia ſuccurrere, quæ quondam ringendo favit & indulſit affectui puli ultro feſtinantis ad occaſiones ſtimoniæ, & benevolentiæ mutuæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Reddit & illud involutiorem matrimonii cauſam, quod affinitas quemadmodum & cognatio, ex quocunque coitu naſcitur, quum ex furtivis congreſſibus plurima lateant cognationes & affinitates. Simplicius eſt quod jus civile non agnoſcit affinitatem, niſi ex legitimis nuptiis natam. Odioſa eſt diremptio conjunctionis, juxta præſcriptũ divinæ legis initæ. Porrò cognationis & affinitatis reverentia, ſi libet ultra legis à Deo traditæ præſcriptum proferre, ſit illi ſanè ſua laus, ſed incolumi legis divinæ vigore: intra quem ſi conſiſteremus, non eſſet quod interdictum aut conſtitutio conſuetudóve loci dirimeret matrimonium. Multum igitur laqueorum decederet matrimonio, ſi tolleretur illa diſtinctio, Impedit contrahendum, ſed non dirimit contractum. Quod enim contractum dirimi non debet, quid opus vetare ne coëat? Et ſi tantum valet prohibitio, ut perſonas reddat inhabiles conjugio, dirimat & contractum. Nunc ordo etiam hypodiaconi ſi præcedat, dirimit matrimo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rimonium etiam contractum : ſi ſe-
uatur, neque dirimit, neque non di.
imit, ſed manet dimidiatum conju-
ium, ſic ut ille non habeat uxorem,
lla nec cœlebs ſit nec nupta : ſed citra
uam culpam irretita eſt infamibus &
nfelicibus nuptiis. Si cœlibatus natura
oharet cum ſacerdotio ac cateris ordi-
ibus, ſimplex erat aut dirimere contra-
tum matrimonium, alteri reddita ſua
ibertate: aut detrahere ſacrum ordi-
iem, quemadmodum olim ex ſacerdo-
ibus fiebant laici: & adhuc fiunt apud
Gracos, ut audio, ob crimen admiſſum.
Quod ſi Romanus Pontifex poteſt in-
abiles reddere perſonas, ne per conſen-
ſum coëat matrimonium, juxta ratio-
nem prædictam, poteſt itidem & inha-
biles reddere ad accipiendum characte-
rem ordinis, qui ut impreſſus deleri non
poſſit, certe videtur obſtari poſſe ne im-
primatur. Deinde ſicut irritum ha-
betur matrimonium ſecundum, eo
quod qui ſemel contraxit, non habet
liberum conſenſum: ita qui ducta ſe-
mel uxore ſibi jus ademit iterum con-
F 5 trahen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

trahendi, nihil agere videtur ſi conſecretur. Hæc argumentandi tantum cauſa dicta ſunto. Nunc in quem uſum datur conſenſus ſacerdoti & monacho, quibus exercendi conjugii jus ademptū eſt, & hic conſenſus qui nulli eſt utilis, propter honeſtatem publicam cenſetur officere connubiis alienis. Hic & civilium legum ſeveritas, ceu Tenedia bipennis, aliquam difficultatis partem diſſecare poterit, ſublato è medio qui in ludificationem matrimonii ſimul & Eccleſiæ, poſt ductam uxorem initiatur ſacerdotio, injurius in mulierculam, contumelioſus & impius in Eccleſiam, unde dolo malo ſacrilegii ſuffuratur ordinis ſacramentum. Simplex furtum luitur pœna capitis, atqui hoc crimen quovis furto gravius eſt. Prætexitur hic favor ordinis, ſed tacetur iniuria matrimonii. Quanquam qualis eſt ille favor ordinis, ſi rima detur irrependi dolo malo? Eſt & altera diſtinctio, quæ ſublata vehementer explicaret nodos coniugiorum. Profeſſio vitæ monaſticæ dirimit ratum matrimonium, at con-

nſummatum nequaquam. Statuere ſſet Eccleſia iuxta præſcriptũ Euanlicum, ne qua res dirimat matrimoum, ſive ratum ſive conſummatum, ſi ſola mors & adulterium. Si divini ris eſt matrimonium, & coit per conaſum verbis præſentibus expreſſum, omodo dirimitur humana diſtinctio duarum vocum rati & conſumati, voti ſimplicis & ſolennis? Si in adibus cognationis Pontifices inhales reddunt perſonas, poſſunt & eos i ducunt uxores inhabiles reddere, ne oto ſint habiles citra conſenſum congis. Quanquam is conſenſus probanis erat per epiſcopos, ac gravate ſuſciendus, in ætate præſertim ſuſpecta, od experientia doceat raro bene cere talia divortia. Hic prætexitur faor religionis, cui merito favebat olim cleſia, eo quod aulis ac popularibus in aganiſmum penè relabentibus, quanm ad vitam attinebat, in monachis virginibus videretur adhuc ſuperes Euangelicæ profeſſionis vigor: quod tinam & hodie poſſimus gloriari. Ve-

 rum

rum id temporis quum maxime promereretur favorem monachorum pietas, nuſquam tamen legimus illi ſic indultum, ut quiſquam invita ac deſerta uxore proriperet ſeſe in monachorum contubernium. Cavetur ne per monaſtica vita profeſſionem fiat iniuria creditoribus, quum ſanctius ſit coniugis debitum quàm ullus contractus. Si monachus revocatur ad uxorem, nulli fit iniuria: ſi manet, fit iniuria puellæ, ob cauſas quas ante retulimus. Hanc materiam non ingrediar altius, ne lectorem plus ſatis remoret: tantum oſtendo quid poſſit Eccleſia, & quid horum temporum ſtatus poſtulet. Quod ſupereſt, eorum arbitrio defero, qui clavo navis Eccleſiaſticæ aſſident. Iam quoniam ex votis perplexæ dubitationes oriuntur plurimæ, profuerit admonuiſſe Chriſtianos omnes, ut à votis non neceſſariis, aut etiam inutilibus abſtineant. Si cui cordi eſt Hieroſolymam aut Compoſtellam viſere, morem gerat animo ſuo, votum interponere non eſt neceſſe. Et ſi quod interceſſit,

ſem-

emper ei quod eſt ad ſalutem & ad Chriſti doctrinam propinquius, cedat id uod longius abeſt. Qua de re ſi dubitas, epiſcopum, parochum, aut alioqui ravem doctumque virum conſulas licebit: ſi non dubitas, ſequere judicium nimi tui, tantum ut ſyncera ſit conſcientia. Oportet enim vota Chriſtianorum plurimum abeſſe à votis paganorum, qui decimam bonorum pollicebantur Herculi, quo felicius creſceret es familiaris. Lenones aliquid vovebant Veneri, quo quæſtus eſſet uberior, liaque id genus innumera. Ne Iephtæ uidem votum in exemplum trahendum eſt. Cætera Iudæorum vota aut ad iguras legis pertinebant, aut erant facilia præſtatu, aut redimi poterant. Cæterum oportet omne votum eſſe maturum ac liberum. Qualia ſunt igitur vota quæ in morbo, navigatione, aut bello metus mortis extorquet, aut alia quæpiam affectio mentis, tendens ad inſaniam? Ad hæc votum hominis Chriſtiani non alium ſcopum habere debet quam ſalutem æternam. Quod

ſi palàm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſi palàm eſt, votum minus conducere ad ſcopum, quam quod votum non eſt, id quod minus conducit ad ſalutem, videtur debere cedere conducibiliori. Hæc de votis vulgaribus, quæ mea ſententia, non ſuſcipere tutiſſimum eſt, aut temere ſuſcepta pro nullis haberi. Hanc opinionem non alia conditione meam haberi velim, quam ſi comprobabit Eccleſia, cui conſtat in manu eſſe quod proponimus, ſi velit. Iam de voto continentiæ non ſimplex eſt quæſtio. Quidam enim negant monachum violare votum, ſi ſcortetur, niſi duxerit uxorem, quod votum ſit abdicatio rei prius licitæ. Neque enim votum dici poſſit, ſi quis voveat ſe nunquam fore lenonem. Sed omiſſis iis quæ non admodum faciunt ad id quod agimus, plurimum conducet ad expediendam matrimonii cauſam, ſi ſtatuerit Eccleſia, votum caſtitatis irritum eſſe, niſi cum autoritate præſulis ſuſcipiatur, quem oportet & in hac re eſſe difficillimum: deinde inter votum ſimplex & ſolenne non eſſe tantum diſcrimen, ut alterum ſi præ-

cedat,

dat, faciat dimidiatum conjugium.
lterum etiam ſi ſequatur, ſolvat ra-
um matrimonium, ſed utrunque pari
œna dignum eſſe, qui cum uxoris inju-
a vel ſuſceperit ordinem, vel vitam
onaſticam profiteatur, majusque
andalum cenſeatur ſi maritus fiat ſa-
rdos aut monachus, quam ſi redeat
d uxorem, cui debet perpetuam vitæ
nſuetudinem, niſi mulieris liber ab
aturus aſſenſus intercedat. Paulus
nuerat Oneſimum in vinculis: Nul-
im poterat eſſe votum ſanctius. Inſer-
iebat Apoſtolo Paulo propter Euange-
um vincto: Nullum officium religio-
us. Et tamen remittit illum hero ſuo
hilemoni. Et impium ſit ſi ſponſa re-
ittatur marito? Durius enim eſt, ſi
xor voveat invito marito, quam ſi
ntra. Penes virum enim manet au-
ritas. Iam hoc etiam durius apparet,
contempleris quæ ſit nunc diſciplina
plerisque monaſteriis tum virorum
um virginum, quantaque paucitas
rum in quibus vere monaſtice vivi-
ur. Ad Euangelii profeſſionem ſemper

licuit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

licuit invitis parentibus ac maritis convolare. Licebat idem ſervis. Nec tamen Apoſtolus permittit ſervo Chriſtiano, ut herum ethnicum relinquat: nec uxori Chriſtianæ, ut idololatram maritum deſerat: & impium nobis videatur, ſi monachus aut ſacerdos jubeatur redire ad uxorem Chriſtianam? Audio quoſdam ita loqui: Nec parentum nec maritorum autoritas obſiſtere poteſt ei, qui afflatu ſancti Spiritus totum ſe dedicat Deo. Quid igitur in baptiſmo eſt actum? an dimidium hominis dedicatum eſt Deo, dimidium Diabolo? Vtinam autem omnes qui profitentur inſtitutum monachorum, afflentur divino ſpiritu. Nullus deberet obſiſtere, etiamſi ſe præcipitarent in flumen. Atqui palàm eſt quod multos afflavit ſpiritus ſtultitiæ, temeritatis, phreneſeos, ambitionis, avaritiæ, ocii, libidinis & luxus. Certe eos qui clàm aut invitis parentibus, quibus lex divina jubet obediri, dedunt ſeſe in vitæ genus, unde non queant ſemet in poſterum extricare, veriſimilius eſt malo

afflari

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſtari ſpiritu, qui quum habeant pro-
os piosque parentes, tamen illis recla-
antibus profugiunt ad monachos.
ecreta Pontificum jus faciunt parenti
trahendi filium è monaſterio mino-
m annis duodecim. Recte quidem hoc
im, at nunc, ut opinor, expediret idem
s parentibus prorogari uſque ad an-
um vigeſimumquintum. Eſſent for-
ſſe pauciores monachi, ſed puriores.
lim filio, qui erat in poteſtate patris,
on erat liberum baptizari furtim, ſi
rentum aſſenſum impetrare licuiſſet:
ec baptiſmus liberabat illum ab ob-
quiis patri debitis, niſi vocaſſent ad
anifeſtam impietatem: & fortaſſe
ebebat filius adferre patri, ſacrifica-
ro Iovi, thus, ſi juſſiſſet, ipſe ſacrificare
ſſus non debebat. Conjunctius au-
m matrimonii vinculum Deus eſſe
oluit quam patris & filii: Propter
oc, inquiens, relinquet homo patrem
matrem, & adhærebit uxori ſuæ.
Non igitur arbitror pugnaturum cum
ietate, ſi ſtatuat Eccleſia, ne votum
lenne ſpoliet maritum ſponſa ſua.
Habet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Habet maritus cui obediat, etiam cui debeat obedientiam: paupertatem ipſe ſibi conflabit, ſi quæ poſſidet eroget pauperibus, & quod habet, non ut proprium habeat, ſed ut commune. Continentiæ dimidium, fateor, tantum habet in manu ſua, ſed hic calculus multis aliis bonis operibus penſari poterit, viſendis ægrotis, ſublevandis pauperibus, erogandis eleemoſynis, audiendis concionibus, erudiendis liberis, gubernanda familia, parando manibus quod det egentibus: à quibus officiis, nunc ferè ſecluduntur monachi, monachæque, qui maxime prædicantur ſanctitatis nomine, quum tamen hæc in primis Hieronymus, Ambroſius & Cyprianus præſcribant virginibus Deo dicatis. Hæc non eò ſpectant, ut monachos æquem conjugatis in univerſum, ſed declarare volui, incolumi religione ſtatui poſſe, quod conjugio ſit accommodatius, cujus negocium agimus in præſentia. Iam criminis multa genera commemorantur, & rurſus ex his multa quæſtionum examina. Res fuerit expeditior, ſi le-

ora crimina jubeantur ferri, veluti ſi
ɪis ante matrimonium habuiſſet ſtu-
i commercium cum ea, quam ducit
corem. Sin crimen ſit enorme, aut lex
vilis capitis pœna liberet alterum con-
gum, aut is liberetur in totum à ma-
imonio, qui vacat crimine: & pro
ortuo habeatur, qui mortem meruit,
iſi recuſat etiam innoxius à noxia di-
rahi. Nam æquum eſt eos non dividi,
ui criminis ſocietate juncti ſunt, ve-
ut in adulterio: quod nunc pro ludo
ucitur, quum nulli facinori pœna ſe-
verior apud priſcos fuerit præſcripta.
urem nocturnum & alienæ domus per-
oſſorem non erat fas occidere, niſi cum
erro deprehenſum. Breviter in nullo
acinore lex homini privato porrigebat
ladium, niſi quum eſſet propulſanda
is, aut quum maritus adulterum in
dultera deprehendiſſet: ne id quidem
mpune, niſi corpus utrunque perime-
et. Et tamen peracto facinore pericli-
abatur apud judices, homicidii dam-
andus, ni docuiſſet teſtibus & argu-
mentis, ſe corpus utrunque in ipſo con-
greſſu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

greſſu deprehenſum occidiſſe. Dabatur hoc dolori maritali, ſed non ſine diſcrimine. Lex Moſi tradit adulteram deprehenſam lapidandam populo. Quin & apud Græcos & Romanos capitale crimen erat adulterium. Equidem haud improbarim Eccleſiæ manſuetudinem, quæ mavult pœnitentiam malefici quam mortem. Cæterum civilium legum videtur hic præpoſtera clementia, quæ ſimplicem furem, etiam ϖρωτόπειρον ſuffigunt in crucem: & hominem, multis adulteriis iniquinatum, nulla pœna dignum exiſtimant. Indicebatur quidem olim maleficis ab Eccleſiæ paſtoribus ſatisfactio, & in gratiam Eccleſiæ Principes frequenter connivebant ad quædam facinora: nunquam tamen Eccleſiæ pœna, quantumvis auſtera, gladium excutiebat poteſtati civili. Animæ medetur Eccleſia, corpora nocentium debentur legibus, quæ ſi parcunt adultero, nec uxor animum inducere poteſt ut cum eo vivat, non abſurdum videatur, pro mortuo haberi qui morte dignus eſt,

itaque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

aque liberetur innoxia. Et tamen vi-
es veteres graviſſimis cauſis adductos,
t has quas nunc habemus conſtitutio-
es de matrimonio proderent. Tantum
itur hæc conſideranda propoſui. De
nditione jam dictum eſt, nullam cau-
am ſatis gravem adferri, quur condi-
o impoſſibilis ratum faciat matrimo-
ium, veluti: Si tu es virgo, accipio te
xorem; quam ſcias eſſe corruptam quæ
perit. Rurſum non video, quur con-
itionem hanc habeant pro turpi: Ac-
pio te in matrimonium, ſi te compe-
ro virginem. Quum enim puella ſibi
nſcia ſit, non debet fallere excipientem
uod honeſtum eſt. Nam Deuteron.
p.22. ſevere quidem animadvertitur
eum, qui quam pro virgine duxit,
git ſe comperiſſe vitiatam: convictus
im & cæditur & pecunia mulctatur:
t multo ſeverius in ſponſam, cujus
irginitas non erat ſervata ſponſo: edu-
batur extra civitatem, & lapidaba-
r à populo. Nunc autem gravior eſt
auſa, quur virginitatem puellæ depe-
ſci poſſet ſponſus, quod ut digamus ar-

cetur

cetur à ſacerdotio, qui pro virgine vitiatam duxerit etiam imprudens. Fortaſſe quotidianæ fierent redhibitiones, ſi daretur ſtipulatio virginitatis, cujus probatio non minus difficilis quàm cuſtodia, ſed hanc corruptelam docuit legum indulgentia. Si placet igitur has odioſas quæſtiones excludere, ſaltem ne obſtet ad ſacerdotium, quod inſciens duxerit vitiatam. Nec enim urget nos hic autoritas Pauli, etiam ſi ſciens duxiſſet vitiatam, etiamſi priore defuncta duxiſſet alteram, eo quod idem Apoſtoli præſcriptum complectitur alia multa, quæ nunc non ſubmovent à ſacerdotio: certe ratio naturalis non repugnat, quin ſi conditio, quam excipit contrahens matrimonium, ſit ejus momenti, ut veriſimile ſit non coiturum fuiſſe matrimonium, niſi latuiſſet vitium, ſolvi poſſit contractus. Veluti ſi quis ſe fingeret eſſe prædivitis cujuſdam filium, quum eſſet mendicus? aut claro genere prognatum, qui natus eſſet ex inceſto: aut ſanum, qui lepra ſcabieque quam Neapolitanam vocant, aut morbo

comi-

comitiali laboraret, liberandus eſſet qui conditionem appoſuiſſet conſenſui, puniendus qui ſacramento fraudem admiſcuiſſet. Gravior enim pœna debetur illis, qui re ſacra ad maliciam abutuntur, veluti qui per confeßionem ſacramentalem exercent lenocinium, aut per euchariſtiam magicas artes. Siquidem hic dolus cum impietate conjunctus eſt, nec ſolum afficit injuria proximum, verum etiam Eccleſiæ Dei contumeliam irrogat. Atque adeo ſi non eſſet expreſſa conditio, conſtaret tamen eſſe falſum opinione, qui pactus eſt conjugium. Æquitas itaque videtur ſuadere diſſolutionem per dolum initi contractus, ſi qui falſus eſt, remittere fraudem nolit, præſertim ſi conſtat, ab altero contrahentium data opera procuratum, ut alter falleretur, quod genus exempla permulta jactantur popularibus fabulis, neque tamen non vera. Non enim conſentit qui addit conſenſui conditionem, ſi ea non extiterit. Iam vere dictum eſt hoc à Iureconſultis, nihil minus cohærere cum aſ-

ſenſu,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſenſu, quàm errorem. Vbi enim error eſt, ibi conſenſus non eſt: & perſonæ quidem error liberat eum qui circumventus eſt, error vero qualitatis aut fortunæ non item. Sed quid, ſi gravius incommodum adferat error qualitatis aut fortunæ, quàm error perſonæ? Levius enim eſſe poteſt nubere Ioanni quẽ putabas eſſe Petrum, quàm nubere lunatico, aut leproſo, aut morbo comitiali obnoxio quem credebas eſſe ſanum. Erit quidem deſtinantium matrimonium, quanta fieri poteſt cura providere ne capiantur: verum in his quæ magni momenti ſunt, nec provideri quibunt circunventæ perſonæ, partim ſuccurrere poterit Pontificum autoritas, pronunciando non coiſſe matrimonium, partim civilium legum ſeveritas, per quas non ſit impune malis imponere matrimonii fuco. Non enim ad hoc inſtitutum eſt matrimonium, ut in fraudem illiciatur ſimplicitas, ſed ut conjugum uterque ſuo bono jungatur alteri. Captio eſt non conjugium, quum alter habet prædam quam captabat, altera decepta plorat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

plorat: niſi mavis hoc raptus appellare genus. Sunt autem hodie permulti, qui hoc nomine pro lepidis ac facetis habentur, quod ſubinde vertentes ſolum, nunc hanc, nunc illam ducant uxorem, nonnunquam uſque ad duodecimam, nec alio quæſtu vivunt. Hos impios impoſtores & humani generis peſtes oportebat in crucem tolli. Ac mea ſententia minus impeditum eſſet matrimonii negocium, ſi crimen a alia ratione puniretur. Nunc dirimitur matrimonium, ſi ſponſus ſtupro mixtus fuit ſorori ſponſæ: quanquam hoc ad affinitatem pertinere videtur. Poterat alia via caveri, ne bono ſit illi ſua malicia, etiamſi maneret matrimonium libero legitimoq; conſenſu contractũ. Sed has diremptiones facile tulerim, ſi liberentur ambo, in crimine capitali lex civilis alterũ liberaverit. In his aliiſq; permultis poterit autoritas Pontificũ habiles & inhabiles reddere perſonas, ſic ut aut nihil ſit actum contrahendo, aut ſimpliciter ratũ ſit.

a Crimen.

quod contractum eſt, ut vel utraque perſona teneatur obſtricta, aut utraq; pariter liberetur. Recte quidem Eccleſiæ leges damnant clandeſtina conjugia, ſed utinam hiſce temporibus ſic damnarent, ut furtim contracta pro non contractis haberentur, niſi majorum accederet autoritas, & ſolennis utrinque ſtipulatio, quod olim apud cenſores fieri ſolitum, nec ſine jurejurando, ſupra demonſtravimus. Nullum opinor in ſacris literis exemplum inveniri, filiosfamiliâs, aut pupillos clàm iis, in quorum poteſtate ſunt, contraxiſſe matrimonium, quod illis reclamantibus valuerit. Olim parentes etiam jus vitæ ac necis habebant in liberos. Et quanquam iniquum eſt, ut parentes liberos ſuos ad cœlibatum adigant, poſteaquam pubuerint, tamen ſacri doctores, in quibus eſt Ambroſius, æquum putant, ut inter complures procos deligendi jus ſit penes parentes, qui ſi tam ſint inhumani, ut liberos habeant pro ſervis, aut jumentis, & aut nolint illis proſpicere de matrimonio,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

io, aut alicujus commodi gratia ob-
udant illos maritis aut uxoribus pa-
m indignis, deſignari poterunt qui
libus ſuccurrant. Sunt patrui, ſunt
vi, ſunt magiſtratus, ſunt Epiſcopi,
ibus hoc negotii poterat delegari.
uum leges Cæſarum ſervis ſubve-
rint, durius apud dominos habitis,
t infami contumelia affectis, quanto
agis oportet conſulere liberis ac pu-
lis, adverſus parentum, tutorum &
ratorum iniquitatem? qui ſi ſuum
mmodum venantur ex incommodo
erorum, jam ex parentibus fiunt ty-
nni. Quid autem mirum huc de-
eraſſe mores Chriſtianorum, quum
hodie reperiantur (dictu abominan-
m) qui ſuos liberos turpis quæſtus
tia proſtituant? In tutoribus &
atoribus alienis rarior eſt fides.
ud Britannos nobilium filii, orbati
re, veniunt in poteſtatem tutorum.
ius emitur aut impetratur à rege.
od quoties incidit in alienos, ſic ali-
ndo tractantur bona pupilli, ut ni
rem ducat, quam præſcribit tutor,
 haud

haud multum fructus ſit accepturus è ſuis agris. Tempus autem tutelæ profertur uſque ad annum vigeſimum ſecundum. Et hæc vocantur matrimonia, quum jure civili cautum ſit, ne tutor aut curator pupillam fidei ſuæ commiſſam ducat uxorem, ne liberi quidem horum: quanquam hoc jus Eccleſiaſticum non vetat. Nec tutorum igitur, nec parentum tantum valeat autoritas ut liberis aut pupillis obtrudatur uxor nolentibus: nec tamen uſque adeo laxandæ ſunt habenæ licentiæ, inconſultæ ætati, ut furtim, ut temere, ut poti, ut incantati, ut dictis in ipſo corporum complexu tribus verbis, contrahant matrimonium, hoc eſt, conficiant Eccleſiæ ſacramentum. Vtinam vigeret illa priſca inter parentes & liberos pietas, ut nec illi ſecus conſulerent ſuis, quam ſibi conſultum vellent, nec hi diffiderent majorum ſuorum providentiæ. De virgine loquens Paulus, totam autoritatem defert patri, de vidua dicit: Cui vult nubat, tantum in Domino. De virgine

on dicit: cui vult nubat, ſed: Si upſerit virgo, non peccat: quaſi nutias virgini permittat etiam invitis arentibus, ſponſi delectum non perittat. Aequiſſimum tamen videur, ne res tanta peragatur, niſi quoum periculum vertitur, conſenſus ntercedat. Damnanda ſunt enim acta matrimonia. Proinde ſi ſponſus ehementer abhorret ab ea quam paentes volunt obtrudere, aut ſi ſponſa, on ilico obtemperandum erit illorum ffectibus, ſed dandum aliquod temporis ſpacium, ſi forte corrigatur juvenis illa cupiditas, rebus ad rationis juicium exactis. Verum ſi durat affetus non omnino abſurdus, erit humaitatis parentum, hic aliquid de ſuo ure concedere, quemadmodum apud Comicum Clitiphoni rejicienti quas nater offerebat, pater concedit illam lucere, quam filius malebat. Talis autem ſit temperatura, ut nec majorum ſpernatur autoritas, nec liberis ereat ſua libertas. Valeat vincatque contrahentium conſenſus, ſed ſit con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſenſus a *liber, verus ac legitimus, præſertim in negocio, quum omnium difficillimo, tum immedicabili, ſi quid peccatum fuerit. An ibi liber eſt conſenſus, ubi metus urget, cadens in ætatem adoleſcentis teneram? aut in puellam, præter ætatem & ſexu imbecillem? Ingens telum eſt paternarum facultatum amiſſio. Quoſdam magis terret infamia quam pudor. In cohercenda pueritiæ laſcivia valeat parentum ſeveritas uſque ad verbera: in negotio matrimonii, perſuaſioni locus eſto, coactioni nequaquam. Rurſum ubi per lenam, per vinum, amentiæ parentem: per impudicos luſus, per noctem pudore carentem, per magicas epagogas, inter vix puberes intercedunt tria verba: an illic eſt conſenſus, ubi nullus eſt ſobrius ſenſus, ſed totum pectus temulentia, libido, & maleficæ voces triplici occuparunt inſania? Nullus valet contractus initus cum homine mente capto, non valet cum impubere, aut cum annis mi-*

a. Conſenſus liber.

nore

ore quam oportet: & ratum eſt omniū aximum matrimonii fœdus, quum dſit ætas, cui leges ob rerum imperi-iam inopiamque judicii ſuccurrunt, n levibus etiam contractibus: ubi ræeſt temulentia, quæ plus eſt quàm nſania, adeo ut nonnunquam ebrietas ontinua ſit perpetua dementia? Ira revis inſania dicitur, temulentiæ vix rolixus medetur ſomnus. Olim ita raibat judex: Habesne uxorem ex nimi tui ſententia? At quam animi ententiam mihi narras, ubi non uno nodo excantatus eſt animus? Cum bſente loquitur, ut habent proverbia, um ebrio qui litigat: & præſens præ-ſenti loquitur puer, qui temulentus um temulenta paciſcitur matrimo-nium, quem ſi perconteris experrectū, quid dixerit feceritque, non ſatis me-minerit. Nihil habent ponderis verba, quæ proferuntur ab homine parum in-tegræ mentis, niſi conſtat actum fuiſſe lucidis intervallis. Pro irritis haben-tur quæ metus expreſſit, quod mens nec libera nec ſui juris ſit: & valebunt

per inſaniam cum vi conjunctam di-ćta? Nam artibus hujuſmodi expugnare puellarum aut adoleſcentum animos, non modo fraus eſt, verum etiam violentia. Legimus quoſdam voluptate ſuperatos, qui cruciatibus ſubigi non poterant. Et ad has fraudes inſtruuntur puellæ, quo maritum locupletem inveniant: iiſdem & juvenes inſidiantur bene dotatis. Et ſi his machinis parum proficitur, adduntur magicæ preces & veneficia. Quot juvenes novi ſummo loco natos, reque lauta, mulierculis irretitos, quibus tam nihil erat bonæ famæ quàm rei. Quantus illic parentum luctus, quantus cognatorum mœror? Tentabatur divortium, utriuſque ablegatione, ſponſi in Galliam, ſponſæ in Hollandiam: mulier ſollicitabatur ad vitam monaſticam, recuſanti parabantur venena: ſponſus ne perderet Eccleſiaſticos fructus, quos habebat opimos, expectabat novæ nuptæ mortem, illa profuga ſequuta eſt virum, parentes abdicabant ſponſum. Breviter, omnibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

*ruſtra tentatis, erat indiſſolubile ma-
rimonium. An in hoc matrimonium
ongruit, quod ait Dominus: Quod
Deus conjunxit, homo ne ſeparet? An
a magis dicendum: Quod diabolus
er ſuos miniſtros conjunxit, Deus per
uos miniſtros ſeparet? Non poteſt Ro-
anus Pontifex irritare conſenſum
nter perſonas legitimas declaratum.
ſto, ſed pronunciare, ni fallor, poteſt
alem conſenſum non eſſe legitimum,
e perſonas quidem eſſe legitimas, quæ
entis non ſunt compotes. Si Roma-
us Pontifex inhabiles reddit, inter
uos interceſſit cognatio ſpiritualis, ni-
irum poterit & hos inhabiles ad
ontrahendum reddere, ut non ſolum
on ratum habeatur matrimonium,
erum etiam pœnas dent, qui malis
rtibus tales conglutinant nuptias. Si
ixeris: Diſcant ſuo malo cautiores
ſe. Audirem, ſi liceret uxores vel
evendere, vel permutare. Hæc ſi ſe-
el male ceciderit alea, non eſt quod
rte corrigas. At leges civiles non gra-
antur pupillos & minores ſublevare*

 ſuo

ſuo favore, reſtituentes in integrum, ſi contractus incommodus eſt pupillis: ſi commodus, comprobatur. Cavetur ætati obnoxiæ dolo, & plectitur qui ſtruxit inſidias ſimplicitati, cui debebatur favor. Oportet autem Eccleſiaſticas leges humaniores eſſe quàm civiles. Quod igitur controverſiarum naſcitur ex verbis præſentibus & futuris, ex matrimonio rato & conſummato, ex ſignis, nutibus, & ſcriptis, magna ex parte tolletur, ſi dignarentur Eccleſiæ proceres ſtatuere, nullum matrimonium prius eſſe ratum, quàm apud magiſtratus ad hoc deſignatos, adhibitis teſtibus, clare conceptis verbis uterque ſobrius ac liber alteri condicat conjugium, eaque verba ſcripto ſerventur. Quod furtim inter ſeſe fecerant, ſi coitus ſit, pro ſtupro cenſeatur, ſi conſenſus qualibuſcunque verbis declaratus, pro ſimplicibus verbis habeantur: matrimonium non ſit, donec apud judices ac teſtes à ſobriis ac liberis, ſolennibus verbis declaratus ſit matrimonialis conſenſus. Idem cenſeo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſeo de iis, qui quum loqui non poſſint, ſigno aut nutu declarant animi voluntatem. In aliis contractibus excipitur dolus malus, & reſcinditur pactum: Hic in re tam ardua ſacráque iuvat eſſe doloſum, & captioni patet ſimplicitas. Fruitur ſuo maleficio captator, & in damno hæret ætas innoxia. Nec dubito, quin his quæ proponimus tum meliora tum plura ſint diſpecturi proceres Eccleſiæ, ſi Deus hanc curam, mea ſententia non minimam, immiſerit cordibus illorum. Neque enim, quod ſæpius mihi teſtandum eſt, hic propoſitum eſt, ullo pacto conſtitutiones aut conſuetudines, in publicum uſum receptas, convellere, ſed potius ex autoritate majorum firmitati felicitatique conjugiorum conſulere. Quam ad rem cum primis conduceret, ſi impedimentorum laquei, quantum fieri poſſet, ſalva pietate, tollerentur, & à præſcriptis divinæ ſcripturæ quàm minimum recederetur: & ſi quid eſſet adjiciendum ſacræ ſcripturæ, id potiſſimum eò ſpectaret, ut quàm expedi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tiſſimus eſſet conjugii contractus. Nunc, ut antea dictum eſt, alibi vehementer laxata eſt contrahendi facilitas, per ea quæ magis petita ſunt ex opinionibus jureconſultorum, quàm è ſacris literis: alibi quod ex ſacris literis laxari poterat, id contractum eſt. Pro digamo habetur, qui bona fide duxit puellam pro virgine, quam poſt comperit furtivo ſtupro fuiſſe cognitam, & arcet avidum à ſacerdotio digamiæ imaginatio: ſive, ut melius dicam, inculpatiſſima rei ignoratio, quam nec præſcire potuit maritus, nec præſtare. Idque ſi factum eſſet ante baptiſmum, arbitror ceu digamum rejiciendum à ſacerdotio: quemadmodum imputatur uxor ante viri baptiſmum mortua, ſi poſt baptiſmum duxerit alteram, fruſtra reclamante Hieronymo. Fateor, beatus Paulus a vult epiſcopum eſſe unius uxoris virum, videlicet qui tum temporis cogebatur habere teſtimonium non ſolum à Chriſtianis, verum etiam ab ethnicis &

a 1. Timoth. 3.

udæis, quos ſollicitabant ad Euange-
i profeſſionem. Id autem ætatis idem
rat epiſcopus, ſacerdos, & presbyter.
Quod igitur de illorum temporum epi-
copo, quem oportuit undiquaque in-
ulpabilem eſſe, velut impiorum juxta
c piorum oculis expoſitum, ne quod
ffendiculum daretur Euangelio, dixit
Apoſtolus, dilatatum eſt ad omnes pre-
byteros, præſertim quum horum pau-
itas, quæ fuit ante annos nongentos,
c excreverit, ut mundus undique
ateat agminibus presbyterorum, ut
am periculum non ſit, ne quis aliene-
ur ab Euangelio, ſi recipiatur in pres-
yterorum ordinem, qui ſciens etiam
ntea maritus fuiſſet viduæ, modo cæ-
era reſponderent ordinis dignitati.
Iam hodie ſi quis epiſcoporum vulgus
ontempletur, longe alia ſunt quàm
xor non virgo, quæ populo poſſent eſſe
ffendiculo, ſi ex illorum moribus æſti-
net Euangelii doctrinam, ne quid in-
erim commemorem de hæreticis, ſchi-
maticis, Iudæis, & aliis, qui ſunt à
rofeſſione Chriſtiani nominis alieni.

Pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Proinde quum mutata ſit ſeculorum ratio, ſublataque prorſus ea cauſa, propter quam Paulus non vult epiſcopum eſſe digamum, ne repetita conjunx ſuſpicionem præbeat incontinentis animi, tamen adhuc urgemus tria Pauli verba, unius uxoris virum: quaſi ſolum hoc Apoſtolus præſcripſerit in epiſcopo deligendo, quum eodem in loco poſtulet ut ſit irreprehenſibilis, ſobrius, ornatus, prudens, pudicus, hoſpitalis, doctor, non vinolentus, non percuſſor, ſed modeſtus, non litigioſus, non pecuniæ cupidus. Ac mox, non neophytus, ne in ſuperbiam elatus, in judicium incidat diaboli. Eadem ferè exigit ab epiſcopis, ſcribens ad Titum cap.1. Oportet enim, inquit, epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem, non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, juſtum, ſanctum, continentem, amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt fidelem ſermonem, ut potens ſit exhortari in do-

ctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Quur ex tam multis hujus constitutionis Apoſtolicæ capitulis, ſola urgetur uxorcula, quum ſcortorum colluvies & concubinarum greges non imputentur? Si non admitteretur ad Epiſcopi ſive ſacerdotis munus, niſi qui pudicitiam ſervaſſet illibatam, videbatur pulchre congruere, ut virginitatis honos cum ordinis dignitate jungeretur, quo magis eſſet populo venerandus epiſcopus: nunc pudicitia non exigitur, ſed imputatur uxor vel altera, vel non virgo: & adeo imputatur, ut nec inevitabili ignorantiæ fiat gratia. Digamus non arcetur à ſacerdotii functione, quod crimen admiſerit, qui nihil peccavit, ducens uxorem legitime: laudem etiam promeruit, caſte ſanctéque colendo matrimonium, & ad pietatem educandis liberis. Quur igitur arcetur? Nempe quia apud populum, ad calumniandum propenſum, magis autem apud Chriſtiani nominis hoſtes, incontinentiæ ſuſpicioni patet, qui conjugium iteravit. Oportet au-

tem

tem epiſcopum non tantum à malo, ſed ab omni ſpecie mali cavere, ne doctor Euangelicæ Philoſophiæ, ne diſpenſator myſteriorum Dei, ne lucerna candelabro impoſita ut luceat omnibus, qui in domo ſunt, quacunque occaſione det offendiculum vel impiis vel infirmis. Hæc ratio valebat illo ſeculo, quum eximia puritas exigeretur ab epiſcopis. Nunc hoc quod leviſſimum eſt exigitur, neglectis tam multis quæ magis decent epiſcopum. Qui adhæret meretrici, inquit Apoſtolus, unum corpus efficitur. Qui imprudens duxit corruptam pro virgine, dicitur diviſiſſe corpus ſuum, & qui cum tot meretricibus habuit conſuetudinem, non diviſit corpus ſuum, ſed tanquam purus ac putus, & ut Græci dicūt, τέλειος, *recipitur ad quatuor aut quinque, ſi libet, epiſcopas. Si qui ſecundam uxorem extulit, non obſtat crimen admiſſum, ſed levis ac popularis ſuſpicio, vel metus potius incontinentiæ, quod apud ethnicos etiam olim male audiebat digamia, quid eſt quod arcet*

eum

um qui duxit viduam? an quod Moſi
ex vetat, ne ſacerdos ducat corruptam
ut viduam, trahitur ad eum qui
ondum cogitat de ſacerdotio? Augu-
tino non obſtitit gemina concubina:
& nunc imputatur uxor ab alio furto
elibata, neſcio ſponſo. Si placet vigor
Apoſtolicæ legis, ut arceatur ab epiſcopi
unctione, qui jugum iteravit: cur
ecipitur omni libidinum genere per
mnem vitam conſpurcatus? Et ſi
Paulo videtur ad gerendum ſacerdo-
tium idoneus, qui domui ſuæ bene præ-
ſit, qui liberos habeat morigeros ac pu-
dice educatos: quur in quo hæc expe-
tunt judicatur indignus vel presby-
teri nomine, non ob aliud niſi quod er-
raverit in virgine? Romanus Ponti-
fex non relaxat Apoſtolicæ conſtitutio-
nis vigorem, etiam in iis qui tantum
pietatis ergò ſacerdotium expetunt,
niſi fiant monachi. Tunc enim pro
mortuis habentur, ac nomine commu-
tato, pro Laurentio digamo renaſcitur
Thomas monogamus. Verum ut hæc
recte fiant, quur diſſimulatur primum

hujus

hujus legis capitulum : Oportet epi-ſcopum irreprehenſibilem eſſe ? Non dixit, nullius criminis convictum ac damnatum, ſed ἀνέγκλητον, hoc eſt adeo inculpatis moribus, ut in eum non cadat ulla probabilis mali facti ſuſpicio. Si dicent digamiam in propatulo eſſe, vitæ ſordes non æque patere, quid dicemus de neophyto ? Eligi poteſt epiſcopus nondum baptizatus, quod accidit divo Ambroſio : imò divi Hieronymi temporibus, ut ipſe teſtatur, ſumma pietas habebatur eſſe neophytum. Commendarat illum vitæ integritas, ante baptiſmum actæ, eoque non metuitur ne neophytus elatus in ſuperbiam, incidat in laqueum diaboli. Laxatur hic vigor Apoſtolicæ legis : in ſola uxore non relaxatur. Quid autem dicemus de manifeſtis criminibus quorundam ſacerdotum & epiſcoporum ? Admittitur ad multiplex ſacerdotium, qui in multis præliis ducem geſſit : qui palàm ac populo teſte homicidium admiſit, & qui prophanis legibus pœnas dare debuit, recipitur ad epi-

ſcopi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſcopi dignitatem. Quod ſi urget adhuc lex Pauli, juxta quam incontinentiæ ſuſpicio, ex iterato matrimonio concepta, arcet à ſacerdotio: multo magis arcebunt nefariæ libidines. Rurſus ſi crimen quod probabiliter objici poteſt, obſtat, quo minus aliquis fiat epiſcopus, multo magis ſubmovebit ab officio ſuſcepto crimen manifeſtum. Digamum igitur à ſacerdotio non ſubmovit vigor Apoſtolici præſcripti, quod ne Theologi quidem inficiantur, ſed humana conſtitutio. Optarim legem, à Paulo præſcriptam, in omnibus partibus ſuis obtinere ſuum vigorem: nunc ubi ſublata eſt cauſa qua Paulum movit, tamen manet impedimentum digamiæ etiam uſque ad ſemel ductam viduam, aut corruptam pro virgine ductam, idque per imprudentiam, & cætera tam multa vel negliguntur omnino, vel facile relaxantur Romani Pontificis indulgentia. Quod ſi tantum poteſt hominum autoritas, ut matrimonium contractum dirimat, optarim ut eadem autoritas caveret,

veret, ut conjugia inter vix puberes, furtivis congreſſibus & arte maleficarum conglutinata, reſcinderentur, aut pro non contractis haberi juberet: legemque præſcriberet, ad cujus regulam contracta matrimonia pro ratis ac legitimis haberentur. Hac ratione conſuleretur tot hominum millibus miſere conjugiorum pedicis irretitis. Deinde quemadmodum ſtudio caſtitatis, quod olim vehementius erat inter Chriſtianos, conſtitutiones quaſdam receptas eſſe, veluti de gradibus prorogatis & ſpirituali cognatione dictũ eſt: ita poterunt eadem pro temporum ratione mutari. Nam leges humanæ, quemadmodum & pharmaca medicorum, ad ſalutem hominum accommodantur. Verum ea res erit curæ primoribus Eccleſiæ, quum Chriſti ſpiritus hanc voluntatem illis inſpiraverit: nobis hæc tantum admonendi gratia dicuntur: quæ ſi præter rationem dicuntur, pro non dictis haberi volumus. Nos enim haudquaquam præimus iis quos duces ſui gregis Do-

minus

minus eſſe voluit: nec Eccleſiæ conſtitutiones aſpernandas ducimus. Si quid placet in his quæ pro noſtra ſimplicitate contulimus, gaudebimus hominum conſcientiis explicandis aliquid adjumenti dediſſe: ſi nihil placet, certe votum charitatis & pia ſedulitas veniam promeretur, ſi nihil laudis auferat. Hæc tamen pluribus verbis ſaltem in hoc diſſeruiſſe profuerit, ut cognita matrimonii difficultate circumſpectiores ſint in contrahendo. Hactenus quæ dicta ſunt à nobis, utcunque caveri tum poſſunt tum debent. Cæterum ut contingat uxor apta, morigera, docilis, & in his quæ didicit perſeverans, non eſt procis in manu, ſed à Deo qui autor eſt ac proſperator omnis conjugii, petendum eſt, ut quod agimus velit eſſe lætum ac felix. Huc nimirum vocat nos Solomon dicens: Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem proprie uxor prudens. Quo quidem in loco divus Ambroſius notat Græcæ vocis emphaſim. Sic enim ea lingua

refert

refert ſententiam : οἶκον καὶ ὕπαρξιν μερίζουσι πατέρες παισὶ, παρὰ δὲ κυρίου ἁρμόζεται γυνὴ ἀνδρὶ: *id eſt, Domum & facultates diſtribuunt parentes liberis, cæterum à Domino adaptatur uxor viro. Nec enim poteſt eſſe felix conjugium, ubi non eſt harmonia, quæ naſcitur ſimilitudine morum & ingeniorum, ac mutuis obſequiis. Nam his rebus potiſſimum gignitur aliturque concordia. Eodem verbo uſus eſt Paulus ſcribens* Corinthiis a: *Deſpondi vos uni viro,* ἡρμοσάμην. *Triſte jugum eſt, non conjugium, ubi diſſidium eſt animorum : & inamabilis cantio eſt, quæ non habet harmoniam. Rurſus Solomon. Proverb. 18. verſ. 22. Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum, & hauriet jucunditatem à Domino. Hic rurſus pro eo quod bonum habet noſtra translatio, Græci legunt* χάριτας, *id eſt gratias, tametſi ſenſu conſentiente. Bonum enim dixit pro inſigni bono, ac veluti mundo bonorum : & qui vertit gra-*

a 2. Corinth. 11.

tias,

tias, copiam bonorum expreſſit numero multitudinis. Si per tuam incuriam tibi contigit infelix matrimonium, agnoſce culpam, & memento patienter ferre malum, quod ipſe tuo jumento accerſiviſti: ſi citra culpam, tolerato, quia ſic Domino viſum eſt ob cauſas occultas, qui te melius novit quid expediat ſaluti tuæ. Sin obtigit proſperũ ac felix, ne tribuas humanæ prudentiæ, ſed agnoſce, juxta ſapientis doctrinam, eam hilaritatem tibi profectam à Domino. Huic igitur tuarum nuptiarum auſpici gratias agito. Confirmat Sirach, quod dixit Solomon: Pars bona, mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis. A Deo manat omne bonum, teſte Iacobo: is pro ſua inſcrutabili voluntate partitur inter homines ſua dona. Vulgus autem exiſtimat illos plurimum debere Deo, qui formoſi, aut divites, aut generoſi naſcuntur. Sed quid prædicat nobis Eccleſiaſticus? Cui contigit uxor bona, partem bonam

à Cap. 26.

ſorti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſortitus eſt. Ea pars non temere datur quibuslibet, ſed timentibus Deum, quique ſibi benefactis Deum reddidere propitium. Item Solomon parœmiographus a: *Sapiens, inquit, mulier ædificat domum ſuam, inſipiens extructam quoque manibus deſtruet. Ad hæc Eccleſiaſtes, luſtratis omnibus quæ ſub cœlo ſunt, comperit amariorem morte mulierem. Si res tam acerba eſt uxor mala, cogita quàm ingens ſit Dei donum, mulier bona. Vbi ſunt igitur, qui conſultis aſtris venantur horam fortunatam ineundo matrimonio? qui magicis artibus illiciunt puellas aut juvenes? His ſi contingit infelix conjugium, ut ferè fit, non habent quod incuſent Deum, ſed aſtris impoſtoribus ſcribant dicam, & mendacibus dæmonibus intendant crimen, vel potius ſibi ipſis, qui ſpiritibus impiis fidere maluerunt quàm Deo longe benigniſſimo, diviti in omnes qui invocant ipſum. Veteres illi, quanquam ignari veræ religionis, tamen pro ſua ſuperſtitione*

a Cap. 14.

nihil

nihil rerum ſeriarum auſpicabantur, niſi à ſacris ac numinis alicujus invocatione. Geſturi bellum immolabant Marti, navigaturi Neptuno, negociaturi Mercurio, ducturi ſponſam Iunoni ac Veneri: & Chriſtiani ſic matrimonium inimus, quaſi res ſit ludicra, & utcunque lubitum erit reſcindenda, cum ab hoc fonte pendeat totius vitæ vel calamitas vel felicitas. Merces aliquo deportaturi vovemus aliquid muneris Nicolao, & ſponſam ducturi nullum appellamus numen? A quo vero potius petamus auſpicatum conjugium, quàm ab eo qui inſtituit, qui conſecravit connubium? Deprecamur adverſam valetudinem, & non deprecamnr malam uxorem, morte triſtiorem? Precamur à Deo felicem annonam, & non precamur fauſtum conjugium? Soli Chriſtiani noverunt Eccleſiæ ſacramenta, extra quam nulla eſt vera religio. Gentium autem ſuperſtitio in mille diſcrimina fuit diſſecta, nec defuit aliqua natio tam barbara, quæ vix ullum numen agnoſceret: nulla tamen

fuit tam immanis & effera, quin religionis aliquid tribueret matrimonio. Ariſtoteles, Xenophon, Plutarchus Chriſtum non agnoverunt, tamen de nulla re ſcripſerunt ſanctius ac religioſius, quàm de matrimonio. Siquidem Peripateticus ille, quanquam alioqui non admodum memor numinis, de conjugio ſic loquitur: Exiſtimare debet mulier bene compoſita, mores viri eſſe legem ſuæ vitæ, impoſitam ipſi à Deo per conjunctionem matrimonii, atque conſortii. Quis docuit hunc atheon, autore Deo jungi matrimonia? Iterum aliquanto poſt: Quamobrem qui iſta negligit, & Deos videtur negligere. Propter Deos igitur quibus præſentibus ſacra fecit, & uxorem duxit, &c. Qui negat mundum à Deo conditum, fatetur matrimonium abſque Deo non coire. Quid autem Xenophon? apud quem quũ Socrates interrogaſſet Iſchomachum, num ipſe ſponſam docuiſſet ea, quæ ſpectant ad bene gubernandum familiam; reſpondet hunc in modum: Minime, ſed rem divinam feci, quum

cate-

cæteris diis, tum præcipue Iovi, ut mihi quæ forent optima docere contingeret, illi perdiſcere: & colligit ſimilia fuiſſe vota ſponſæ, vel hoc argumento, quod ſe mariti monitis docilem ac morigeram præbuiſſet. Meminit & Plutarchus de ſacrificio, quod ex more fiebat Iunoni conjugali. Quin & lectulum ipſum connubialem, genio cuipiam ſacrum habitum, declarat Iuvenalis, ſic invehens in adulteros:

Antiquum & vetus eſt, alienum Poſthume lectum
Concutere, & ſacri genium contemnere fulcri.

Apud ignaros veræ religionis religioſum erat conjugium: & apud veræ religionis profeſſores, res eſt prophana ludicraque? Si nos non movent Ethnicorum exempla, certe vertamus oculos ad exempla Patriarcharum, quos nobis proponunt ſacræ literæ. Iſaac quomodo junctus eſt Rebeccæ a? *num furtivis congreſſibus? num ſortilegiis, aut maleficiis? Abrahæ patri conceſſit delectum*

a Gen. 24.

uxoris. Is ſpectatæ fidei famulo, ſed prius ſanctiſſimo jurejurando obſtricto, delegat hanc provinciam, ut omnium maxime ſeriam: nec aliis tamen auſpiciis quàm æterni numinis. Sic enim loquitur: Dominus cœli & terræ, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui loquutus eſt mihi, & juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc, ipſe mittet angelum ſuum coram te, & accipies inde uxorem filio meo. Rurſus ubi famulus pervenerat quo proficiſcebatur, orat juxta puteum, & ad bene fortunandas nuptias implorat Domini miſericordiam: ubi votis reſpondiſſent omnia proſtratus in terram adorat Dominum, agitque gratias, quod illo proſperante res eveniſſet ex ſententia. Nec tamen abducitur puella niſi ex conſenſu parentum, qui filiam lætis ominibus tradunt, dicuntque. À Domino egreſſus eſt ſermo, non poſſumus extra placitum ejus quicquam aliud loqui tecum. Sic, nimirum ſic iniri debent fortunata conjugia. Filius ſimpliciter obediens, unice diligit ſponſam

ſam ſuam, veluti per parentem à Deo datam. Famulus fidelis ac pius, exequendis mandatis meminit & religionis & obedientiæ, familiæ ſuæ referens diſciplinam. Abraham non legitur conſuluiſſe filium, quam vellet uxorem: nec Rebecca rogatur, num talem vellet maritum. Neuter alterum viderat: & tamen inter eos vehemens & conſtans amor fuit, adeo ut Iſaac obliviſceretur mœroris, quem ex obitu matris conceperat: videlicet & matrem ipſam relicturus & adhæſurus uxori ſuæ, ſi res ita tuliſſet: nunc matris memoria quodammodo ceſſit amori conjugis. Neutra ex parte fit mentio de ætate, de forma, de cenſibus. Sufficit ſocero & ſocrui, quod ita Deo viſum eſt. Non hæc eò dicuntur, quod probem adacta conjugia, ſed imagine propoſita demonſtrare volui, quantum abſint à forma Chriſtiani conjugii, qui furtim, inſciis & invitis parentibus, libidinis & vini auſpiciis, per malas artes conglutinant inceſtas nuptias. Quanto plures ſunt inter Chriſtianos, qui propius accedunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ad exemplum Sichem Evei, qui poſt raptam & conſtupratam Dinam filiam Iacob, per patrem Emor ambiit matrimonium, nihil non deferens. Quis fuit exitus violenti ac præpoſteri matrimonii? Poſt triduum interfecti ſunt omnes ejus civitatis mares, rebus cunctis in prædam abactis. Conveniebat inter puellam & juvenem, at non conveniebat inter parentes. Novi quendam clari generis, qui noctu appulſus navigio, & furtim ingreſſus arcem, rapuit filiam unà cum patre ſene, raptam abduxit quò voluit, & viſum eſt aulicis facinus elegans. Sic ille temulentus, nepos, prædo, furioſus, habuit optimo genere ſanctiſſimisque moribus ac probe dotatam coniugem: illa crucem perpetuam, ac ſuæ pietatis materiam. Quid autem beatus Iſaac, nónne formam ineundi matrimonii, à patre traditam, transfudit in filium Iacob? præſcribit familiam, unde volebat accipi conjugem. Nihil recuſat Iacob, ſuſcipit longinquam ac periculoſam peregrinationem, nec vim incogitat, nec inſidias ſtruit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

puellæ, ſed poſt viſionem angelorum, adorat Dominum, & erecto lapide, quem capiti ſuppoſuerat dormiturus, obiter noſtrorum temporum procis ſuã exprobrans mollitiem, quorum cervices vix durant innixæ plumis anſerinis, votum nuncupat Deo. His auſpiciis fretus adit puellam, nec illi clàm loquitur de matrimonio, ſed paciſcitur cum Laban patre conjugium Rachelis ſeptem annorum ſervitio: nec interim attingit adamatam puellam, verſans in iiſdem ædibus, atque adeo paſcuis communibus. Demum obtruſa per dolum Lia, non ſuſcitat divortium, ſed renovata pactione, recipit alterius hebdomadis conditionem, tanta vis erat amoris: ſed rurſus tanta pudicitia, ut intra tot annos nulla conſuetudinis occaſio perpulerit animum illius, ut ante legitimum tempus furtivo congreſſu delibaret conjugem ſuam. Quotuſquiſque nunc inter Chriſtianos celebrat nuptias, ut non ordine præpoſtero prius cognita ſit conjunx quam ducta, imò ſæpius cognita priuſquam deſponſata?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Nonnullis ſponſis tam impotens eſt ardor libidinis, ut corpuſculo puellari vim adferant, non tam delibantes virginitatem, quàm ipſam virginem in ſummum vitæ diſcrimen adducentes. Et miramur inter Chriſtianos eſſe parum auſpicata coniugia, quæ ſic coëunt abſque Deo? Vis audire exitum ſancte initi coniugii? Genuit Iacob duodecim filios, Iſraëliticarum tribuum principes quibus ubi benedixiſſet mandaſſetque quæ voluit, collegit pedes ſuos ſuper lectulum, & appoſitus eſt ad populum ſuum. Cæterum Eſau, quoniam non accepit uxorem ex patris ſententia, ſed opes ac formam ſequutus, duxit uxores tres ex gente Chananitide, ex his ſuſcepit filios, impiarum ac reprobatarum gentium, ſemperque Iſraëlitico populo rebellium autores. Vnde de diſparibus fratribus diſpar editum eſt oraculum: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Nam ad hoc quoque valet coniugium, divinis initum auſpiciis, ut piam Deoque gratam gignas poſteritatem, non tantum in hoc ut ſuaviter ætatem cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

uxore tranſigas. Eoque toties vetuit Dominus, ne Iſraëlitici miſcerent connubia cum impiis ac prophanis gentibus. Quin & Thobiæ filius, angeli ductu auſpicioque Dei repperit uxorem, coit matrimonium fidejuſſore Dei nuncio Raphaële, patre filiam in manum juvenis tradente cum bonis ominibus: Deus, inquit, Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe conjungat vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis. Quoque magis ratum eſſet conjugium, ſumpta charta deſcribitur initum conjugium. Sponſus & ſponſa tres dies ac noctes in eodem cubiculo peragunt in ſanctis precibus, & pudicis cum Deo colloquiis. Quarta demum nocte jungunt caſtos complexus, idque juxta monita Raphaëlis, cum timore Domini, prolis amore potius quam libidinis, ut in ſemine benedictionem conſequerentur: ſic enim legimus in eo libro. Eæ demum ſunt auſpicata conjugia, quæ bene fortunat Deus, quæ non ab aſtrologis, aut ineptis ominibus, ſed à ſanctis precibus ſortiuntur auſpicia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Vis audire quam fuerit felix hoc conjugium? Duas luctuoſas domos vertit in gaudium, & abacto malo genio, liberata ſponſa, illuminato Thobia patre, piis gratulationibus reſonant omnia. Quod autem unquam fuit conjugium felicius, quam ſacratiſſimæ virginis & Ioſeph? Id vero num coit clancularijs congreſſibus? Nequaquam. Quid enim audis ex Matthæo? Quum deſponſata eſſet: & iuxta Lucam audis angelum miſſum ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph de domo David. A quibus deſponſatam? nimirum à parentibus, qui teneræ virgini ſponſum ex tribu legitima, iuxta legis præſcriptum, delegerant. Et in ſanctis parentibus agebat voluntas numinis. Vivebat ſponſus cum ſponſa, jungebatur eodem tecto, fortaſſis & cubiculo communi, & incolumis fuit integritas. Thalamus non coitu, ſed ſanctis precibus dedicabatur. Cubiculum in templum eſt verſum, ubi quotidiano piorum votorum ſuffitu litabatur Deo: expectabatur cœleſte oraculum, nec

prius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

prius iudicabant eſſe fas auſpicari connubialem congreſſum. Quod autoribus parentibus iuncti ſunt, erat obedientiæ, quam illis debebant: quod abſtinent à congreſſu, religionis erat. Video plurimos beatiſſimæ virginis cultores, qui laudes illius decantent, qui ſtatuas illius donariis ornent, cereis adorent: verum ubi ſunt, qui virginis exemplum ſtudent æmulari? Atqui hic erat cultus illi longe gratiſſimus. Quur petitur coniugii felicitas ab aſtris aut ſortibus? ab exemplis erat petenda. Editum eſt hoc exemplum, non ut aſſequaris in omnibus, ſed ut ſequaris pro viribus. Audis deſponſatam à parentibus: ne ſperes igitur felices nuptias, quas invitis aut inſciis parentibus furtivo congreſſu per verba de futuro, & copulam de præſenti conglutinas. Si parentes aut neſciunt aut fungi nolunt officio: ſunt alii cognati, ſunt ſeniores, ſunt magiſtratus & Epiſcopi, quorum conſilio felicius coire poteſt matrimonium. Audis ſponſi & ſponſæ domeſticam conſuetudinem abſque contactu corporum. Hoc

abs te quidem non exigitur, verum in hoc valeat exempli ſplendor, ut uxor habeatur gignendæ proli potius quàm libidini, utque parcus ac verecundus ſit uſus coniugii. Talem prolem ſic parere non niſi uni datum eſt virgini: & tamen ſi pro tua virili fueris æmulatus exemplum legitime initi, pureque culti matrimonii, ſperare licebit liberos eius cultores, quem illa peperit. Genuit illa filium Dei ſine viri concubitu: ſi legitime natos ad pietatem inſtitueris, habebis & tu filios Dei, cohæredes Chriſti. Hæc erit abunde magna felicitas. Verum ideo videmus inter Chriſtianos eſſe tam multa luctuoſa coniugia, quod non ſolum recedimus ab exemplis ſanctorum, quæ nobis ſacris voluminibus commendata ſunt, verum etiam ab Ethnicorum, qui coniugia, quæ nos approbamus, pro irritis ducebant. Detur hoc iuri liberorum, ut inviti non adigantur ad matrimonium: detur hoc autoritati parentum, ut ſine his liberi non contrahant matrimonium. Et ſi deſideratur in parentibus vel iudicium

vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

vel integritas, ut nunc prolapſi ſunt hominum mores, deſignetur judex, cujus æquitas ſuccurrat commodo liberorum. Sunt prætores qui probant aut reſcindunt contractus vulgares: ſunt ædiles, qui curant, ne vini menſura ſit æquo minor, & res tanta per leves & inter leves, nullis gravibus arbitris peragitur?

Ergo quoniam judicium pendet utrinque, partim è parentibus, partim è liberis, convenit ea proponere, quæ judicium vitiant aut ſyncerum reddunt. Nec enim ideo ceſſare debet induſtria noſtra ſedulitas, quod omnis ſucceſſus fiducia ſit à Deo, qui voluit in omnibus actionibus noſtris hæc duo conjungi, ſummam de ipſo fiduciam, & noſtram pro viribus, imò pro doni ab ipſo dati modulo vigilantiam. Vult nos ab ipſo pendere, non quemadmodum pendet infans à matre, ſed quemadmodum dux à rege ſuo. Navanda eſt opera ſtrennue, ſed ex illius præſcripto, illi committendus eventus, cujus auſpiciis omnipotentibus res geritur. Primum

igitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

igitur fuerit, quemadmodum diximus judicium rectum ac felix à Deo precibus flagitare. a Deinde *conſiderandum quem ſcopum tibi proponas: hinc enim potiſſimum pendet judicii ſynceritas, aut corruptela. Qui in deligendo genero, aut nuru, ceu præcipuum ſcopum ſibi proponunt formam, ætatem, opes, aut generis claritudinem, aut factionem præpotentem, ſæpenumero pro feliciſſimis conciliant inauſpicatiſſima matrimonia, quum caput hujus felicitatis in hoc ſitum ſit, ut apta ſit conjunctio, & inter bonos & æquales ſit perpetua concordia. Quod reliquum eſt, procurabit* Dominus: *& quod optimum eſt, faciet etiam feliciſſimum. Quanquam nihil poteſt infelix dici, quod approbante* Deo *geritur, quicunque ſequetur eventus. Nam frequenter ſumma, re vera, calamitas eſt, quam mundus appellat abſolutam felicitatem.* Fateor, *non ſine cauſa celebratur literis eruditorum* Pittaci *dictum: Æqualem ducito. Quandoquidem & juxta proverbium:*

a Delectus.

pares

pares cum paribus ut facillime congregantur, ita firmiſſime cohærent: verum hæc æqualitas non ex opibus tantum, ſed ex omni genere bonorum æſtimanda eſt: in quibus rurſum non eſt invertendus ordo, quod vulgus hominum ſolet, protinus ad cenſum, de moribus ultima fiet quæſtio. a In hac ſupputatione primum ad calculum vocanda ſunt bona animi, deinde bona corporis, poſtremo quæ vocantur externa. Atque in ipſis animi bonis ordo quidam eſt: ſunt enim animi bona, quæ non ſtatim reddunt bonos, veluti docilitas, memoriæ felicitas, eruditio, facundia, ſolertia, dexteritas, quod his ad turpitudinem abuti liceat. Cæterum pudicitia, ſobrietas, temperantia, modeſtia, veritas, prudentia, taciturnitas, fides, vigilantia, protinus, ubi adſunt, reddunt hominem bonum: & ſi ad hæc indoles ipſa videtur eſſe propenſa, ſpem optimam præbent, puellam ad tuos mores fingi poſſe: certior etiam ſpes fuerit, ſi ad bonam indolem acceſſerit

a Iuvenalis.

proba

proba educatio. De vitiis eadem fuerit judicandi ratio. Sunt autem quædam animorum dotes, quæ ſe ſtatim in ipſa, quod ajunt, fronte proferunt, pudor, pudicitia, comitas, modeſtia, quanquam certiſſimus animi index eſt oratio. Loquere, inquit Socrates, adoleſcens ut te videam: Philoſophus enim oculos habebat in auribus, non in facie. Multi ſat habent vidiſſe puellã, cujus nuptias ambiunt: ſi vere cupiunt videre, colloquantur. Quoque minus fallantur, illud diligenter inquirendum, apud quos & quibus rationibus puella ſit educata. Magni quidem refert bene natam eſſe, ſed longe magis, recte fuiſſe educatam: adeo ut non raro videamus adoleſcentes, ac puellas ex optimis prognatas, & præclaris naturæ dotibus præditas, ſic educationis indulgentia degeneraſſe, ut ſpuriis ac ſuppoſititiis videri deteriores poſſint: rurſus nothos apud probos liberaliter educatos, ingenuis etiam honeſtate morum antecellere. In his rurſum, non tantum ſpectandum, quæ ſint dotes naturæ, ve-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rum etiam quæ ſit ingeniorum harmonia: non enim ſemper ſimilibus ſimilia congruunt. Si juvenis erit natura lentior, conveniet ſponſa vigilantioris ingenii. Si ſponſus erit profuſior, congruet uxor frugalior, & ad rem ſervandam attentior. Rurſus ſi iuvenis erit ardentioris ingenii, accommodabitur puella temperantioris naturæ, quæ pro tempore norit & cedere, & obſequi. Quandoquidem huiuſmodi differentiæ ingeniorum etiam in bonis naturis reperiuntur, quæ niſi apte committantur, reddunt parum felix conjugium. Verum inter omnes animi dotes in primis ſpectandum eſt, qua pietate ſe geſſerint erga parentes, & quantus ſit affectus pietatis erga Deum. Ad nullam enim virtutem non erit docilis, qui pietatem didicit. Verum hic vigilandum ne pro pia ducas ſuperſtitioſam. Quemadmodum enim vera pietate nihil tractabilius, ita ſuperſtitione nihil præfractius. Ea peſtis fœminis quàm viris eſt familiarior. Eſt tamen aliqua levis ſuperſtitio, ad quam æquum eſt virum connivere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nivere, donec proficiat uxor. Iam ut Paulus uxori Chriſtianæ permittit, uti cum viro, qui nondum velit profiteri Chriſtum, maneat, ſi modo ille non exhorreat diverſæ religionis conſortem: cæterum non permittit nubere, niſi eiuſdem religionis viro: quanquam hoc à Chriſtianis parum fuiſſe ſervatum, declarat Tertullianus: ita temporibus hiſce conſultum videtur, ut vir ferat uxorem, uxor virum, ſi forte alter per alterum corrigatur, inter quos non omnino convenit de dogmatibus, de quibus hodie fervet per univerſum orbem diſceptatio, niſi rabies impietatis eò proceſſerit, ut abnegetur totus Chriſtus cum ſacris literis, & Apoſtolorum ſymbolo, quæ manifeſta eſt apoſtaſia. Cæterum illud providendum, ne matrimonio iungantur, quorum alter vehementer infectus eſt improbatæ factionis ſtudio. Nam iuxta doctrinam Apoſtolicam, impar coniugium ferri debet, ſi citra noſtram culpam contractum eſt: at contrahi non debet. Porrò utrum ſit conſultius, virginem rudem

dem a ducere, an viduã jam inſtitutã, pro ſuo quiſque animo ſtatuat. Video quoſdã ejus eſſe ſententiæ, quæ videtur Iſchomacho Xenophontico placuiſſe, ut ſatius eſſe putent ducere virginem teneram, quæ è parentis ædibus nihil adferat ad ſponſum, præter pudicitiam, verecundiam, & mores ad omnia dociles. Quum enim non ſit eadem rectè inſtituendi ratio, pro tanta ingeniorum varietate, non quævis inſtitutio cuivis accommoda eſt. Neque enim raro videmus duos optimos viros, quorum neuter alteri ſit accommodus ad perpetuam vitæ conſuetudinem. Proinde qui felicem quidem naturam, ſed rudem elegit, ſi bonus artifex eſt, fingit ad ſuos mores conjugem, & ſuccedet, auſpice Deo, ſi modo mores ipſius reſpondeant ad honeſti regulam. Contrà alii fugientes inſtitutionis tædium, quod & longum eſt, nec ubique ſuccedit, malunt viduam, jam domitam ac formatam. Nec diſplicet horum ſententia, modo reputent, qualem illa ſe præbuerit viro

a Sponſa rudis.

priorē

priori, quibuſque rationibus & artibus fuerit ab illo docta. Confidendum enim eſt eam & tibi morigeram docilémque futuram, quæ ſe præbuerit obſequentem marito defuncto. In his igitur non tam diſpiciendum eſt, an ſit æqualis uxor, quàm an ſit apta: nam Pittaci dictum utrunque complectitur, τὴν κατὰ σαυτόν, *id eſt tibi congruam. Congruunt autem nonnunquam quæ nec æqualia ſunt nec ſimilia. Stultiſſimum autem fuerit, ſtudio male moratam uxorem domum ducere, quæ tuam patientiam exerceat: quemadmodum à Socrate factum legimus, qui quum duas haberet uxores moroſas & intractabiles, demirantibus amicis quamobrem eas ferret, more ſuo* εἰρωνεύων *reſpondit, ſe domi diſcere tolerantiam, qua foris eſſet utendum. Et fortaſſe Socrates non in hoc duxerat: illud tamen mirandum, hominem Philoſophum vel non delegiſſe ſibi dociles, vel non inſtituiſſe quemadmodum oportuit: niſi forte ſtudioſior fuit reipublicæ quàm rei domeſticæ. Atqui ut demus alicubi rempubli-*

publicam anteponendam rei domeſticæ: certe præcipuam curam ſibi poſcunt à bonis viris uxor, liberi, ac familia. Quod ſi ſua cuique domus negligatur, nec civitas ex his conſtans poterit ſubſiſtere. Satis erit viro bono, aut probæ mulieri, ſi ferat quod nec mutari nec corrigi poteſt. Malum accerſere dementis eſt. Abunde multum malorum, etiam ſi nihil à nobis prætermiſſum fuerit, invehunt caſus rerum humanarum, ſemper ad deteriora proclivium, tantum abeſt ut oporteat adſciſcere.

Quemadmodum autem de arte non recte judicat niſi artifex, ita de probitate non recte judicat niſi vir probus, ac rerum uſu callidus. Itaque qui cupit deligere probam ſponſam, neceſſe eſt ut ipſe prius ſe reddat virum probum. In hoc judicio potiores ſunt tribuendæ majoribus aut parentibus, non tantum ob id quod juvenibus ac puellis ferè ſolet amor imponere, cæcus, ut ajunt, judex: verum etiam ob id quod ætas grandior, multa rerum experientia callidior, rectius conſulit quam juventus,

ventus, quæ cupiditatibus ducitur magis quàm ratione, cuique rerum inſcitia, iuxta laudatam veterum ſententiam, parit confidentiam, atque hoc propior eſt periculo, quod non metuit periculum. Amori frequenter honeſta videntur quæ fœda ſunt, quemadmodum ſcripſit Theocritus, ſibique blanditur, violentiam ac ferociam in proco fortitudinis nomine donans, profuſionem appellat benignitatem, intemperantiam libidinis effrenem peculiari vocabulo γυναικοφιλίαν *vocat: Item in puella meretriciam dicacitatem appellat urbanitatem, oculorum, inceſſus, ac geſtuum laſciviam interpretatur comitatem. Sunt qui totos mores in hoc eſſe ſitos exiſtimant, ſi puella conſuevit ſubinde flectere genua, componere manus, & os anguſtiore rictu contrahere, in convivio quam minimum attingere potus aut cibi, ſed corpore prius clanculum paſto, non porrigere ſiniſtram ubi dextram oportuit, ſummis digitis attingere cibum, in riſu non oſtendere dentes: huiuſmodi nugis edoctam exi-*

ſtimant

[...]timant ſatis inſtructam ut ad ſponſum [...]at. Imò penitus erat animis inſe[...]enda probitas, quæ ſe fronte, oculis, [...]ultu, totoque corporis geſtu proferat [...]itra fucum, ſed quemadmodum bona [...]orporis temperatura ultro ſe vero to[...]ius corporis colore atq; alacritate pro[...]it.

Ad recte iudicandum non minimum [...]abebit momenti famæ præiudicium, [...]on quod hæc non ſæpe mentiatur, tam [...]cti pravique tenax quàm nuncia veri, [...]d quod non abs re dixit Heſiodus, non [...]nnino de nihilo eſſe, quod populari fa[...]a iactatur. Ad hæc quẽmadmodum [...]rcet à ſacerdotio etiam falſa infamia: [...]a qui connubium optat undiquaque [...]lix, curare debet ut talem deligat, de [...]ua mentiri fama veretur. Etenim C. Cæſar merito repudiavit uxorem [...] adulterii ſuſpicionem, quum ipſe ci[...]tus teſtis, negaſſet ſe quicquam de [...]xore ſuſpicari, quod exiſtimaret Cæſa[...]s uxorem non ſolum vacare oportere [...]imine, verum etiam omni criminis [...]ſpicione: quanto iuſtius abſtinebit

iuve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

iuvenis ab eius coniugio, quæ licet innocens, tamen popularibus fabulis circumfertur. Quiſquis repudiat, labem inurit famæ coniugis. Procus qui abſtinet à coniugio, videtur non aſſequutus quod petebat: & manet integrum puellæ nubendi ius. Iure notatus eſt ab Olympiade iuvenis ille, qui duxerat uxorem eleganti quidem forma, ſed fama parum ſecunda: Demens, inquit, oculis duxit uxorem, non auribus. Nihil autem periculi ſit, ſi quis ſimul & auribus & oculis ducat uxorem, modo oculos & aures habeat philoſophicas, hoc eſt, aures habeat in oculis, & oculos in auribus. Oculus qui non videt niſi formam corporis, & ſummam cuticulæ gratiam, non eſt oculus Philoſophicus. Oculus Philoſophi per ea quæ ſunt corporis perſpicit animi formam, & huc potiſſimum transfert amorem ſuum. Nam ipſa frontis modeſtia, oculorum ſimplicitas, vultus ipſe, totiusque corporis geſtus, ſermo quidam eſt viro prudenti: Itaque auditur etiam quæ tacita cernitur, quod contempla-

tor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tor in oculis habeat aures. Certius tamen judicium eſt ex auribus oculatis, quam ex auritis oculis.

Erit & illud ſpectandum in ſponſo & ſponſa deligenda, num quam artem lidicerit atque exercuerit. Si res eſt enuis, neceſſarium erit artificium: in ampla, tamen duplicem adferet ommoditatem noviſſe artem. Prium enim ſi quis caſus eripuerit faultates, ut hoc genus rerum eſt forunæ ludibriis obnoxium, habebit quò ugiat inopiam, & abſtineat à malis rtibus. Artem non ſolum quævis alit rra, juxta proverbium, ſed quævis iam fortunæ, aut ut rectius dicam, uamvis fortunam alit ars. Deinde inus indulgebitur ocio, quæ morum æcipua peſtis eſt. Solon legibus caſſe legitur, ut filius quem parentes llam artem docuiſſent, non cogerer illos alere ſenio defectos, aut ad iniam redactos. Atqui vetuſtiſſima c erat inſcripta mentibus omnium tionum, ut liberi, ſi parentibus hoc cii graventur impendere, quod pulli

ciconiarum reponunt ſuis parentibus, velut impii conjiciantur in vincula. At Solon indignos judicavit hoc officio parentes, quibus non fuiſſet curæ ſic inſtituere liberos, ut eſſet quo poſſent ipſis ſuccurrere. Impudenter enim videtur officium repoſcere, qui ipſe ceſſavit in officio: nec æquum videtur eum velle metere, qui quum eſſet tempus non fecerit ſementem. Quod ſi liberi à parentibus, quum eſſent minores, neglecti, poſt ſuapte induſtria paraverunt ſibi fortunam, non prohibebat legislator humanitatis officium, ſed tamen eos à ſuccurrendi neceſſitate liberavit, quo magis excitarentur progenitores ad juventutem honeſtis artibus inſtituendam: quæ res vel ad hoc conducit, ut rudis ætas ad ocium ac libidinem proclivis, & ad vitium, ut inquit ille, cerea, minus pateat corruptelæ.

Sunt autem artium varia diſcrimina. Summa diviſione ſecantur in liberales & mechanicas. Liberales animi judicio potiſſimum conſtant, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

*genus ſunt, Rhetorica, Arithmetica,
Geographia, & Iuris ſcientia. Mecha-
nicæ requirunt operam manuariam,
qualis eſt architectura. Sunt quædam
inter has mediæ, ut ſtatuaria, pictura,
& medicina: harum enim minima
ars manibus peragitur, ſed animi
udicio potius. Adverſus inopiam cer-
iſſimum præſidium eſt ars medicandi,
uæ longiſſime abeſt à neceſſitate men-
icandi. Huic proxima eſt juriſpru-
entia, affinis politicæ.*

*Plurimos alit & Grammatica, ſed
lit tantum: quæ complectitur &
ëticen, & ut nunc ſunt tempora,
betoricen. Nam ab adytis Theologiæ
njuges arcentur, idque non tam le-
bus Pontificiis, quam Theologorum
nſpiratione. Inter Politicas artes
æſtantiores ſunt, aut certe quietio-
s, quibus in pace locus eſt, ut Rheto-
ca ac Iuriſprudentia, quam quibus
endum in bello: non quod præclara
non ſit, militaris rei peritia vim ho-
um à civium capitibus ac fortunis
pulſare: ſed quod, ut nunc vetus*

mos inolevit, bellum ferè per homines barbaros & immanes geritur, qui Carum more vitam habent venalem. Attamen tam perverſa ſunt hominum judicia, ut puellæ putent ſeſe præclaras nactas eſſe nuptias, ſi Cari nupſerint, qui venalem habet animam, & ad quemvis odorem belli provolat, relictis uxore liberisque, conducendus ad lanienam: ac nobilitatis partem eſſe ducunt, commiſceri viro tot ſacrilegiis, rapinis, cædibus, inceſtis, aliisque ſceleribus abominando. Expectent quidem à Deo præmium, quæ tales viros ſi corrigere non queant, perferunt. Cæterum, me quidem autore, nulla puella talibus nubet, ſi contingat alius maritus quamvis humilis, modo peritus artis innocuæ. Inter artes quæ corporis valetudini ſimul & augendæ rei familiari conducunt, primam laudem veterum conſenſus tribuit agriculturæ: quæ quum olim, potentiſſimis regibus & clariſſimis ſenatoribus fuerit honorifica, nunc ad abjectiſſimos homines relegatur, ad quos labor o-

mnis

mnis redit, fructus ad ocioſos: eoque rediêre mores, ut puella prorſus abiecta videatur, quæ locata eſt agricolæ. Atqui ſi corporum valetudinem ſpectemus, quæ iure numeratur inter præcipua bona, non eſt alia vita ſalubrior: ſi frugalitatem, nuſquam minoris vivitur: ſi quæſtum, non aliunde lucrum innocentius: ſi, quod eſt præcipuum, vitæ integritatem, non eſt alibi minus corruptelæ. Verum non eſt huius inſtituti, decantare laudes vitæ ruſticanæ. Factum eſt id eleganter, cum ab aliis multis diſertiſſimis viris, tum præcipue à Xenophonte Græco, & Vergilio noſtro. Nec error popularis tantum apud ſapientes viros valere debet, ut quod per ſe melius eſt, poſthabeatur deterioribus: quin illud potius agendum, ut exemplo laudabili suus honos reſtituatur. Cæterum quos civilia munia non patiuntur ruri perpetuo vitam agere, tamen poterunt ſe velut amphibii, utrique vitæ instituto partiri. Id fiet, ſi, quoties datur ab urbanis functionibus vacatio,

rus ſe conferant : quod quo fiet crebrius, hoc melius habebunt agrorum proventus: deinde ipſe vegetior & alacrior redibit ad civilia negocia, atque hac viciſſitudine nec urbis nec ruris unquam tædium ſentiet. Vxor interim domi ſervare ac diſtribuere curabit, quod maritus ex agro convehi juſſerit. Hoc vitæ genus longe tum felicius tum innocentius, tum denique tutius eſt hac negociatione, quæ nunc vulgo exercetur, quæ viros bonam anni partem procul arcens à penatibus, per montes ac maria, per loca latrociniis infamia, magno cum incolumitatis diſcrimine, ſæpe etiam rerum omnium jactura, volitare cogit. Talibus quæ nuptæ ſunt, non multum abſunt à viduis, nec unquam ſecuro vacuóque ſunt animo, dum nunc maritis, nunc mercibus, frequenter utriſque metuunt. Et ut omnia recte ſint, tamen examinantur vanis rumoribus, nonnunquam & inſomniis. Tutius & innocuum eſt cum fidelibus agris habere commercium, qui quod

acceperunt multo cum fœnore reddunt. Nec male audit hæc fœneratio: quóque diligentius coluntur, hoc uberiorem reddunt proventũ. Et ſi quando votis parum reſpondet annus, proximus ſarcit prioris diſpendium. Non ſolum autem accipiunt ac remittunt cultorem ſuum incolumem, verum etiam valentiorem reddunt, ſi ſublanguidum acceperunt. Hæc negociatio neſcit fraudem, quum vulgaris iſta vix abſque dolis agatur, nec temere felix eſt, niſi vafris ac verſipellibus. Chriſtianis vero lucrum fraude partum, damnum eſt non lucrum: neque quicquam oportet eſſe dulce Chriſtianis, quod arrodit conſcientiam. Quemadmodum docet Solomon: cap. 17. Melior eſt buccella ſicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum iurgio. Vbicunque eſt animus ſibi male conſcius: ibi perpetua rixa eſt, quam effugere non poſſis quocunque te verteris. Et iterum: Melius eſt pauxillum cum juſtitia, quam multi fructus cum iniquitate. Concinit his & pſal-

tes a: *Melius eſt modicum juſto, ſuper divitias peccatorum multas. Habent multa bona qui Deum habent, cum quantulacunque ſubſtantiola. Cæterum ubi Deus abeſt, & adeſt mala conſcientia, quid eſſe poteſt amplum aut magnum? Valeat poſſeſſor oportet, ait ille: at impiis ea pars ægrotat, quæ ſi valeat, etiam adverſa vertit in hilaritatem. Adde his, quod lucri male parti ferè infelix eſt exitus, juxta Plautinum illud: Male partum male diſperit. Quoties enim vidimus, opes uſuris, monopoliis, aliisque fraudibus diu congeſtas, ſemel vel incendio vel tempeſtate perire, vel à principibus confiſcari, qui diſſimulantes vendunt illis monopoliorum ius, ſinuntq; ſpongias impleri affatim: at ubi viſum fuerit commodũ, impletas exprimunt. Quid attinet hic cõmemorare de planis & impoſtoribus, velut qui ex gemmis adulterinis, aut ex auro factitio quæſtum faciunt, qui per Alcumiſticam aut fictitiam magiam deludunt in-*

a Pſal. 37.

cautos: aut qui turpium voluptatum miniſtri ſunt, quales cupediarii, popinatores, lenones, tibicines, & funambuli? Quid de chartariis & aleonibus? nam & hinc vivunt quidam. Puella quæ ſciens nubit talibus, digna eſt malo, quippe fautrix nequitiæ. Si dicat: Non poſſum cœlebs vivere, nec obtingit alius maritus: felicius illi polliceor matrimonium, ſi vel infimo veteramentario nupſerit, quam talibus artificibus.

Hactenus de virorum artificiis. Cæterum puella, quæ ſub parentibus didicit curare rem domeſticam, artem didicit haud quaquam aſpernandam. Huic enim nunquam defuturum eſt quod agat domi: quin & ad confirmandam corporis valetudinem ſatis erit exercitationis, ſi domus partes frequenter obeat, nunc in culina, nunc in gynæcitide, nunc in andronitide, nunc in thalamo, nunc cœnaculis, aut ipſa componat quæ oportet, aut aliis præſcribat quid facto ſit opus. Fuſus & colus omnium quidem fœminarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſunt inſtrumenta, ad vitandum ociũ idonea. Ocium autem quum omnibus pernicioſum eſt, tum adoleſcentibus ac mulieribus longe pernicioſiſſimum. Sunt enim viri qui res magnas tractant ſola mentis agitatione. Puellaris animus niſi detineatur occupatione, protinus in deteriora dilabitur. Et recte quidem faciunt, qui quod nolint ſuas filias ad opificium educari, vel ob facultatum abundantiam, vel ob generis ac fortunæ dignitatem, tamen docent eas artem texendi aulea, aut Serica, aut canere fidibus, ne deſit quo fallant ocium: rectius tamen facturi, ſi eas bonis literis erudiendas curarent. Nam quæ texit, ſic eſt occupata, ut tamen interim vacet audire juvenum fabulas, & obiter reſpondere jocis. Cæterum quæ libris intenta eſt, totum illic habet animum. Adde quod ſtudia, ſi cœperint adlubeſcere, vehementiore quodam œſtro percellunt animum, quàm ulla cæterarum artium: quibus ut maxime depellatur ocium, tamen hoc habent ſtudia, quod

quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quo magis exercentur, hoc magis dulceſcunt, tum ad extremam uſque ſenectutem cultorem non deſerunt. Poſtremo non ſolum excludunt ocium literæ, verum etiam puellarum animum optimis præceptis imbuunt, & ad virtutem inſtituunt. Penelopen Telemachus interdum remittit ad colum & fuſum, quæ tamen & auleorum texendorum perita fuiſſe legitur. Quin & aliis heroinis ferè artis hujuſmodi ſcientiam tribuunt poëtarum monumenta. Vbi ſunt igitur iſti parentes, qui liberos ſuos parum ingenuos eſſe credunt, ſi quid omnino bonarum artium didicerint præterquam ducendi choreas, convivandi, & ineptis facetiis altercandi? Cyrus ille magnus Perſarum Rex apud Lyſandrum gloriatur, quod ipſe ſuis manibus arborum ordinem in quincuncem digeſſiſſet, ſic ut angulorum inter ipſos congruentia, & ambulationum apta ſeries, ipſo etiam proſpectu delectaret oculos. Apud Romanos principibus viris adeo non eſt ſordida viſa cultura

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

agrorum, ut viri nobiles, quorum eſt Cato & Varro, non gravati ſint hac de re diligenter libris editis præcipere. Nunc plebeii quoque, quibus tantum eſt cenſus, ut citra manuariam operam propemodum vivere liceat, non patiuntur ſuos liberos artem innocuam diſcere, ſed ad voluptates & ocium illos educant, putantque pulchrius eſſe bonum aleatorem dici, quam bonum agricolam.

a *Igitur in bonis animi dijudicandis primum illud eſt, ut norit ea de quibus judicat. Virtutem autem ferè nec novit nec amat, niſi qui poſſidet. Et hac quidem in parte, ſicuti dictum eſt, potior eſſe debet parentum aut majorum quam liberorum calculus. Præſtat enim illis habere fidem, qui tum ſuo tum aliorum malo docti, ſciunt quid ſit expetendum, quid fugiendum; quàm committere, ut ætas imperita ſuo malo prudentiam colligat. Proximum, ut ratio adhibeatur in conſilium, non affectus. Et hic rurſus ex-*

a Epilogus.

pedit,

pædit, ut liberi parentum judicio deferant, quod hi liberi ſint ab œſtro Cupidinis, qui frequenter imponit ætati juvenili. Tertium, ut inter animi bona diſtinguant. Sunt enim aliis alia præſtantiora: ſummum autem locum tenet pietas. Sunt rurſus quædam quæ non ſtatim bonum reddant poſſeſſorem. Poteſt enim eſſe bona textrix, quæ non ſit bona mulier: & poteſt eſſe bonus jureconſultus, qui malus ſit vir. Quartum, ut non ſolum ſpectetur quid pulcrum ſit, verum etiam quid ſit aptum. Quemadmodum enim Chriſtianis nihil aptum videri debet, quod non ſit honeſtum, tamen pulcrum eſſe poteſt, quod huic aut illi non ſit accommodum. Harmoniæ vero tanta vis eſt, ut aliquoties inter diſſimiles, ſed apte junctos firmior ſit concordia quàm inter ſimiles, etiamſi rectiſſime dictum eſt, ſimilitudinem eſſe conciliatricem benevolentiæ: neque enim iiſdem rebus capiuntur omnes, imò incredibilis eſt ingeniorum varietas. Quintum, ut in exploran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

dis animi bonis, non tam oculis fidat quàm auribus, quin potius ex omnibus conjecturis colligat puellæ mores & ingenium: ex majoribus, nam ferè fit, ut ex bonis naſcantur boni: ex educatione, quæ plus habet momenti, quàm genus ipſum: ex ante acta vita, ex fama, cujus oportet parentibus non minorem eſſe curam quam pudicitiæ. Quorum hoc oportet præcipuum eſſe ſtudium, ut integram puellam tradant ſponſo. Verum non tradunt integram, cui ſi corpus illibatum eſt, tamen eſt contaminata fama. Ex his itaque rebus longe certior erit divinatio, quàm ex ullis præpetibus avibus aut ſoliſtimis tripudiis. Qui bene conjiciet, hunc vatem puta optimum. Veruntamen, ut in obſervando volo adhiberi diligentiam, ita nolim abeſſe civilitatem, quæ conſulat pudori famaque præſertim virginum. Quidam enim proci, poſteaquam vident alium prælatum, fingunt ac ſpargunt dedecora puellarum, ne videantur præteriti, ſed contempſiſſe magis quod aſſe-

qui non poterant. Quanto illud humanitati Chriſtianæ congruentius, etiamſi quid deprehenſum ſit infelicitatis in fortuna moribusque virginis elocandæ, diſſimulare ac tegere? Quemadmodum turpe non eſt juvenibus ambire ſponſam, quod virginibus ſit indecorum, ita nihil decedit illorum famæ, ſi non aſſequuntur, quod ambiunt: quandoquidem una non poteſt niſi uni nubere. Proinde quoties unius puellæ plures ſint proci, conſultum fuerit electionem ſponſi deferre parentibus, quo minus invidiæ recidat in virginem. Quod ſi una uni diſplicere cœpit propius inſpecta, non difficile fuerit aliquid comminiſci cauſæ, quod virginis nuptiis non officiat. Incivilis enim licitator habetur, qui gemmas venales aliis teſtibus vituperat. Si precium placet, quid opus erat vituperare? ſin minus, liberum eſt abire tacitum. Sed multo inhumaniſſimum eſt, puellæ, quæ tibi non contingit, fictis probris officere, quo minus nubat alteri. Ad hæc incommoda vitanda

conſul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

conſultum fuerit, ab hujuſmodi negociis populum arcere, ſed clàm inter parentes tranſigere. Sic enim & minus erit rumoris aut invidiæ, ſi quid fefellerit: & felicius cedet venatus, ſi rumor non invitarit æmulos.

Interim dixerit quiſpiam, quum inter mortales ſemper bonorum magna fuerit paucitas, ſi boni cum bonis tantum jungantur, quid de malis futurum eſt? Habeant ſanè ſimiles labra lactucas: & qui ſimul peccarunt extra conjugium, ſimul agant pœnitentiam in conjugio. Certe qui malis artibus virgines ſimplices illexerunt ad ſtuprum, deberent quidem bonorum virorum ſuaſu ducere quas vitiarunt, ſaltem ad elocandum cum dote, etiam legibus cogi oportuit. Qur hic adeo ceſſant Chriſtianorum leges? quia hic magnatum quotidianus luſus eſt, quorum arbitrio leges rogantur & abrogantur. Atqui non ceſſabit lex divina, quæ ſaltem apud Chriſtianos plus valere debet quàm lex humana.

Hacte-

a *Hactenus quidem de delectu qui ex animi bonis ſumitur, ſatis dictum arbitror, nunc de corporis bonis nonnihil attingendum, nec interim litigabo cum Stoicis ac Peripateticis de vocabulo, bonane ſint appellanda an commoda potius. Et in his ferè præpoſterum eſt vulgi judicium. Forma & ætas ſpectatur inprimis, quæ duæ res ſi ſolæ concilient amorem, non poterit eſſe perpetua benevolentia. Quum enim ætatis flos ſit admodum brevis, & formæ gratia, non ætatis tantum acceſſione, verum multis aliis de cauſis frequenter intereat, neceſſe eſt ſimul & benevolentiam perire, ſublatis fontibus unde manabat. Amicitiam igitur quam perpetuam eſſe volumus, ex his rebus oportet proficiſci, quæ nec caſibus expoſitæ ſunt, nec ætate marceſcunt. Audi Chriſtiane proce Sapientis conſilium: Fallax, inquit, gratia & vana eſt pulcritudo, Mulier timens Deũ ipſa laudabitur. Te rapit flos ætatis, roſam adamas mox collapſuram, noli*

a Delectus ex corporis bonis.

fidere

ſidere , fallax eſt gratia. Stupes formam corporis : ſed audi,vana eſt pulcritudo. Quare vana ? quia nitet, ad breve tempus. Quare vana? quia ſæpe mendax eſt. Etenim fucus eſt non vera ſpecies, quæ ſub cute formoſa tegit animum deformem. Quid igitur hærent oculi tui in ſuperficie? intende philoſophicos oculos , & perſpice formam animi. Ea vel ſola ſufficit ad conglutinandam perpetuam benevolentiam, cui ſi accedat forma corporis, velut aurum additum gemmæ , non ſunt rejicienda divorum munera , ut inquit Homerus,modo ne præpoſtera ſit rerum æſtimatio. Ad eam igitur formam deflectas oculos , ad quam altera collata fucus eſt ac mendacium. Vbi nam ea? En tibi commonſtrat ſapiens, eo quem modo citavi loco: Mulier timens Deum, ipſa laudabitur. Hic eſt animi flos,hæc eſt interni hominis vere ſuſpicienda ſpecies , pietas ac religio. Animus enim qui Deum timet , nullum illius præceptum violat, eoque nec rugam habet nec maculam. Quid prodeſt,

deſt, ſi cutis nævum non habet, quum vitiorum maculis totus ſordeat animus? Clamat item Eſaias: cap. 40. Omnis caro fœnum eſt, omnis gloria ejus quaſi flos agri: exiccatum eſt fœnum, & cecidit flos: verbum autem Domini manet in æternum. Hæc Propheta jubetur non loqui ſed clamare, nimirum mortalibus ad iſta ſurdaſtris. Si quicquid corporeum eſt, flos fœni eſt, quanto magis ætatis aut formæ gratia? Sed audis aliam formam, perpetuo vernantem etiam in extrema ſenecta: Verbum Domini manet in æternum. Vbi viget verbum Domini, ibi perpetua gratia decoris, concilians amicitiam nunquam intermorituram. Veruntamen quoniam matrimonium conſtat ex corporum & animorum conjunctione, nonnulla eſt habenda ratio commodorum etiam corporalium, ut hac quoque parte conſtet vel æqualitas vel ſimilitudo. Qui Philoſophus eſt, omnino negliget formam quamvis infelicem, ſi modo dotes animi penſabunt hujus rei detrimentum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tum. Videmus inter decrepitos & decrepitas manere vigorem conjugalis benevolentiæ, quum jam veteris formæ ne veſtigium quidem ullum ſuperſit. Qui minus hoc in homine prudente præſtat ratio, quod in aliis efficit conſuetudo? Qui non ducit uxorem, niſi vel gignendæ proli vel refrenandæ libidini, huic ſexus abunde commendat conjugem. Qui non tenebit tantum Philoſophiæ, ut poſſit animi bonis eſſe contentus, eligat formam mediocrem, quam alii ſtatam, alii uxoriam vocant, quæ nec tædium habeat abominantis, nec illicis gratiæ tantum, ut adulteros invitet, aut accerſat infamiam. Etſi forte contigerit inſigne decus formæ, morum integritas, vitæ frugalitas, & cultus ſimplicior, hæc incommoda facile vel excludet vel mitigabit. Nuſquam autem tutior eſt formæ theſaurus quàm domi, nec uſquam magis verſari decet pudicam conjugem. Periclitata eſt Sara, ſed peregre: rapta eſt Dina, ſed apud exteros. Deus curam habuit pudicitiæ

Saræ,

Saræ, quod maritum Dei juſſu peregrinantem comitata eſt: Dina violata eſt, quod præter autoritatem patris, obambularit in aliena civitate, ſpectatrix ac viciſſim ſpectanda.

De ætatis delectu certa præſcribere haud quaquam facile videtur: etenim qui rudem puellam quærunt quam ad ſuos mores forment, iis magis convenit ætas tenera, & in quemvis habitum flexilis. Qui mavult jam formatam, præferunt ætatem mediam, velut in fœminis uſque ad annos triginta, quæ nondum emarcuit, & adhuc ad pariendum eſt idonea. Ariſtoteles in politicis lib. 7. deſignat in puella annos octodecim, in ſponſo 37. Minores jungi non vult, ne liberis natis, nulla ſit erga parentes reverentia, ob ætatis viciniam. Majores jungi diſſuadet, quod parentes citius deficiant, quam ut poſſint frui liberis ſuis. Hanc ætatem quam dixi tribus de cauſis probat. Primum, quod mediocre diſcrimen ſit inter liberos & parentes, deinde quod illis annis maturuit tum viri tum fœ-

minæ

minæ corpus. Poſtremo, quod ſic juncti ferè pariter deſinunt gignere, mulier circiter annum quinquageſimum, vir circiter annum ſeptuageſimum, atque id quidem in genere dictum ſic habet: alioqui quemadmodum multi gignunt diutius, ita non pauci citius deſinunt. Quamobrem hic non tam numeranda eſt ætas, quàm expendenda corporis affectio. Sunt enim quædam temperaturæ, quas medici craſes appellant, tam infelices, ut prius conſenuerint, quàm ad juventutẽ pervenerint, non dicam ad ſenectutem. Quanquam autem ea cura parentum eſſe debet, ne ſponſus ſponſæ jungatur, niſi jam ad plenum maturuerint, & ad juſtam pubertatem pervenerint, non ſolum ob id ne præproperus congreſſus lædat aut interimat etiam adhuc tenera corpora, verum etiam ne partus invalidi & imbecilles naſcantur, ob ſemen adhuc liquidius, minuſque concoctum quam oportet: tamen exiſtunt ſæpenumero cauſæ, quæ ſuadent non expectare tempus, quod fortaſſe medicus

aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

aut Philoſophus præſcriberet. Paulus nullum certum tempus auſus eſt præſcribere: Si ſe non continet, inquit, cui vult nubat. Cæterum ad hoc ne juvenes aut puellæ præcoces evadant ad libidinem, plurimum habebit momenti diligens educatio, diſciplina parentum, victus ſobrietas, occupationes aſſiduæ, convictus pudicus: præſcripta doctrinæ Euangelicæ. Quid autem novum aut mirum, ſi qui ſumma parentum indulgentia, vel neglectu potius, per ocium & luxum educantur ad laſciviam inter juvenes aut famulos intemperantes, score ocioſos ac laſcivos, inter ineptos luſus & obſcœnas fabulas, ante tempus rapiantur ad libidinem? Verum ubi monitis, aliiſque laſciviæ frenis nihil proficitur, tutius eſt indulgere matrimonio, ne quid accidat deterius. Hieronymus ut rem prodigioſam narrat, Solomonem adhuc puerum genuiſſe filiũ, & nutricem quandam ex puero qui cum cubitabat factam fuiſſe gravidam. Nunc rarum exemplum non eſt, præſertim apud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Gallos, puellam vix decem annos natam eſſe uxorem, undecimo anno jam matrem dici. Verum hæc prodigioſa non oportet in exemplum vocari. Quin potius omnibus remediis, quoad licet, frenanda eſt ætatis, ad dulcia magis quam ad ſalutaria pronæ, laſcivia, ſed ita ut continentiam perſuadeas, non extorqueas.

Illud prodigioſum videtur, quod tamen in nonnullis fieri videmus, præſertim apud Britannos & Italos, ut tenera puella nubat ſeptuagenario. Certe Veneri, quod ajunt, litaſſe oportet tales ſponſos, ſi feliciter cedit matrimonium. Sed multo etiam abſurdius eſt, quod ipſi vidimus, ſi mulier ſexaginta ſex annos nata nubat juveni, vix vigeſimum annum egreſſo. Nam vir quamvis ſenex ex puella poteſt ſuſcipere liberos, Anus ex juvene mater fieri non poteſt. In utroque tamen fœda ſpecies eſt: nam talis ſponſus non cum uxore, ſed cum filia dormire videtur, & talis ſponſa filio nupſiſſe videtur, nō coniugi. Sed huiuſmodi nuptias ſi con-

ciliat

ciliat divitiarum amor, fœdæ ſunt, ſi libido, fœdiores. Eas tamen leges Eccleſiaſticæ non reſcindunt, quamvis populi ſalibus ac dicteriis flagellentur. Sunt tamen qui nolint duas ætates æque florentes conjungi, eo quod dicant temperantiorem fore voluptatis fervorem, ſi tenera puella ſponſo provectiori jungatur. Nam ut ſponſa ſit viro grandior, præter naturæ rationem eſſe videtur. Etenim qui grandiorem duxit, etiam in conjugio diu cœlebs ſit oportet. Verum hoc quoque conjugiorum genus excuſat partim incontinentia, partim obſequiorum mutuorum commoditas. Indecora eſt ſenilis intemperantia, concordia ſemper eſt favorabilis.

Inter bona corporis primum locum bonæ valetudini tribuunt priſca proverbia, proximum formæ. Proinde qui ſapiunt magis ſpectant, quàm ſalubri, quàm vegeto, quamque temperato corpore ſit ſponſus aut ſponſa, quàm ætatis modum. Seni nupſit, quæcunque nupſit valetudinario. Anum duxit, quicunq; duxit morbis obnoxiã.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Sunt autem morbi temporarii, qui depulſi reddunt interdum firmiora corpora, veluti febris, aut pituita: ſunt qui nunquam relinquunt, quos ſemel ceperint, veluti podagra, hydrops, aut morbus comitialis, apoplexia, paralyſis. Sunt vitia morbis omnibus triſtiora, lepra, & ſcabies vulgo dicta Neapolitana, quæ vix ulli cedit lepræ. Sunt & animorum morbi, phreneſis, paraphroneſis, lethargus. Rurſus ſunt alia quæ morbos dicere nequaquam poſſis, debilitates aut vitia poſſis, quod genus ſunt, cæcitas, claudicatio, aut membrum mutilum mancumque. Nam ſtrabi vitium formam lædit potius quàm valetudinem. Sunt & leviora quædam vitia: quæ tamen offendunt ſi adſint, quale ſit oris graveolentia, aut inſignis linguæ balbuties, aures ſurdaſtræ. Nullum eſt horum tam atrox, quin ferendum ſit in conjugio, ſi poſt initum matrimonium acciderit (eſt enim communis utriuſquè ſors) eo quod nemo mortalium novit, quid ipſi ſit eventurum. Æquum eſt autem ut hoc ferat in conjuge,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

juge, quod conjugi fuerat ferendum in marito, ſi fors ita viſum fuiſſet ſuperis. Sed parentum quorundam inſaniam ſatis demirari non queo, qui puram ac ſanam virginem tradunt ſponſo lepra nova corruptiſſimo. Quid enim hæc ſcabies differt à lepra, niſi quod graviores habet cruciatus, majus vitæ periculum, & contagium præſentius? Et ejuſmodi cadaveri jungitur innoxia virgo? Quæſo ſi parentem occidit puella, num excogitari poterat atrocius ſupplicium? Numerantur anni, ſpectatur forma, ſupputatur dos, & corporis ſanitas non vocatur ad calculum? Quis unquam ſciens leproſo locavit filiam? Quid refert hunc morbum non appellari lepram, quum ſit malum lepra deteſtabilius? Quæ charitas poteſt eſſe conjugis erga maritum, à quo ſtatim in ipſis nuptiarum auſpiciis tali monili donata eſt? Quæ pietas liberorum erga parentes, unde vitam acceperunt morte triſtiorem? Atque adeo quum principibus ac magiſtratibus ea curæ debeant eſſe, quæ ſpectant ad fortunarum & corpo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rum incolumitatem, vehementer admiror, quur tot annis ea peſtis neglecta ſinatur tam late ſerpere, præſertim quũ præſcriptum ſimul & exemplum habeamus è ſacris libris de ſubmovendis leproſis? An ideo parcitur malo, quod à proceribus ortum credatur, quemadmodum Elephantiaſis, de qua Plinius hunc in modum: *Ægypti, inquit, peculiare malum, & quum in reges incidiſſet, populis funebre.* Lichen quamvis horrenda fœdaque peſtis pepercit fœminis, & infimæ plebi. Hæc nec genti, nec ætati, nec ſexui, nec conditioni parcit ulli, nondum etiam natos attingens. Submoventur ex urbibus quos leviter afflavit lepra: & hi poculis, lectis, menſis, colloquiis, oſculis, denique conjugiis permixti, terrarum orbem inficiunt, videlicet in procerum gratiam. Habet hoc malum & illud peculiare, quod qui hoc affectus eſt, gaudet etiam alios in mali conſortium pertrahere. Hoc nimirum eſt diabolici cujuſdam livoris. Nam ipſe ſua culpa prolapſus in calamitatem, nihil aliud agit, quàm ut quoſ-

cunque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

cunque poteſt perpellat in ſocietatem maliciæ. Verum de his quomodo ſuo fungantur officio, quibus incolumitas civium commiſſa eſt, viderint alii. Certe parentum erit, qui minuta permulta ſpectant in deligendis ſponſis, nequaquam hoc tantum malum negligere, quod non ſolum filiæ certum minatur exitium, verum etiam poſteritati. Iam illud mihi reſpondeant velim, ſi caſu quopiam filia conſtuprata eſſet ab homine leproſo, nónne curarent ſtupratorem exurendum, ſi poſſent? Quid igitur ſanæ mentis habent, qui ſcientes ac volentes virginem innocentem leproſi tradunt amplexibus? Rurſum ſi filiæ nuptiis deſtinatæ, lepræ morbus præter expectationem obtingeret, nónne luctus miſerabilis totam familiam, totamque cognationem occuparet, plorantibus ob miſericordiam & alienis. Nunc quum filia, nepotes ac pronepotes totaque poſteritas lepræ proditur, quaſi re bene geſta, ſaltatur & canitur in nuptiis. Quis eſt ſanæ mentis, qui non malit ſemel omnibus fortunis ſuis exui, quàm in-

gens opum incrementum lepra depeciſci? Felicius igitur collocaris filiam tuam, ſi tenui figulo, aut holitori ſano, quàm ſi ſatrapæ leproſo nuptum dederis. Et haud ſcio utri gravius impii ſint, qui exponunt liberos ſuos, an qui ſic elocant: niſi quod illis ut res peſſime cadat, velox interitus eſt, hic mors lenta. Tum videmus multis feliciter ceſſiſſe, quod expoſiti fuerint, hic quid poteſt eſſe felix, niſi hac in parte felicitatem ponimus, quod ob mentis inſaniam, nonnunquã noſtris malis ideo delectamur, quia non ſentimus eſſe mala. Reſcinditur matrimonium cum eo contractum, qui ad congreſſum maritalem eſt inidoneus, & valet contractum cum eo qui pus habet pro ſemine, & ſcabiem gignit pro liberis? Quid, quod nec mens valere poteſt affecta malis corporis? & talibus portentis obtrudunt, qui ſibi ſani videntur filias aut filios ſuos: & minore cura paratur gener quam equus. Hic enim excipiunt occulta vitia, diligenter obſervantur ea quæ venditor præſtare non cogitur: in matrimonio contrahendo

pru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

prudentes manifeſta negligimus. Proinde ſecundum morum expenſionem, prima ratio debet haberi valetudinis. Sunt autem quædam corporis vitia, quæ contagii periculo vacant, veluti claudicatio, cæcitas, pars corporis manca aut mutila, aut alioqui prodigioſa deformitas. Et in his æqualitas facit ad conjugii concordiam. Novi apud Britannos ſacerdotem procero ſanoque corpore, virum probum, qui mihi narrabat ſibi undecim eſſe fratres, quorum nemo corpus haberet infelicius quàm haberet ipſe: patrem fuiſſe tibiis contractis, ut ſella vehendus eſſet, ſi locum mutare vellet, tum re tenui, duxit uxorem cæcam: & facti cauſam dixit: Sic melius, inquit, inter nos conſtabit amicitia, feremus nos invicem pares calamitate, neutri futurum eſt quod exprobret alteri. Nec fefellit hominem ſuum judicium. Nullus unquam inter illos ſermo fuit non amicus & blandus. Pietati Deus ſucceſſum addit. Tranquillus & innocens erat convictus, felix fœcunditas.

a *Supereſt ut de bonis externis dicamus, quæ partim talia ſunt, ut nobis imprudentibus obtingant, quod genus eſt, ex claris aut opulentis majoribus naſci: partim ejuſmodi, ut noſtra quoque induſtria parentur & augeantur. In hoc ordine primas tenet generis claritas, præſertim ea quæ vera virtute parta ſit. Vulgaris enim nobilitas ſunt antiquæ divitiæ. Atqui non raro fit, ut opes ſceleribus parentur. Alioqui vera nobilitas ſi qua eſt præter ipſam virtutis opinionem, certe domeſticum habet exemplum recte vivendi ex majoribus: à quo ſi degenerarint, ad nihil aliud valent ſtemmata, niſi ut famoſior reddatur illorum improbitas. Nunc apud nonnullas nationes inane nobilitatis nomen impunitatem adfert ſcelerum. Etenim ſi piraticam aut latrocinium exerceat plebeius, in rotam ſubigitur: ſi eques, aut qui minimum nobilitatis poſſit fingere, & ſi quam habet turriculam, latronum ſpeluncam, bellum appellatur, quod aliquoties indicit*

a Delectus ex bonis externis.

is, qui

s, qui pedem ubi ponat non habet. Vnde
alibus ius indicendi belli? unde jus ſub
elli ſimulati prætextu, in publicis viis,
n alienis ditionibus ſpoliare quoslibet?
Quoties ad aleam, ſcortationes, pota-
iones deeſt pecunia, ad belli titulum
onfugitur, & hoſtis eſt, quiſquis habet
liquid ad prædam idoneum. Principes
c præcipue Cæſar optime mereretur de
ebus mortalium, ſi talia portenta tol-
eret de medio, cum ſuis equis & turri-
us, ne ſineret illis in facinore depre-
enſis in aliud prodeſſe generis titulum,
iſi ut velut eminentes in altiorem ro-
am tollerentur. O parentum demen-
iam, qui putant rectius conſultum fi-
iæ, ſi tali equiti nupſerit, quam ſi bono
gricolæ, aut perito fabro. Et inani
obilitatis fuco decepti, malunt gene-
um, qui beneparta male diſſipet, quam
qui ſua induſtria rem traditam ſervet
ugeatque. Hic puellis poterat ignoſci.
Sexus & ætas gloriæ cupientior eſt, nec
valet rerum judicio, ſed tantum quod
in præſens delectat, ſpectat. Parentibus
venia dari non poteſt, qui poſtea turpi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ter deplorant calamitatem, quam excludere poterant. Etenim quum tot extent exempla ſic initorum coniugiorum, debebant ex alienis periculis ſapere. Valeat igitur nobilitatis inane nomen vel facinoribus partæ, vel maleſactis inquinatæ, vel ementitæ, vel aſciticiæ. Ementiri nobilitatem impoſtorum eſt, quod tamen faciunt nonnulli, quo peccent excuſatius tutiuſque. Emere nobilitatem ſtultorum eſt, veluti fumo gloriantium, quum ſapiens veram etiam nobilitatem contemnat. Et tamen aliquid eſt è claris probiſque maioribus prognatum eſſe: ſed longe plus iuxta maiorum decora educatum atque inſtitutum eſſe. Proinde ſi ad calculum vocantur maiorum imagines, ſimul expendatur ingenium, mores, & educatio, ne poſtea deplorent experti, quod proverbio Græco dici ſolet, Herorum filii noxæ. Honeſti generis habeatur ratio potius quàm clari. Neque quicquam apud te valeant iſti proceres, quibus domi nihil eſt nobilitatis, præter maiorum imagines. Abunde nobilis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

eſt, qui virtute præcellit: nec ignobilis videri poteſt, qui ex legitimo coniugio prognatus eſt. De nothis autem aut ſpuriis ſemper in peiorem partem vergit ſuſpicio: quanquam & ſæpenumero fallit. Quemadmodum enim res ipſa docet, ex optimis parentibus naſci peſſimos liberos: ita contrà ex illicito concubitu videmus nonnunquam naſci præclaros viros. Iephte nothi nomẽ apud Hebræos inter virtute celebres habetur. Themiſtoclis gloriam non obſcurat nothi cognomen. Socrates nullius nominis liberos reliquit. Cicero M. Tullii filius, vinoſus, ineptus, multumque patri diſſimilis fuiſſe legitur. Commodus imperator omniũ illaudatiſſimus, ex Antonino omnium laudatiſſimo prognatus eſt. Quod arbitror uxoribus imputandum, quæ gignunt & primam ætatem educant. Nam Socrates habebat uxores male moratas. Marci Tullii Terentia repudiari meruit. Antonini Cæſaris uxor, non unius adulteri familiaritate male audiit. Proinde conveniet utriuſque parentis non tantum ſtem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

mata, ſed & mores æſtimare. Si in cæteris paria faciunt nothus & ingenuus, patritius ac plebeius, præferendus eſt ingenuus ac patritius. Sin vera bona in plebeio præponderant, non tanti ſit apud te nomen nobilitatis, ut malis filiam tuam apud illum vivere, qui alienis decoribus illuſtris eſt, quam apud eum qui talis eſt, ut ipſe poſſit etiam obſcurum genus ſuis decoribus nobilitare. Fateor res eſt admodum plauſibilis, maiorum imaginibus commendata probitas: ſed quoniam nunc vulgo nobilium artes ferè ſunt alea, chartæ, potationes, choreæ, nugæ, ſcortationes, qui filiæ optat felix ſanctumque coniugium, educationem ac mores expendat, hoc eſt propria bona potius quam aliena. Et hic patiar aliquid dari receptæ gentium opinioni, modo diſcrimen in veris bonis ſit exiguum. Nam in Chriſtianorum matrimoniis oportet hunc ſcopum ſemper eſſe præfixum, primum ut legitimum, deinde ut ſanctum, poſtremo ut concors ac tranquillum ſit matrimonium. Nec infelix haberi debet, in quo contigerint

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

hæc tria. Olim fingebant cæleſtes deos cum nymphis aut cum hominibus commiſceri, unde ſemideos naſci credebant: quemadmodum ex Venere & Anchiſa natus creditur Æneas, ex Semele & Iove Bacchus, Iove & Alcmena Hercules. Nec deſunt qui ſomnient talem eſſe mixturam patricii cum plebeia. Verum hanc opinionem, quam in ethnicis etiam rident Philoſophi, oportet ab animis Chriſtianorum quam longiſſime propulſatam eſſe. Omnes per baptiſmum naſcimur legitimi filii Dei, omnes eadem manet hæreditas: ille nobilior eſt, qui melius exprimit imaginem conditoris, qui pater eſt communis omnium ie viventium: qui propius accedit ad exemplum unigeniti illius, qui nos omnes fraterno cognomine dignatur. Si placet nobilitatis ratio, hic demum eſt vera nobilitas. Paulus ait maritum infidelem ſanctificari per mulierem fidelem, & contrà: quanto magis oportet uxorem notham aut plebeiam nobilitari per virum patritium, & contrà?

Servitus quidem odioſa res eſt, quam

& Pau-

& Paulus jubet effugere, ſi modo liceat. Verum hanc oportuit à Chriſtianorum vita jam olim ſublatam eſſe. Quid enim magis indecorum, quàm ut inter Chriſtianos, quos omnes ex æquo Chriſtus redemit precio ſanguinis ſui, alius alium non pro fratre, & cohærede regni cœleſtis, ſed vix pro homine ducat, ære mercans perinde ut jumentum, ac ſi libet, revendens: nec aliter habens uténsque quàm brutis animantibus: imò durius aliquando tractans religione fratrem quàm equum ſuum. Qui a *Chriſtum non novit, admonet, ut ſervos homines eſſe memineris. Paulus Apoſtolus ſervum baptizatum tranſire vult in nomen fraternum. Sic enim commendat Oneſimum ſuo Domino, unde profugerat: Tu autem illum ut mea viſcera ſuſcipe. Et paulo ante dixerat eum filium chariſſimum: Quem, inquit, genui in vinculis. Ac mox: Vt illum reciperes, jam non ut ſervum, ſed pro ſervo chariſſimum fratrem. Si ergo habes me ſocium, ſuſcipe*

a Cato.

illum

um ſicut & me. Tantum hic valuit
mmunis baptiſmus; ut qui prius ſer-
us eſſet, & ſervus fugitivus, Paulo
eret filius chariſſimus, domino frater
ariſſimus. *Apoſtolus non vult ſer-*
um à domino diſcedere, niſi manu-
iſſum, ne quod offendiculum daretur
boleſcenti Euangelio: qua de cauſa
ec uxorem Chriſtianam vult à mari-
, licet ethnico, divertere. Quod ſi le-
s hominum urgent dominii jura, certe
ertantur animi, ſi minus vertitur
nditio. Servi non jam metu fungan-
ur officio ſuo, ad oculum, ut ait ille, ſer-
ientes, ſed ex animo faciant omnia, in
mplicitate cordis timentes Dominum,
nari quod ſi homines impii ſunt aut
ihumani, quibus ſerviunt, tamen à
hriſto, cujus amore ſerviunt heris,
ecepturi ſunt precium abunde magnũ
æreditatis æternæ. Domini viciſſim
uod juſtum & æquum eſt præſtare
ebent humaniter, tanquam fratribus,
& conſervis, & cohæredibus: fratri-
us, quod eidem patri renati ſunt per
aptiſmum: conſervis, quod communi

Domi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

domino nihilo minoris conſtat ſervus homo quàm dominus: cohæredibus, quod in diſtribuendis præmiis, quæ promiſit Euangelium credentibus, nihilo potiores habebuntur heri quàm ſervi: neque cuiquam officiet conditio, ſed proderit pietas. Verum aliâs fortaſſis hæc incident opportunius. Tantum hic admonere volui, cautionem adhibendam, ne quis imprudens ancillam ducat pro ingenua. Reſcindunt quidem & hominum leges hoc matrimonium: commodius tamen eſt vitare laqueum, quàm extricari poſteaquam incideris. Servi vero aut ancillæ qui ſe pro ingenuis obtrudunt liberis, idque dolo malo, deberent meritas pœnas dare legibus. Divitiarum vero debet eſſe leviſſima ratio, præſertim ſi ſit alterutri tantum cenſus, unde poſſint munde vivere, aut artificium fundi loco. In Comœdiis quidem pronuntiantur infirmæ nuptiæ, quæ pauperem ſponſam jungunt diviti ſponſo, quod ea detur in ſervitutem verius quàm in matrimonium. Cæterum inter Chriſtianos quos tot modis

æqua-

avit Chriſtus, non oportet tantum ere dotis ſupputationem. Quanum felicius ferè cedit, ſi ſponſus, ut i, locuples aſciſcat ſibi ſponſam indoam, quàm ſi contrà. Proinde laun meretur ille dives, qui puellam ui fortuna, ſed indole bona, ſibi adat in matrimonium, cui tanto plus bet honoris ex humanitate ſua, anto fortuna eſt iniquior. Quanam inter infirmos nonnihil ad condiam facit & opum æqualitas, quæ rnenda non eſt, ſi cæterorum item nmodorum aut incommodorum ra- ſubducatur, ubique ſervato quem licavimus ordine.

Hoc pacto ſi coëant matrimonia, vilicet autoritate parentum aut majom maturæ deliberatione, vigilanti ectu, ſano rerum judicio, ſed ſuper nia in Deum fixa ſpe: non habebit undus tot infelicia perplexáque congia, nec tam multa divortia. Solus us eſt qui mortalium animos perpea charitate glutinat, qui noſtras iones ſuo favore proſperat. Eum

non

non alia re magis poſſumus emereri, quàm ſi juxta illius præcepta viventes, fiduciam ſucceſſus omnem in illum conjiciamus, qui ſolus novit quid nobis expediat, qui nihil immittit ſuis, niſi felix ac fauſtum, etiam ſi juxta vulgare judicium videatur ærumnoſum. Proinde ſi contingit uxor ex animi ſententia, Deo gratiæ ſunt agendæ: ſin aliter, ſic cogita, quemadmodũ nonnullos per morbos & rerum jacturas ad ſe trahit purgatque: ita tibi datam eſſe moroſam uxorem, quæ virtutem tuam exerceat, quod ſanctiſſimis viris Iob & Thobiæ videmus accidiſſe. Qualis ſi tibi quoque contigerit, ſubjice te voluntati divinæ: & ſi minus potes mederi vitiis uxoris, amplectere datam à Deo tolerantiæ materiam, dicens cum Paulo: Virtus in infirmitate perficitur. Dabit ille finem malorum, qui tanquam ſapiens medicus novit tempora, & momenta temporum. Illud ſcito, nullam ibi eſſe infelicitatem, ubi conſtat mentium ac voluntatum ſynceritas. Iam præter hæc omnia quæ dicta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

a ſunt, eſt quidam arcanus ingenio-
um conſenſus, aut odium: unde fit,
aliquis in hunc aut illum propenſus
t, nulla intercedente cauſa, quur illi
elius velit quàm alteri: rurſus ab
lio prorſus abhorreat, nec cauſam poſ-
t dicere, quam ob rem illum oderit.
eteres illi ſophi fingebant hic cogna-
onem aut diſſidium geniorum: ve-
um hoc commentum utcunque habet,
mperimus inter homines occultam
aturarum affinitatem, aut diſſidium,
t ſæpenumero dicas illud epigramma-
s:

Non amo te Voluſi, nec poſſum di-
cere quare.
Hoc tantum poſſum dicere: non
amo te.

Huic affectui nequaquam fidendum eſt,
præſertim in mulieribus, quod plerun-
ue temerarius ſit ac temporarius: cæ-
erum ſi conſtat, ſi perpetuus eſt & in-
incibilis, non expedit θεομαχεῖν, mea
uidē ſententia: ſed indulgendū eſt ar-
ano naturæ ſenſui, quē & in animan-
ibus, & in herbis ac plantis videmus.
Poſtea

a *Poſteaquàm igitur ſano ſobrioque iudicio coiit legitimum matrimonium, proximum erit dare operam, ut inter coniunctos coaleſcat ac roboretur mutua benevolentia. Nam inter nonnullos in ipſis ſtatim initiis prius diſſiliit amicitia, quàm cœperit conglutinari, aut quàm alter alteri vel notus fuerit, vel aſſueverit. Quo quidem in officio primæ partes erunt parentum ac majorum, videlicet præmonere ſponſum ac ſponſam, ut deponant ferociam animorum, quæ ſolet rerum imperitis virginibus, & adoleſcentibus ætate fervidis adeſſe: ſed uterque manſuetis animis commune jugum ſuſcipiant, ſeſeque viciſſim alter alteri accommodent, donec aſſuetudine familiaritateq; contracta, uterque alterius ingenium ac mores noſſe cœperit. Quo facto, non magni negocii fuerit, mutuis obſequiis vitare offenſas, ac benevolentiam perpetuam alere, quæ ſi ſemel fuerit confirmata, haud facile rumpetur: fietque quod in vaſculis glutino commiſſis fieri videmus, ſi mox ut juncta ſunt offendas,*

das, udo etiamnum glutino, ilico rumpuntur: ſin expectes donec durato viſco cohæſerint, vix igni ferróve diſtrahuntur, citiúsque franguntur ea quæ natura iunxerat, quàm quæ glutino commiſſa ſunt. Parentum itaque monitis inſtruenda puella eſt, ut ſe novo ſponſo commodam ac morigeram præbeat: & ſi quid offenderit, in meliorem partem interpretetur, aut certe ferat, nec temere ad rixas iurgiaque proſiliat, aut ex ædibus ſeſe proripiat, donec contracta fuerit convictu familiaritas, quæ faciet, ut quæ prius offendebant delectent, quæque videbantur intolerabilia, facillime tolerentur. Cæterum ab offenſis ſummo ſtudio cavendum, quod iuxta fabulam Homericam, velox ſit Ate, ſegnes Litæ. Levibus autem offenſis ex altera parte recens ortis, non difficile fuerit mederi. Cæterum ſi reciproca talione cœperint propagari, & altius agere radices, difficillimum fuerit revellere, ut non reſideant mali veſtigia: quemadmodum ruptura membrorum, aut altius actum vulnus, vix unquam

ita

ita tollitur arte medicorum, quin aut dolor per occaſionem recurrens, admoneat veteris mali, aut fœda cicatrix non ſinat obliviſci plagæ. Perſtricta cutis, aut leve vulnuſculum facile ſanatur, atque etiam obliteratur. Quemadmodum autem nullum ingenium hominis tam felix eſt, ut nullum omnino nævum habeat: ita vix ulla natura tam eſt deplorata, quin aliquid habeat vitii admixtum, quod poſſis vel probare, vel certe ferre. Hic igitur Epictetus eſt audiendus, qui monet unamquamque rem ea prendendam anſa, qua poſſit teneri, non ea qua teneri non poſſit. Eſt enim hominum genus, quibus omnia diſplicent in omni vita mortalium: nec mirum, quia non flectunt oculos niſi ad mala, rebus humanis admixta. Tales erant Heraclitus ac Democritus, quorum alter, quoties in publicum prodibat, flebat, alter ridebat: uter altero inſanior, incertum. Talis erat qui dixit, optimum aut non naſci, aut quam ocyſſime aboleri. Contrà Metrodorus quoniam ex omnibus

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quod inerat commodorum excerpebat, ullam vitæ partem non probabat. At apientis quidem eſt, commoda cum incommodis conferre, ſi quando libera eſt onſultatio. Cæterum ubi mutare vitæ enus non eſt liberum, ab incommodis d commoda flectendi ſunt oculi. Ita ommodius feres, quod mutari non poeſt. Id eo facilius erit, ſi cogites in te uoque plus eſſe fortaſſe, quod ſit aliis rendum. Deus, in quo nihil eſt mali uod ferendum ſit, tamen tanta lenite fert errores & delicta noſtra: & tot vitiis obnoxius, nihil vitii ferre otes in ſocia vita, quæ tibi ferenda ſit, iam ſi ferre nequeas? Si paria faunt in vitiis vir & uxor, penſatio eſt on tolerantia, & hoſtimentum eſt non eneficium, ignoſcere ignoſcenti. Apud ureconſultos quatuor ſunt contrauum formulæ: do ut des: Do ut faias: facio ut facias: facio ut des. Quid nim meretur ille, qui dat veniam, ut ſi viciſſim delinquenti venia detur? i tua mala ſuperant, impudenter facis, ui non feras verrucam in altero,

quum

quum tuis tuberibus poſtules dari veniam. Quod ſi tu prudentia bonitateque præcellis, hoc magis oportet, juxta Pauli doctrinam, fovere quod infirmius eſt. Tuam firmitatem Dei donum eſſe memento, datum in hoc uti proximi ſublevet infirmitatem, præcipue conjugis. Nullus enim carnem ſuam odit aut horret, tametſi vitioſam, ſed fovet magis ac nutrit eam. Et alioqui vir interdum cedere debet uxori, tanquam vaſculo infirmiori. Vxor multo magis deferre debet autoritati capitis. Caput enim uxoris vir, autore Paulo. Hoc enim eſt maritus uxori, quod animus corpori. Præſtantior eſt animus, ſed bono corporis, cui ſemet accommodat ut proſit, non dominatur ut opprimat. Charitas, qua ſponſus proſequitur ſponſam, facile perficiet, ut puellæ mores ad tempus aut ferat aut corrigat: rurſus puella ſi ad ſponſum attulerit amorē coniugalem cum decente reverentiā coniunctam, quæ vel iuxta naturæ leges debetur tum ſexui, tum autoritati, non facile reſponſabit marito, ſed obſecun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſecundans ac cedens, ſibi devinciet illius animum. Habent & dulciſſimarum rerum initia quandam ſuam moleſtiam, velut acerbitatem quandam, progreſſu temporis in dulcorem abituram. Quid vino ſuavius? At hoc ab uva venit primum acerba. Proinde qui ſtatim reſiliunt à virgine, cujus acerbitatem ferre non poſſunt, nihilo conſultius faciunt, quàm ſi quis guſtatam uvam immaturam, offenſus acore, contemnat, aliisque maturæ ſuavitatem relinquat. Expectas muſta vina, donec tempore deponant auſteritatem: expecta & tu pauliſper, donec nova nupta matureſcat. Seponis ſubacria mala, donec tempore fiant mitiora. Hæc acerbitas frequenter arguit ingenium vegetum minimeque flaccidum. Minus enim virium habent, nec ætatem perinde ferunt, in quibus præcox eſt maturitas. Neque mel, inquit proverbium, neque apes. Si quod dulce eſt expectas, ferendum eſt quod adjunctum eſt moleſtiæ. Sic enim habet natura rerum huma-

 narum,

narum, ut nihil voluerit eſſe tam ſuave, quin aliquid aloës admiſcuerit. Habent & adoleſcentes, nondum multo rerum uſu formati, quiddam ferox & inſolentius, quod paulatim ætate miteſcit. Proinde puellæ quæ protinus offenſæ reſiliunt à ſponſis ſuis & ſimultatem ſuſcipiunt, non minus inconſulte faciunt, quàm ſi quis apis ictum perpeſſus, mel aliis relinquat. Gratiſſima roſa de ſpinis naſcitur. Nullus excindit roſarium, offenſus aculeo, ſed fructus amore, quod moleſtum eſt diſſimulat. Tradunt apud Bœotos hunc fuiſſe morem, ut ſponſam opertam ad ſponſum deducturi ſerto ex aſparagis contexto coronarent. Id quidem quo magis ridiculum videtur, hoc magis excitat ſpectatorem, quid ſibi velit. Nimirum veteres illud intelligi volebant, in congreſſu primo rudis & indomitæ virginis ac juvenis rerum imperiti, nonnihil futurum aſperitatis ac moleſtiæ, quæ ſi perferatur, ex ea moleſtia conſequi ſuaviſſimam vitæ conſuetudinem, quemadmodum aſpa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

gus herba ſpinoſa eſt, vel potius tota
ina: nihil enim habet foliorum, &
men hinc naſcitur fructus & in ci-
s gratiſſimus, & ad multa utilis me-
camenta. Et aſparagus quidem ſem-
r aſparagus eſt, nec ſemper habet
uctum: at conjugum aſperitas ver-
ur in perpetuam dulcedinem, ac
uctum habet perennem, ſi ſemel con-
erit mutuis officiis vitæ conjunctio.
nt & in bonis ac bene natis ingeniis
ædam non vitia, ſed tamen ita pe-
liaria, ut moleſtiam adferant niſi
ueveris. Veluti ſunt vina quædam,
quibus nec auſteritatem, nec aco-
n poſſis incuſare, ſed ſuum quen-
m ac genuinum habent ſaporem,
em vulgo ſoli dicunt, ſubmoleſtum
qui nondum aſſueverunt, quæ ta-
n moleſtia paucorum dierum aſſue-
line pellitur. Quod facis in vino,
ere gravaris in conjuge? Rurſum
t vitia, ceu nævi quidam, leviora,
quæ præſtat connivere. Vitiat enim
nem vitæ jucunditatem moroſitas,
am Græci μικρολογίαν appellant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Ea vel de lana, quod ajunt, caprina rixam movet. Plurimum autem faciet ad confirmandum amicitiam perpetua quædam morum comitas, ſic temperata inter blanditiem & auſteritatem, ut nec reverentiam tollat, nec conſuetudinis jucunditatem vitiet. Hæc faciet, ut nec correptio, ſi res ita tulerit, offendat, ſi tempeſtiva, ſi commode adhibita, ſi laude blanditiiſque temperata. Ad vitandas igitur offenſas, concordiamque conglutinandam præcipuum erit, cujus aliqua pars etiam à parentibus tradi poterit ſponſo & ſponſæ, ut uterque ſtudeat alterius mores & ingenium habere cognitum. Ipſa, inquit Maro, viri molles aditus & tempora noſti. Item apud Comicum ſervus, Senſum illius, inquit, pulcre calleo. Mores amici noveris non oderis, habet proverbium. Id multo magis oportebit in conjugio facere. Vt ſuum cuique palatum eſt, ita & ingenium. Alii aliis rebus capiuntur aut offenduntur. Hic citra vitium, obſequium amicitiam pariet. Verecun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

cundum ſilentium, aut comis blandaque reſponſio ſæpe graves offenſas excludit. Quur recuſas hoc, quod interdum das famulo aut mercenario, dare conjugi, quicum velis nolis tibi perpetuo vivendum eſt? Quanquam autem oportet mutuum eſſe obſequiũ, tamen præſcribit hoc tum natura, tum ſacrarum literarum autoritas, ut mulier obſecundet viro potius quam vir uxori. Paulus enim maritis charitatem & comitatem præſcribit: Viri, inquit, diligite uxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas. Mulieribus autem quid præcipit? Obedientiam & obſequium: Mulieres, inquit, ſubditæ eſtote viris ſicut oportet in Domino. Eoque natura torvum quiddam, ac feroculum addidit maribus, blandum ac molle fœminis. Fortaſſis ridicula videbitur collatio, ſed tamen ad docendum, quod inſtituimus apta. Qui beſtias, aut feras, aut equos indomitos tractant, nihil prius diſcunt, quàm quibus rebus irritentur aut mitigentur. Leones aſpici limis indignantur:

tauri puniceo colore efferantur, Lynces ſonitu tympanorum in rabiem aguntur ſic ut ſeipſas dilanient, elephanti ſuis ſtridore terrentur, & in coitu deprehendi indigne ferunt, equus marciens palpo & popiſmate miteſcit. Hujus generis alia ſunt innumera, quæ qui obſervant, facile vitant quod offendit, & adhibent, quod iritatas beſtias mitigat, itaque tuto verſantur cum natura noxiis ac feris animantibus. Idem ſi fiat inter conjuges, facile conſtabit convictus tranquillitas, & ſi quid diſſidii fuerit ſubortum, haud magno negocio ſopietur. Sunt quidam alioqui boni, natura celeriores ad iram, ſed quæ mox evaneſcat ſi non repugnes. Quid facilius quàm hic vel obticeſcere modeſte, vel comi commodoque ſermone demulcere? Eſt qui reſponſantem non ferat, ſi quid offendit, ne conſolantem quidem, donec eſt ægritudo recens. Hic facile paratum ac minimo ſumptu remedium adferet in aliud tempus dilata oratio, dum vulnus admittet contactum. Eſt quem in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

viis delectat hilaritas, hic uxor quam-
vis ingenio ſeveriore deponet ſuperci-
ium, & marito obſerviet aliquantu-
um, incolumi tamen pudore matrona-
i, & reverentia marito debita. Eſt
ui nec jocoſum mendacium perpeti
oſſit, eſt qui fucos horreat, qui certo
ibi genere aut colore figuráque veſtis
electetur aut offendatur: in hiſce
ebus quamlibet minutis, tamen obſe-
uii commoditas excludet offenſam
letque benevolentiam. Sunt & fa-
ula certa, quibus pro ſuo quiſque in-
enio delectatur aut offenditur. Inter-
umpendus igitur ſæpenumero ſermo
oleſtus, & interjiciendus qui deli-
it. Ipſe novi quendam, natura ſubi-
acundum ſed ira placabili, qui nun-
uam adeo ſuccenſuit uxori, quin ſi
uis ad canendum aut recitanda car-
nina, quæ compoſuerat, provocaſſet,
ico velut oblitus omnium quæ præ-
ſſerant, canere ac recitare inciperet.
Quo minus mirandum, ſi quibuſdam
xoribus cum viris male convenit,
um data opera diſcrepent ab illorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

moribus. Si dolet vir, tum vultu ſunt hilari: ſi gaudet, illæ mœrent: ſi ridet aut jocatur, loquuntur ſeria, triſtiáque: ſi maritus voluptatem appetit, ibi pudicæ ſunt plus ſatis ac tetricæ. Nimirum iſtud, ut ſcite dixit quidam, fortaſſis eſt cum viro habitare, convivere nequaquam. Convictus eſt, voluptatum & curarum, jocorum ac ſeriorum, lætorum ac triſtium ſocietas. Non ſatis eſt uxorem eſſe probam ac pudicam, niſi ſit accommoda viri moribus. Nullus enim dixerit eſſe bonum ſpeculum, quantumvis auro gemmiſque decoratum, niſi ſimilem reddat imaginem: ita fruſtra mulier opulenta, clara aut formoſa eſt, niſi viro congruat. Quod ſi ſpeculum pro ridentis imagine reddat flentis, aut pro hilari mœrentis, nónne mendax & inutile judicabitur? Vxor autem quæ viro dolente gaudet, aut gaudente mœret, non ſolum non congruit, verum etiam contumax in illum videtur. Rurſus ſunt quædam, quibus abſente viro nihil eſt lætius, eædem præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſente viro turbidæ ſunt ac putidæ, quas non diſſimiles dixeris lunæ, quæ quum ſoli proxima eſt, obſcuratur conditurque: quo longius abeſt, hoc magis eniteſcit. Atqui contra facere decet probam conjugem, quum eſt juncta viro, tum oportet eſſe ſociam hilaritatis: quum abeſt maritus, domi latitare, nec aliter quàm ſi vidua ſit agere. Peccant hic non leviter & mariti quidam, domi triſtes & auſteri, foris hilares ac feſtivi. Verum tales qui nolunt uxores domi ſuarum voluptatum eſſe participes, docent illas alibi quærere riſus jocoſque. Quanquam non eſt probæ mulieris ſic ulciſci conjugis vitium ut imitetur, ſed commoditate potius ac ſuavitate morum animum illius ad domeſticæ conſuetudinis amorem allicere. Qui ſtolones inferunt in alienam ſtirpem, ſummam curam adhibent ut coaleſcant quæ commiſſa ſunt, argilla ſtupaque oblinunt, & quemadmodum eleganter à Marone dictum eſt: Vdo docent inoleſcere libro; ne vel levis injuria vi-

riet recentem conjunctionem: ubi jam cicatrix vulnus obduxit, detrahunt illa fomenta, nec ullam peculiarem gerunt curam. Ita gravius eſt diſſidii periculum in primo ſtatim ſponſi ſponſæque congreſſu, dum adhuc tenera recensque conjunctio eſt, quam corroborat diutina familiaritas. Videmus enim nec ejuſdem generis animantia velut equos ſeſe mutuo perpeti, priuſquam aſſueverint, contrà poſtquam contracta eſt familiaritas, videmus cani cum felibus, & lupo cum agnis eſſe concordiam. Quanto magis id ſperandum eſt inter hominem & hominem, animal ad ſocietatem natum, & quod amplius eſt, inter virum & fœminam, quos ita finxit natura, ut alter ſine altero vivere non poſſit, niſi vis quædam natura potentior eos afflaverit. Recte igitur conſulunt qui monent, ut primus ſponſæ cum ſponſo congreſſus careat omni moleſtia. Huc pertinere credunt veterem conjugiorum ritum, quo ſine lumine ſponſa in ſponſi thalamum inducebatur. Sic enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

apparet fuiſſe deceptum Iacob Patriarcham, pro Rachele, obtruſa ſorore Lya. Ejus rei geminam cauſam adferunt ſcriptores, vel ut conſuleretur pudori ſexus, vel ne quid primo congreſſu, qui moroſiſſimus eſt, offenderet oculos ſponſi. Solon autem non ſolum oculorum faſtidio videtur conſuluiſſe, veram etiam olfactus. Statuit enim, ut ſponſæ priuſquam induceretur in thalamum, ad ſecretum cum ſponſo congreſſum, malum cydonium arroderet, ne quid offenderet oris halitus. Hæc cura videri poterat indigna legumlatore, niſi frequenter res nihili dirimerent mortalium amicitias. Et tamen illis lubens aſſentior, qui putant ſapientem virum hujus legis involucro ſpectaſſe quiddam altius, videlicet in primis cavendum novæ nuptæ, ne committat, ut in primo ſtatim colloquio, quicquam ab ore proficiſcatur quod aures & animum offendat juvenis. Nam ab ore proficiſcitur oratio, certiſſima tum imago tum teſtis animi, per quam evidentius intuetur qualis ſit puella,

quàm ſi totum corpus clariſſima luce contemplaretur. Quod ſi liberos ad honeſtum aliquem civem legatos inſtruimus; quibus verbis ſint eos compellaturi, quibus modis ad ſingula reſponſuri, ne quid offendat eos quos conveniunt: Quanto magis hoc providendum eſt parentibus, ut prima conjugum colloquia careant offenſione, ſintque condita pudica quadam urbanitate, eo quod quum inter notos ac familiares etiam convitia cum riſu excipiantur, in primis congreſſibus ignotorum offendunt & ſimpliciter dicta. Nullum autem malum cotoneum, nullum aromatis aut unguenti genus ſuavius fragrat cordato juveni, quam ſermo pudicus, ſobrius, prudens ac reverens, promanans ab ore novæ nuptæ, & amabilis ingenii ſimulacrum ſecum deferens. Porrò nulla res efficacior eſt ad conciliandam, retinendam ac ſtabiliendam inter homines benevolentiam quàm ſermo mutuus: Hic homines ferarum ritu quondam palantes, contraxit in civitatis conſortium,

tium,

ium: hic civitates cum civitatibus, nationes cum nationibus, regna cum regnis fœderavit: hic regem à tyranno diſtinguit. Tyrannus cogit, rex perſuadet. Eſt autem conjugium quaſi regnum quoddam, ſed quod longiſſime abſit à tyrannidis imagine. Nihil enim illic vi geritur, ſed ſuaſu ac benevolentia geruntur omnia. Plato non vult legem quicquam præſcribere, quod perſuadeat eſſe tum honeſtum tum utile, nec video quur hanc opinionem impugnet Seneca. Eſt quidem maritus autor & caput fœminæ, & imperat, at non quemadmodum poſſeſſor pecudibus, ſed quemadmodum animus corpori. Suntque huius mores ceu viva lex uxori, quemadmodum recte docuit Ariſtoteles: ſed lex Platonica, perſuadens verius quàm cogens, & ſpontaneam ducens potius quàm trahens invitam. Græci ſcriptores literis prodiderunt, apud priſcos Veneri Mercurium adiungi ſolere. Hic ſtatim miretur aliquis, quid Veneri cum Mercurio? Antiqui ſapientes putant hoc

eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

eſſe ſignificatum, benevolentiam inter conjuges non tam coire voluptate corporum, quàm conjunctione animorum, atque horum glutinum eſt oratio comis & amica. Venus enim per ſe tum ebria eſt, tum violenta, multos vi cogit ſub jugum, ut ille dixit, aheneum, ſed firma eſt benevolentia, quam ſanis bonisque rationibus conciliavit oratio, quam Mercurio tribuit antiquitas: Nolite, *inquit*, a *fieri ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. De quibus & apud Hieremiam* b *queritur Dominus: Equi amatores in fœminas, & emiſſarii facti ſunt, unuſquiſque ad uxorem proximi ſui hinniebat. Tales erant ſponſi ſine Mercurio ſequuti Venerem, quos alium poſt alium occidit dæmon Aſmodæus. Et utinam inter Chriſtianos non laude etiam veherentur hujuſmodi mariti, qui ſic auſpicantur primos cum uxore congreſſus, quaſi vi raptam conſtuprent, diſcindunt induſium lineum, lacerant veſtes, aut ſi quid aliud*

a Pſal. 32. b Cap. 5.

mora-

moratur equinam libidinem : dicas ſponſum furere non amare, neq; quicquam minus illic eſſe dicas quàm congreſſum ſacramentalem. Verecundius ineunt conjugium bruta quædam animantia. Nec hoc ſatis, numerantur & in vulgum ſparguntur primæ noctis congreſſus. O conjugium inter Chriſtianos minime Chriſtianum. Tametſi ſponſa ſponſo debet obſequiũ, tamen adhibendus eſt Mercurius qui prius jungat animos quàm corpora, & uſum corporis perſuadeat non rapiat. Qua quidem in re monendæ ſunt virgines, ut neque provocent ultro ſponſos ſuos ad coitum, minuit ea res amorem, neque petentibus nimium tetricas ac præfractas ſeſe præbeant, quorum illud, neſcio quo pacto, reddit mulierem viro viliorem minusque charam, alterum amorem vertit in odiũ. Non provocare, matronæ eſt, comiter negare pudoris, obſtinate recuſare perfidiæ. Rurſum vereor ne quis dicat mihi, quur tu Chriſtianis auribus ingeris Veneres & Mercurios ? Age mutentur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tentur deorum nomina, ſervetur bona ſententia. Habemus & noſtrum Mercurium, ſermonem Dei Patris, qui conciliat omnia quæque in cœlis quæque in terris. Hunc teſtem & auſpicem faciamus Chriſtiani conjugii, ne quid impurum geratur cum conjuge, ſed ex hujus præceptis ac legibus maritus uxori perſuadeat, ut volens ac lubens faciat quod didicit Domino placere. Hunc in primis comprecentur pariter conjuges, ut ſuo favore bene fortunet nuptias. Comprecationi ſuccedat ſancta confabulatio. Deinde congreſſus pudicus, & reverens, multumque diſſimilis ſtupro aut raptui. Scio non defuturos qui ſibi belli videntur ac feſtivi, quibus hæc abſurda videantur, ſed valeant illi ſine Chriſtianiſmo belli. Nos bonis & Chriſtianis hæc ſcribimus. Quibus Chriſti doctrina ſordet, ſaltem audiant ſenem Ethnicum in comœdia loquentem filio: Abi domum ac deos comprecare, ut uxorem accerſas. Ille prophanus non vult accerſi ſponſam, nec putat ſatis auſpicatas

fore nuptias, niſi ſponſus deos compre-
cetur: at tu tibi parum elegans vide-
ris, ſi priuſquam ſponſam contingas,
compreceris eum, qui primus junxit
uxorem viro, ut velit tuum conjugiũ
firmum, caſtum, ac felix eſſe. Si non
pudet te Chriſtianum dici, ne pudeat
id facere, quod maxime convenit ho-
mini Chriſtiano. Quod ſi quis requi-
rat precandi formam, nec hanc grava-
bor tradere. In hanc igitur ſermè ſen-
tentiam orare licebit: Gentis humanæ
conditor, redemptor & propagator
Deus, qui primus in paradiſo conjugii
fœdus inter generis noſtri principes de-
dicaſti, cujus filius unigenitus nobis
hoc ſacramentum multis modis com-
mendavit, primum ineffabili modo ſibi
velut in matrimonium adjuncta no-
ſtra natura, rurſus in ſponſam ad-
optata ſibi ſanctorum omnium Eccle-
ſia, ad hæc è conjugio naſcens citra vi-
rilem operam, deinde miraculorum
ſuorum primitias in nuptiis auſpicans,
aqua verſa in vinum optimum: de-
nique qui ſacroſanctum hoc fœdus,
quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quo rebus myſticis reſponderet, prorſus indiſſolubile eſſe voluit, dicens: Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet: quæſumus ut, quando iuxta tua præcepta ſanctam hanc ſocietatem legitime pepigimus, digneris tuo perpetuo favore proſperare quod tuum eſt, ut pari iugo ſimilique ſtudio tuæ voluntati ſerviamus. Exulet è noſtris ædibus omnis impuritas, omniſque diſcordia. Da nobis pacem illam veram, quam mundus dare non poteſt: da rem quanta neceſſariis uſibus ſatis eſt: da prolem in tui nominis gloriam educandam, ut hic in tuis præceptis ſimul perſeverantes, ſimul ad vitæ cœleſtis hæreditatem pervenire mereamur. Hac formula ſi quid habes melius, utere. Iam colloquii formam potes ex Thobiæ libro colligere. Filii, inquit, ſanctorum ſumus, & non poſſumus ita coniungi ſicut gentes quæ ignorant Deum. Atque indidem potes & orandi formam mutuare, ſi minus placet noſtra. Cæterum colloquii forma huiuſmodi videtur congruere ſponſis Chriſtianis. Sponſus

hunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

hunc in modum exordiatur: Chariſſima mihi, religione ſoror, matrimonio coniunx, ita viſum eſt Deo, ut nos ſanctiſſimo coniugii fœdere copularet: Mihi paratum eſt, quod parentibus etiam ipſis, quibus ſecundum Deum nihil habeo charius, ſit anteponendum: tu quoque ſortita es, quod charius habere iuberis quam progenitores tuos. Sumus enim parentibus ſanguinis propinquitate iunctiſſimi, ſed nos duo iuxta divinæ ſcripturæ vaticinium, in unam carnem, hoc eſt in unum hominem, quodammodo per matrimonium conflati ſumus: iugum accepimus, quod excuti quamdiu vivimus non poteſt: nec eſt quod ſpectemus divortium, ſed utrinque danda eſt opera, ut ſit felix tranquillumque conſortium. Si concordabimus inter nos, etiam in fortuna quamvis tenui ſuaviter hilariterq; vivemus. Sin, quod Deus avertat, corpora quidem iungat domus & thalamus, animos disjungat diſcordia, quantumvis affluxerit opum, inſuavem ac miſeram vitam

tran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tranſigemus. Proinde ſit inter nos talis quædam charitas, qualis eſt inter animam & corpus, inter Chriſtum & Eccleſiam. Si noſtram amicitiam nulla alia res conciliat quam ætas, aut forma, aut corporis voluptas, aut opes, nec firma nec ſyncera futura eſt inter nos concordia. Sin animos noſtros inter ſe conglutinarit par erga Deum pietas, ac ſimile religionis ſtudium, nec paupertas, nec morbus, nec ſenium, nec ullus caſus humanus poterit interrumpere iucundam vitæ ſocietatem. Ego conabor pro viribus, ut tibi præſtem maritum non pœnitendum: nec dubito quin tu contrà pro viribus ſis annixura, ut mihi officiis reſpondeas, aut etiam ſuperes. Ego te gignendis liberis duxi, non libidini. Quod ſi iuxta Pauli monita, volumus noſtrum connubium eſſe honorabile, & thorum immaculatum, ſit noſtra conſuetudo ſancta & pacifica, ſit congreſſus parcus & pudicus, ſit pia ſollicitudo in inſtituendis ad pietatem liberis reliquaque familia, ſic tamen ut ſummum præſidium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ræcipuaque fiducia ſit nobis in auxi-
o Dei, qui res famulorum ſuorum
tiam parum fortunatas bene fortu-
at. Abunde multum voluptatis no-
is ſuppeditabit concors animus, &
ona conſcientia. Totius rei domeſticæ
ummam in duas partes dividemus:
d te peculiariter pertinebunt quæ
omi geruntur, ad me quæ foris ge-
enda ſunt, ſed ita ut inter nos nihil
t proprium. Quoniam autem fieri
on poteſt, ut homines omnibus horis
apiant, ſi quando te monuero, ſic cogi-
es velim, me tuæ rei conſulere potius
uàm meæ: & ſi quid à me ſecus quàm
portet geri videris, non gravabor ad-
moneri à fortunarum omnium ſocia.
Cæterum autoritas, quam viro na-
ura tribuit, confirmavit autoritas
Apoſtolica, te non gravabit: ſed mu-
ua charitas condulcabit omnia. Ad
oc igitur ſanctum negocium, aſpi-
rante Deo, concordibus animis pari-
úſque ſtudiis accingamur. Ita ceu
ar columborum tranquillam & in-
noxiam vitam agemus: tu ſervabis
nidum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nidum, ego provolans circumagar, ut importem domum quod victus neceſſitas exigit. Vnum ſimus, & queadmodum ſcriptum eſt, miſerebitur Deus duobus unicis. Ad hæc Chriſtiana ſponſa quid reſpondebit? Fortaſſis hunc in modum excipiet: Optime ſponſe, mihique non minus venerande quàm amande, ego me cum primis felicem exiſtimo, cui contigit coniunx, præter alias dotes, tam pius etiam & cordatus. Equidem tibi à parentum ædibus corpus adfero caſtum & illibatum, animum vero polliceor tuis monitis obſequentem, ſi quid præſcribes, non ſolum in his quæ ſpectant ad munia rei familiaris, verum etiam ad ea quæ religionis ſunt ac pietatis. Tu vide tantum quomodo me fingas & inſtituas. Spem optimam habeo, Deum bene fortunaturum quod amanter inter nos geſſerimus. A talibus exordiis, à talibus colloquiis auſpicari debet Chriſtianum matrimonium: eoque multa videmus coniugia, quæ nihilo plus habent honeſtatis quàm concubina-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

narum convictus, nec multo minus ſcœnitatis: quorum ut ſunt irreli-ioſi ingreſſus, ita progreſſus irrequie-s, infelices exitus.

a Iam ipſe ſermonis curſus me pro-modum appellat, ut aperiam quæ nt officia mariti, quæ uxoris. Id qui-m aggrediar, ſi prius admonuero nnulla, quæ pertinent ad ſolennes ri-s, hoc eſt præludia nuptiarum, in ibus Chriſtianorum vulgus prope-odum gravius peccat, quam ulli fe-rint aut faciant ethnici. Nec hic nplex eſt error: peccatur ambitione, xu, intemperantia, laſciviaque. imum illud incivilitatis eſt, ſpon-m & ſponſam, quum rem tantam mque ſeriam aggrediantur, tot ridi-lis ceremoniis gravari, quas aliâs ibi pro ſuo arbitratu comminiſcun-r homines, quaſi parva ludicraque ſit, iuvenem cum virgine ſancta dicaque copulari. Detur hoc ſacra-ento, quod nupta deducitur in tem-um, ibique peractis ritibus deduci-

a. De celebrandis nuptiis.

tur

*tur domum: quorſum attinent pu-
blica tumultuoſaque convivia, mox
à prandio laſcivæ ſaltationes uſque
ad cœnam, in quibus tenera puella
non poteſt cuiquam recuſare: ſed pa-
tet domus civitati? Cogitur ibi miſera
virgo cum ebriis, cum ſcabioſis, non-
nunquam cum ſceleroſis, & qui fu-
randi quàm ſaltandi curioſiores ve-
niunt, jungere dextrã, apud Britannos
etiam oſcula. Rurſus à tumultuoſa
cœna ſaltatio, mox repotia. Vix poſt
noctis medium licet delaſſatis ire cubi-
tum. Poſt exiguum intervallum ante
thalamum inſano tumultu perſtre-
punt omnia, irrumpitur in cubicu-
lum, dicuntur obſcœna verba, reditur
ad prioris diei veſaniam. Nam hic
Corybanticus furor in quibuſdam re-
gionibus prorogatur in triduum. Quid
inhumanius aut incivilius, quam
ſollicitos animos, & corpora novum
laborem aggreſſura, talibus ineptiis
delaſſare? Quanto ſuavius inter pa-
rentes ac pauculos ex proxima cogna-
tione, modeſte ſobrieq; agitare nuptiale
convi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

convivium? Verum hic ut ubique multa mala ſuadet ambitio, quæ luxum comitem trahit. Videntur mendicorum nuptiæ, niſi magna turba procerum, matronarum, divitum, & honoratorum vocentur ad eam pompam: & dicuntur honorificæ nuptiæ, in quibus per luxum magna pecuniæ vis periit, in quibus quam plurimi vomuerunt, ac febrim ex intemperantia ac delaſſatione contraxerunt: in quibus quàm licentiſſime indultum eſt turpiloquiis & ineptiis. Præclara nimirum auſpicia ad vitam pudicam, frugalem, & ſobriam, quam aggreditur ſponſus, jam abjectis vitæ prioris ineptiis: & in hoc ducit ſponſam, ut eam ad pudicitiam ac frugalitatem erudiat. Quis docuit ſanctam conjugii profeſſionem à bacchanalibus auſpicari? Hiſcine modis initur ſacramentum? & in ipſo limine matronalis inſtituti docetur puella luxum, laſciviam, ambitionem, cæteraque quæ minime congruunt probis conjugibus? Quid hoc eſt aliud ô Chriſtiani, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

in ipſo templo Veſtæ agere Floralia? Hæccine ſunt auguria quibus initur felix conjugium? Nefas erat olim in nuptiis verba mali ominis dicere. Quod autem omen ſiniſterius quam turpiloquii, quàm obſcænitatis, quam impudicarum facetiarum? Olim virgo obtecta flammeo ducebatur ad ſponſum. Quid enim opus erat eam oſtendi populo, quæ virum invenit? Satis eſt uni notam eſſe, quæ non debet niſi uni placere. Apud Italos magna cura virgines innuptæ domi continentur: apud Venetos, ſi fors prodeunt, nec ſine cuſtode id faciunt, nec niſi caput ad ſcapulas uſque tegente velo: Nonnas eſſe diceres. Atqui tolerabilius erat virginem nudari, proferrique in publicum, cui ſponſus eſt inveniendus. Sed obſecro quo conſilio puella, cui jam turpe eſt pluribus placere velle quàm uni, nuda traducitur in publicum? Cui jam nudatur? Cui pingitur & colitur? Nec illud minus ineptum, quod paſſis capillis virginem diſcernunt ab ea quæ virum cognovit.

An

n non ſatis eſt, ſi marito ſit probata irginitas, niſi populum faciat te-em? Quid autem his nugis profici-r, niſi quod petulantes linguas in irginem provocant frequenter inno-iam? Proclivis eſt ad maledicen-um populus, & exitiale malum eſt videntia, quam excitat oſtentatio. uas enim voces audimus nonnun-am jaci in virgines, dum ea pompa cuntur & reducuntur per ora mor-lium, præcinente cantore, & velut ſpectaculum evocante multitudi-m? Quorſum attinet virginitatis cus exponere linguis & ludibriis ho-inum? Tutior eſt ille theſaurus, ſi condatur. Deinde quorſum attinet gamis exprobrare priores nuptias? ate matrimonium ſit aliquod ſanè crimen inter innuptam & nuptam, ter virginem & viduam: ubi jam it matrimonium, quid utilitatis bet hoc diſcrimen? Monogamis & gamis ſuus honos erit apud Deum. uanquam ignominia eſt non honos, eram ac verecundam virginem

 paſſis

paſſis crinibus, nudam, addito fucorum & veſtium lenocinio, juvenum intemperantibus oculis, & male loquacibus populi linguis exponere. An hoc honorificum virgini, cujus præcipua dos eſt pudicitia, juvenum ſuſpiria voceſque poſt ſe trahere? Proſtituendi genus eſt, non honorificentia. Qui videns mulierem concupivit, adulterium commiſit, juxta ſententiam evangelicam. Et non minima virginitatis pars eſt, fama illibata. Deceſſit igitur aliquid pudori virginis, quæ tam multorum oculos delectavit, quæ concupita eſt, quæ vocibus impudicis impetita, & quæ fortaſſe noctu quibuſdam occurrit in ſomnis, & inanis imaginis ludibrio ſtuprum, ut ita loquar, perpeſſa eſt. Atqui in poëtarum fabulis, indignatur Iuno, quod Ixioni nubem pro ipſa ſubjecerit Iupiter: nec ſatis habet quod ab adultero contacta non ſit, ſed adulterii genus iudicat, per imaginem & falſam opinionem fuiſſe ſtupratam. Tenera res eſt virginitas, nec aliter quàm roſa lactea, quamvis

levi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

œvi auræ flatu perdit aliquid genuinæ
ratiæ. Sinite itaque parentes, ſinite
ponſam virginitatẽ totam adferre in
ponſi ſui thalamum: ſic futura eſt
nima virginis integrior. Res ſancta,
es caſta, puris ſanctisque ceremoniis
eragatur, ut in his protinus diſcant
ponſus & ſponſa, quàm ſobrii, pudici,
uietique mores deceant conjugium.
Credis matrimonium eſſe ſacramen-
um Eccleſiæ? Credis. Et credis ab
pſo Deo inſtitutum? Scio credis. Cre-
is infundi ſicut oportet hoc utentibus
acramento, donum ſpiritus? Credis.
Quur igitur res tam ſeria, tam ſacra,
rophanis ritibus peragitur? Age dic
mihi, quum virgo quæpiam accipit
velum divi Franciſci aut Dominici,
uis ferret ſi illic adhiberentur inepti
uſus, riſus, citharæ, fiſtulæ, moriones,
horeæ? Quin potius illic confeſſione
urgatur nuptura, orat, objicit mun-
lani faſtus exuvium, proſternitur,
velatur, adhibetur ſacrum, interdum
& exhortatio ſancta. Nihil ibi petu-
ans aut ineptum. Et tamen quæ ſic
M 3 nubit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nubit, nõ initiatur novis ſacramentis Tu ad tantũ ſacramentũ, cujus Deus autor eſſe voluit, quod ipſe Dominus tot modis tũ per ſe, tũ per Apoſtolos ſuos nobis cõmendavit, velut ad rẽ prophanã ludicris ineptiis, intemperantibus, parumq́; pudicis ritibus accedis? Qui ſacramentum accipit indigne, pro gratia reportat iram Dei. Quin in ipſis etiam templis nõ abſtinetur ab his ineptiis. In ingreſſu juvenum pugnis contunditur ſponſus. Inter ſacrum ineptitur geſtibus & nutibus: jaciuntur impudicæ voces. Quis credat illic rem ſeriam agi? An non turpe eſt apud ethnicos, idolorum cultores, ſanctiores fuiſſe ritus ineundi conjugii quam apud Chriſtianos? Nemo non optat ſponſam frugalem, pudicam, & modeſtam: & in ipſis ſtatim initiis docemus eas luxum, impudentiam, & arrogantiam. Qui diaconus ordinatur, expurgat conſcientiam ſuam, componit ſeſe ad pietatem, ut purus accipiat purum myſterium: quanto magis congruebat idem fieri in nuptiis, quàm iſta quæ nunc

fieri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

eri videmus? Certatur pompa ve-
ium: certatur apparatu convivio-
um: certatur donariis. Humanita-
s ſpeciem habet, quod novis conjugi-
us datur aliquid ſupellectilis. Qui
os illud invexit, ut ſponſus exhauri-
tur donariis, ex quibus ad ipſum
us odii redit quam gratiæ? Quod ſic
itur, alii redditum non datum, alii
bitum exiſtimant. Complures in-
gnantur ſe poſt habitos aliis, quibus
itum eſt majoris pretii munus. Ori-
ır inter ipſos qui acceperunt æmula-
o: tum ſponſus nonnullam gratiæ
cturã facit, alienans eos ſuo ſumptu,
uos ſtudebat conciliare. Et hinc æſti-
atur inter Chriſtianos nuptiarum
ignitas, ſi quam plurimum rei perie-
t in donariis. Adde his inſanas im-
nſas in ſponſæ veſtitum. Quur au-
m non dicam inſanas, quum ſciam
uoſdam tantum æris alieni contra-
iſſe, dum ad oſtentationem ado-
nant ſponſam, ut intra duos men-
s coacti ſint & veſtes & vaſa diven-
ere, ſed iniquiore precio quam eme-

 rant.

rant. Quid ſibi vult talis oſtentatio? An metuis ne ſponſa tua mundi cultusque ſit futura negligentior? An times ne videare plus habere mentis, quàm ille qui nuper tali magnificentia decoxit? An vero ſtudio habes tenuioris fortunæ civibus exprobrare ſuam paupertatem? An per ſe parum grave onus eſt paupertas? Si turpe ducis vinci re mala, nihil agis: ut omnes ſuperiores præcurras, ſuccedet qui te quoque ſuperet inſania. An opes parum obnoxiæ ſunt invidiæ, niſi jactes etiam & ingeras oculis hominum? Quanquam nihil omnium magis perit, quàm quod in eſculenta poculentaque prodigitur. Pro convivio publico nullus proprie gratiam habet: quidam etiam male precantur convivatori, quod per illum febrim & cruditatem contraxerint. Atque in has ineptias interdum profunditur trium annorum cenſus. Et apud Chriſtianos nullæ ſunt leges ſumptuariæ, nulli cenſores, qui talia exẽpla coherceant? In hoc coëunt conjugia, ut etiam qui

tenues

enues ſunt, laborent manibus, quo
uxta Pauli monita, ſit, quod ſuppedi-
ent ſuis, deinde largiantur etiam ali-
uid egeſtate preſſis. Et Chriſtiani
uibus res eſt, in ipſo limine matrimo-
ii turpiter profundunt, ut jam neque
t quod erogent in egenos, neque quo
miliam alant. Iam quod pauper-
ulæ virgines magnifico cultu, ſed vel
nductitio vel commodatitio, nuptias
lebrant, qui candidior eſt, interpre-
bitur ſolatium aliquod paupertatis,
ua nunc non tantum moleſtiam ha-
t, verum etiam probrum. At quor-
m attinet opulentas oſtentare ſtre-
tum fortunæ ſuæ, quam tamen no-
nt tenuibus impartiri? Diſcruciare
vat inopes, non ſublevare. Sufficiat
vitibus ſua felicitas, nec aliis pau-
rtatis onus conduplicent exprobran-
. Imò quo quiſque potentior eſt, ac
cupletior, hoc magis exhibeat aliis
emplum frugalitatis: ita pariter
t, ut & divitibus minus invidioſa
t ipſorum felicitas, & tenuibus mi-
us oneroſa paupertas. Quid magni
M 5 ſit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſit, ſi præpotens heroina, gemmis, auro, purpura, pellibus magno emptis conſpicienda procedat? Licet his domi, quoties libet, frui. At vere magnificum vereque ſplendidum fuerit, ſi mundo ſimplicique cultu redarguat mediocrium ambitionem, ultra domeſticæ rei modum ſemet hiſce rebus venditantium. Vtra ſpecioſior laudatio, ſtultane plebeculæ, quæ ſtupens ad gemmarum & auri ſplendorem, ſic loquitur: Hui quantum fundorum illa geſtat in corpore? quod in cultu illius viliſſimum eſt, aurum eſt: interim nec corpus laudatur nec animus: an cordatorum, quorum hæc auditur oratio: Quanta eſt hujus præpotentis fœminæ probitas ac modeſtia, quámque mores hujus non ſapiunt fortunam? Quanto decentius ornatur hæc populari munditie, quàm aliæ tota ſuæ fortunæ pompa? An non pudebit poſthac plebeios homines, quibus vix ſuppetit cenſus par neceſſariis uſibus, tam inſolenter jactare divitias, quas animo poſſident magis quàm ſcrinio? In hiſce rebus

ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

xempla ſobrietatis ac frugalitatis non b aliis utilius proficiſcuntur, quam à vobis ô Principes & heroinæ. Libenter nim inferiores imitantur quod à vois fuerit oſtenſum: & mediocris fortunæ qui ſunt, vel pudore continebunur, ne turpiter luxu diffluant, ſi conbexerint vobis damnatam eſſe diviiarum oſtentationem. Intelligent nim id judicio fieri, quum alioqui ortunæ magnitudo, vitæque libertas oſſet apud multitudinem excuſare luum, niſi diſpliceret animo. Non oporet homines Chriſtianos uſquam oblivifci frugalitatis ac modeſtiæ, quibus ideo nihil per luxum oportet perire, ut ecceſſariis potius aliquid detrahendum, quod ſublevandæ proximorum nopiæ ſeponatur. Quod ſi quibus aliis n rebus, faſtui, luxui, laſciviæque locus eſſe videtur, certe in nuptiis, unde vitæ conjugalis auſpicium ſumitur, procul abeſſe decet. Nunc hæc peſtis irrepſit etiam in ipſa ſacra remedia. Quid enim aliud profeſſio matrimonii, quàm abjuratio juvenilium volupta-

tum, ſtuprorum, comeſſationum, profuſionum, aleæ, & ſi quid eſt in puellis faſtus, ſi quis amor cultus elegantioris, ſi quid laſciviæ? Et his malis dedicatur inter nos conjugium. Quid eſt baptiſmus, niſi abjuratio Satanæ? At nunc illic quoque ſuperbiæ certamen eſt. Deliguntur ſuſceptores, vel pro dignitate, vel in ſpem munerum. Atqui Paulus docuit, ut qui catechizatur ſuum catechiſtam participem faciat omnium ſuarum facultatum. Nunc præpoſtere dant qui catechiſtarũ vices gerunt, magis ex more quam ex re. Si placebat benignitas in pauperes, poterat clàm alioque titulo dari, nunc quur ſacramentum ambitione contaminamus? Saltem mors quæ divites æquat pauperibus, ſummos infirmis, debebat nos docere frugalitatem ac modeſtiam. Quid autem noſtris funeribus ambitioſius aut minus frugale? Sed ſatis jam diu mihi videor rixatus cum moribus vulgi, quos utinã corrigeremus, ut admonitionem vertere liceret in encomium. Nunc ad id

quod

quod intermiſeramus, noſtra ſeſe recipiet oratio. Satis enim oſtenſum eſſe videtur, quibus modis ſit ineundum matrimonium, & initiis actionum ferè reſpondet exitus. Qui ſemet in puteos, ut dixi, præcipitant, aut qui incidunt imprudentes, graviter offenduntur: qui paulatim deſcendunt in altiſſimos puteos, nihil patiuntur incommodi: ita qui temere nulloque judicio ducunt uxores, hi ſolent deplorare, ſero licet, infelix conjugium: raros autẽ comperias, quos pœniteat contracti matrimonii, qui ex conſilio majorũ, qui maturo ſobrioq; delectu tales aſciſcunt, quas perpetuo queant amare. Quicquid enim affectuũ arbitrio geritur, temporariũ eſt. Quod ratione judicioque tractatur, firmum eſt ac perpetuum. Verum ne in cæteris vaga defluat oratio, ad tria capita contrahemus univerſum ſermonem qui ſupereſt: ſic tamen ut ab initio propoſita diviſione non recedamus. Paulus præcipua quædam bona recenſet, fidem, ſpem, & charitatem, quæ voces viden-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

dentur & totius conjugii felicitatem complecti. Eſt enim & hic præcipua charitas, quæ ſi adſit, cætera prona ſunt ac proclivia. Eſt huic iunctiſſima fides, ſine qua non poteſt ſubſiſtere mutua conjugum benevolentia. Eſt denique ſpes boni proventus. Siquidem præmia ſancte culti matrimonii ſunt liberi dociles frugique. In primis igitur perſequemur quod orſi fueramus de charitate. Primum concilianda, deinde fovenda confirmandaque, poſtremo ſarcienda, reconcinnandaque ſi contingat reſcindi. Conciliatur autem, alitur, & conſtabilitur hiſce fermè rebus, materia, ſimilitudine morum, æqualitate, mutuis obſequiis officiisque, ſanctis monitis & adhortationibus, pignoribus, & contrariis reſcinditur. Charitas enim quæ levi de cauſa vertitur in odium, non erat ſyncera. Quemadmodum ignis è pilis leporinis aut ſtipulis aridis emicans ſubito deſinit, niſi ſubſit materia ſolidior, quæ flammam conceptam alat: itidem amor, quem corporum voluptas,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ptæ, aut aliæ frivolæ cauſæ gignunt, etiamſi videatur admodũ vehemens, tamen diuturnus eſſe non poteſt, nihilo magis quàm hæ res unde naſcitur. At res ſolidæ, veluti ferrum, tardius quidem igneſcunt, verum ignem ſemel conceptum diutiſſime retinent. Rurſum ſunt materiæ quæ fumidum & obſtreperum, quædam etiam ingrati odoris ignem reddunt: talis eſt amor inter improbos ex turpibus cauſis conciliatus, jurgiis ac rixis moleſtus, convictus intolerabilis, quem denique ſequitur fœdæ buccina famæ. Hujuſmodi ſtrepitum ac fumum videre licet inter nonnullos malis avibus conjugatos, adeo ut ſæpe maritum nonnunquã & conjugem exigat ex ædibus, & uterque vertitur in vulgi fabulam. Purus autẽ ignis naſcitur ex lignis, quæ hinc vocantur acapna, ex cedris odoratus, trãquillus ac purus, ſi puro linteo cerã purã circumlinas: aut ſi lino quod vivum vocãt, eo quod igni non abſumitur, ſuggeras oleum ætate depuratum, nec quicquam aquei liquoris admixtũ

habens.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

habens. Talis nimirum non eſt amor, quem in animis improborum ac ſtultorum gignit voluptas, aut ambitio, aut divitiarum admiratio, aut vitiorum ſimilitudo, ſed quem inter pios ac ſobrios virtus conglutinat, quæ revera nihil pulcrius aut amabilius, quæ ſi cerni queat oculis corporeis, longe plures excitaret in amorem ſui quàm ulla forma aut ullum ornamentum. Sunt rurſus materiæ quædam, quæ ignem citius extinguant quàm concipiant. Hujuſmodi ſunt & hominum ingenia quædam, ſic ab omnibus gratiis abhorrentia, ut nec ſeipſos amare poſſint, tantum abeſt, ut amicitiam cum aliis diu tueri queant. Non mirum autem ſi ſunt & inconſtantes & infelices amicitiæ quas gignit Cupido, quippe cæcus & volucer. Hic eſt ille Cupido terreſtris, Veneris terrenæ filius, qui temere immittit nunc in hos nunc in illos, impuros ac meretricios amores. Cæcus fingitur, quod talis benevolentia non coit judicio rationis, ſed temerario carnis affectu: volucer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quod turpis amor facile vertitur in odium, & alterne nunc bellum habet, nunc pacem, nunc inducias, nunc rurſum bellum, nihil conſtans, nihil tranquillum aut perpetuum. Eoque poëtæ amantium impetum furorem vocant non amorem. Nimirum ubi ratio ſepulta eſt, ibi quid eſſe poteſt niſi dementia? Verum Philoſophus ait, & alterum eſſe Cupidinem, è Venere cœleſti prognatum, quo nihil oculatius. Is non exoculat, quos attingit ſuis jaculis, ſed ex cæcis reddit oculatos. Hic formas oſtendit animorum, qui ſummi illius pulcri referunt imaginem, qua conſpecta protinus rapit in amorem ſui, jungitque puras, junctas ſtabilit amicitias, ſemper in melius majusque gliſcentes. Nimirum omnis veræ pulchritudinis fons eſt ipſe Deus, in quo quicquid eſt, pura bonitas eſt, mera ſynceritas, pura ſapientia. Nec invidet aliis ſuam pulcritudinem, impartit largiter, quemadmodum docet Iacobus Apoſtolus, omne donum optimũ, & omne donum perfectum, non è terra

pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

proficiſci, ſed è ſublimi à patre luminum. Spargit enim ſcintillas ſuæ lucis in animos electorum, ex quibus inter bonos oritur amabilis quidam & caſtus ardor mutuæ benevolentiæ, ſuo fonti reſpondens. Quemadmodũ enim illa lux non novit nubilum, aut tenebrarum vices: itidem ſic contractus amor, ſemper ſerenus eſt ac tranquillus, neque novit rixarum ac ſimultatum viciſſitudines. Quos igitur hoc glutinum commiſit, inter hos non eſt opus pactis, teſtibus ac tabulis. Vera virtus neſcit interire. Interna igitur forma, internæ opes, interna nobilitas conciliare debet Chriſtiana conjugia: etſi fors aliis ex cauſis orta eſt benevolentia, tamen huc transferenda eſt quo fiat perpetua. Eſt enim hic ordo naturæ, ut ab his quæ ſenſibus patent corporis, proficiamus ad ea quæ non niſi mentis agitatione percipiuntur. Nec hunc ordinem in totum aſpernatur Chriſtiana pietas, quæ corporalibus rudimentis imbecilles homines paulatim evehit & manu ducit ad res animi.

mi. Proinde quos in amorem rapit forma corporis, veluti ſomnio quodam admonentur illius vere ſummique pulcri, cujus ideo Plato putat in nobis excitari reminiſcentiam, quod inſita ſit ingeniis hominum propenſio quædam ad honeſta, quam in brutis nullam eſſe videmus. Quod ſi diſcuſſo ſomnio, mentis oculos, amans intendat in latentem animi formam, tum vere pulcris cedunt illa vana pulchritudinis ludibria. Quemadmodum fœtus editi cognato liquore nutriuntur, & adultorum etiam corpora cognatis elementis maxime vegetantur, ita verus amor iiſdem ferè rebus alitur quibus gignitur. Nam amor quem voluptas, aut opes conciliarunt, tam non eſt verus amor, quam illa non ſunt vera bona. Qui conjugem, bene dotatam ducit, non ducturus niſi dos invitaret, non amat uxorem, ſed pecuniam. Qui libidinis cauſa ducit formoſam, ſui ipſius amore ducitur, non conjugis. Quis enim illos dicit amicos, qui ſenes orbos captant in ſpem hæreditatis? Nihilo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

hilo juſtius amans dicitur juvenis qui puellæ ſtruit inſidias, crepturus illi ſi poſſit quod habet optimum, pudicitiam ac famam honeſtam. Quæſo quid atrocius moliretur inimicus? An crudelius hoſtes ſæviunt in captas virgines? Probitate conciliandus eſt amor, ac probis item moribus alendus. Efficax habet philtrum, quam virtus facit amabilem. Vt ameris amabilis eſto: nihil autem vere præter virtutem amabile. Quo magis inſaniunt fœminæ quædam, quæ fucis, incantamentis ac veneficiis illectant viros in amorem ſui. Eleganter apud Xenophontem Iſchomachus hac iſagoga caſtigat uxoris vitium, quam animadverterat cerusſa, purpuriſſo, ſtibio, fucis cæteriſque pigmentis utentem, quo videretur formoſior, tum cothurnis altioribus, quo procerior videretur, quales in tragœdiis geſtantes inducuntur divæ & heroinæ: Dic mihi, inquit, uxor, nónne his legibus inivimus conjugiũ, ut quod eſſet utrique facultatum in commune conferremus? Anuuit. Iam

ſi po-

ſi poſteaquam tu tuam portionem bona fide contuliſſes, ego pro veris gemmis fictitias, pro auro gneſio darem adulterinum: pro torquibus aureis, vitrum auri bracteis oblitum: pro monilibus ſolidis, ligna auro, argento & incruſtamentis obducta, num boni conſuleres? Et utrum judicares me plus tibi contuliſſe, ſi talibus technis tibi imponerem, quàm ſi quod haberem ut eſt in medium conferrem? Quum uxor reſpondiſſet ſe non poſſe diligere maritum à quo talibus dolis deluderetur, ille ſic perrexit: Atqui nos in hoc potiſſimum convenimus, ut alter alteri corporum noſtrorum copiam faceremus. An non ita res habet? Quum hoc annuiſſet uxor: Sumne, inquit, tibi gratior aut charior futurus, ſi corpus hoc ut eſt nullo medicamento vitiatum communicem, aut ſi os oculoſque minio infectos tibi præberem? Vbi negaſſet illa conjugis oculos ullo minio pictos ſibi gratiores videri poſſe, quàm ſi eos puros intueretur: Et mihi, inquit, puta mentem eandem eſſe, nec me tam mentito,

tito, quem ceruſſa ſtibioque inducis, delectari, quam nativo tuo colore. Hoc tam commodo ſermone correcta mulier, abjecit omnia tectoria formæque medicamenta. Etenim fucata facies, perſona eſt, non facies. Nullus autem tam lenis eſt maritus qui ferat perſonatam uxorem. Cæterum quæ ſe pingit comitque ſecus quam viro gratum eſſe novit, ſatis declarat ſeſe pluribus velle placere quam oportet mulierem pudicam: cujus præcipua laus eſt uni placuiſſe, cui deſponſa eſt, cui tradita eſt, cui velata eſt. Pingi virginem nubilem, impoſturæ genus eſt: fucari conjugatam, adulterii genus eſt. Quis autem eſt tam ſtultus maritus, ut fucis in uxore capiatur, ſi ſciat? quis tam ſtupidus, ut non ſentiat, vel mane dum comitur, vel in balneis, vel in ſudore, vel alio quopiam caſu decidente fuco, qualem fabulam memorat Galenus? Quum enim in convivio luſus agitaretur, quo quiſque cogeretur facere quod primus feciſſet, ad quem ordo præſcribendi ius deferebat:

Phryne

Phryne meretricula, ſentiens multas adeſſe anchuſa, purpuriſſoque pictas fœminas, iuſſit ut quiſque immiſſas in aquam allatam manus ilico ſemel ad faciem admoverent, moxque linteolo detergerent aquam. Id ubi factum eſſet, fucatarum vultus variis maculis deformes apparebant, alibi delapſo tectorio, alibi manente, alibi convulſo ſola Phryne veluti lota formoſior etiã apparebat quam antea, quod nihil haberet fuci. Satis hoc erat pœna meretriculis, nam tales arbitror in eo fuiſſe convivio. Graviora meretur uxor Chriſtiana, quæ marito fucorum præſtigiis conatur imponere: nimirum aut ipſa ſtultiſſima, aut maritum pro ſtultiſſimo ducens, ſi ſe ſperat falſuram, peſſime de mariti moribus ſentiens, ſi credit illum ementitis coloribus delectari. Quid enim dicturus ſit vir, cui coniunx oſculum petenti, folliculum offerat oblitum bitumine? Aut quid intereſt per vitrum intueatur maritum, an per ſtibium? Iam ſi maxime maritus obtingat tam ſtupidus, ut fu-

corum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

corum mendaciis falli gaudeat, non eſt Chriſtianæ, quæ coniugem profeſſa eſt non amicam, in eiuſmodi mariti votis obſecundare. Corporis pudicum uſum debet marito, non ſcortorum delicias. Procul igitur abſint à coniugio philtra, veneficia, medicamenta, picturæ, tantum adſit mundicies in cultu, ſimplicitas in forma. Non amat qui deceptus aut coactus amat. Si maritus eſt candidus, ſufficiet ſexus commendatio. Sin eſt faſtidioſior, efficaciſſimum incantamentum & ἐπαγωγὴν habet morum comitas & orationis iucunditas. Apud Olympiadem Alexandri magni matrem delata eſt muliercula quædam, in quam deperibat Philippus, quaſi medicamentis animum regis in amorem ſui pertraheret. Itaque iuſſit accerſi, ubi venit coràm, forma viſa eſt liberalis, mores compoſiti, ſermo comis. Tum Olympias: Valeant, inquit, veneficiorum calumniæ, tu medicamentum habes in teipſa. Quanto facilius uxor coniugem, quicum aſſidue vivit, pelliciet in amorem ſui? Circe vene

veneficiorum perita fuiſſe perhibetur, ea viros ad ſe pertractos conſuevit in varias ferarum formas vertere, quo facto nec ipſa potiebatur ſuo voto, nec illi poterant amare quæ læſerat, ſi mens reddita fuiſſet. Inter ſocios Vlyſſis, quos in porcos verterat, nihil erat iucundæ conſuetudinis, niſi forte grunnitus illam delectabat. Solum Vlyſſem, quem dementare non poterat, diligebat, moribus ac ſermone capta potius quàm forma: at ille nec Circen, nec Calypſo, quoniam veneficiis utebantur, amare conſtanter potuit, conſtans in amore Penelopes, quæ pro fucis & medicamentis habebat pudicitiam. Inter Chriſtianos vero ne mundus quidem operoſior probandus eſt, ut animi ſobrietas nõ tantum in corporis ſimplicitate, non tantum in victus frugalitate, verum etiam in veſtitu reluceat. Nam ut corpus veſtis quadam eſt animi, ita cultus tegumentum eſt corporis: & quemadmodum corpus ipſo geſtu, vultu, fronte & oculis mentis imaginem quandam præ ſe fert, ita cultus pudici,

caſtiq́ corporis veſtigia quædam oſtendit. Quanta vociferatio in eum, qui Benedicti aut Franciſci profitetur inſtitutum, ſi veſtis profeſſioni non reſpondeat? Nec minus indecorum, ſi, qui in baptiſmo renunciavit mundo & omnibus Satanæ pompis, toto cultu mundum & Satanæ pompam præ ſe ferat. Quod ſi qua mulier eſſet nupta viro nondum profeſſo Chriſtum, fortaſſe Paulus illi daret veniam, ſi marito gerens morem paulo ambitioſius veſtiretur, uſurpans interim ſermonem Heſter cap. 14. Domine tu ſcis neceſſitatem meam, quod abominer ſignum ſuperbiæ & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in die oſtentationis meæ. At quæ Chriſtiana nupſit Chriſtiano, debet exiſtimare nihil eſſe gratius oculis mariti, quã quæ profeſſioni Chriſtianæ congruunt. Et ſi forte maritus non meminit ſuæ profeſſionis, admonendus eſt ut meminerit. Is ſi ſubito mutari non poteſt, tẽperandũ obſequiũ ut paulatim proficiat, & aſſiduitate flectatur qui violentia vinci non poteſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

poteſt. Magna vis eſt virtutis ſi quis eam conſtanter urgeat. Monachus qui pro veſte Franciſcana ſumpſit chlamydem militis, apoſtata dicitur: Chriſtianus homo, qui pro veſte modeſta, veſtitur holoſericis, quod Romanis etiam Imperatoribus olim fuit invidioſum, imò holochryſis & gemmeis, ſuæ profeſſionis habitum abjecit: & hactenus quodammodo apoſtata eſt, niſi neceſſitati reclamet animus. Habet autem uxor, quo mariti placet iracundiam, ob cultus modeſtiam obortam. Poterit enim illum his verbis compellare: Mi chariſsime conjunx, nónne ſic inter nos convenit, ut paribus ſtudiis ſerviremus pietati, quam in baptiſmo profeſſi ſumus? Convenimus. At pietatis regulā unde potius petemus quàm ſacris literis? Non aliunde melius. Nec poſtulas ut tibi morem geram, ſi quid præcipias quod palàm adverſetur præceptis earum. Non ſum tam impius ut quicquam tale poſtulem. Nec alia fuit unquam mea de te opinio, verum beatus Paulus ſcribens ad Timotheum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

a evidenter præſcribit qualis debeat eſſe cultus matronarum: Similiter, inquit, & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis vel veſte precioſa, ſed quod decet mulieres promittentes pietatē per opera bona. Vult hic Paulus uxorem eſſe tectam, non nudam oculis populi, deinde tectam habitu decente fœminam, quæ profiteatur pietatem: Decorum autem cultum non eſſe in compoſitione aut tinctura crinium, nec in auro gemmiſve collo circundatis, nec in purpura byſſóve precioſa: ſed in veris ornamentis animi, quæ ſunt virtutes. Quemadmodū evidentius etiam docet Petrus b: Similiter & mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, ut etiam qui non credunt verbo, per mulierum converſationem ſine verbo lucrifiant, conſiderantes in timore ſanctam converſationem veſtram: quarum non ſit in capillatura aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt in

a 1. Timoth. 2. b 1. Pet. 3.

corde homo, in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. Sic enim aliquando & ſanctæ mulieres, ſperantes in Deo, ornabant ſe, ſubjectæ propriis viris. Si princeps Apoſtolorum veſtitus modeſtiam præcipit iis, quæ maritis impiis nuptæ ſunt, quo pertrahantur ad Chriſtianiſmum: quanto minus convenit ab uxore Chriſtiana conjugem profeſſionis ejuſdem, exigere cultum, nec decorum pudicis fœminis, nec utilem ad tuendam pudicitiam? Quanto ſatius hoc ſumptus, quod male periret ornando corpori, ſublevandis pauperum neceſſitatibus impendetur?

Rectiſſime quidem dictum eſt ab antiquis, a ſimilitudinem præcipue morum & ingeniorum, amoris eſſe parentem: ſed plurimum refert quæ ſit materia ſimilitudinis. Turpiter enim cohærent, quos communia conciliant vitia: nec ſatis firmiter cohæreant, quos res fortunæ ludibriis aut caſibus ſeniove obnoxiæ conglutinarunt, quod genus

a Similitudo.

ſunt voluptas, ætas, forma, dos, valetudo, vires. Solus virtutum conſenſus nodum habet Herculanum, quem olim & in nuptiis ſacrum fuiſſe legimus. Neque tamen omnino falſum eſt, quod proverbio Græco dici ſolet, homines conciliari malis, non animi ſed fortunæ: veluti nothæ cũ notho melius cõvenit, aut exuli cum exule, cum ancilla ſervo, claudæ cũ mutilo, deformi cũ deformi.

In ſimilitudine vero ſpectatur a *æqualitas. Quanquam poteſt incidere ſimilitudo, inter quos non eſt æqualitas: rurſus æqualitas, inter quos non eſt ſimilitudo. Quum paupercula nubit prædiviti, nec ſimilitudo eſt nec æqualitas, & ideo dicitur in ſervitutem dari potius quam in matrimoniũ. Rurſus quum ſummo loco nata nubit plebeio, nec firmæ ſunt nec expertes infamiæ nuptiæ. Quum opibus, ætate, genere, forma pares coëunt, pariter & ſimilitudo adeſt & æqualitas. At quum prædiviti plebeio nubit claris majoribus prognata, licet re prætenui, ſimilitudo qui-*

a Aequalitas.

dem

lem non eſt, ſed tamen adeſt æquali-
tas. Item quum eruditione præcellens
ducit nobilem, aut inſignis medicus be-
ne dotatam, inter diſſimiles eſt æqua-
litas, dum inter ſe paria faciunt, diſſi-
mili bonorum genere. Inter Chriſtia-
nos autem non oportet eſſe moroſam
æſtimationem æqualitatis, quos Domi-
nus Ieſus, cujus auſpiciis coeunt nuptiæ,
tot modis æquavit, eadem morte rede-
mit, eodem ſanguine lavit, eadem fide
juſtificavit, eodem ſpiritu vegetat, iiſ-
dem roborat ſacramentis, eodem digna-
tur honore cognominis, fratres illos vo-
cans ac filios Dei, ad eandem hæredita-
tem vitæ cœleſtis vocavit omnes. Quid
hic tu ſupputas reditus? quid generis
imagines ex annalibus confers? Conſi-
dera non quid nati ſitis, ſed quid re-
nati. Ignobilis tibi videri non debet,
quam Deus agnoſcit pro filia, Chriſtus
pro ſorore. Pauper videri quî poteſt,
qui cohæres eſt Chriſti? Hic erit Chri-
ſtiani candoris, ut ſuam quiſque conju-
gem ſibi commendet penſatione bono-
rum. Contigit infeliciore forma, ſpecta

decus animi. Abunde formoſa eſt, quæ pudica eſt, quæ ſobria, quæ modeſta. Contigit indotata, ſed induſtria, ſed frugalis, ad rem parandam alacris, ad ſervandam vigilans: ſat habet dotis, quæ tali dotata eſt ingenio. Verum hic adhibendus eſt columbinus ille ſimplex & Euangelicus oculus, non ille Phariſaicus, iniquus & inæqualis. Sunt enim conſpicilla, quæ res oſtendunt majores quàm ſunt, & ſunt quæ minores videri faciunt: ſunt quæ lucem addunt, ſunt quæ caliginem: denique ſunt quæ longius ſemota reddunt conſpicua, propius admota obſcurant. At Phariſaicus oculus ſui diſſimilis & inæqualis eſt, quum intuetur aliena mala, etiam quæ minima ſunt, videntur maxima: rurſum quum ad propria mala deflectitur, quæ maxima ſunt, videntur minima: imò vel cæcutit non videns: vel hallucinatur, aut, ut Græco verbo melius dicam, παραϐλέπει, virtutem eſſe judicans quod eſt vitium: rurſus in aliis ut vitium deteſtans, quod eſt virtutis: adea quæ

procul

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

procul abſunt lynceus ac perſpicax, ad proxima luſcioſus: quales feruntur oculi lamiarum, quæ domi nec ea vident in quæ impingunt: foris nihil tam abſtruſum quod non perſpiciant. Huic longe diverſus eſt oculus ille bonus & columbinus, ad quædam proximi vitia connivens, quædam benigne interpretans, quædam elevans, propriorum malorum judex iniquior. Vbi tales adſunt oculi, non facile pariet diſſidiũ inæqualitas. Et tamen juxta ſenſum humanum, minus inæqualitas habet periculi, ſi vir præcellat, quàm ſi mulier, quod in illo plus valeat ratio, in hac magis regnent affectus: quibus ſi accedat materia, facile rapiunt ad mariti contemptum. Erit autem hoc humanitatis Chriſtianæ, ſi forte contigit uxor, multo inferior his bonis quibus vulgus æſtimat homines, huic aliquanto plus honoris deferre, quàm ſi paria cum marito faceret. Quibus res ſunt minus ſecundæ, proniores ſunt ad male ſuſpicandum, adeo ut ſæpenumero, quod caſu jocóve factum eſt, rapiant in con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tumeliam. Si puella felici forma præditam, ludens appelles aniculam, non offendetur: offenderetur autem provectior, ac forma parum ſecunda. Sic Paulus nos docuit, membris noſtri corporis minus honeſtis plus addendum honoris. Id autem quum facimus, utique nobis ipſis honorem deferimus. Proinde maritus qui dehoneſtat conjugem ſuam, nónne ſeipſum dehoneſtat? Perpetuo quidem oportet utrumque alteri deferre honorem, ſed potiſſimum aliis præſentibus, aut altero abſente. Nullus contemnet mulierem quamvis humilem, ſi viderit eam ſuo marito precioſam & unice charam eſſe. Ne ſic cogites: Hæc ſic nata eſt, tantillum attulit: ſed, uxor eſt. Multo minus hæc cogitatio congruit uxori: Indignus eſt cui cedam ac perferam. Sic potius cogitet: Maritus eſt, cui dum præſto officium, domino præſto. Rurſum maritus ſic obſecundet uxori, ut ſupercilium aliquando deponat, autoritatem nunquam: ſæpe comem ſeſe præbeat, abjectum nunquam. Hoc præſcribit natura,

idem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

idem docent ſacræ literæ, denique ſic expedit ipſis etiam mulieribus. Et in perſonis divinis ordo eſt, licet nulla ſit indignitas. Vbi nullus eſt ordo, ibi nec honor eſt. Cæterum ubi currus bovem agit, hoc eſt, ubi præpoſterus eſt ordo, ibi ſumma eſt infelicitas. Hic bifariam peccatur utrinque. Sunt enim mariti, qui conjuges opulentas honeſtoque loco natas, quoniam arte carent eas moderandi, deprimunt & abjiciunt, quo dignitate detracta, facilius imperent ſubmiſſioribus. Qui quidem, mea ſententia, nihilo conſultius faciunt, quam illi, qui quoniam ob humilitatem aut imbecillitatem corporis, ſive ob imperitiam artis equeſtris, non poſſunt in equos generoſos & altos conſcendere, docent illos flexis genibus ſubmittere ſeſe. Tales nimirum videre eſt & amicos & principes quoſdam. Illi viles ac depreſſos reddunt amicos, quo magis habeant obſequentes: hi populum & finitimos lædunt attenuantque, quo ſuam augeant potentiam. Atqui quemadmodum qui ſic tractat amicos, jam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

& ipſe ex amico tranſiit in dominum, habetque pro amicis ſervos & adulatores: itidem princeps, qui non niſi malo ſuorum ac finitimorum novit ornare potentiam ſuam, ex principe videtur in tyranni nomen degeneraſſe: nec jam habet cives aut ſocios, ſed mancipia, & hoſtes diſſimulatos. Cæterum qui callet artem gerendi principatus, populum quem nactus eſt humilem, evehit ad dignitatem: ſin nactus eſt præpotentem & illuſtrem, erigit animum ſuum, ut præclaris virtutibus induſtriaque moderandi, ditionis ſuæ ſplendorem æquet, aut etiam ſuperet. Idem multo magis oportet fieri in amicitia: cui ſi deſit æqualitas, jam amiſit amicitiæ nomen. Proinde ſi quid habet uxor eximiæ dignitatis, ne deprime quod eminet, quemadmodum agaſones ſolent eminentem clitellarum partem impoſitis ſaxis ad æqualitatem redigere: verum adnitere potius ut decoribus virtute partis aſſurgas ad uxoris dignitatem. Certe non invidebit uxoris ſplendori, qui ſemper cogitarit, id quod res

eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

eſt, omnia bona conjugis magis eſſe viri quàm uxoris. Eodem animo ſunt erga familiam, perinde quaſi ſingulis invideant, non ferunt erectos animos, nec perpeti queunt niſi abjectiſſimos: tum denique agnoſcunt pro ſuis. Tales, opinor, famulos ſuos verterent in aſinos, ſi poſſint, quo magis haberent obnoxios ſervituti. Hic locum habet mimus ille celebris: Male imperando ſummum imperium amittitur. Non eſt ſpecioſa res imperare aſinis, aut hominibus, haud ita multum ab aſino differentibus: ſed erectis, liberis, & excelſis ingeniis liberaliter imperare, præclarum eſt. Hic uxor ita cedit viro, ut ſocia ſit imperii, ut latus viro claudat. Peccant igitur mariti, qui uxores, quãtum poſſunt, vertunt in ancillas. Nec minus peccant ii, qui ſuapte culpa uxores ſibi vertunt in dominas: quemadmodum craſſa quidem Minerva, ſed veriſſime monet Epictetus. Dum enim viret ætas & forma, voluptatis amore nimium indulgent illarum affectibus, captant muneribus, quod non ſine

cauſa

cauſa prophanis etiam legibus vetitum eſt: permittunt illis in cultu, in victu, in excurſionibus, in fucis, breviter, in omnibus animo ſuo morem gerere: adulantur illis abjectiſſime, ſe ſervos, illas dominas appellando. Vbi defloruit ætatis gratia, jam vere dominas habent, & quidem imperioſas: de quibus tamen mariti jure queri non poſſint, quum eas ipſi tales reddiderint. Deprimere dignitatem uxoris, quo velut ancillæ quod libet imperes, tyrannidem ſapit: abjicere te ſub uxoris imperium, extremæ ſtultitiæ eſt. Qui frenum moderari neſcit, hunc frequenter excutit generoſus equus, quum peritus tuto premat tergum illius. His duobus modis non pauci peccant conjuges. Totidem modis peccant fœminæ. Quædam enim ſibi diſplicent, marito ſuam excellentiam velut invidentes, ſeſeque in ſervitutem datas, non in matrimonium elocatas queritantur: quod nequaquam facerent, ſi ſubrectæ animis cogitarent, omnem mariti felicitatem uxori communem eſſe. Cui igitur invides ô mu-

er, quæ invides marito? cui niſi tibi ipſi? Odium profitentur multi, nemo fatetur invidiam. Minorem enim ſe profitetur quiſquis invidet. Si res tam execrabilis eſt, invidere felicitati alienæ, quanto turpius eſt quenquam invidere ſibi? E diverſo nonnullæ, quo conjugibus ſuis imperent pro ſuo arbitratu, trahantque ceu bubalum naribus quò velint, dementant eos veneficiis, quæ philtra vocant Græci, quod nolentes etiam in amorem pertrahant. Quid tandem his artibus proficiunt? Exemplo Circes cum ſuibus & aſinis ætatem degunt. Quid enim aliud ſunt, quibus venena preceſque magicæ mentem excantarunt? Quanquam quid mentis habent tales fœminæ, quæ malunt imperare ſtupidis, attonitis, & mente captis, quam parêre ſapientibus ac ſanis? In profectione vero quis ſanus non malit ſequi videntem & viæ gnarum, quam ducere cæcum? Si lethargus aut paraphreneſis, aut caſus quiſpiam reddiderit maritum mentis parum interæ: nonne clamitaret uxor, ſe mulie-

rem

rem omnium miſerrimam, cui cum demente ſit ætas omnis exigenda? Et felix ſibi videtur, quæ ex ſano reddiderit inſanum? De obſequendo a jam ante nonnihil attigimus. Nulla eſt natura tam omnibus numeris abſoluta, ut non aliqua ex parte ſit quod mutatũ velis. Nec temere reperias hominum par, tam compoſitum ad perpetuam vitæ conſuetudinem, quin convictus ſatietas oboriatur, niſi viciſſim alter alteri obſecundarit in loco. Non neceſſe habet maritus, quemadmodum ait è comœdia pater, omnia pro ſuo jure agere, multo minus uxor. Quemadmodum ingentes ventorum tumultus nonnunquam ſedat exigua pluvia, ita rixam in immenſum exituram, ſi quis repugnet, componit ac mitigat lenis commodaque reſponſio, nonnunquã & jocus in tempore dictus. Sermo lenis componit iras, atque idem facit interdum & ſilentiũ. Sunt qui facile & acriter commoventur, ſed quorum ira ut ſubito oboritur, ita mox ſubſidit ſi nullus inſtiget. Hic

a Obſequia.

naximo malo facillimum erit remediũ, bticuiſſe tantiſper, dum animus ad ſe edierit. Quod ubi factum fuerit, non lum manet incolumis priſtina gratia, erum etiam acceſſit aliquid vigoris. tenim qui ſibi redditus eſt, agnoſcens præter cauſam fuiſſe commotum, am ipſe ſibi iraſcitur, magisque propi- ius eſt uxori, quæ fruſtra deſtomachan- em ſua lenitate perpeſſa ſit. Itaque ſi uid erit ejus generis, ut referat admo- eri maritum, ſuo tempore tractabilio- em inveniet uxor ſermoni neceſſario. Nec convenit uxorem meminiſſe, ſi uid per iracundiam dictum eſt odio- ius, maxime quum ipſe non memine- it qui dixit. Sic potius cogitet: Hæc ra loquitur, non maritus. Hic ſilen- ium, quod ſemper ornat pudicam ma- ronam, etiam præſens adferet phar- nacum. Ne tamen ejuſmodi ſit ſilen- ium, ut tacente lingua vultus ſit lo- uax, contumaciam & neglectum ma- iti præ ſe ferens. Siquidem hoc lo- uax ſilentium pejus eſt quovis ſermo- ne. Sit vultus reverens ac ſubmœſtus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

hoc eſt, animi præ ſe gerens imaginem, nihil habens torvum aut ſupercilioſum. Vt ſunt autem qui reſponſantem non ferant: ita reperias qui non levius offendantur ſilentio. Hic, juxta Græcorum proverbium, animi ægre affecti medicus adhibebitur lenis & ſalubris oratio, parca verbis, ſed accommoda, ut media ſit inter ſilentium & reſponſum. Dic rem melius habere quàm delata ſit, aut facillimum eſſe remedium, aut vociferando quod factum eſt infectum fieri non poſſe. Si periculum eſt, ne quamvis blandis dictis offendatur, tutiſſimum præſidium eſt ſilentium. Cæterum aſperis verbis ne tum quidem agendum eſt cum marito, quum maxime eſt placidus. Etenim uxorem pugnare cum viro, cum Deo pugnare eſt, qui dixit: Quia ſub poteſtate viri eris, & ipſe dominabitur tui. Mitigat quidem hoc jus charitas: ſed tamen non aufert autoritatem viro. Paulus ideo mulieres jubet ſilere in Eccleſia, quod poteſtatem habeant ſuper caput ſuum. Idem mulieris caput

put

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

[...]t virum appellat. Pietas igitur hor-
[...]tur, ut viro mulier ſubdita ſit. Quod
[...]minus traditum eſſet divinis literis,
[...]men ipſa ratio ſuaderet, eſſe lenibus
[...]ctis aut ſilentio potius utendū quàm
[...]rocia. Quid enim optat prudens mu-
[...]r, niſi ut à marito quod vult impe-
[...]ct? Quod ſi plus impetrat ſermo blan-
[...]s ac modeſtus, quam ferox & aſper,
[...]id opus eſt experiri jurgiis, quæ ferè
[...]hil aliud proficiunt, quam quod ex
[...]to reddunt inſanum? ut ne dicam
[...]terim, quod nonnunquam pro malis
[...]ctis referuntur mali pugni. Boreas
[...]ntus eſt omnium vehementiſſimus,
[...]itans nubes, ciens tonitrua, diffrin-
[...]s quercus, excitans terræmotum.
[...]ntrà Zephyrus eſt omnium placidiſ-
[...]nus, ad cujus auram flores exiliunt è
[...]rra. Et tamen quum Boreas conatur
penulam avellere viatori, quid pro-
[...]it? Nimirum ut ille magis ac magis
[...]tringat penulam, aut veſtem ſumat
[...]lloſiorē. Cæterū ubi levi flatu ſpirare
[...]perit Favonius, jam ultro ponit &
[...]nulam & tunicam. Saltem hoc exem-
plum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

plum admoneat uxorem, quanto conſultius ſit cum viro blandius agere, quam jurgiis contendere. Ignem, inquit Pythagoras, gladio ne fodias. Ac recte monuit nobilis ille mimographus: Bona mulier parendo apud virum imperat. Honeſtiſſimum victoriæ genus, patiendo vincere. Fœminæ pulcherrimum imperii genus, obſequendo imperare. Quod ſi moleſta eſt torvitas, quã virili ſexui addidit natura: cogitet mulier hanc auſteritatem, etiam ſi nonnunquam ſubamara eſt, eſſe ſalubrem familiæ. Eſt hoc germen quoddam fortitudinis. Vbi pro conjugibus ac liberis ſubeundum eſt vitæ diſcrimen, quæ maritalis animi præſentia. An hic in conjuge deſideret uxor abeſſe maſculam ferociam? Vbi petitur fama matronæ, quid non audet maritus? Feras igitur ô mulier, torvum illud genuinum tui conjugis in quotidiano convictu, quod experiris tibi ſalutiferum, ſi quando res exigat fortem virũ. Vbi propulſanda eſt vis hoſtium, à fortunis, à capitibus tum tuo tum libero-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rum tuorum, utrum tum maritum ſimium eſſe malles an leonem? Non dubium quin leonem. Obſervi igitur leoni tuo commodis moribus, cavens ne illius iram merito in te exaſperes. Plures te veluti leam reverebuntur, ſi tu leoni tuo detuleris reverentiam. Præſtat eſſe leam amico leoni ſubditam, quàm habere colluſorem ſimium. Olim ſponſa quum primum in ædes ſponſi deduceretur, ex more talibus verbis alloquebatur illum: Vbi tu Cajus, ibi ego Caja. Itidem & tu tecum cogita: Vbi tu leo, ibi ego lea: ubi tu dominus, ibi ego domina: ubi tu herus, ibi ego hera: ubi tu domus gubernator, ibi ego gubernatrix. Cæterum ſi pro Caja tentes agere Cajum, jam nec domus erit nec familia. Sunt tamen in quibus & maritus interdum cedere debeat uxori, vel quia nullius momenti ſunt, vel quia proprie ad muliebrem functionem pertinent, vel quia vehementer ad rem familiarẽ pertinent. Primi generis exemplum erit, ſi certo genere cultus delectetur mulier, qui tamen nihil habeat dedecoris:

decoris: aut ſi ſuis quibuſdam jejuni aut precibus teneatur. Ad hæc inter dum connivendum, tametſi tutius eſ uxorem ſic aſſueſcere, ut in maximi pariter ac minimis obtemperet anim conjugis ſui. Proinde connivendum eri potius quàm obſequendum. In his au tem quæ ſunt matronalis provinciæ quod genus ſunt, cura rei culinariæ pe nuariæque, cura infantium & ancilla rum, maritus non facile interpellabit uxorem, niſi viderit aliquid admoni tione dignum, & cedere non gravabi tur, ſi viderit illam plus ſapere. Et i ſeriis rebus habet ille ſexus nonnunqua maſcula conſilia, veluti quum hortatu ad deponendum ſimultatem. Tribuun enim Philoſophi muliebri ſexui ſoler tiam, hoc eſt dexteritatem quãdam i conſiliis extemporariis, quod multa co gitatione negentur proficere, quemad modum viri. Et viris nonnunquam vehemens affectus excuſſit judicium. Hic ſi bene monet uxor, ne pigeat au dire virum. Obtemperavit Abraham Saræ conjugi, ac variantibus ſententiis

paſſu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

paſſus eſt uxoris ſuffragium vincere. Ejecit ancillam cum filio. Atqui primum durum erat audire: Ejice filium tuum cum matre ſua. Sed audit à Domino: Ne tibi videatur aſperum ſuper puero tuo, & ancilla tua. Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem ejus. Puta & tibi marite idem dici à Domino, quoties id quod admonet uxor, ad famam ſalutémve tuam pertinet. Quicquid enim tibi dixerit ratio, hoc à Domino dictum exiſtima. Multis ſaluti fuit ſervorum conſiliis obtemperaſſe, quo minus te pigeat admittere cõſilium uxoris. Quorundam autem eſt tanta moroſitas, ut ſi quid alteri placuit, ob hoc ipſum diſpliceat, quod illi placuit: nec ulla res tam frivola eſt, in qua dimetur alter alteri concedere. Inter tales non mirum eſt ſi friget charitas. Iam eſt hominum ingeniis inſitum κόρος quiddam, id eſt, faſtidiũ quoddam præſentium, quo fit ut nihil diu placere queat, ſed jucundiſſimarum etiam rerum ilico ſuboriatur ſatietas. Cui malo duplex eſt remedium, inter-

miſſio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

miſſio & officium. Nam intermiſſio conſuetudinis quodammodo renovat amicitiæ iucunditatem, & officiis mutuis, non aliter quàm ignis leni aura, alitur benevolentia mutua. Intermiſſione recte conſulitur amicitiæ vergenti in tædium. Cæterum interruptio convictus inter maritum & uxorem affectanda non eſt: multis illam præſcribit neceſſitas, veluti negociatoribus & aulicis: eo quod benevolentiæ connubiali plus imminet periculi ex diutina ſegregatione, quàm ex perpetua cõiunctione. Secubandi vero quis modus ſit habendus, Paulus diligenter præſcribit, quæ res ſanè ſi commode adhibeatur & ex conſenſu mutuo, multum attulerit adiumenti ad ſervandam coniugalis benevolentiæ fragrantiam. a *Munuſculis alere benevolentiam ineptum eſt. Emptus amor non eſt amor, niſi forte talia ſint munuſcula, ut non precio ſed ſymbolo quopiam aut ingenii monumento commendentur, aut iocum habeant non illepidum. Quod genus ſunt,*

a Officia.

epiſtolæ,

*piſtolæ, carmina, priſca nomiſmata,
nova rei pictura. Quanquam in ma-
rimonium non eſt tutum recipere
xemplum, quod lege vetitis feneſtram
periat. Et officii quidem vocabulum
omplectitur quicquid facere debet
xori maritus aut uxor marito: Qua-
a ſunt & inter liberos ac parentes,
rvos ac dominos, de quibus ſuo loco
onnihil dicetur. Sine illis enim non
nſtat ulla familiæ concordia. Sed
os interim de leviore quodam officio-
um genere loquimur, quibus tamen
litur ſervaturque mutua charitas,
mitigatur ſi quid forte ſubortum eſt
lienioris animi. Cujus generis ſunt
la, Maritum proficiſcentem cum o-
ulo fauſtisque precationibus dimit-
re, redeuntem à peregrinatione cum
avio vultuque alacri excipere: Rur-
s euntem ad forum aut in aulam, ad
nen uſque deducere: Redeuntem
lariter excipere, in compellando non
termittere charitatis aut honoris
ocabula. Non decet uxorem de ab-
nte marito multa verba facere, ne*

in laudem quidem illius : ſi tamen ita res poſcet, ſit ſermo brevis & honorificus : ſi quid in marito vitii eſt , vel diſſimulans , vel elevans. Deinde ſi quid ſenſerit marito charum eſſe, ſive ſit avicula, ſive canis, ſive aliud quidvis, ejus curam præcipuam agat. Hæc levia ſunt , tamen non leve momentum adferunt ad retinendam inter conjuges benevolentiam. Similibus officiis maritus certabit cum uxore. Si quid peccatum erit, officiis abolebitur offenſa : ſi nihil erit , excitabitur ac rejuveneſcet benevolentia. a Iam & liberi communes ſi contingant, adamantinis vinculis aſtringunt conjugalem amicitiam. Verum non ut officioſus eſſe poteſt qui vult, ita poteſt & liberos ſibi dare. Illud tamen in nobis eſt ſitum , ut pietatis affectum in illos geramus. Porrò quo chariores erunt liberi, hoc minus offenſarum coaleſcet inter maritum & conjugem. Qui ſolo ductu naturæ vivebant, liberos appellarunt pignora. Pignus autem datur

a Pignora.

ad con-

ad confirmationem contractus, in quē uſum dantur & obſides. Ac principes quidem dum conantur fœdus inire perpetuum, eos quos habent chariſſimos, dant, ac ſumunt obſides, in quos ſævitur interdum, ſi fides alterutrius deluſerit. At natura quanto ſanctiora pignora commenta eſt? Quum uxor gignit marito, uterque alteri dat obſidem, in quo ſpiret uterque, veluti duobus in unum conflatis, quod utrique ſit charius quàm ipſe ſit ſibi. Hac arte natura maritum uxori ac viciſſim uxorem marito dedit obſidem, ut jam diſtrahi nec velint propter inſitam erga liberos charitatem: neque poſſint, quod liberorum poſſeſſio ſit indiviſibilis. Verba divertentium ſunt, Tua tibi habe. Cæterum quum ventum erit ad liberos, cui dices, Tua tibi habe? Hic neuter ſua ſibi habere poterit, niſi ſimul habeatis, quod ambobus ex æquo commune eſt. Atque hic contemplari licet miram naturæ ſollicitudinem, in eodem vultu duos ſimul depingit, & in eodem corpuſculo duos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

repræſentat. Illic agnoſcit uxoris ima-
ginem maritus, & uxor agnoſcit
mariti ſimulacrum. Nonnunquam
relucet aliquod avitæ figuræ ve-
ſtigium, interdum & propatruum
aut proamitam expreſſam dicas, quo
pluribus argumentis tibi commenda-
retur pietatis affectus erga liberos.
Proinde qui ad hunc naturæ ſen-
ſum obſurduerunt, non dicam quod
jam deſierint eſſe Chriſtiani, homi-
nes eſſe deſierunt, imò infra bruto-
rum naturam degenerarunt, &
ultra leonum ac tigridum feritatem
efferati ſunt. Equidem hanc eſſe
cauſam arbitror, quod nullum ex-
tet ſpeciale præceptum quo parentes
jubentur diligere liberos ſuos, quem-
admodum nemo jubetur ſeipſum dili-
gere. Solon rogatus, quur nullam
pœnam ſtatuiſſet in parricidas, quum
levioribus etiam commiſſis pœnas in-
dixiſſet: reſpondit ſe nunquam fuiſſ
ſuſpicatum, in civitate ſua exoritu
rum tam impium facinus. Hanc le
gem ſic inſculpſit intimis omnium af

fecti

fectibus natura, ut ſupervacanea videatur humana lex. Atque illud interim mirum, nuſquam extare plura ... fficiorum exempla, quam ubi nulla ... ex eſt officium exigens. Hiſtorici com... nemorant amicorum paria non ita ... nulta. Cæterum vita mortalium ... catet exemplis patrum, quos non piuit ſua vita jactura, liberorum vi... am redimere. De Aenea legis: Omnis ... n Aſcanio chari ſtat cura parentis. ... Clamat apud Eſaiam Cap. 49. Domi... us: Nunquid oblivisci poteſt mulier ... fantem ſuum, ut non miſereatur fi... o uteri ſui? Sed væ malitiæ morta... um. Inveniuntur inter Chriſtia... os, quæ recens editos infantes jugu... nt: quæ cientes aborſum, necant ... iam nondum natos. Sed faceſſant ab ... oc ſermone rara quædam portenta ... erius quàm exempla. Ergo ſi liberi ... ntingunt, habetis obſides mutuæ ... aritatis: ſi non contingunt, non eſt ... bitas ubi vivit charitas. Sic enim ... elcana conſolatur uxorem ſuam: ... uamobrem affligitur cor tuum?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Nunquid non ego melior tibi ſum quam decem filii?

Iam a inſtitutio conjugis ut plurimum adfert momenti ad conglutinandam charitatem, ita magna ex parte viris in manu eſt. Etenim quod de liberis dixit Comicus, non minus convenit in uxorem: Vt ſuam quiſque vult eſſe, ita eſt. Quemadmodum igitur deligenda eſt conjugio quæ docilem ac tractabilem indolem præ ſe ferat, ita poſt initum conjugium nulla debet eſſe potior priórve cura marito, quàm ut uxoris animum imbuat Philoſophiæ Chriſtianæ decretis, paulatim inſtillans amorem ſtudiorum ac veræ virtutis. Si fortunæ patiuntur ocium, ſaluberrimum eſt puellam Græcis Latinisque literis erudiri. Sin facultatum tenuitas vocat ad operam manuariam, tamen hactenus erudienda eſt, ut expedite legat linguam popularem. Ex libris enim aliunde verſis hauritur non minima pars ſapientiæ. Verumtamen ne muliebris animus ad

a Inſtitutio.

inania

inania ſomnia delabatur, prius à marito certis dogmatibus ad lectionem præparanda eſt, & in ipſa lectione tam diu gubernanda, donec jam ſine ortice nare conſueverit. Neque vero bæc eò pertinent, ut mulier negligat onciones Eccleſiaſticas, ſed potius ut as majore cum fructu audiat. Audiet igitur illas & frequenter & reverenter, ſed plus eruditionis illinc donum referet, ſi lectione præparata aceſſerit. Quod ſi lectio deſit, maritus nſtructor, lectionis vice fuerit, per unc exercenda eſt uxor, non ſolum in oc ut intelligat audita, verum etiam t meminerit. Multis enim inexercitatis ſic elabuntur omnia, ut nihil reerat audiſſe. Credunt autem ſupra ires humanas eſſe tam prolixam oraionem memoria complecti, quum exrcitatis nihil ſit facilius. Ad intellientiam igitur ſimul & ad memoriam onducet, ſi priuſquam adeas concioem, argumenti ſummam, de quo erba facturus eſt eccleſiaſtes, prædiicerit uxor. Curabit obiter & illud

maritus, ut eis audiendis aſſueſcat qui dicunt quàm optime. Primum enim quod optimum eligendum eſt, id fiet aſſuetudine jucundum etiam. Poſt auditam igitur communem concionem maritus, ocium & locum nactus, exiget ab uxore quod audivit, nec oportet primam exactionem eſſe ſeveram, blanditiis & laude condulcanda eſt, donec proficiat rudis animus. Interim diligenter indicabit maritus quomodo ſit ingreſſus Eccleſiaſtes, in quot propoſitiones diviſerit concionem, quo quanque modo propoſitionem ſit proſequutus, quid in quaque dixerit dignum memoria, tum ſi quid parergum admiſcuerit, aut ſi quid in peroratione novi adjecerit. Hinc naſcetur mulieri judicium ſimul & memoriæ vis. Nec alienũ fuerit quaſdam argumentationum formas ſeu rectas ſeu vitioſas indicare, tum uſum ſimilium & exemplorum. Ad hæc enim, quoniam à natura proficiſcuntur, nemo non docilis eſt, & poſſunt craſſiore, quod ajunt, Minerva tradi. Vbi id erit

unum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

unum atque alterum menſem factum, iamque certum judicium, certaque memoria parata fuerit uxori, tum expediet interdum diverſas audire conciones hac lege, ut uxor quod audivit viro communicet, vir viciſſim uxori. Hoc pacto fructus cognitionis duplicabitur non abſque ſancta confabulationis voluptate. Senſim autem maritus eximet è pectore conjugis vulgares ac praepoſteras de rebus opiniones, proque his veras ac philoſophicas inſeret. Muliebre corpus nihil praeclari gignit, niſi maritus ſemen generoſum indiderit: & ſi quid gignit, informe quiddam eſt, corruptis humoribus concretum, medici molas vocant. Id multo periculoſius accidit in animis fœminarum, niſi vir ſaluberrimas opiniones, veluti ſemen efficax, inſtillarit, unde mox pullulabit honeſtiſſimus virtutum proventus, pietatis, ſobrietatis, pudicitiae, modeſtiae. Aſt ubi mulier jam ſenſerit ſe ex inſtitutione mariti transformatam, ac ſeipſam contulerit cum ea quae prius fuerat, tum incipiet apud

ſeſe dicere: O me felicem quæ in talem maritum inciderim. Qualis eram futura belua, niſi hic inſtitutor obtigiſſet? Iamque incipiet non ſolum diligere ut maritum, ſed ſuſpicere ut præceptorem, revereri ut patrem: aut ut Chriſtianius dicam: Deum in marito venerari. Hic novo Cupidini cedet ille vulgaris amor, neq; in magna felicitate ponet, quod opera mariti mater facta ſit. Agnoſcet ſe debere conjugi longe meliorem fœcunditatẽ quæ non conſeneſcit ætate, ſed annorum acceſſione magis effloreſcit. Inter fortunatas numeratur Hecuba, regina erat Ilii, complurium ac præſtantium liberorum parens. Hæc omnia debebat marito Priamo. Sed quid? fortuna in diverſum commutata, præ doloris impotentia verſa dicitur in canem. Quod ſi à marito didiciſſet, nec rebus aſperis oportere dejici, nec lætis inſoleſcere, aut neminem eſſe felicem vel infelicem niſi bonis ac malis animi, plus illi debuiſſet, quam ſi totius Aſiæ reginam fieri per eum contigiſſet. Apud Home-

rum

rum ſic Hectori loquitur Andromache:

Σύμοι ἔσσι πατὴρ ϗ πότνια μήτηρ,
Ἠ'δὲ κασίγνητος.

Quid adhuc magni dixit, pater, mater, frater, & maritus? Felicior eſt quæ dicere poteſt: Tuis monitis ex beſtia facta ſum homo, ex imbecilli fortis & intrepida, ex Phariſæa vere Chriſtiana. Rideo magorum præſtigias, non exanimor ad Solis defectus, tonitrua ſeu terræmotus, docta hæc naturalibus è cauſis proficiſci. Pro ſecundis pariter atque adverſis gratias ago Deo, ſciens ab illo immitti quicquid obtigerit, & expedire nobis quicquid immittit ille. Sedulo quidem adnitor ut omnibus bene faciam, nec patior Dei gratiam in me vacuam eſſe. Cæterum nec in factis nec in meritis meis pono ſpem ſalutis, ſed in immenſa miſericordia Domini Ieſu, qui ſibi toto pectore fidentes non deſtituet. Itaque nec vitæ me tædet, & alacris ſupremũ expecto diem. Hæc qui me docuit, an non numinis habendus eſt loco? Offi-

cioſus ſibi videtur, qui donavit uxori
veſtem purpuream, aut anulum ma-
gni precii. Imò is dedit maleficium.
Officium præſtitit, qui huc provexit
uxoris animum, ut purpuram, aurum,
& gemmas contemnat, ut talium or-
namentorum pudeat: ut intelligat ſe
multo precioſius ornari pudicitia, mo-
deſtia, ſobrietate, benignitate in pau-
peres: ut dulcius judicet immuſſare
libris, quàm itare ad choreas, ad licen-
tioſa tumultuoſaque convivia: cur-
ſitare ad conciliabula loquacium mu-
lierculorum, unde nulla quantumvis
proba matrona non redit deterior do-
mum. Hæc nimirum ſunt officia quæ
perpetuam & immortalem gignunt
amicitiam inter maritum & uxorem.
Verum hanc mentem ut gignas in uxo-
re, neceſſe eſt ut in te ipſo prius conce-
peris, & ita demum judicabit te ex
animo ſuadere quæ doces, ſi conſpexe-
rit in omni vita tua relucentem ad-
monitionum tuarum imaginem. Effi-
caciſſimum docendi genus eſt, præſtare
quod ſuades. Hac ratione nihil vetat
quo

quo minus & uxor doceat maritum. Etenim vitæ probitas, quum ſupercilium non habeat, tamen vehemens habet ad æmulationem incitamentum.

Hic locus admonebat ut philoſophiam œconomicam paucis explicaremus. Id quanquam à veteribus non indiligenter factum, tamen non abs re fuerit, ſi eadem Chriſtianus tradat Chriſtianis.

Primum igitur omnium illud perſuaſum eſſe debet utriſque, quod Deo volente matrimonio conjuncti ſunt, nec poſſe conjugium infelix eſſe ſi perſeverarint in præceptis Dei, & in hujus bonitate totam felicitatis fiduciam collocarint. Hic igitur ſit murus ahenens, & in hoc primus ac ſummus conjugum conſenſus. Iunguntur autem duo, mas fœmina, non tantum ob id ut naturæ quod debent reſolvant, quod nec vir ſine fœmina, nec fœmina ſine viro præſtare valet, ſed ad aliud quiddam ſublimius. Nam & bruta animantia congregantur, gignunt, &

ada-

adamant fœtus ſuos. In hoc jungitur Chriſtiana Chriſtiano, ut tutior ſit pudicitia, ut ex ſocietate maior ſit virtutum profectus, ut liberos educent non tam naturæ quàm Deo, denique ut unam domum Chriſto lucrifaciant. Neque vero rem mediocrem præſtat, quiſquis hoc præſtiterit. Eſt aliquid Spartam, quam tibi Deus delegavit, ornare. Quemadmodum autem non multum laudis illi debetur, qui civitatem condere & augere potuit, gubernare non potuit: ita nihil magni faciunt, qui liberis, famulis & opibus augent rem familiarem, niſi quod partum eſt recte adminiſtrent. Iam ut ex multis civitatibus conſtat regnum, ex multis domibus civitas, ita domus civitas quædam eſt ac regnum. Quum regnum dico, gubernationem dico, alieniſſimam ab omni tyrannide, in qua tamen ſumma rerum ab uno pendeat. Is eſt paterfamiliâs. Vt vero nec regnum nec civitas conſtat abſque concordia, ita res familiaris collabatur oportet, ſi adſit diſſidium, præſertim

inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

inter regni primates, maritum & uxorem. Nec poteſt eſſe perpetua concordia, ubi frequentes ſunt iniuriæ, neque non poteſt eſſe ſeditio, ubi confuſus eſt ordo. Legibus igitur excludetur utrunque. Harum condendarum autoritas ſic erit penes virum, ut nemo tamen ſit in familia, quàm ipſe, legum obſervantior. Iniuriarum autem graviſſima eſt, ſi coniugum alter alteri faciat ſui copiam. Seditio capitalis, quoties liberi in parentes, aut uxor adverſus maritum conſpirat. Legibus igitur & ordine conſtabit res familiaris. Domus autem ſumma diviſione ſecatur in hominem & poſſeſſionem. Hæc enim prima domus exordia notavit Heſiodus, iubens parari

Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε βοῦν τ' ἀροτῆρα,

id eſt

Domum quidem primum, mulieremque & bovem aratorem.

Mulier enim primum eſt ad propagationem liberorum, bos ad parandum victum & ſubſtantiam. Ad operas præ-

præſtandas opus eſt famulis ac famulabus: quæ olim ſic in bonis erant, ut & hæreditate obvenirent, quemadmodum agri bovesque, & vendere jus eſſet dominis. Nunc fere conductitiis utimur. Domus igitur conſummata in has partes diſtribuitur, in maritum & uxorem, velut in ſenatum: in liberos, velut in ordinem equeſtrem: in famulitium, velut in plebem: & in poſſeſſiones. In his parandis primum utilis erit delectus, in tractandis ratio. De delectu conjugis jam dictum eſt: quantum autem in nobis ſitum eſt, ut liberi naſcantur probi, ſuo dicetur loco. Famulos autem & famulas aſciſcere oportet, non ſolum utiles præſtandis operis quas requirit familia, verum etiam moribus incorruptis, aut certe qui videantur ad probitatem eſſe dociles. Quemadmodum autem paranda eſt juſta ſupellex, nec ultra quàm ſat eſt ad uſum: ita non eſt oneranda domus turba famulorum aut famularum ocioſarum. Nonnullis enim hoc hodie magnificum videtur,

alere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

alere gregem inutilium ac nihili hominum, haud multo ſapientioribus iis, qui alendis ad voluptatem equis aut avibus, properant ad inopiam. Quum autem ſint tot membra Chriſti fame pereuntia, quam non eſt Chriſtiani pectoris, ſervare tineis ac furibus reconditum, aut ad nequitiam profundere, unde tot fratrum egeſtas poterat refrigerari. Iam de poſſeſſionibus quæritur quæ ſit firmiſſima: & talis creditur agrorum, proxima ædificiorum. Et inter artes prima laus debetur agriculturæ. Et hic delectui locus erit. Sed tamen quæcunque obtigerit ars, ſine fraude exercenda eſt: atque illud ſemper habendum in animo, lucrum fraude partum, damnum eſſe, non lucrum. Et melius eſt modicum juſto, ſuper divitias peccatorum multas. Hoc demum in tuis bonis numera, quod ſine alterius injuria tuum eſt. Multi ſe jactant ut opulentos, è quorum facultatibus ſi ſemoveantur quæ debentur aliis, eſſent admodum tenues. Fit autem duplex iniquitas,

quum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quum quod male partum eſt, pe[...] perditur. Turpiter perit apud Ch[...] ſtianos miſericordiam profeſſos, qu[...] perit fucis, inſolenti cultu, luxu, [...] alea. Sacrilegium facis ô profeſſor, pa[...] perum eſt quod prodigis: imò Chri[...] eſt, qui in ſuis membris refocillari p[...] ſtulat. Oportet igitur in omnibus a[...] eſſe frugalem munditiem: quæ ſic e[...] cludat ſordes, ut procul abſit luxuri[...] Si quæſtus fallit, magnum vectig[...] parſimonia eſt. Si quis caſus aufer[...] fortunas, levior erit calamitas par[...] aſſuetis.

Illud in primis cavendum, ne qu[...] ſit in poſſeſſionibus noſtris, unde n[...] aliqua capiatur utilitas. Nam in h[...] aluntur & liberi, ut parentibus ſen[...] defectis viciſſim opitulentur. Xen[...] phon in poſſeſſionibus numerat etia[...] amicos, quos vel ipſis bubus antepon[...] eo quod plurimam adferant utilit[...] rem. Cum nemine quidem oportet h[...] bere ſimultatem: verum cum qu[...] buslibet habere familiaritatem n[...] expedit. Sat habet amicorum, q[...]

pauc[...]

paucos habet ſynceros. Et Heſiodus notat vicinum, qui ſi malus eſt, ait noxam eſſe: ſin bonus, magnum adjumentum. Qui cupit bonum vicinum, ſit ipſe bonus vicinus. Frequenter enim ipſi facimus vicinos malos. Quin & inimicos Xenophon numerat in bonis noſtris. Vndecunque enim nobis capitur utilitas, id in bonis noſtris eſſe videtur. Atqui ex inimicis, ſi quis norit uti, magna capitur utilitas: quemadmodum ex amicis frequenter ſumma naſcitur pernicies, ſi quis ſecus quàm oportet utatur. Quibus autem rationibus fiat, ut utilitatem adferant inimici, perquàm eleganti libello docuit Plutarchus. Quod ad præſens argumentum attinet, geminam utilitatem præſtant inimici: alteram exemplo, alteram nocendi ſtudio. Vides inimicum omnibus inviſum bonis ob linguam effrenem, cogita tecum: Ne idem mihi veniat uſu. Vides quàm ingeneroſa res ſit invidere commodis aliorum, cogita: Non committam, ut hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

lues irrepat in animum. Deinde qu… magis advigilat inimicus, ut lædat rem aut famam tuam, tanto magis advigila, ne quid committas indign… bono viro. Si convicium in te dixit corrige, ne poſſit iterum objicere. S… præter meritum objecit, circumſpice num quam anſam imprudens dederis. Si verum eſt quod objecit, gaude te fuiſſe admonitum. Pro hoc officio de… biturus eras amico: inimico nullam debes gratiam. Sin falſum eſt, gratu… lare tuæ innocentiæ, vitans occaſio… nem, & augens virtutem. Vbi te ra… pit affectus improbus ad calidum ali… quod facinus, in primis tibi veniat in mentem inimicus: propone tibi, quam ille voluptatem capturus ſit, quàm perverſe interpretaturus quod feceris, quid dicturus in te, quid facturus. Hæc conſideratio moderabitur bona ex parte cupiditatem animi tui. Vxor quum paras ob diſſidium abitum à marito, & in vulgus efferre domeſticam tragœdiam, tum tibi in mentem veniant, ſi quas habes inſigniter malevolas &

invi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

invidas. Quid fuerit auditu jucundius illi & illi, ſi hoc factum cognorint? Aut ubi me libentius viſuri ſunt, quàm in domo ubi maritus non eſt? Quid autem non affingent huic fabulæ? Quanto conſultius eſt clàm cum marito redire in gratiam, quam inimicis tantum ex me præbere voluptatis? Iam quando vindex dicitur mulierum genus, nulla ſpecioſior ultio, quam ut indies teipſo evadas melior. Sic urendus, ſic enecandus eſt, qui nobis male vult. Hæc cogitatio curam tuam acuet in educandis liberis, ac moderanda familia, ne ſit quod merito calumnietur malevolus. Quemadmodum igitur hominum ingenio noxiæ beſtiæ multam adferunt utilitatem vitæ mortalium, quod harum pellibus veſtimur, viperarum carnibus ad remedium utimur: ſic tu quoque non mediocrem utilitatem feres ex inimicis, ſi recte noris uti. Supereſt igitur, ut in domo bene conſtituta omnia ſint in officio: id fiet, ſi ſua cuique tribuatur functio, ad quam videtur accom-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

accommodus. Summa autem officiorum diviſione, dicuntur alia domeſtica, alia externa. Quæ foris geruntur ad virum pertinent: quæ domi, fœmineæ ſunt functionis, præſertim ea quæ ad rem penuariam & culinariam pertinent: Item quæ ad penſa diſtribuenda familiæ, & ad operam debitam exigendam. Quin & educatio liberorum uxoris provincia eſt, dum adhuc tenera eſt ætas. Vbi jam ad hoc ætatis perventum erit, ut inſtituendi ſint ad aliquod vitæ genus, ad maritum redit officium. Similiter & in puellis elocandis cura quidem amborum communis eſt, ſed autoritas erit penes maritum. In his autem quæ ſunt fœmineæ functionis, maritus non temere interponet autoritatem, niſi viderit aliquid momenti majoris, quam ut ſit diſſimulandum. Multo parcius id faciet uxor in mariti partibus. Et ſi quando res flagitabit ut id fiat, captandus eſt locus ac tempus idoneum, multaque blanditie ac præfatione reverentiæ mitiganda eſt monitionis aſperitas. In

fide conjugii lex eadem pariter aſtringit virum uxori, atque uxorem viro. Cæterum autoritas in virum nulla eſt uxori, quemadmodum præſcribit Apoſtolus 2. Timoth. 2. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum: ſed eſſe in ſilentio. In congregatione ne loqui quidem permittit: domi ſermo non negatur diſcendi gratia: dominatus in virum ubique negatus eſt. Iam multum quidem reverentiæ mulier debet viro, ſed & vir viciſſim aliquam reverentiam debet uxori: quemadmodum & parentes, ſi volunt habere liberos reverentes, debent ipſi primum & illos revereri, neque quidvis apud eos vel dicere vel facere. Et hic igitur mutua lex eſt, quanquam non pariter obligat. Itidem quum omnia ſint communia marito cum uxore, tamen ad virum pertinet diſtribuendi autoritas, & hujus cenſebuntur omnia. Quemadmodum ſi vinum diluas aqua, etiam ſi plus ſit aquæ quàm vini, tamen vini nomen obtinet: ita tametſi plus attulit uxor

quàm

quàm maritus, omnia tamen mari
dici debent. Abſurdum enim ſit, ali
dici mariti, alia uxoris: abſurdiu
autem, omnia dici uxoris. In reliquan
familiam oportet ſecundum maritun
primam eſſe autoritatem uxoris, præ
ſertim quum ille degit foris. Quan
quam & inter famulos diſcrimen eſt
Sunt enim nonnunquam marito pecu
liares in negociis virilibus. In hos no
convenit imperioſam eſſe mulierem
Quanquam illi tanto majorem reve
rentiam exhibere debent dominæ ſuæ
ne cæteris præbeant exemplum contu
maciæ. Operas igitur debent famuli
ſed famulis debetur victus ac veſtitu
non ad luxum, ſed ad uſum. Segne
extimulandi ſunt, alacres & induſtri
collaudandi. Et ſi perſeverent, aliqu
præmio donandi, quo magis & cæter
ad induſtriam provocentur. Multum
conducet rei familiari mulier, ſi quan
quam ipſa non laborat, tamen ſegnibu
ſuas injungat operas, commoneat offi
cii, exigat præſcriptum, commonſtret
quomodo quid ſit agendum. Compro
be

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

bet quod recte factum eſt, indicet in quo
ſit erratum: ubi monita non proficiunt,
adhibeat objurgationem, ſed quæ ſalu-
brem habeat auſteritatem, qualem ha-
bent medicorum pharmaca, non inuti-
em amarulentiam, quæ non excitat
nimos famulorum, ſed alienat. Olim
ervi verberibus caſtigabantur, nunc
uoniam mercenariis utimur, præſtite-
it à plagis abſtinere, niſi ſit ætas quæ
ondum judicio duci poſſit. Adultus
utem quum nec pudore nec blandis
onitis, nec ſeveris objurgationibus
orrigitur, ne verberibus quidem redde-
ur emendatior. Corrigi non poteſt, ſed
utari poteſt. De filiorum eruditione
o dicetur loco. Hac igitur ſedulitate
materfamiliâs totam domum ſub-
de luſtret, circumſpiciens quid deſit in
alamis, quid in cœnaculis, quid in
nclavi, ubi verſantur liberi, quid in
cis ubi operantur famuli famulæve,
id in corte, quid in hortulo, magnum
us præſtiterit etiam ſi nihil operis fe-
rit ipſa. Phidias ſtatuarum inſignis
tifex Elienſibus Venerem finxit inſi-

ſtentem teſtudini. Ac prima quidem fronte ſpectaculum abſurdum videbatur, deam tam teneram ac delicatam pro ſandaliis, ac roſis calcare deformem beſtiam, cujus aſpectum etiam horrent plerique. Atque hæc abſurditas excitavit omnes ut diſquirerent quid ſibi voluiſſet artifex. Significabat autem illud vir prudens, duabus in rebus potiſſimum eſſe ſitam laudem matrisfamiliâs, in ſilentio & cura rei domeſticæ. Siquidem teſtudo voce caret, nec unquam prorepit è domo, unde Græcis φερέοικος *dicta: & ſi quid metuit, ilico ſe totam intra teſtam contrahit: itidem & uxorem obrepere decet per totam domum, ſed ita ut domum ſecum circunferat: & ſi quid proſpicit, ne ſit ultra cortem, aream, aut hortulum ædibus junctũ proſpectus. Intra hæc pomœria matronæ regnum circumſcribitur. Et ſi quid metuit mali, ſciat ſe nuſquam eſſe tutiorem quàm domi. Atque hactenus quod dixi videbitur utcunque congruere. Cæterum quî congruit mutam fingi mulierem? Teſtudini enim*

nihilo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nihilo plus vocis eſt, quàm cochleæ. Non vox adimitur uxori, ſed clamor, ſed loquacitas: & ſi qua ſeria ſunt, rectius ea præcipiet uxor voce mariti quam ſua. Sic enim majore cum autoritate loquetur: quemadmodum faciunt, qui per præconem graviore ſono loquuntur quam ſi loquerentur ipſi. Non eſt neceſſe ut clamet: Sic volo, ſic jubeo. placabilius erit hoc modo loqui: Sic placitum eſt domino. Nolim hæc ſcire maritum, ſcitis quod vobis præſcripſerit dominus. Itá ne excidit vobis, quod præcepit pater veſter? Sì quid igitur diſſidii natum fuerit vel inter famulos ac liberos, vel famulis adverſus matremfamiliâs, id protinus utriuſque dexteritate facile componetur. Non enim committendum eſt ut offenſæ neglectæ ſerpant ac radices agant: Ἀρχὴν ἰᾶσθαι πολὺ λώϊον. *Quod ſi quid natũ fuerit inter uxorem ac maritum, multo minus oportebit tegere. Hoc ibi fit, inquit ille, ubi non vere vivitur. Filius deſperans profugerat in militiam. Senex deſiderio filii ſemetipſum inclemen-*

ter excruciabat: non ob aliud niſi quia neuter alteri aperuerat animum ſuum. Sit igitur velox ſed amica expoſtulatio, ſitque reditus in gratiam, plenus ac benignus. Quicquid autem intra parietes natum eſt, intra parietes componatur, ſic ut offenſæ ſenſus nec ad famulos nec ad vicinos perveniat. Prima uxoris querimonia ſit apud maritum: quod ſi quid erit gravius quàm ut ſine arbitris ſedari queat, uxor querelam ad mariti cognatos deferat potiuſquam ad ſuos, ne videatur divortium quærere. Xenophon exiſtimavit hoc multis verbis inculcandum, ut tota ſupellex in ſuum quæque locum digeſta ſit. Sic enim & in promptu fuerit, quoties uſus poſtulabit, & facilius diſpicietur quia deſit aut superſit. Nihil autem refert utrum non habeas, an neſcias ubi ſit quod habes. Naſcuntur & hinc nonnunquam offenſæ ſupervacaneæ, dum periſſe creditur, quod alicubi neglectum jacet. Prima igitur cura ſit parare quicquid inſtrumentorum uſus domeſticus poſtulat, deinde quod paratum eſt ſer-

vare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

vare & in promptu reponere. Hæc præceptio videtur humilior, ſed plurimum adferet commoditatis rei domeſticæ. Plutarchus refert in Leptæ, quæ Libyæ civitas eſt, patrium eſſe morem ut mulier poſtridie quàm ad ſponſum deducta eſt, mittat ad ſocrum qui petat ollam commodato. Socrus autem ex more non mittit quod petitur, ſed negat ſe habere. Hujus inſtituti reddunt cauſam, ut puella ſtatim guſtatis moribus ſocrus, tanto magis ſibi conciliet benevolentiam mariti, ac veterem matris ſuæ benevolentiam non negligat: præterea ſi quid in poſterum durius dicetur fietve à ſocru, mitius ferat, quod id commune ſit omnium ſocruum, male velle nuribus. Mihi videtur & illud ſignificatum, eam oportere curam eſſe bonæ matrisfamiliâs, ut domi habeat quicquid ad uſum domeſticum ſpectat, memor illius non inſciti proverbii: Emere malo quàm rogare. Beatius eſt dare quam accipere. Deriventur, inquit Prov. 5. fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide, bibe aquam de ci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſterna tua, & fluenta putei tui. Abundet potius apud te, quod vicino egenti commodes, quàm deſit quod utendũ roges. Ad hunc modum oportet inſtructam eſſe domum, cujus ornamentum tale eſſe volo, qualis debet eſſe cultus hominum. Arrideat undique mundities, luxus abſit. Abſint aurea lacunaria, aulea magno empta, tabulæ fundorum aliquot æquantes precium, cortinæ Sericæ, quum lino nihil ſit mundius. Si ſupererit res, quicquid ambitioni periturum erat, fœneretur in pauperes. Quemadmodum non decet in familia audiri ſermonem laſcivum, ita nec tabulas haberi convenit impudicas. Loquax enim res eſt tacita pictura, & ſenſim irrepit in animos hominum. Quid autem turpitudinis eſt, quod hodie non repræſentent pictores & ſtatuarii? Et his deliciis quidam ornant ſua conclavia, quaſi juventuti deſint irritamenta nequitiæ. Membra quæ verecundiæ gratia celas ne videantur, quur in tabula nudas? Et quæ non judicares tutum ad tuendam filiarum filiorumve

rumve pudicitiam intueri, ſi fierent, quur ea nunquam pateris abeſſe à conſpectu liberorum? Nota eſt fabula de iuvene qui in ſtatua Veneris ſuæ intemperantiæ notas reliquit. Addunt artifices quidam etiam verecundis argumentis de ſuo nequitiam. Etenim quũ pingunt aliquid ex Euangelica hiſtoria, affingunt impias ineptias: velut quum exprimunt Dominum apud Martham ac Mariam exceptum convivio, Interea dum Dominus loquitur cum Maria, fingunt Ioannem adoleſcentem clàm in angulo fabulantem cum Martha, Petrũ exiccantem cantharum. Rurſus in convivio Martham à tergo aſſiſtentem Ioanni, altera manu injecta humeris, altera velut irridente Chriſtum, qui nihil horum ſentiat. Item Petro jam vino rubicundum cyathum admovere labris. Et hæc quum blaſphema ſint & impia, tamen faceta multis videntur. De rebus ſacris, qualis debet eſſe ſermo, talem decet eſſe & picturam. Si pictura caperis, quid potius cõvenit ædibus Chriſtianis quam geſta Chriſti?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quàm exempla ſanctorum. Et ſi quid joci placet admiſcere, ſunt morales apologi, ſunt innumerabiles arborum, herbarum, florum & animantium formæ. Nihil igitur ſit in domo, quod vel corrumpat inhabitantem, vel exteris ingredientibus infamet familiæ diſciplinam. Verum ubi viderit hoſpes, omnia ſuis locis digeſta, nihil omnium ocioſum, ſed ſuo quemque muneri intentũ, nihil neglectum, munditiem abſque luxu, nihil laſcivum nec in geſtibus nec in ſermonibus, nec in cultu, nec in picturis, optimam opinionem concipiet de ea familia: & ſi vir bonus eſt, exemplum in ſuam domum transferet. Vxor igitur ad hanc vitæ diſciplinam erudita, poſteaquam intelligit quanta ſit felicitas recte judicare de rebus, quanta ſit quies, animus ſibi bene conſcius, quantum ſolatium habere familiam probe inſtitutam: tum quam honeſtã etiam apud homines famam hæ res conciliant, an non maritum talis vitæ magiſtrum unice diliget? præſertim ſi contempletur in quas calamitates & in

quod famæ dedecus complures familiæ devenerint, quod ſimilem gubernatorem nactæ non ſint. Et maritus qui his omnibus cum uxore fruitur, nonne eam ſingulari charitate proſequetur, quam habuit in omnibus morigeram & adjutricem?

Verum hunc de charitate locum non abſolvam, niſi prius pauca de fide dixero, quemadmodũ pollicitus ſum. Nam ex fide pendet charitas. Ad hanc igitur revertemur, ubi quæ fidei ſunt perſtrinxerimus. Multa uxor debet viro, multa vir uxori: quibus de rebus jam nonnihil attigimus. Sed illa fides eſt mutua, parque inter uxorem & maritum, de qua loquitur Paulus 1. Cor. 7. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & uxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet ſed vir. Similiter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare invicem, niſi forte ex conſenſu, & ad tempus ut vacetis orationi. Tolerabilis erat ſermo, ſi dictum eſſet: Mulier poteſtatem corporis ſui non habet, ſed vir. Cæterum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quum vir apud nonnullas nationes habere ſoleat jus vitæ ac necis in conjugem, quum Paulo quoque dicatur uxoris caput vir, illud dictum videtur durum: Vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed uxor. Mollius autem fiet, ſi commode accipiatur. Non enim ſimpliciter poteſtas corporis virilis eſt penes uxorem, & contrà: ſed tantum quod attinet ad uſum conjugii. Principalis enim conjugii finis eſt gignere prolem, ſecundarius eſt remedium incontinentiæ. In his jus eſt mutuum alteri in alterum: quia nihilo magis vir gignere poteſt abſque uxore, quàm uxor abſque marito. Deinde quoniam non minus periclitatur imbecillis ſexus fœminæ quam viri, non minus præſto eſſe debet obſequium viri quam fœminæ. Aliter maritus jus habet in corpus uxoris, aliter in ancilla. Ancillam poteſt venum producere, uxorem non poteſt. Nec quaſvis operas oportet ab uxoribus exigere, ſi ſint famulæ quæ idem præſtare valeant. Et tamen ſi res ita poſcat, uxor non gravabitur præſtare, quod

famulæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

famula non dignaretur. Rurſus ab ancilla non poteſt exigere corporis obſequiũ ad remedium incontinentiæ, quod ab uxore ſuo jure exigit: quemadmodum nec uxor à ſervo. In veteri lege non videtur idem fuiſſe jus uxori in virum, quod viro in uxorem: alioqui Rachel non redemiſſet noctem mariti à ſorore precio mandragoræ, ſi potuiſſet ſuo jure poſcere. Sed dilucidum eſt quod Apoſtolus præſcribit, & ratio naturalis Apoſtolicam legem confirmat. Sed hic exiſtunt variæ quæſtiones de modo obſequii, de tempore, de numero. Et in his ſunt caſus quidam, qui vix ſermone verecundo tractari queant. Proinde ut ſimul & pudori ſtudeam & brevitati, cum primis oportet Chriſtianos meminiſſe dicti Apoſtolici: Sit honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus Quicquid igitur pertinet ad abominandas libidinum ſpecies, nec maritus jus habet ab uxore petendi, nec uxor tenetur obſequii lege. Imò ipſe ille corporum contactus, qui vitari non poteſt, debet eſſe caſtiſſimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Iam ad gignendam prolem rarus congreſſus utilior eſt quam aſſiduus. Et remedium paratum eſt invincibili naturæ infirmitati, non perverſæ libidini. Quemadmodum & famulis debetur victus, non qualem aut quantum optaret quorundam concupiſcentia, quæ finem neſcit: ſed qualis & quantus idoneus eſt ad ſatisfaciendum naturæ neceſſitati. Naturæ uſus certis terminis circumſcribitur: luxus & libido fertur in immenſum. Quemadmodum igitur qui pietatē amant, corpus aſſuefaciunt, ut corpus nec exquiſitos flagitet cibos, nec plus appetat, quam propulſandæ fami ſitique ſatis eſt. Itidem oportet conſueſcere in uſu conjugii, ut matrimoniū ſit ſobrium, verecundū, & caſtum, & quantum licet, virginitati ſimillimum. Domus autem quæ perſtrepit frequentibus ac tumultuoſis conviviis, impudicis fabulis, cantionibus, choreis, ineptis luſibus, non poteſt in cæteris eſſe moderata. Luxus & ocii comes eſt libido, frugalitatis & laboris comes eſt pudicitia. Nunc multi mariti ſuas uxo-

res docent intemperantiam, & viciſſim uxores ſuos viros irritãt ad laſciviam: ſic agitantes mutuam inter ſe conſuetudinem, ut ſtuprum & adulterium dicere poſſis in conjugio. Talis enim eſt ſermo, talis luſus, tales geſtus, talis nequitia, ut ille imaginetur amicam non conjugem, illa amaſium non maritum: pudet enim meminiſſe de turpi certamine nequitiæ. Docent hoc & gentium literæ, ſi quid eſt voluptatis inter uxorem ac maritum, id clam ac ſemotis arbitris peragendum eſſe. T. Flamminius à Catone cenſore ſenatu motus eſt, quod quum tonaret, uxorem, quo illi metum adimeret, amplexus ſit præſente filia. Hic nihil erat nequitiæ. Mulierculæ timori ſubventum eſt. Quod igitur crimen admiſſum, ut vir ſenatorius magno dedecore ſubmoveretur ordine ſuo? Non eſt habita reverentia virginis oculis. Hoc peccatum tam gravi pœna dignum viſum eſt ei, qui Chriſtum non norat. Nunc plerique quæ non dicunt, quæ non faciunt, videntibus liberis? Tũ in conviviis parum ſobriis, quid reticetur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tur de thalami myſteriis? At connubialium voluptatum ſolum thalamum oportet eſſe conſcium. Nec deſunt beluæ, quæ nobis porrigunt exempla pudoris. Elephanti neſciunt adulteria, nec unquam coëunt niſi in abdito, idque quinque duntaxat in anno diebus: nec à coitu redeunt ad agmen, niſi perfundantur amne. Tantus ineſt mutæ beluæ ſenſus verecundiæ. Quid igitur decet hominem Chriſtianum? Quorſum iſta, dixerit aliquis, an in thalamo non licebit quicquid libet? & extincta lucerna, poſita veſte, ponetur & verecundia? Nequaquam. Nam ſtultiſſime ſcripſit quidam uxori:

Lucretia toto
Sis licet uſque die, Thaida nocte
volo.

Herodotus ſcripſit mulierem, quum veſtem exuit, ſimul & pudorem exuere. Et mulier quædam quum invita traheretur à rege Philippo: Omitte me, inquit, omnis mulier extincta lucerna eadem eſt. Fortaſſis utraque ſententia vera eſt in vulgo fœminarum: In bene

inſti-

ſtitutis matronis contrà res habet:
ua poſteaquam veſtem depoſuere, tum
axime ſibi ſumunt matronalem vere-
ndiam: & ſublata lucerna reveren-
us agunt cum maritis, cogitantes ſe
m maxime in eorum eſſe poteſtate.
ec maritus putare debet thalami lo-
m nequitiæ conſecratum, ſed ſobrieta-
potius ac pudicitiæ templum. Idem
aulus conſcius ſit precum viro cum
ore communium, veſperi quum itur
bitum, & mane quum ſurgitur, qui
nſcius eſt permiſſæ caſtæque volupta-
. De genere obſequii, deque modera-
ne voluptatis hæc attigiſſe ſatis eſto
præſentia. Operæprecium autem
erit excutere, quid Paulus præſcribat
ſecubando, hoc eſt, de intermiſſione
ris connubialis: Nolite, inquit, frau-
re invicem, niſi forte ex conſenſu ad
mpus ut vacetis orationi, & iterum
vertimini in idipſum, ne tentet vos
tanas propter incontinentiam veſtrã.
bi fraudandi verbum audis, ibi intel-
is eſſe debitum mutuum. Nam frau-
re proprie eſt non præſtare rem debi-
tam:

tam: quemadmodum fruſtramur aliquem re ſperata. Quanquam igitur res præclara eſt continentia, tamen neutri liberum eſt eam ſuſcipere, niſi ex conſenſu mutuo. Non placet Deo ſacrificium, quod cum injuria proximi conjunctum eſt: neque quicquam bene fit in conjugio, quod fit abſque concordia. Si continentia placet uxori, remittat quidem ſuum jus marito: cæterum poſcenti quod debetur, morigeram ſe præbeat. Permittit autem Apoſtolus ſecubitum, ſed ex utriuſque conſenſu, ſed ad tempus, ſed orationis cauſa. Quã parcus eſt Paulus in remittendo jure conjugii? Non recipit quamvis ſecubandi cauſam: ſed deprecationis duntaxat. Et quaſi parum fuiſſet dixiſſe ad tempus, repetit & infigit: Et iterum revertimini in idipſum. Vnde hæc tam ſollicita cautio? Ne tentet, inquit, vos ſatanas propter incontinentiã veſtram. Novit Apoſtolus quantus ſit artifex ſatanas, qui ſpecie religionis ſolet plurimis imponere: novit lubricum humanæ carnis; neque neſcit quot ſint libi-

dinis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

inis inſidiæ formaque, ſi natum fuerit ıcendium. Ideo ſecubandi tempus vult ſe breve propter imminentia pericula. Atque hic locus fortaſſis peculiarius ertinet ad Corinthios, ad quos ſcribiur hæc epiſtola. Græci videntur cæteris ationibus fuiſſe libidinis intemperanoris: verum Corinthus erat omnium ıxu libidineque corruptiſſima. De luxu bjurgat eos: Alius eſurit, alius ebrius ſt. Quanquam autem arbitror eſſe ationes moderatiores ad libidinem, taıen ubicunque periculum eſt, ibi teendum eſt Pauli conſilium. Nec peretuum continentiæ votum temere ſucipiatur, etiam ſi conſenſus ſit mutuus. ſpiritus quidem promptus eſt, ſed caro nfirma: nec unquam dormit ſatanas. Tutius eſt abſque voto præſtare, quod Dominus dederit. Nec epiſcopi faciles ſſe debent, ut ex uxore & marito fiat nonachus & monacha, niſi ſenectus pem faciat perpetuæ continentiæ: quanquam ne ſenectuti quidem tuto creditur. Habet ille corporũ contactus craſſius quiddam parumque congruens

rebus

rebus ſpiritualibus: eoque juxta legem Moſaicam ſacerdotes quandiu ſacris operabantur, ne domos quidem, in quibus habebant uxores, ingrediebantur, ſed in templo perſeverabant. Nec David cum comitibus admittitur ad eſum ſacrorum panum, niſi praceſſiſſet aliquot dierum puritas. Et quum ferretur ipſa lex, populus jubebatur ab uxoribus temperare. Omnis autem Chriſtianus quodammodo ſacerdos eſt: hujus ſacrificium eſt precatio. Hic enim eſt ſuffitus, hoc thymiama Deo gratiſſimum. Dum igitur conjugati ſacerdotis functionem ſuſcipiunt, ac ſacris operari cogitant, intermittunt uſum conjugii, quo Deo ſit acceptius ipſorum ſacrificium. Dixerit aliquis: quum Paulus jubeat nos ſine intermiſſione orare, ſemper erit ab uxoribus temperandum. Id quidem optat Paulus, ut omnes ſint ipſius ſimiles: ſed quod optat, non audet exigere, ne lubricis det occaſionem gravioris ruinæ. Proinde quotidianæ preces non interrumpunt ſobrium uſum coniugii. Sed divus Ambroſius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

roſius exiſtimat hic Paulum ſentire e ſumenda Euchariſtia. Tum enim portet preces eſſe puriſſimas, nec abſque iunio. Qui ſenſus an probandus ſit, eſcio. Nam ætate Pauli plerique quoidie ſumebant corpus & ſanguinem Domini. Temporibus Ambroſii ſingus ferè Dominicis. Nunc eò refrixit haritas, ut vix ſemel in anno fiat, idue gravate ac detrectanter. Commoior itaque ſenſus videtur, quoties vel ies vel animus hortabitur ad purius randum, ut id temporis ex conſenſu bſtineatur ab uſu matrimonii. Velut n his diebus, in quibus Eccleſia vetuit elebrari nuptias, velut à Dominica Adventus uſque ad octavam Epiphaiæ, à ſeptuageſima uſque ad octavam Paſcha, à primo die rogationum uſque d octavam Pentecoſtes, & ſi qui ſunt lii feſti dies, qui ad ſimilem invitant uritatem. Quanquam ne id quidem videtur exigere Paulus, ſed permittere volentibus. Ius enim coniugii perpetuũ eſt: relaxatio iuris non imperatur, ſed conceditur. Porrò qui ſunt imbecilles,

imple-

implorare debent opem Dei, qui ſolus largitur continentiam, ut illius dono proficiant. Quibus tantum obtigit à Deo donum, ut conjunctionem corporum non expetant niſi prolis gratia, his abunde multum temporis ſupererit ad orandum, ad viſendos ægrotos, ad ſacrã lectionem, ad audiendas conciones, ad elargiendas eleemoſynas. Poſteaquam enim erit uxor gravida, quieſcetur à congreſſu: rurſus à partu diebus quibus purgatur. Iam in profluvio menſtrui liquoris non religio, ſed neceſſitas præſcribit ut temperetur à congreſſu. Vetuit id Deus Levit. c. 20. Qui coierit cum muliere in fluxu menſtruo, & revelaverit turpitudinem ejus, illaque aperuerit fontem ſanguinis ſui, interficientur ambo de medio populi ſui. Quãquam hodie ſublata eſt pœnæ ſeveritas: tamen ipſa naturæ ratio lege confirmata, tantum habere momenti debet apud Chriſtianos, ut eo tempore nec vir moleſtus ſit uxori, & uxor excuſet marito, ſi petat quod petere non decet. Ergo ubi conſtiterit fides conjugii, ibi nec

adul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ulterium erit nec Zelotypia.
Quantũ autem crimen ſit a adulte-
um, declarat ipſa pœna per Moſen in
ulteris præſcripta. Sic enim legis Le-
tici vigeſimo: Si mœchatus quis fue-
cum uxore alterius, & adulterium
petraverit cum conjuge proximi ſui,
orte moriatur & mœchus & adulte-
. At inter Chriſtianos, quoniam ſa-
amentum eſt matrimonium, quiſquis
lulterium committit, præter perfi-
iam & intolerabilem injuriam, etiam
crilegio ſeſe contaminat. Erat autem
apud ethnicos capitalis animadver-
in adulteros. Vnde igitur accidit, ut
ud Chriſtianos ludus jocuſque ſit
dulterium? nec audeat faciem attol-
re qui ſemel furtum admiſit: inter
imates habeatur, qui multis adulte-
is nobilitatus eſt? Adulteram ædibus
igere permittunt leges Pontificum:
idem jus eſt uxori, niſi quod hic ma-
es uſurpant tyrannidem. Maritus ad-
lter non habet jus divertendi ab adul-
ra, quam docuit impudicitiam. Chri-

a Adulterium.

ſtianæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſtianæ lenitatis fuerit & hic ignoſcere, præſertim ſi lapſus eſt non malitia, ſi ſpes eſt correctionis. Atqui ſi poſt cognitum adulterium uxoris miſcearis illi, periit tibi jus omne repudiandi. Sic præſcribunt humanæ conſtitutiones. At non video, quur cuiquam fraudi debeat eſſe ſua clementia. Qui ſemel atque iterum ignoſcit confitenti, & correctionem pollicenti, & redintegrata gratia non abſtinet ab uxore, ne præbeat occaſionem relabendi, quur is, veluti fautor alienæ nequitiæ, ſpoliatur jure dimittendi, ſi compererit inemendabilem? At lex, inquies, ſic interpretatur. Sed charitas in partem meliorem interpretatur omnia. Sit igitur Chriſtiana moderatio contenta pœna repudii, ſic tamen ut deinceps vivat veluti cœlebs. Nondum enim liberatus eſt ab obligatione matrimonii, quandiu vivit uxor. Quod ſi poterit ferre conjugem impudicam, ſemper interim adhortans ad vitæ correctionem, primum tolerantiæ præmiũ referet à Deo: deinde non carebit incontinentiæ remedio. Nam ius occidendi

utrun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

runque corpus in adulterio deprehen-
m, quod priſcæ leges concedebant do-
i maritorum, oportet in totum eſſe
blatum è Chriſtianorum moribus:
eſertim quum lex Moſaica permittat
ulteram accuſare, privato dolori oc-
lendam non permittit. Iam zeloty-
meretriciorum amorum comes eſſe
et. Inter quos igitur coaluerit Chri-
ana charitas, haud facile peſtis hæc
ietur. Nam qui ſynceriter amant
vicem, ſedulo cavent, ne qua ſuſpicio
boriatur veluti nubilum amicitiæ.
uo gravius peccant quidam, qui fictos
mores ad uxores deferunt de maritis
ſentibus, ut ſuſpicione mulierculа-
m animos exaſperent. Sed graviſſi-
è peccant ipſi mariti, qui dedita opera
nſarum ſuarum ſuſpiciones irritant.
ocul abſint à matrimonio tales face-
. Quin potius ea ſunt adhibenda,
æ mutuam charitatem alunt au-
ntque: hoc eſt, iuxta Pauli doctri-
m, quæcunque ſunt vera, quæcunque
dica, quæcunque iuſta, quæcunque
ncta, quæcunque amabilia, quæcunq;
bonæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc meditanda, hæc agenda. Quid præmii ſi fiat? Et Deus, inquit, pacis erit vobiſcum. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiet corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu. Abſtinendum eſt igitur non ſolum à malis, verum etiam ab his quæ ſpeciem habent mali: quemadmodum Theſſalonicenſibus ſcribens docet Apoſtolus. Sunt enim, quæ licet ſimplici fiant animo, careantque culpa: non tamen carent ſuſpicione. Nutus laſcivi, riſus nequitiæ quiddam præ ſe ferentes, reſponſio petulantior, alacritas inſolita, blandæ epiſtoliæ, munuſcula, clancularie confabulationes etiam ſi caſu aut ſimpliciter fiant: tamen quoniam ſpeciem habent mali, ſtudioſe vitare decet. Medici iudicant formidabiliorem eſſe febrem quæ ſenſim adrepit, ex levibus & occultis cauſis naſcens, quàm quæ ex evidentibus ac gravibus cauſis orta eſt: ita nonnunquam minus eſt medicabilis ſuſpicio, quæ ex huiuſmodi minutis collecta, paulatim

gliſcit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

iſcit in majus. Frequens & avidus d choreas & compotationes excurſus, nginquæ peregrinationes abſque ma- to, parum idoneæ ſunt ad excluden- ım zelotypiam: præſertim ſi forma ætas & periculo & obtrectationi idonea. Matrona quemadmodum uſquam eſt vel tutius vel honeſtius uàm domi, aut apud maritum: ita uſquam debet eſſe libentius. De la- re ſumpta eſt, non oportet à latere ſcedere. Iam vere quidem vulgo di- tur, familiam non adminiſtrari ri- ndo. Res interdum poſtulat admoni- onem, interdum expoſtulationem, nnunquam & objurgationem: ve- m ab his oportet omnem moroſita- n & amarulentiam abeſſe. Quin ius neceſſaria objurgationis auſteri- aliqua laude blanditieq́ʒ lenienda hunc in modum: Quum ſemper bi placuerit hactenus tua in dicen- circumſpectio, miror quomodo hoc rbum tibi hodie in convivio exci- rit. &: Erit hoc dignum reliquis s factis. Inter tot recte factorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

tuorum decora, nolim conſpici nævum iſtum. Si ſpeculum tibi monſtrare queat, quantopere te deceat modeſtia, nunquam hanc deponeres. Hæc virtus quàm reluxit in matre tua muliere laudatiſſima? nolim eam in te deſiderari. Hujuſmodi monitis plus agitur, quam clamoſis objurgationibus. Olim qui Iunoni pronubæ rem divinam faciebant, non immolabant victimam cum felle, ſed exectum fel poſt aram abjiciebant. Eam legem qui ſtatuit, ipſa re monuit contrahentes matrimonium, ut ſimul victuri deponerent omnem amarulentiam, quæ non medetur erratis ſed exaſperat odia. Clemens ille Samaritanus vulneribus infudit vinum & oleum. Vinum temperatam habet acrimoniam emordentem pus ac ſaniem, quod tamen ipſum leniſſimi liquoris acceſſione mitigatur. Talem oportet eſſe objurgationem ejus, qui vitio mederi cupit non hominem lædere.

Nunc quoniam videor abſolviſſe quod de fide pollicitus ſum, redeamus

ad cha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ad charitatem, quam oportet eſſe ſummam inter uxorem ac maritum. Ab Apoſtolo tamen nominatim viro præcipitur dilectio, mulieri reverentia. Quoniam enim autoritas ac poteſtas eſt penes virum, ne jus exeat in tyrannidem, adjungitur autoritati ſumma charitas. Mulier autem quoniam inferioris eſt perſonæ & ſexus imbecillioris, jubetur revereri virum, quo veluti cancellis coherceatur ab affectibus. Hæc pleniſſime docet beatus Paulus, ſcribens Epheſiis: Viri, inquit, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro illa, ut eam ſanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo, ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiã, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujuſmodi, ut ſit ſancta & immaculata: ita viri diligere debent uxores ſuas. Suum corpus diligit, qui uxorem ſuam diligit. Nemo enim unquam carnem ſuam odit, ſed nutrit ac fovet eam, ſicut Chriſtus Eccleſiam. Quoniam membra ſumus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

corporis ejus de carne ipſius & oſſibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam. Myſterium hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Verumtamen & vos ſinguli unuſquiſque ſuam uxorem, ut ſe, diligat, mulier autem ut timeat virum ſuum Quoniam non uno in loco beatus Paulus prædicat virum eſſe caput & gloriam mulieris, multuſque nominibus præſtantiorem, vel quod prior conditus ſit vir, quodque mulier ex viro, non contrà: vel quod mulier decepta dux fuerit prævaricationis, eoque mulierem vult eſſe ſubditam viro, quod hoc ipſo in loco paulo ſuperius repetivit. Cogitabit aliquis, ſi penes virum eſt omnis poteſtas, qui & ferocior eſt & viribus ſuperior, quid eſt uxor niſi ancilla in ſervitutem data? Protinus igitur Apoſtolus charitatem adjunxit autoritati. Vbi charitas eſt, ibi tyrannidi locus non eſt. Quum audis viri, autoritatis vocabulum audis: quum au-

dis

dis diligite, ſervitutem excluſam intelligis. In hoc valet autoritas viri diligentis, ut proſit uberius ei quam habet in ſua poteſtate. Sic animus imperat corpori, non ut premat, ſed ut ſervet. Et ne putares vulgarem amorem à maritis exigi, proponit charitatis exemplum. Quod exemplum? non Penelopes, non Alceſtidis, non Portiæ, aut ſi quas alias eximia charitas erga conjuges fecit celebres, ſed ſicut Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiam. Non potuit abſolutius exemplum proponi. Chriſtus Eccleſiæ ſponſus eſt, Eccleſia Chriſti ſponſa. Quicunque eſtis in Chriſto & in Eccleſia, ſponſi ac ſponſæ ſequamini propoſitum archetypum, ſequamini pro viribus, ſi minus licet aſſequi. Quomodo Chriſtus dilexit ſponſam ſuam? Semetipſum tradidit pro illa. Tradidit in hujus naturæ calamitates, in probra, in flagella, in crucem denique. Habes amoris magnitudinem. Debes eandem charitatem uxori tuæ, ut pro vita, pudicitia, famáve uxoris exponas corpus tuum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

vitæ diſcrimini. Itá ne ſatis eſt uxoris incolumitatem defendiſſe? Nequaquam. Qui vere diligit uxorem, hoc agit ut tota ſit incolumis. Vix ſemiincolumis eſt, quum vivo corpore mortua eſt uxoris anima: mortua eſt autem quæ mundum hunc diligit. Vt eam, inquit, ſanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo. Adamavit immundam, ut puram & incontaminatam redderet, abluit illam ſuo ſanguine: virtus enim effuſi ſanguinis in elemento eſt poſteaquam acceſſit verbum vivificum, hoc eſt verbum fidei. Si tibi contigit uxor ethnica ſive Iudæa, noli illam abjicere, ſed da operam ut per virum fidelem ſanctificetur mulier infidelis. Quod ſi baptizatam quidem habes, ſed quæ nondum ſapit Chriſtum, ſpirans mundum, ſummo ſtudio advigila, ut ſemper illius malis aliquid detrahas, virtutibus apponas, donec & ipſe tibi pares ſponſam ex animi tui ſententia, glorioſam apud Deum, illibati nominis apud homines, non habentem maculam aut rugam,

aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

aut aliquid huiuſmodi, ut ſit ſancta & immaculata. Talem Eccleſiam in terris nondum habet Chriſtus, ſed quotidie lavat ac purificat eam, ut aliquando habeat omnis expertem nævi, quando jam nulla reſidebit ad peccandum proclivitas, nullus error, nullus lapſus. Tolerat Chriſtus ſponſam ſuam adhuc infirmitate carnis circundatam. Tolera & tu vir coniugem tuam, infirmus infirmam. Si marceſcit in uxore forma vigorque corporis, nihilo tibi ſit iniucundior, ſi mores neſciant rugam, & maculam. Hæc quidem uxori præſtare non potes, ſed per te præſtabit Dominus, qui vult ſæpenumero ſua dona per hominem homini largiri, ut alter ſalute gaudeat, alter acceſſione præmii diteſcat. Puta enim in hoc tibi iunctam uxorem, ut tua cura ſervaretur. Et ne tergiverſeris, cauſans nunc laboris tædium, nunc uxoris ingenium indocile, propius urget te ſermo Apoſtolicus. Quid imaginaris duas perſonas, alteram conferentis, alteram accipientis beneficium? Vnum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

eſt maritus & uxor, qui uxori bene facit, ſibi bene facit, qui negligit eam, ſeipſum negligit. Chriſtus Eccleſiæ ſuæ caput eſt, Eccleſia corpus. Hinc enim fluit omnis in Eccleſiam gratia. Caput & corpus nónne idem ſunt? Chriſtus clamat: Saule quid me perſequeris? Et in Euangelio ſibi vult imputari, quicquid cuilibet minimorum membrorum collatum fuerit officii. Similiter & vir caput eſt mulieris, illa corpus. Quis autem unquam carnem ſuam odio habuit? Imò potius nutrit egentem, & fovet infirmam. Lenitatis & indulgentiæ nomen audis. Et adiicit, ſicut Chriſtus Eccleſiam. Conſidera qua lenitate Deus tolerat infirma membra ſua, nunc admonens rebus adverſis, nunc invitans rebus proſperis, nunc aliis atque aliis modis alliciens, nec te pigebit ferre coniugis imbecillitatem donec proficiat: ſi cogitaris, quicquid in illam confers, id in teipſum conferri. Quum Deus Evam obtuliſſet Adæ, agnovit eandem ſubſtantiam: hoc, inquit, os ex oſſibus

meis

neis, & caro de carne mea, propter
hoc relinquet homo patrem & matrem
& adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo
in carnem unam. Secundum Deum
nulli plus debes pietatis quam patri &
matri, & tamen ſuperat connubialis
charitas arctiſſimos pietatis affectus.
Agnoſcit Chriſtus corpus ſuum, agno-
ſce & tu marite carnem tuam. Chri-
ſtus quodammodo reliquit patrem de-
ſcendens in terras, reliquit ſynagogam
matrem, & indivulſus adhæret ſpon-
ſæ ſuæ, multa lenitate & indulgentia
nutriens ac fovens illam, non ut alie-
nam, ſed ut proprium corpus. Quomodo
vir & uxor ſocientur in unum & cor-
porum & animorum conjunctione, ſa-
tis in aperto eſt. Cæterum quomodo
per fidem ſibi Chriſtus adglutinarit
myſticum corpus Eccleſiæ, ut ipſe quo-
que unum ſit cum membris ſuis, mul-
tam habet caliginem, eoque Paulus
vocat magnum myſterium, quod in
præſentia quidem non aperit, ſed inde
ſumit exemplum, ut conjugibus com-
mendet ſummam concordiam. Proinde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

enim quaſi dixiſſet: Nunc non explico quod hic reconditum eſt myſterium, attamen docuiſſe, virum & uxorem unum eſſe, quemadmodum Chriſtus & ipſius ſponſa Eccleſia unum ſunt, ſatis eſt ad commendandam ſummam charitatem conjugis erga conjugem, ut ſinguli ſuas uxores non aliter diligant quàm ſeipſos. Item ad obedientiam uxoribus commendandam ſatis eſt, quod Eccleſia ſponſo Chriſto ſubjecta eſt, quem ſic amat ut revereatur, cui flectit genua quotidie, cui fert acceptum quicquid habet bonorum: Eccleſiam autem ſubjectam eſſe ſponſo, ſalus eſt Eccleſia. Qui enim Chriſto ſubjecti non ſunt, non ſunt illius membra. Sic & uxor debet ſubeſſe viro tanquam capiti ſuo, à cuius conſortio ſi ſe diſtraxerit, ſemetipſum conjicit in multas calamitates & infamiam. Similiter ad Coloſſenſes cap. 3. ſcribens, vult imperium viri charitate mitigari, ne poteſtas exeat in amarulentiam. Viri, inquit, diligite uxores veſtras, & nolite eſſe amari ad illas.

Quid

Quid enim eſt quod non æquet, quod
iõ condulcet charitas? Ea facit ut qui
lominus eſt, frequenter agat mini-
ſtrum. Quid enim Chriſto ſublimius?
Vt miniſtraret venit ad nos, non ut
pſi miniſtraretur. Ea facit, ut quod
uapte natura triſte eſt, fiat dulce.
Autoritas itaque præſcribendi, mo-
endi, caſtigandi, tradita eſt viris, ſed
ddita eſt regula charitatis. Charitas
utem benigna eſt, nec inflatur, nec
git perperam. Nunc quid uxoribus
ræſcribat audiamus: Mulieres, in-
uit, viris ſuis ſubditæ ſint ſicut do-
nino, quoniam vir caput eſt mulieris,
icut & Chriſtus caput eſt Eccleſiæ,
pſe ſalvator corporis. Sed Eccleſia
ubjecta eſt Chriſto, ita & mulieres vi-
is ſuis in omnibus. Prima lex à pec-
ato: Paries in dolore filios, & ſub po-
eſtate viri eris & ille dominabitur
ui. Quoniam uxor male præire cœ-
erat viro, dux & illectrix ad mortem,
ubetur ſequi ducem ad vitæ repara-
ionẽ. Æquo animo ferenda lex quam
Deus præſcripſit omnibus uxoribus.

Nec ſimpliciter dixit, ſubditæ ſint, ſed adiecit, ſicut Domino. Id quidam interpretantur, quorum eſt ſanctus Hieronymus, hunc in modum: Vt ancilla ſubdita eſt domino, ita uxor ſubdita ſit viro. Quod ſi ſenſiſſet Apoſtolus, dixiſſet: ſubditæ ſint viris ut dominis, nunc dictum eſt ut Domino. Proinde mihi videtur rectius ad Dominum Ieſum referri, ſicut Domino, quod uxor obſecundans marito, non tam homini ſe ſubmittit, quàm Domino, cuius vicem gerit maritus, & cui Dominus vult uxorem eſſe ſubiectam. Sic præceſſit: Subiecti invicẽ in timore Chriſti: Et aliquanto poſt: Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto. Ac mox: Servientes Domino & non hominibus. Fortaſſe maritus indignus eſt, cui ſe ſubmittat uxor: at non indignus Dominus, qui præcepit ut ſubdita ſit, non ob aliud niſi quia maritus eſt. Fortaſſis ingratus eſt maritus: At obſequii præmiũ recipiet ab eo cuius amore ſervivit indigno.

ndigno. Vir eſt caput mulieris, quod hujus origo ſit à viro, ſicut & Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. A Chriſto enim cepit originem Eccleſia, & ab eo fluit quicquid habet chariſmatum. Sed quale caput Chriſtus eſt ſponſæ ſuæ, tale caput pro ſuo modulo deberet eſſe maritus uxori ſuæ. Corporis noſtri caput principatum habet in omnia membra, quoniam in edito ſitum ſervat omnes ſenſus & animi vires, ſed hunc principatum gerit bono corporis. Non enim ibi tantum audit, videt, olfacit, ſapit, intelligit ac meminit caput, ſed univerſo corpori. Eoque addit de Chriſto, & ipſe ſalvator corporis. Non debet eſſe moleſtus principatus, qui confert ſalutem, nec ſibi diſplicere debet ſuo bono ſubiecta conjugi. Si dixeris, Eccleſia merito ſubjecta eſt Chriſto: at mariti mores aliquando vix ancillæ poſſunt ferre. Habet quidem maritus exemplum, quod imitetur in Chriſto, à quo ſi degenerat, non tamen perit autoritas, ne confundatur ordo, quemadmodum Paulus vult

obediri

obediri præpoſitis, non ſolum commodis ac modeſtis, verum etiam iniquis ac difficilibus. Si tantum moleſtum eſt quod imperat maritus, obtempera, non illius merita cogitans, ſed Domini præceptum. Sin imperat, quod adverſatur pietati ſeu bonis moribus, blande recuſetur obſequium, & ſi urget, ſcito magis obediendum Deo quam hominibus. Etenim qui obſequitur impia jubenti, non obſequitur Deo in marito, ſed Satanæ in membro ipſius. Et tamen Apoſtolus jubet eſſe ſubditas in omnibus. Magna eſt virorum autoritas, etiamſi excludas ab hac univerſitate turpitudinem. Sicut ego, inquit Paulus, per omnia omnibus placeo. At is nec immolando ſimulacris, nec comeſſationibus accommodabat ſe moribus hominum. Operæprecium autem fuerit conſiderare, quibus verbis Petrus Apoſtolorum princeps inſtituit ſimul & maritum & uxorem, ipſe non imperitus conjugii. Et inſtitutionem quidem auſpicatur à muliere quemadmodum & Paulus; Similiter, inquit,

1. Epiſt.

. Epiſt. cap. 3. & mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, ut & ſi qui nō credunt verbo, per mulierum converſationem ſine verbo lucrifiant, conſiderantes in timore ſanctam converſationem veſtrā. Idem erat Pauli conſilium, ne mulier ad Chriſtum converſa diſcederet à viro, ſi modo ille pateretur diverſæ religionis uxorem. Quî ſcit enim mulier, an virum lucrifactura ſit Chriſto. Spem enim bonam de ſe præbet, qui non horret cum ea thalami conſortium, quæ ſe cruce ſubinde ſignat, quæ ad Ieſu nomen flectit genua, quæ ſacrū illum panem adorat. Etenim ubi maritus viderit uxoris mores in melius commutatos, eamque factam magis quàm antea pudicam, ſobriam, tolerantem, morigeram, reverentem, nimirum ex uxoris vita incipiet bene ſentire de Chriſto. Non ferret maritus uxorem docentem, ſed hujus vitæ ſermo eſt efficacior. Conſiderantes, inquit, in timore bonam converſationem veſtram. Non eſt ſupercilioſa pietas Euangelica, magis reveretur impium

mari-

maritum honeſta mulier, quàm pium improba. Reverentiam enim Petrus timorem vocat. Obſervat necubi vel imprudens offendat. Quod uxor præſtat ethnico marito, idem præſtandum iis qui nihil habent Chriſtianitatis præter baptiſmum. Novi ipſe tales aliquot viros, qui profeſſi ſunt ſe ſalutem animarum ſuarum debere conjugibus. Et rurſus novi, quos uxores nullis obſequiis, nulla tolerantia, nullis lacrymis ab impura vita revocare potuerunt. Nunc Chriſtianæ matronæ Petrus nobis depingit imaginem: Quarum, inquit, non ſit extrinſecus capillatura aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus, ſed qui abſconditus eſt cordis homo in incorruptibilitate quieti & modeſtì ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. Duobus vitiis potiſſimum obnoxius eſt ſexus muliebris. Appetit placere cultu, is affectus naſcitur ex inanis gloriæ ſiti. Deinde impatiens eſt injuriarum, aviduſque vindictæ. Hoc malum proficiſcitur ab imbecillitate rationis &

igno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ignorantia veræ celſitudinis. Nam vere excelſus eſt animus, qui laceſſitus injuria negligit, commoveri & ad ultionem currere, humilis eſt animi. Proinde mulier quoniam affectibus ducitur, rebus externis metitur honeſtatem ſuam, & in his vinci non patitur. Dolent enim quædam muliercula, ſi vicinam conſpexerint operoſius cultam, aut ſumptuoſius veſtitã quam ipſæ ſint. Neque contentæ ſunt naturali decore, corpus fucis pingunt, capillos medicamentis tingunt, criſpant, & complicant: auribus gemmas, collo aurum geſtant, veſtes byſſinas & holoſericas trahunt, ne quid dicam interim de pellibus quarum precium in immenſum auxit mortalium ambitio. Hic eſt cultus externi hominis, qui quo ſplendidior eſt, hoc magis ſordet homo interior. Is vero quo cultior eſt, hoc neglectior eſt cultus corporis. Poſteaquàm igitur maritus videt contra naturam immutatum uxoris ingeniũ, odiſſe cultum & mundum ſuperbiæ, & hinc quicquid poteſt libenter in

paupe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

pauperes erogare , contentam ornamentis animi, quæ precioſa ſunt apud Deum , cui ſoli ſtudet placuiſſe, deinde provocatam injuria viri, nihil remittere de charitate , nihil de alacritate obſequendi , ſed in morum integritate perſeverare , ſpiritu leni tranquillóq; perferentem omnia , nimirum intelligit Euangelium non eſſe nomen inane, cujus vi ſic immutentur ingenia. Tandem & æmulationis aculeis extimulatur , cogitans ſibi pudendum fore , ſi quod mulier præſtat, ipſe vir præſtare non poſſet. Ita ſine verbo, ex domeſtico convictu ſanctæ mulieris vir lucrifit Deo. Et fortaſſe reperias mulieres, quæ cultum corporis ſuſtineant contemnere? at quæ, cum neminem lædat, omnibus bene faciat , poſſit inter contumelias & convicia, tueri tranquillitatem modeſti ſpiritus , vere ſpiritu agitur Chriſti. Et tales fœminæ permiſſu Dei nonnunquam incidunt in maritos temulentos, prodigos , pauperum expilatores, adulteros, aleatores, ut viros ſuos Deo lucrifaciant. Quo magis oportet

probis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

bis ac modeſtis viris eſſe morigeras
omnibus. Ad id quo reddat alacrio-
r, proponit exemplum nobiliſſimæ
minæ. Sic enim aliquando & ſanctæ
lieres ſperantes in Deo ornabant ſe,
jectæ propriis viris, ſicut Sara obe-
bat Abrahæ, dominum eum vo-
s: cujus eſtis filiæ benefacientes, &
pertimentes ullam perturbatio-
m. Quum jam ageretur de circum-
one & Iſaac promitteretur, auctum
nomen viro, qui pro Abram dictus
Abraham: mulieri contra dimi-
tum, pro Sarai enim dicta eſt Sara.
o magis viget in nobis ratio, hoc
nus valet affectus, & amputatis
lis cupiditatibus, bene cõvenit car-
rum ſpiritu. Decet autem ut caro
ritus ductum ſequatur, non contrà.
terum quod Sara maritum domi-
m appellarit, legimus Geneſis cap.
Poſteaquam, inquit, conſenui,
dominus meus vetulus eſt, volu-
ti operam dabo? Si coràm appel-
et eum dominum, videri poterat
tributum auribus mariti: nunc

hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

hæc ſecum loquitur, exiſtimans ſermonem à nemine audiri. Ex quo perſpicuum eſt, quod talem habuerit eum qualem appellat. Sed quæret aliquis, ubi proditum ſit exemplum obedientiæ hujus mulieris erga maritum. Equidem arbitror Geneſis cap 12. & rurſus 20. Ingreſſurus enim Ægyptum, quum ob inſignem uxoris formam ſuæ vitæ metueret Abraham, obteſtatus eſt uxorem, ut diſſimularet ſe eſſe conjugem, & fateretur eſſe ſororem. Hic mulier pudica non obmurmuravit dicens: Mihi mea pudicitia non minus chara eſt, quàm tibi tua vita: quære aliam rationem conſulendi tuæ ſaluti, ne me proſtituas impiis hominibus: Sed obtemperavit marito, malens ſuam pudicitiam periclitari, quàm illius incolumitatem. Peregrinationem Abraham juſſu divino ſuſceperat, hujus comes non gravata eſt eſſe Sara. Vir paruit Deo. Caput enim viri Deus. Viro paret uxor. Caput enim uxoris vir eſt. Tutum obſequium eſt, quoties qui dux eſt, ipſe Dei ſpiritu ducitur.

Et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ideo ſupremo numine moderante
rum actiones, & Abrahæ exhibita
non mediocris humanitas, & Saræ
nſit incolumis ſua pudicitia. Ex-
ſatur Abraham, quod mulierem
igni forma per varias ac Barbaras
tiones circumduceret. Obtempera-
in uxore, quemadmodum obtem-
avit in filio. Sic pariter & effulſit
es Patriarchæ, & utrique tutum
t cui metuebant, alteri pudicitia,
eri vita. Sed quis color excuſabit
ritos, qui conjuges ſuas ambitioſe
tas, & velut ad illaqueandos ho-
num oculos inſtructas, producunt
tumultuoſa convivia, in mercatus,
ublica balnea: quidam etiam Hie-
olymam aut Compoſtellam proficiſci
iuntur?

Multa cadunt inter calicem ſupre-
máque labra:

plura cadunt inter Hieroſolymam
Hollandiam. Quemadmodum au-
n hic Sara morigerata eſt Abrahæ:
dubitandum non eſt, quin illi in cæ-
ris omnibus ſit obſequuta cum omni
reve-

reverentia. Iudæi gloriabantur quod eſſent Abrahæ filii. Quorum arrogantiam refellit Dominus, negans eos eſſe filios Abrahæ, qui ab Abrahæ moribus degenerarent. Latius enim patebat Abrahæ cognatio, nimirum ad omnes qui fidem illius æmularentur. Sic & Petrus vult omnes mulieres haberi pro filiabus Saræ, quæ benefactis Saram matrem referrent. Dictus eſt Abraham pater multarum gentium. Sic & Sara mater eſt omnium piarum matronarum. Cujus, inquit, eſtis filiæ benefacientes. In ſpiritualibus igitur non propinquitas ſanguinis, ſed imitatio morum parit cognationem. Sed quid hoc ſibi vult, quod adjicit beatus Petrus: Et non pertimentes ullam perturbationem? Muliebre eſt expaveſcere. At quæ ſe ſemel ſyncera conſcientia tradidit voluntati divinæ, Dei præſidio freta, nihil metuit: quemadmodum Sara intrepido pectore ſequuta eſt maritum, per efferas ac immanes nationes peregrinantem. Qui benefacit, non eſt quod metuat à malis,

Deum

eum habet protectorem, adverſus
uem nihil valet hominum aut dæmo-
um ulla poteſtas. Hactenus fœminis
quutus eſt Petrus, nunc ad maritos
ertit orationem: Viri, inquit, ſimi-
er cohabitantes, ſecundum ſcientiã
uaſi infirmiori vaſculo muliebri im-
rtientes honorem, tanquam cohæ-
dibus gratiæ vitæ, ut non impedian-
r orationes veſtræ. Quid hoc eſt, ſi-
iliter cohabitantes? Hoc eſt, cum in-
gritate, cum contemptu voluptatum
ambitionis, cum ornatu interioris
minis, cum manſuetudine & mode-
a tranquilli ſpiritus, cum charitate
reverentia, gubernantes uxores
eſtras, non ex imperio aut libidine,
d juxta ſcientiam, nihil præſcriben-
s niſi quod expedit, nihil indulgentes
uod perniciem aut corruptelam adfe-
t bonis moribus. Etenim penes quem
t autoritas jubendi, penes eundem
bet eſſe ſcientia fugiendorum & ex-
tendorum. Tyrannus imperat quod
bet aut quod ipſi commodum eſt: ma-
tus conſulit id quod optimum eſt,
etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

etiam illi cui præſcribit. Nec ideo de-
ſpiciat uxorem, quod in jugo matri-
monii perſonam gerit inferiorem, &
corpore & animo imbecillior: imo
tanto plus honoris illi deferatur, ut
quod deeſt naturæ, penſet mariti cha-
ritas. Idem corpus eſt vir & uxor: ſed
quæ infirma ſunt membra, his copio-
ſiorem honorem addimus, quemadmo-
dum docet Paulus. Quicquid autem
honoris impenderis uxori, tibi ipſi im-
pendis. Honoris autem verbum non
tantum pertinet ad ſalutationis offi-
cia, aut accubitus honorem: verum
ad ſubminiſtrationem omnium quæ
poſtulat uſus conjugis. Si Deus tan-
tum honoris habuit fœminis, ut in hæ-
reditate vitæ cœleſtis, quæ credentibus
oblata eſt, eas æquet viris: qui conve-
nit ut ab homine marito faſtidiantur?
Si Deus impertit fœminis eundem ſpi-
ritum quem viris: quur maritus ſi
gravatur providere neceſſitatibus uxo-
ris, quaſi non ſit facultatum corpora-
lium communio? Eſt gratia fallax &
vana pulchritudo: ſed eſt gratia vitæ
ho-

hoc eſt, Dei benignitas per Ieſum filium, omnibus vitam æternam offerens, qui fiduciam in eo collocant. In re tanta cohæredem & conſortem uxorem quî potes negligere? Et adjicit: *Vt non interrumpantur orationes veſtræ.* Vult igitur Apoſtolus aſſiduas eſſe preces, quas non patitur interrumpi. Interrumpit autem preces diſcordia. Oblatio Chriſtianorum eſt precatio: quam Deus non acceptat, ſi quid habet uxor juſtæ querelæ adverſus maritum, aut contrà. Et ſi uxor non meminit injuriæ, tamen maritus reconciliari debet, priuſquam offerat munus ſuum. Sunt autem preces Deo gratiſſimæ, quas concordibus animis communiter fundunt uxor & maritus. Quoniam de mulierum ornatu, deque precibus meminit Petrus, libet & Pauli ſuper eadem re proferre doctrinam, ex epiſtola ad Timotheum priore: *Volo, inquit, viros orare in omni loco, levantes puras manus ſine ira & diſceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, non in tortis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

crinibus, & auro, aut margaritis, vel veſte precioſa: ſed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Vterq; commendat aſſiduitatē orandi. Paulus in littore flexis genibus orat, orat Philippis & in carcere. Quivis locus ſacer eſt oranti in ſpiritu. Samaritani adorabant in monte, Iudæi Hieroſolymæ. Chriſtianus, quoniam ſcit Deum nuſquam non eſſe præſentem, orat in quovis loco. Locus non reddit precationem puram aut impuram, ſed animus: eoque dicit: *Levantes puras manus.* Qui factis impuris inquinati ſunt, non habent puras manus. Sic apud Eſaiam audiunt Iudæi: *Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* Qui vivunt rapto, qui fraudant tenues mercede, qui ſpoliant inferiores, qui opprimunt innocentem calumnia, quoniam manus habent impuras, etiam ſi orarent in cubiculo in quo natus eſt Dominus, ingratum eſſet Deo ſacrificium. Attollantur manus, ſed puræ: ſed magis attollatur cor purum. Qui læſit alium, manus habet impuras: qui læſus iraſcitur,

ſcitur, nondum habet cor aptum precationi. Remitte proximo culpam de corde, & purum erit cor. Abſque ira, inquit, & diſceptione. Ira meditatur vindictam. Diſceptatio levior eſt ira: conſultat enim an dignus ſit cui ignoſcatur, ſic apud ſe loquens: Tantum officiorum in illum contuli, & hanc mihi rependit gratiam. Si hanc condonaro noxiam, mox repetet. Noli expendere delicti magnitudinem, & an dignus ſit ille cui remittas. Tantū cogita: Proximus eſt, & Dominus juſſit ut proximo delinquenti remittamus ex animo. Nimirum hoc eſt quod ſcripſit Petrus, ut non interrumpantur orationes veſtræ. Inutilis eſt oratio, quam tales cogitationes interrumpunt. Pactum eſt inter nos & Deum: Remitte, & tibi remittetur. Impudens igitur eſt, qui contra pactum poſtulat ſibi ignoſcere Deum, quum ipſe male cogitet proximo. Similiter vult & mulieres orare: nec addidit, in quovis loco. Non enim quivis locus decet pudorem fœminæ. In habitu ornato cum verecundia & ſobrietate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ornantes ſe. Habet hoc ille ſexus, ut quum in publicum prodit, ornari gaudeat. Eſtne igitur ſollicitus Paulus, ne uxores parum comptæ veniant in templum? Planè eſt, ſed alium præſcribit ornatum: Ornantes, inquit, ſe verecundia & ſobrietate: & has virtutes ipſe cultus præ ſe ferat. Paulus ſcribens Corinthiis præcipit ut uxores in Eccleſia velent caput ſuum, ac taceant. Quantum igitur abſunt ab Apoſtolica regula, quæ non aliter cultæ prodeunt in templum, quàm heroinam quampiam acturæ in Tragœdia? adeo non velato capite, ut capilli gratius luceant per reticulum, & pectus penè pateat uſque ad cingulum. Reliquus item cultus theatricam quandam habet oſtentationem. Facies ceruſſa & purpuriſſo tincta: oculi ſtibio picti. Et cultui reſpondent laſcivus inceſſus, & pedum, ut ait Propheta, luſus, oculi procaces, & vultus nunc huc nunc illuc deflexus. Iſthuc non eſt ire ad orandum, ſed ad ſpectaculum. O matrona, quam iſta ornamenta nõ decent tuam profeſſionem?

Dices:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Dices: Quam mihi profeſſionem narras? Non ſum Benedictina, aut Franciſcana. Imò profeſſa es pietatem. Iſte cultus decet mulieres quæ profitentur impietatem. Quæ mundi Satanæque pompas omnes abjuraſti, quur eas circumfers & oſtentas etiam in templis? Quur tibi placet cultus ſimilis, quum religio ſit diſſimilis? Illa initiata eſt Veneri, tu Chriſto. In profeſſione tam diſſimili quur placet ſimilis cultus? Et fortaſſe tu ſuperas ethnicam veſtitus inſolentia. Profiteris pietatem ore: oſtende pietatem per opera bona. Reluceat pietas in vultu, in inceſſu, in oculis, in toto corpore cultúque. Audio vocem Chriſtianæ, & video facta ethnicæ. Pudor & caſtitas vera ſunt ornamenta matronæ. At hunc ornatum dehoneſtant intorti crines, aurum, margaritæ, byſſus & Serûm vellera. Vertantur illa puderis inquinamenta in ſubſidia pauperum: & abunde multum decoris apponent tibi bona opera, quibus decentiſſime veſtitur mulier Chriſtum profeſſa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Ad hunc igitur modum cultus pudicitiam ac ſobrietatem præ ſe ferat, ut hoc ipſo videatur ornatiſſima, quod ornata non ſit. Cui ſi acceſſerit ſilentium, nihil defuturum eſt muliebribus ornamentis. Mulier, inquit, in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione. Id explanatius dixit, ſcribens Corinthiis: Si quid volent diſcere, domi viros ſuos interrogent. Si in cœtu virorum mulieribus prohibetur, ne diſcendi gratia loquantur: quid cenſendum erit de his, quæ in templis ineptis fabulis garrire non deſinunt? Et adjecit: Cum omni ſubjectione. Quemadmodum uxor ornatur ornamentorum contemptu: ita dum ſe per omnia ſubmittit, redditur excelſior; dum ſemet erigit, tum vere fit abjecta & humilis.

Supereſt extrema hujus operis pars de liberis educandis, ad quam ipſe ſermo Paulinus nos deducit. Locum enim hunc ita concludit: Salvabitur autem per filiorum generationem, ſi permanſerint in fide & in dilectione, & ſanctificatione, cum ſobrietate. Operoſa functio

ctio eſt recte educare liberos: ſed ingens præmium: Salvabitur, inquit. Dum liberorum curat ſalutem, ſibi ſalutem acquirit. An putabas uxor te defunctam officio tuo, ſi cum dolore qualeſcunque liberos parias? Non promittitur ſalus, niſi perſeverarint in fide & dilectione, & ſanctificatione cum ſobrietate. Non eris tota mater, niſi hæc perſtiterit in liberis. Dices: Vt mihi non eſt in manu formoſos an deformes pariam liberos: ita non eſt in mea poteſtate preſtare ne recedant à fide, charitate, ſanctificatione, ac ſobrietate. Quur ego pœnas dem alienæ nequitiæ? Non hoc ſentit Apoſtolus, matrem daturam eſſe pœnas ob liberos impios, ſi modo functa eſt officio: ſed ſummam educationis curam exigere voluit à matribus, quarum ſtudio tantum tribuit, ut vix perire poſſint, qui diligenter educati fuerint ad pietatem: nec ferè ſint impii liberi, niſi parentum culpâ. Trifariam autem hic peccatur à multis, in concipiendo, in geſtando, & in educando. Primum vulgata ſententia obtinuit, ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

bonis progigni bonos, ex malis malos: quemadmodum ex formoſis formoſi, ex deformibus deformes ferè naſcuntur. Quod autem raro videmus nothos eſſe bonos, non unam eſſe cauſam arbitror. Primum enim ex impudicis mulieribus nati, ferè referunt aliqua ex parte maternum ingenium, etiam ſi pater contingat probæ indolis. Certe uterque cum mala conſcientia miſcetur alteri. Atqui in illo arcano naturæ opificio plurimum intereſt, quæ ſit corporum & animorum affectio. Proximum eſt, quod indiligentius educantur quàm legitimi. Tertium quod generis vitium non ſinit illos animum ad res egregias attollere, eoque ferè degenerant ad technas & fucos ſerviles. Sic enim Euripides ſapientiſſime ſcripſit:

Δουλοῖ γὰρ ἄνδρα κἂν θρασύσπλαγχνός τις ᾖ
Ὅταν ξυνειδῇ μητρὸς ἢ πατρὸς κακά.

Contrà bonis parentibus procreatum eſſe, præclarus eſt theſaurus libertatis. Proinde quidam paſſim ex quavis muliere generantes prolem, indigni ſunt qui amentur à liberis, ut quos afficiunt con-

contumelia, priuſquam in lucem prodeant. Excluduntur ab hæreditate, ſubmoventur à dignitatibus, à ſacris, à publicis functionibus: dicuntur probri cauſa ſpurii, & jubentur quærere patrem: vix habentur pro liberis. Quid multis? Vix datur ad virtutem eluctari. Tantum pœnarum luunt innoxii pro parentum incontinentia. Vnum Themiſtoclem Græci, Iephte Hebræi inter eximios viros referunt. Primum igitur officium erga liberos ſit, ex uxore legitima eos ſuſcipere. De uxore vero deligenda jam dictum eſt. Supereſt igitur, ut quoties vir & uxor gignendæ ſoboli dare volunt operam, nec vino, nec cibo, nec ira, nec odio ſint perturbati: ſed corpora ſint ſobria, animi tranquilli. Eſt enim occulta quædam contagio vitiorum animi in corpora, rurſus corporum in animum. Sic ex morbo ſenióve corporis naſcitur iracundia: & ex amore compertum eſt ſuboriri tabem corporis: quemadmodum & ex livore, ex ira calorem, ex metu frigus ac tremorem. Quas affectiones mutuas ſi vide-

mus in corporibus ſanis ac valentibus, quid fieri cenſendum eſt in liquidis illis rudimentis, unde natura fabricatur hominem? Itaque Diogenes quum forte conſpiceret adoleſcentem vino delirantem, non ipſum incuſavit, ſed patrem: Adoleſcens, inquit, ebrius te ſeminavit pater. Quod ſi non omnino præter rationem eſt, quod dicunt Phyſici, ex iis qui ſunt teneræ ætatis, naſci prolem minus validam, quàm ex provectioribus, quod ſemen in illis ſit liquidius minusque concoctum: conſequens eſt, ut idem efficiat temporaria corporis affectio. Quanquam autem Chriſtiana Philoſophia cenſet omnes animas eſſe pares, tamen magni refert in qualem corporis maſſam immergatur. Quod enim videmus quoſdam natura propenſos ad iram, aut vindictam, aut invidiam, plerunque conſtat à corporis habitu proficiſci.

Quare, ſi naturalium rerum curioſis credimus, non ſolum aliquoties parentum vitio fit, ut cæci, claudi, mutili, aut alioqui morbidi ſeu prodigioſi fœtus edan-

edantur: verum etiam ut bruti ſtupidique, & ad inſignia mala proclives. Ebrii gignunt dementes, commoti iracundos, crapula ſepulti comitiali morbo obnoxios: ſcurriliter ineptientes, leves & nequam. Simile gignit ſimile. Proinde Chriſtiani conjuges operam daturi gignendæ ſoboli, in eum corporis animique ſtatum vos componite, ut & optare poſſitis veſtri ſimiles liberos, & ſperare. Non deſcendam ad illa minuta, quæ tamen non piguit Ariſtotelem tradere, non niſi provecta firmaque ætate dandam operam ſoboli. Durat autem vigor corporis uſque ad quintam annorum hebdomadem, hoc eſt annum trigeſimum ſextum: vigor animi uſque ad ſeptimam hebdomadem, hoc eſt, circiter annum quinquageſimum. Ab hoc tempore cenſet abſtinendum à procreatione liberorum, quod naſcantur, ut putat, & corporibus & animis imbecilliores. Deinde tempus hybernum judicat pro ſeminanda prole felicius quàm æſtivum: & inter ventos Boream judicat utiliſſimum, Au-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſtrum inutiliſſimum. Illud certe conſtat, gravato crudoque ſtomacho dare operam liberis intempeſtivum eſſe: à concoctione peracta commodius. Rideat hæc ceu frivola, apud quem nihil refert, validos an valetudinarios, ingenioſos an ſtupidos gignas. Hæc cura communiter pertinet & ad maritos & ad uxores. Proxima peculiaris erit prægnantis. Dum enim fœtus adhuc fingitur in officina naturæ, dum augeſcit, ac formatur, omnem materni corporis ac mentis affectionem, velut uda materia trahit ad ſeſe: non aliter quàm tenera plantula terræ, in qua ſtat naturam ad ſe trahit. Prima igitur gravidæ cura ſit, ut ſit pura tranquillaque conſcientia. Siquidem ex hoc fonte naſcitur vera voluptas animi. Deinde caveat ab ira, odio, invidia, cæteriſque cupiditatibus, quæ ab animi morbo profectæ, corpus etiam inficiunt. Fugiat crapulam, vinolentiam, cachinnos, choreas, & quicquid æquabilem illam ac moderatam corporis temperaturam perturbat. Non exigitur à gravidis jejuniũ:

ſed

ſed tanto magis oportet ſobrietatem eſſe perpetuam. Eſt & hæc educationis pars. Nondum natus eſt infans, & tamen jam nunc intra materni corporis latebras ad pietatem, quâ licet, fingitur. Lædit inedia diutina, lædit & immodica cibi potusque copia. Peccatur & in genere. Offendunt, ſupra modum frigida calidaque, & quæcunque ſubitam adfectionem adferunt corpori. Præſertim autem cavendum à ſubtilibus & acribus, quæque dejiciunt alvum aut cient urinam: medici diuretica vocant, hæc enim præcipitant aborſus. Quin & motus vitandus eſt vel immodicus vel incommodus. Neque vero pigebit mulierem in his obſervandis circunſpectã eſſe, ſi cogitet duas animas in uno corpore periclitari. Execraris eas quæ venenis procurant abortus, aut fœtus recens editos interimunt. Merito quidem execraris: ſed interim cogita, ab hoc crimine non ita procul abeſſe, quæ crapula, quæ tripudiis, reliquaque vitæ intemperantia cauſam dederunt abortus. A partu ſtatim excipit

lactandi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

lactandi cura. Atque hic quidem erat omni machinarum genere pugnandum adverſus pravam conſuetudinem, ſed mirum quam vulgo receptam, qua matres infantulos ſuos conductitiis mulieribus tradunt nutriendos. Verum quoniam ea de re copioſe diſſerit Phavorinus apud Aulum Gellium, nec prætermiſit hoc Plutarchus in libello de pueris inſtituendis, noſque quum aliâs, tum in colloquio cui titulus eſt, Puerpera, non pauca diximus, non hic onerabo lectorem, inde petiturum ſi volet. Tantum illud obiter repetam, nihil tam præter naturam eſſe, quàm ut mulier quod genuit, recuſet alere. Nam expoſitionis genus eſſe, recens natum infantulum ablegare ad, neſcio quas, mercenarias, nec omnino matris nomine dignas, quæ hoc facere ſuſtinent. Deinde, vix aliud æque facere vel ad bonam corporis temperaturam, vel ad indolem puerorum, vel ad mutuam inter liberos ac parentes pietatem, quàm ut infantes maternis uberibus alantur. Quod ſi morbus, aut aliud quid obſtiterit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

terit, quo minus id poſſint, hoc certe ſummo ſtudio curandum erit, ut infans committatur nutrici corpore ſalubri, ſobriæ, integriſque moribus: ne tener fœtus malam valetudinem & ingenii corruptelam ſimul cum lacte imbibat. Qui didicerũt curare mulos aut equos, profitentur artem ſuam: at nulla eſt ars difficilior quàm fingere hominem: & hanc artem oportet omnes parentes ſcire. Quod ſi fieret, non eſſet tanta in urbe bonorum paucitas.

Eſt aliquid bene naſci: verum educatio ſuperat omnia: de qua merito dixeris, quod de pronunciatione dixit Demoſthenes: Rogatus enim, quid eſſet in rhetorica primum, reſpondit, pronunciatio: quid ſecundum, pronunciatio: quid tertium, pronunciatio: videlicet ſummam totius eloquentiæ tribuens pronuntiationi. Id aptius tribuetur educationi, quæ naturã quamvis alioqui potentem vertit in contrarium. Et quum natura facile flectatur, ſus per educationem partus flecti non poteſt. In cæteris quidem diſciplinis

trin

tria potiſſimum adhibentur, ut eò pervenias quo deſtinaſti, natura, ratio, & uſus ſive exercitatio. Naturam voco aptitudinem quandam ad diſcendum quod traditur. Ratio præceptis judicat quid expetendum, quid fugiendum. Vſus ducit in habitum id quod præſcriptum eſt. Craſſius dicam, quo magis intelligatur quod dico. Finge puerum novalem eſſe, præcepta vivendi ſemen. uſum exercitationem in his quæ tradita ſunt. A primo igitur conceptu uſque ad annum ſeptimum, tantum novalis præparatur ad ſementem. Poteſt enim natura noſtro vitio ſeu culpa melior aut deterior fieri. Neque vero hic mediocre ſtudium eſt agricolæ. Exiccat limoſa, rigat arentia, liberat opaca, æquat aſpera, execat frutices, extirpat radices, invehit lætamen, macerat glebas. Hæc eadem facit mater in infantulo, dum vitat omnia quæ valetudinem & indolem illius poſſint corrumpere. Proxima cura eſt agricolæ, ut ſemen quam optimum jaciat in novalem. Hæc cura matri incipit ab anno ſeptimo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

mo, ſed non abſque patre. Verum uterque labor fuerit inutilis, niſi accedens exercitatio provehat adoleſcentem, ut jam & facile præſtet virtutem, eo quod aſſuevit: & quoniam videt honeſti tum fructum tum pulchritudinem, libens etiam ſequatur, quod intelligit eſſe optimum. Quàm vero præclaram meſſem metent parentes ex liberis ſuis, poſteaquam huc profecerint, tum vere fiet illud quod prædixit Solomon: Filius ſapiens lætificat patrem: filius vero ſtultus mœſtitia eſt matri ſuæ. Et ſi nihil metant ex filiis, nimirum vita defunctis, priuſquam ad maturam ætatem perveniſſent, à Deo tamen metent vitam æternam. Redeamus igitur ad curationem naturæ puerilis. Ea ferè ſita eſt in cibo potuque, in ſomno & motu, in veſtitu locoque, & in convictu. In alimonia bifariam peccatur, juxta qualitatem, & juxta quantitatem. Nonnulli parentes quaſi per luſum rem ſerio noxiam agentes, ingerunt infantibus ſuis vinum, aromata, ſalſamenta. Quidam dum metuunt ne nimium

gra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

graciles evadant, nolentibus etiam plurimum alimentorum infarciunt: quemadmodum ſolent, qui capos ſubito volunt obeſos reddere. Ac priore quidem modo formantur infantes ad vinolentiam, ad cupedias & Attica bellaria. Poſteriore vero, ſi quid Ariſtoteli credimus, puerorum ingenium redditur iners, ſtupidum, & hebes: quod idem facit ſomnus immodicus. Alantur igitur infantes cibis lactariis, & aptis ætati: deinde ſic temperato modo, ut nec copia ſepeliatur ingenii vigor, nec inopia corpus reddatur flaccidum & imbecille. Quemadmodum autem ſomnus perpetuus ignaviam adfert tum corporibus tum ingeniis: ita motus debet eſſe moderatus, præſertim in grandiorib9. Nam infantibus natura addidit agilitatem quandam, quo calore paulatim aucto grandeſcant oſſa, ac motu confirmentur. Rurſus circa veſtitum bifariam peccatur. Quidam enim puellos admodum teneros ſeminudos in ſummo hyemis rigore excludunt ab ædibus, ut adverſus Boream & gelu

dure-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ureſcant: haud multo mitiores illis
ermaniæ populis, apud quos, ut fe-
unt hiſtoriæ, pater infantem modo
atum, clypeo impoſitum, exponit in
henum, qui ſi ferat aquæ rigorem,
eluti natare meditans, ſuſtollitur
ro gneſio: ſin minus, abjicitur pro
otho. Etiamſi Ariſtoteles mediocre
igus putat conducere infantium va-
tudini. Et haud ſcio an magis etiam
eccet nunc vulgus parentum, qui te-
era infantium corpuſcula iiſdem ve-
ibus onerant, quibus ſe jactat adul-
orum ambitio. Et cranio adhuc
alpitanti imponitur pileum duplex
etis fimbriis, quod pondus ante an-
os nonaginta non tuliſſet homo ſexa-
enarius. Additur thorax cum cali-
is à thorace religatis: thoraci indu-
itur interula, interulam premit ſum-
na veſtis, multo panno lumbos & hu-
eros tenellos onerans. Et hoc ornatu
ueri jubentur ſibi placere. Idem cru-
elius etiam fit in puellis. Caput one-
atur vittis & caliendris, nonnun-
uam & pileus maſculis. Additur epo-
mis

mis, induſio lineo inducitur ſubucula, nequaquam ſimplex. Subuculæ veſtis præter omnem uſum oneroſa, primum à brachiis defluens in terram uſque, tanta laxitate, ut ea pars quæ tantum onerat, ſatis ſit juſta veſti: deinde à cingulo lacinioſa, multisque rugis onerans ilia: & velut hoc parum ſit, additur ingens cauda, quæ replicata in cingulum à tergo, gravius etiam onus addit tenero corpuſculo. Tales ſunt & caligæ, & calceoli gravibus ſoleis, & undique duplici corio, perinde quaſi ad calcium certamen pararentur. Quid tandem his rebus fit? Læduntur onere mollia corpuſcula: deinde conſtringuntur, ne membra libera dilatentur ad juſtam magnitudinem. In re nihili prodigitur pecunia. Denique tenera ætas paulatim imbibit ſtultam ambitionem veſtium, quam grandiores difficile dediſcunt. Si parentes capiuntur talibus deliciis, præſtat in puppis aut ſimiis has ineptias exercere, quam in liberis. Neque vero non refert, in qualibus locis enutriantur infantes. In ſitu

putri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

itridis contrahunt malæ valetudinis
uſas, ſimiliter in vehementer calidis.
uanquam apud Germanos ferè non
iter aluntur in hypocauſtorum fer-
re, quam pyrauſtæ, dicas nonnun-
iam aſſos igni. Obeſt & locus ventis
noxius, aut etiam clamoribus ac tu-
ultu. His læditur infantis cerebrum.
ilnea & unctiones proſunt pueris ſi
cte adhibeantur. Fortaſſe quod ad-
m, multis non videbitur ad rem
rtinere, quum in primis mea quidem
itentia pertineat, curandũ, ut quan-
m licet, infantes educentur inter bonæ
nperaturæ benignæque indolis pueros.
ranſit enim arcano quodam contagio
colluſorem, ſi quod eſt vitium vel
iimi vel corporis. Quod ſi recte mo-
nt etiam adultos medici ut conſuetu-
nem agant cum his qui ſunt felici cor-
ris temperatura, moribusque placidis
comibus, quod ex commercio natura
minis reddatur melior aut deterior:
ianto probabilius eſt hoc fieri in udis
mollibus corpuſculis, & ob hoc in
iemvis habitum ſequacibus? Cæte-
rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rum ita natura comparatum eſt, ut ci-tius lædant mala quam proſint bona: Item in vitiis oculorum, in hæſitantia linguæ. Ferunt in Ariſtotele ſubbalbum quiddam fuiſſe, in Platone ſubductionem ſcapularum, quorum utrunque diſcipuli illorum referebant. In plerisque morbis vulgo confeſſum eſt, quia poſſit contagium. Verùm quid proſit aut lædat temperatura ejus quicum agis conſuetudinem, quoniam ſenſim ac minutis acceſſionibus ſerpit utilitas, ut noxa, non æque ſentitur ab omnibus. Non ſentis adrepere malum, ſed ex intervallo ſentis adrepſiſſe. Sunt autem quidam infantes plorabundi, moroſi, irritabiles, & neſcio quid maliciæ jam tum in ea ætate præ ſe ferentes, ab horum convictu quantum potes ſemove tuum infantulum. Dixerit aliquis, parum eſſe Chriſtianum tam anxie præcipere de cura valetudinis. Anxiam curam non approbo, diligentem exigo, non aliò ſpectans, quàm ut corpore bene compoſito animus ſit ad inſtitutionem habilior. Hic quæſitum eſt à priſcis, ad

quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

uotum ætatis annum ſit auſpicanda ſtitutio. Pleriſque viſum eſt uſque d ſeptimum annum non eſſe vexanım eruditionis moleſtia teneram ætam. Ariſtoteles à quinto anno putat ſpicandam diſciplinarum traditiom. Alii mox à tertio anno putant inntem eſſe docilem. Ac mihi quidem nnes videntur recte ſentire. Statim im inſtillandum eſt aliquid tenellæ diqne teſtulæ, ſed blande, tum cujus axime capax eſt ætas illa: ita nec xabitur ætas tenera, nec aberit erutionis fructus. Noſcitare literas tum tinas tum Græcas, & harum elemenpingere, atque exprimere ſonos per ſum diſcunt pueri. Quæ res diu moretur adultum in diſcendis literis. nt enim quædam ad diſciplinas prædia, quæ reddunt nos magis habiles diſcendum. Id non ſolum fit in diplinis, verum etiam in moribus. Veti flectere genua ad nomen Ieſu, aut occurſum honorati viri, in templo mploſis manibus adorare euchariſtiã, oſculari crucifixi ſignum, aſtare com-

poſite

poſite quum menſa conſecratur aut aguntur gratiæ, aliqua rudimenta ſunt ad religionem. In his tamen annis oportet omnem acerbitatem abeſſe, quanquam non oportet abeſſe reverentiam. Fallendus eſt aliquando puer, ut diſcat credens ſe ludere. Deinde blanditiis, laudibus, promiſſis ac munuſculis allectandus eſt potius, quàm minis, plagis & clamoribus cogendus. Hic vehementer peccatur à nonnullis literatoribus, qui moroſa ſævitia nihil aliud docent pueros, quàm odiſſe literas. Quin & matres aliquot novi, quæ quum ſibi viderentur miræ artifices formandæ pueritiæ, bene natam indolem ſævitia corrumpebant. Puer vix octo natus annos obſtupuerat. Puella vix fari incipiens ſummo ſtudio fingebatur ad mores aulicos. Quorum hoc erat caput, ut ad ſingula verba, quibus cum matre loquebatur, repeteret madame mameſe: & ſi quid negaret, pro nany reſponderet, ſalve voſtre grace madame. Ob hæc puella, nondum quintum egreſſa annum, cædebatur uſque ad ſyncopin. Id quum

d quum crebro fieret in die, reſtabat lia diſciplina, ut puella cæſa nec la- rymas, nec ſingultum, nec ploratum mitteret, ſed abſorberet hæc omnia, uod ſi non faceret, mox rapiebatur ad rnificinam. Et erat alioqui puella onæ indolis. Vidimus illam interdum enè præfocatam, dum matre mini- nte cogeretur abſorbere ſingultus ac ſtere lacrymas. Quod ne fieret, etiam gibus priſci vetandum judicarunt: anquam Ariſtoteles à legibus diſ- ntiens, putat eam ſpirituum cohibi- onem ac repreſſionem facere ad robur fantilis corpuſculi. Sit hoc ſanè ve- m in moderata repreſſione. Hæc olentia naturæ jam tum relucebat ipſis puellæ oculis, in quibus vidiſſes ncretas lacrymas, & attonitum iddam, quale ſolet in his qui ſpectro rriti fuere. Mater ipſa non major at vigintiſex annis, ſed vidua, adeo e fidens prudentiæ, ut nec fratres, nec gnatos ullos admonentes audiret. ec cædebat niſi ſerio commota. Ego dicabam illam matrem digniorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

verberibus quàm filiam. Neque enim ſimpliciter ibi peccabat. Primum ſi quid ſerium magnique momenti docuiſſet, tamen ob ætatis teneritudinem oportebat abeſſe ſævitiam & acerbitatem, nunc ob aulicam ineptiam excruciabat infantem. Ita quidam parentes ſæviunt in filios, ſi lævam manum porrexerint, ubi dextra fuerat porrigenda, dormitantes in his quæ magis ad rem pertinent. Quod ſi quia erit, quur expediat interdum uti virga in puerum, abſit tamen amarulentia, ſed dolori ſuccedat aliquid quod puerilem animum conſoletur. Iam ſub annum ſeptimum natura præbet indicia quædam indolis. Apparet enim alius iracundior, alius lenior, alius præfractior, alius benignior, alius tenacior, alius ſimplicior, alius fucatior & callidior. Hic igitur ſtatim advigilandum, ut quod eſt virtutis provehatur, quod vitii corrigatur. Habes teneram ac quovis flexilem virgulam, habes ceram molliſſimam, habes udam argillam, tu tantum age bonum pla-

ſten

*ſten. Iam mihi de parando novali ſa-
is dixiſſe videor, quæ prima pars eſt
nſtitutionis* a, *eam naturam vocare
lacuit, nunc de ſemente loquendum,
uam appellavimus rationem. Pluri-
ıum autem refert quid teneris ani-
ıis infuderis. Nihil enim magis hæ-
t in omnem vitam, quàm quod illis
ınis imbibitur. Plurimis in ore eſt,
ıucis in animo dictum Horatii:*

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſer-
vabit odorem
Teſta diu.

*c ferè videtur optimum cui primum
ueveris. Ariſtoteles in Politicis re-
rt de Theodoro quodam hiſtrione,
i nulli volebat concedere, ut ante
ſum ageret, quòd exiſtimaret eam
ionem ſemper magis probari quæ
or occupaſſet oculos. Eſt autem du-
x inſtitutionis cura, altera quæ per-
et ad diſciplinarum cognitionem,
era quæ pertinet ad pietatem ac bo-
mores. Nihil vetat utrunque ſi-
el agi, niſi quod pietatis potior debet*

a Inſtitutio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

eſſe ratio. De diſciplinis in ſuperioribus nonnihil attigimus, & in aliis lucubrationibus non pauca nobis dicta ſunt, præſertim in libello de inſtitutione puerorum, item in principe Chriſtiano, tum in colloquiis familiaribus. Si quis quid præterea deſiderabit, ex libri Platonis de repub. ac de legibus: ex Ariſtotelis de rep. libris, præſertim ſeptimo & octavo petere licebit. Illi publicam inſtitutionem magis probãt quam privatam. Nunc omnis inſtitutio publica rediit ad ludorum literariorum magiſtros, in quibus aſciſcendis quum oporteret eſſe ſummam curam, huc allegantur ferè ſordidi abjectique homines, interdum & cerebri parum ſani. Locus datur ſordidus, & ſalarium datur exiguum, diceres illic porcos educari non inſtitui civium ingenuos liberos. Atqui hic periclitatur ſeminarium totius reip. Sed pejus etiam agitur cum illis pueris, qui in antris tenebrionum quorundam ſanè quam illiberaliter educantur. Nam huc quæſtum ad ſe trahunt monaſteria quæ-

iam, & genus hominum medium in-
er monachos & prophanos. Quicquid
nim eſt malarum rerum, ferè præ-
ɛxtu religionis irrepſit in mundum.
erum hæc miſſa faciemus, ea potiſſi-
ɪum perſequentes quæ faciunt ad pie-
ɪtis inſtitutionem. Sint igitur prima
ligionis ſemina, Deum eſſe ſuper
nnia metuendum & amandum, qui
ndidit, qui reſtituit ac gubernat
niverſa, nuſquam non præſens, nihil
ſciens, nihil non videns: hunc per
ium ſuum Ieſum ſibi fidentibus, &
ſius præcepta ſervantibus detuliſſe
itam æternam? & utrunque per Spi-
tum ſanctum habitare in cordibus
orum: Deum autem, ut eſt remu-
rator omnium bonorum, ita & ma-
rum omnium ultorem eſſe: Itaque
illi perire præmium recte factorum,
iamſi apud homines pro bene factis
ddantur mala: neminem rurſus,
antumvis occulte peccet, Dei vin-
ctam poſſe effugere, niſi reſipiſcens ſe-
et illi reconciliet. Sic autem inſera-
r nomen Ieſu mentibus puerorum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ut quàm maxime fiat amabilis illorum affectibus. Deinde perſuadeatur & hoc, ſemper adeſſe pueris angelos teſtes ac ſpectatores omnium quæ geruntur, aut etiam cogitantur, hos delectari pudicitia, modeſtia, ſobrietate, charitate, concordia, diverſis offendi: In quibus vero viderint has virtutes, iis multa bona referunt à Deo, quo magis proficiant. His proximum eſt, ut de ſacris ſcripturis quàm reverentiſſime ſentiant. In his enim Deum velut ex oraculo perpetuo loqui mortalibus. Hanc reverentiam magis imbibet puer, ſi viderit ſacris codicibus haberi honorem, ſi conſueſcat exoſculari codicem Euangelicum, ſi de divinis literis nunquam fiat ſermo per jocum aut per contentionem, ſed ſobrie ac reverenter. Diſcat contemplari cœlorum ornatum, terræ divitem proventum, fontium ſcatebras, amnium lapſus, maria vaſta, animantium innumeras ſpecies, & hæc omnia in hoc condita, ut ſerviant uſibus hominum, tantum ut homo ſerviat ſuo conditori Deo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

*eo. Diſcat & illa beneficia, quæ
eus peculiariter largitus eſt electis
is per filium ſuum unicum, & quo-
lie largitur per Spiritum ſanctum.
ſtremo quæ præmia maneant pios,
iæ ſupplicia impios. Admoneatur
uid ſit profeſſus in baptiſmo, ne deſci-
at ab imperatore Ieſu cui nomen de-
t: ut veſtem quam accepit candi-
m, ſervet immaculatam. Admo-
atur autem, inter omnes Chriſtia-
s eſſe cognationem arctiſſimam, quæ
eſt inter ejuſdem corporis membra,
o videlicet conſueſcat omnem Chri-
anum fraterna quadam charitate
nerari, ob hoc ipſum quod Chri-
ani ſunt, ſciatque Chriſtum & lædi
ſuis membris, & refocillari. Diſcat
minem eſſe miſerum aut eſſe poſſe,
i manet in Chriſto, ſive contingant
lverſa ſive proſpera, ſive mors, ſive
ita: In rebus triſtibus agendas eſſe
atias Deo, qui noſtræ ſalutis cauſa
gellat nos: in lætis non inſoleſcen-
m, ſed adorandam Dei benignita-
m. Admoneatur qualiter ſe gerere*

 debeat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

debeat erga parentes, erga ſeniores, erga æquales, erga inferiores. Aſſueſcat non faſtidire pauperes, comis erga pares, reverens erga ſeniores, pius erga parentes. In horum quemvis quicquid officii præſtiterit, ſciat ſe Deo fœnerari, cujus præceptis hæc faciens obtemperat. Exempla virtutum potiſſimum illi proponantur ex vita Chriſti, deinde ex aliis, potiſſimum iis, quorum ſanctimonia ſacrarum literarum teſtimonio commendata eſt. Admoneatur quàm turpe ſit invidere cuiquam aut iraſci aut odiſſe: quàm honeſta res ſit habere linguam parcam, ſobriam ac circunſpectam, non temere loquentem niſi res poſtulet, nec reſpondentem ad quicquam quod non intelligat: Nihil autem turpius eſſe quàm falſa loqui, vel obtrectare famæ alienæ, præſertim abſentium. Hæc aliaque hujus generis ſi inſtillentur teneris puerorum animis, erumpent aliquando in morum egregiam frugem. Vbi jam ad annum pervenerint decimumquartũ, ſcias optimam eſſe materiam, & omniũ

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quæ digna ſunt cognitu maxime capacem, quæ ſi negligatur, non continget altera ſimilis. Hic igitur toto pectore incumbendum, ut & optimis opinionibus confirmetur & optimis diſciplinis expoliatur. Plurimum autem contulerit ad hoc, ut talis evadat filius qualem volumus, ſi primum ipſi nos tales præbuerimus. Imitandi vis peculiariter ineſt pueris. Si nihil viderint in moribus parentum niſi pium, pudicum, ſobrium ac modeſtum, vel uſu referent quod aſſidue vident, quemadmodum balbo convivens diſcit & ipſe balbutire. Monita vero non multum adjuvabunt, ſi puer viderit aliud in vita parentum quàm præſcripſerant: nec ſibi perſuadere poterunt illos hoc ſerio monuiſſe, quod ipſi non præſtant. Altera cura fuerit de præceptore ſive pædagogo deligendo. Qua quidem in re mira parentum ceſſatio. Deligunt cui committant curandum equum, & filium cuivis committunt. Et matres nonnullæ diligentius curant catellam Melitæam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quàm filium: & pluris conducitur equiſo, aut curator accipitrum, quàm præceptor liberorum. Nec alia in re infelicius eſt Principum vulgus, quàm quod ſtatim non traduntur præceptoribus ſanctis & cordatis. Nec tantum in præceptore ſpectanda eſt eruditio, ſed multo magis morum integritas. Hic igitur oportet liberum ac ſerium eſſe judicium, nec accerſendus ille qui ſemet ingerit, qui blandiens ambit, qui obtruditur ab amicis. Num ægrotus aut navigatione periclitans audias amicos ita loquentes: Hunc adhibe medicum in meam gratiam: eſt enim mihi cognatus & amicus, aut, hunc admove clavo, vehementer enim cupit: an potius reſponſurus es: Alibi ſerviam veſtris affectibus, hic periclitor, mihi commendatiſſimus erit medicus, quiſquis ſanandi peritiſſimus fuerit: nauclerus aſciſcetur, quiſquis erit gubernandæ navis peritiſſimus. Idem facere conveniet in deligendo cui filii tui primam ætatem formandam concredere deſtinas. Quod ſi contingit

idoneus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

idoneus, ne tamen ita curam in illum transferas, ut ipſe ſollicitudinem omnē abjicias, Epiſcopum age, ex intervallo vide quid profecerit filius. Quanquam probus tibi contigit colonus, tamen ſubinde viſis fundum, & ſi quid offendit, requiris officium. Si quid deeſt, expoſtulas quur hoc ſit prætermiſſum quod non oportuit. Et ſi videris colonum non reſpondere tuæ ſpei, ſubmoves ceſſatorem, & allegas alium magis idoneum. Id ſi facis in agello, non idem facies in eo quem omnium tuorum bonorum deſtinas hæredem? Itáne vilior eſt filius quàm agellus? Nihil non facis uti quàm plurimum relinquas filio, nec cura eſt ut filius is evadat, qui norit uti relictis. Quod quidem nihilominus abſurdum eſt, quàm ſi illi compares quàm pulcerrimas citharas, nec ullam interim curam adhibeas ut ille muſicam diſcat. Non mediocris artis eſt inſtituere primam ætatem, ac præcipua virtutis eſt inſtituere adoleſcentiam. Et talibus enim potiſſimum pendet omnis vita mortalium,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ex iis qui formant pueritiam, ex his qui concionibus docent populum, & ex principibus. Diogenes quum in auctione venderetur, rogatus à præcone, quo titulo deberet prædicari: Dic, inquit, eſſe hominem qui ſciat imperare liberis. Audiit hoc præconium dives quidam qui teneros filios habebat domi, mercatus eſt Diogenem, eumque ſuis præceptorem dedit. Qui vir malus eſt aut formandæ pueritiæ imperitus, etiamſi drachma conducitur, magno conducitur. Neque enim quiſquis vir doctus ac bonus eſt, ſtatim accommodus eſt erudiendæ pueritiæ. Multis deeſt lenitas, aliis laborum patientia. Cæterum qui compoſitus eſt ad tantam provinciam ſatis magno conduci non poteſt. Quanti æſtimas ſalutem filii tui, tanto præmio dignum exiſtima bonum præceptorem. Ariſtippus quo vix alius fuit Philoſophus in reſponſis dexterior, quum prædives quidam ageret de filio committendo, rogaretque Philoſophum quantum mercedis poſceret, popoſcit mille drachmas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Quum dives admiratus poſtulationis impudentiam, exclamaret: Hui iſtæ ſumma ſervum emere licebit. At nunc, inquit Ariſtippus, duos tibi ſervos parabis, filium & eum quem filio conduxeris. Non improbanda videtur illorum ſententia, qui domi pædagogum alunt, donec tenerior eſt liberorum ætas. Sic enim & melius conſultum eſt pueritiæ, & formatoris ingenium propius inſpicere licet. Quæri ſolet à nonnullis, utrum conducibilius ſit, liberos ab uno privatim inſtitui, an in frequentiſſimo puerorum numero educari, velut in pædagogiis, quæ alibi Collegia, alibi Burſæ vocantur. Ad hæc eſt hominum genus medium inter monachos & laicos, de quibus antea diximus, qui ducentos nonnunquam adoleſcentes alunt in iiſdem ædibus. Vt vero negari non poteſt, ſolitudinem eſſe pueris inutilem, & ex frequenti convictu multum eſſe commoditatis: ita fatendum eſt, in turba ſemper eſſe admixtos malos, quorum contagio plurimi corrumpuntur: deinde fieri non

poteſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

poteſt, ut cura in tam multos diſtracta, in ſingulos intenta ſit. Poſtremo tales eruditores non licet deligere, ſed aliorum arbitrio dantur ac mutantur. In collegiis autem illud eſt peculiare incommodum, indiligenter inſtituuntur in Grammatica, quod oportebat omniū diligentiſſime fieri. In cauſa ſunt duo. Primum quod ilico rapiuntur ad eas diſciplinas, in quibus dantur tituli baccalariorum & magiſtrorum. Nam & ad honorem ac libertatem eſt ætas ea propenſior, & ea res magis conducit ad quæſtum magiſtrorum. Quo minoris autem parent qui Grammaticam doceant, præficiunt puerum pueris aliquem qui nudiuſtertius honore magiſtri donatus eſt, vix annos natus ſedecim. Atqui Grammaticam nemo recte docet, niſi qui verſatus ſit in omni genere ſcriptorum ac diſciplinarum, qui ſtilum exercuerit. Itaque pleriſque placet media quædam ratio, ut apud unum præceptorem quinque ſexve pueri inſtituantur. Ita nec ſodalitas deerit ætati, cui convenit alacritas,

as, neque non ſufficiet ſingulis cura ræceptoris, & facile vitabitur cor-uptela quam adfert multitudo. Huic roximum eſt, ut qui in collegio vi-unt audiúntve, peculiares tamẽ ha-eant inſtitutores, qui privatim illos xerceant. Dixerit hic aliquis: Recte onſulis divitibus, ſed quid interim iet tenuibus? Vtinam liceret omni-us conſulere. Certe moneri divites oſſunt, ut ſi quos viderint pueros è auperibus quidem, ſed generoſa indole atos, eos ſuis impendiis curent edu-andos, aut ſuis liberis adjungant, ut ub eodem pædagogo pari cura inſti-uantur. Multa quidẽ ſunt eleemoſy-arum genera, quibus opulenti com-nercantur regnum Dei, verum ſciant oc eſſe præcipuum Deoque gratiſſimũ leemoſynæ genus. Quæcunq; vitæ ra-io deligetur, illud communiter omni-us pueris inſerendum, ut articulate xplanateque conſueſcant pronuncia-e, deinde ut expedite legant ac ſcri-ant. Ex libris plurimum eſt tum ſo-atii tum utilitatis. At lectione de-

lectari

lectari non poteſt, qui imprompte legit. Expediet & eos quibus res ampla eſt, artem aliquam ex mechanicis ſed honeſtiorem diſcere, qualis eſt ars pingendi, ſtatuaria, plaſtice, aut architectonica. Etiamſi video genus hoc artium non probari philoſophis, nobis ſordere non poteſt, qui Chriſtum adoramus fabrum, fabri dictum filium. Dum hæc diſcunt, vitant ocium, & ſi devolet fortuna, habent viaticum: ſi minus, verum eſt quód vulgo dicunt, neminem arte gravari. Sunt qui puellarum abſolutam educationem exiſtimant, ſi uſque ad nuptias ſic incluſæ teneantur, ut nec aſpiciant, nec aſpiciantur à viris, quum interim vivant inter ſtultas & ineptas mulierculas, unde plus hauriunt corruptelæ, quàm ſi cũ viris agerent. Magnam fateor rem præſtitit, qui virginis ſuæ pudicitiam ſervavit illibatam. Verum ea demum pudica eſt, quæ didicit quid ſit pudicitia, quibusque modis ſervari poſſit. Sanctis opinionibus imbuẽdus eſt puellaris animus, ut quod facit, judicio

faciat

iaciat & ex animo. Vulgus ineptum
xiſtimant puellas inſtitui literis : at
ui ſapiunt, comperiunt nihil eſſe vel
onducibilius ad bonam mentem, vel
utius ad pudoris cuſtodiam. Verum
ac in re pro ſuo quiſque judicio fa-
iet, quod vel conditio præſens, vel re-
um ſuadebit neceſſitas. Certe vigi-
antiorem cuſtodiam requirit ætas pu-
llæ jam grandeſcentis quàm pueri:
itriuſque vehementer eſt lubrica, ſed
uellæ plures tenduntur inſidiæ, & ani-
nus eſt imbecillior, & ſi quis lapſus ac-
iderit, fœdior eſt famæ buccina. Roſa
actea facili contactu aut afflatu mar-
orem contrahit. Poſtremo precioſiſſi-
nus ille virginitatis theſaurus eſt ir-
ecuperabilis. Hic, ut dixi, prima cura
rit, ut animus puellæ ſanctiſſimis opi-
ionibus imbuatur, diſcatque noſſe
rimum quid ſit honeſtum, deinde
tiam amare. Proxima erit, ut ab omni
ontagio turpitudinis ſervetur immu-
is. Diu vitia neſciat, amet nunquam.
Tertia, ut ab ocio tanquam à peſte no-
entiſſima bonorum morum arceatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Ad innocentis ingenii corruptelam plurimum valet convictus impudicus. Hic in primis requiram patris ac matris officium, ne quid nequiter dicant, faciántve præſente filia, quantumvis puella. Ad diſcendam nequitiam, neſcio quo pacto, præcoces ſumus omnes. Et ſi nondum ſentiant, quod audiunt videntque, tamen hæret animis maliũ ſemen, aliquando in noxiam herbam erupturum. Maxima debetur puero reverentia, ſed major teneræ virgini. Proinde pater aut mater, ſi quid paras parum pudicum, ne tu virgunculæ contempſeris annos. Vbi vitabunt liberi convictum improbum, ſi à parentibus diſcunt nequitiam? Apud nonnullas nationes hæc eſt aulica puellarũ educatio: Mane fervet opera comptricum ac fucorum, hinc ad ſacrum quo ſpectent ac viciſſim ſpectentur, mox jentaculum, deinde fabulæ. Poſt hæc prandium. A prandio ſtationes, nugæ, facetiæque. Sparſim procumbunt puellæ, in harum gremium ſe conjiciũt viri. Quæ neminem repellit, maxime

lau-

audatur à civilitate. Deinde luſus
nepti, nonnunquam parum pudici. Sic
ranſigitur intervallum pomeridia-
um, donec redeat cœnandi tempus. A
œna rurſus eadem civilitas, quæ fuit
prandio. Inter hæc exempla nutriun-
ur principum pueri, teneræque puellæ.
Nec multo ſanctius educãtur in agris.
ilii filiæque nobilium totos dies agunt
nter ſaturos & ocioſos miniſtros, ple-
unque ſordidos & moribus impuris.
Alioqui quo pacto fallerẽt tempus? At
uanto rectius tempus hoc fallerent
exendis auleis? Ariſtoteles non vult
iberos cum ſervorum grege miſceri, ob
nores ac fabulas illiberales. Et habe-
ant veteres andronitides in quibus
viri verſabantur, habebant gynæconi-
ides in quibus mulieres, habebãt par-
henones in quibus virgines ſolent ver-
ari. Vis autem audire, quàm anxia
uſtodia debetur pudicitiæ virginis,
locet hoc nos ſapiens ille Sirach: Filii,
nquit, tibi ſunt, erudi illos, & curva
llos à pueritia illorum. Filiæ tibi ſunt,
erva corpus illarum, & non oſtendas
hila-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

hilarem faciem tuam ad illas. Quod tandem præceptū audio? Qui fieri poteſt ut pater non amet filias, præſertim morigeras piasque, & ſi amat, quomodo poteſt illas tetrico vultu obtueri? Imò quoniam vere diligis filias tuas, ob hoc ipſum diſſimulabis hilaritatem vultus erga illas. Quid periculi? Expedit eum ſexum & ætatem perpetua reverentia contineri. Ab hac nōnihil remittit paterni vultus hilaritas. Si quid indecore fit à puellis, paterni vultus ſeveritate caſtigandæ ſunt: ſi nihil peccant, tamen ne peccent, ſerius ſit patris vultus non amarulentus. Quid diceret Sirach, ſi conſpiceret quoſdam horum temporum patres, qui præſentibus filiabus jā pubeſcentibus aut etiam puberibus, vino hilares jactāt ſuas priſtinas nequitias, & totam juventutis ſcenam aperiunt? Imò thalami myſteria effutiunt? Et tales patres in peccato filiorū parant abdicationem: & ſi quid acciderit filiæ, cœlum terræ miſcent. Quid ſævis in liberos, impie pater? De te ipſo potius pœnas ſumito. Ad hæc illos inſtituiſti.

Miraris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Miraris ſi faciunt adoleſcentes, quod abs te factum toties audiere gloriantē? Quo ore, inquit illa, objurgabis filium? Turpius eſt jactare turpiter facta, quā facere turpia. Sed turpiſſimum eſt id facere apud liberos. Et miraris ſi tui parum reverentes habes liberos, quum tu nullam erga illos habeas reverentiam? Aut ubi futura eſt tuta ſobolis tuæ pudicitia, ſi apud te periclitatur, quem oportebat eſſe cuſtodem incorruptiſſimum? Nonnulli ſic aſſueverunt verbis obſcœnis, ut frequenter & imprudentibus excidant. Hujus rei vidimus exemplum memorabile Bruxellis in æde, divæ Gudulæ ſacra. Quum eſſet illic denſiſſima hominum frequentia, ingreſſa eſt matrona quædam cum primis honeſta, clariq; nominis. Cū ſubito collapſa eſſet in pavimentum, ex invecta pedibus nive lubricū, territa magna voce exclamavit, nominans, quod pleræq; faciunt ex aſſuetudine, pudendum viri membrum. Ingens omnium riſus obortus. Illa miſere erubuit. Lapſus erat, ſed quid opus eſt talibus aſſueſcere?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſueſcere? Nónne eadem opera poſſint aſ-ſueſcere, ut ſi quid ſubito fuerit objectũ quod metuant, Ieſum aut Mariam nominent? Similis eſt in quibuſdam aſſuetudo male precandi, ſi quid accidit moleſti: aut dejerandi, ſi quid narrant. Eadem opera qua dicunt, centum Diaboli, dicere poſſent: Deus ſit mihi propitius. Sunt qui non poſſint quatuor verba dicere, quin admiſceant jusjurandum. Hæc à teneris imbibunt pueri. Vehementer inficiunt teneros animos amatoriæ fabellæ, quibus ætas ea facile capitur. Harum bona pars non vacat obſcœnitate. Procul arceantur à virgine tales confabulatrices, quæ malis colloquiis corrumpunt mores bonos. Venenum eſt quod inſibilant teneris auribus. Iam apud quaſdã nationes etiã ſolenne eſt quotannis edere novas cantiones, quas ediſcunt puellæ. Quarum argumentum ferè tale eſt: Deluſus ab uxore maritus, aut puella fruſtra ſervata à parentibus, aut furtivus cum amatore concubitus. Atque hæc ita referuntur quaſi bene geſta, applaudi-

turq;

urque felici nequitiæ. Peſtilentibus rgumentis additur tanta ſermonis bſcœnitas, per metaphoras & allegoias, ut ipſa turpitudo non poſſit loqui urpius. Et hic quæſtus alit multos, ræſertim apud Flandros. Si leges vi-ilarent, talium næniarũ artifices deerent cæſi flagris ſub carnifice, pro laivis lugubres canere cantilenas. Et i qui publice corrumpunt juventutẽ, x ſcelere vivunt. Et inveniuntur paentes, qui putent eſſe civilitatis parm, filiam nõ ignorare talia carmina. riſci judicarunt Muſicam ad liberas diſciplinas pertinere. Sed quoniam umeroſi illi ſoni magnã vim habent d afficiendos hominũ animos, intanm ut quidã hinc collegerint, ipſam nimam eſſe harmoniam, aut certe haere harmoniam, nam ſimile ſimili dectari, ſtudioſe diſtinxerunt Muſicæ enus, Doricum cæteris præferentes. Et anc rem tanti momenti judicant, ut enſeant oportere legibus caveri, ne reipiatur in civitatem Muſica, quæ corumpat animos civium. In noſtra vero

muſica,

muſica, ut omittamus verborū & argumentorū obſcœnitatē, quantum eſt levitatis, quantū etiam inſaniæ? Erat olim actionis genus, quæ ſine verbis ſola corporis geſticulatione, repræſentabāt quicquid volebant. Itidē in hujuſmodi cātilenis, etiā ſi verba ſileantur, tamē ex ipſa muſices ratione deprehēdas argumenti ſpurcitiē. Adde hic tibias Corybanticas, ac tympanorū ſtrepitus, in rabiem agentium. Ad hanc muſicam ſaltant virgines, huic aſſueſcunt, nec putamus ullum eſſe periculum moribus. Quid quod hoc muſices genus à choreis & comeſſationibus inveximus in templa? Et quod eſt abſurdius, magno conducuntur, qui ſacrorū maieſtatē ineptis garritibꝰ cōtaminent. Non excludo Muſicā à ſacris, ſed harmonias requiro ſacris dignas. Nunc ſonis nequiſſimis aptantur verba ſacra, nihilo magis decore, quàm ſi Thaidis ornatum addas Catoni. Interdum nec verba ſilentur impudica cantorum licentia. Hæc ſi leges negligunt, tamen oportebat advigilare ſacerdotes & epiſcopos.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

opus. *Qui aſſueverit turpiloquio, on abhorrebit à turpibus factis, in- uit Ariſtoteles. Rogarit aliquis: Quid t turpiloquium? Nam ſunt turpia ctu, quæ tamen citra obſcœnitatem feruntur, quod genus eſt furtum & micidium. Sunt rurſus quæ ſuapte tura turpitudinem non habent: at- men ſi nudis verbis proferas, habent ſcœnitatem: velut habere rem cum ore, exonerare ventrem, reddere lo- um. Nulla eſt corporis pars inhone- . Deus enim omnia creavit & bona pulchra: & tamen quibuſdam hoc verentiæ debetur ut tegantur: nec c ſolum debetur, verum etiam ne dis verbis nominentur, ſed verecun- circumitione ſignificentur. Vulva recundum eſt vocabulum, æque at- e matrix: & tamen apud imperitos amatur. Naturam mulieris vere- nde dixeris, pudendum illius mem- um indicans. Item pudenda viri ve- unde dixeris. Eadem reverentia vanda in nominandis horum mem- rum actionibus, de quibus modo*

diximus. Primum igitur obſcœnus eſt, qui nude nominat ea quæ verecundiæ cauſa tecte debent ſignificari: Deinde qui turpiter facta, quamvis non obſcœna dictu, ſic narrant, ut laudent faveantque turpidini. Veluti qui nominat adulterium, non eſt obſcœnus: cæterum qui cũ voluptate depingit, quibus artibus uxor deluſo marito receperit adulterum, turpiloquus eſt. Si res poſcet ut turpia facta narrentur, cum deteſtatione narrentur: quemadmodũ & benefacta cum approbatione referenda ſunt. Quanquam aliena malefacta nunquam referenda ſunt, niſi ſuadeat utilitas. Qui res honeſtas vituperando narrat, turpiloquus eſt. Sed plus quàm turpiloquus eſt, qui caſtos ſermones ad res obſcœnas accommodat: qualis eſt cento nuptialis Auſonii, ſimpliciter indignus homine Chriſtiano. Rurſum ut non eſt obſcœnum dicere furtum, aut homicidium: ita ſunt prodigioſæ quædam criminum, præcipue libidinum, ſpecies, quas non expedit audire pueros ac virgines, niſi compellat neceſſi-

neceſſitas, atque id tum quoque multo cum pudore, multaq; cum deteſtatione faciendum eſt. De hoc genere loquitur Paulus Epheſiis quinto: Quæ autem occulte fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere. Interdum uſus habet obſcœnitatem, quæ nec in rebus eſt nec in verbis: itaque fit, ut eadem vox alio tempore locoq; ſit verecunda, alio non. Veluti bini apud Latinos verecunda vox eſt, apud Græcos obſcœna. Ita patrare quondam fuit inverecunda vox, hodie caret obſcœnitate. Et apud noſtrates, amandi vox, quæ olim pudoris gratia fuit aſcita, quo congreſſum viri cum muliere ſignificarent: nunc ſic infamata eſt, ut ne in pudico quidem ſenſu poſſis uti verecunde, adeo ut obſcœnitas offendat aures, ſi quis dicatur amare matrem. Oſtendi ſpecies omnes turpiloquii, quo facilius vitetur omnis obſcœnitas. De picturarum obſcœnitate jam antea nonnihil attigimus. Ariſtoteles adeo putat picturas ſtatuáſve laſcivas ad morum corruptelam facere, ut hoc velit per magiſtratus publicis legibus

caveri, ne quid imaginũ ſit in civitate, quod admoneat turpitudinis. Lingua loquitur auribus, pictura loquitur oculis: multoque loquacior eſt pictura quam oratio, & frequenter altius deſcendit in pectus hominis. Et pœnam atrocem præſcribit Ariſtoteles, ſi quis quid turpiter dixit. Quam inquies? Si liber fuerit, nec adhuc ad honorem comeſſatorum admiſſus, ab honore repellatur: ſin grandior, quoniam ſervile facinus admiſit, ſervili ignominia afficiatur, hoc eſt, cædatur loris. Servile crimen eſt linguæ petulantia, quod ab ingenuis oportet procul abeſſe: ſed multo longius ab iis quos Chriſtus ſuo ſanguine redemit à ſervitute peccatorum in libertatem filiorum Dei. Hæc erat ethnici Philoſophi ſententia: & non pudet Chriſtianos, homines ſpurciſſimæ petulantiæ, pro feſtivis ac lepidis amplecti? Quid memorem quanta ſit in ſignis ac picturis licentia? Pingitur, & oculis repræſentatur, quod vel nominare ſit turpiſſimum. Hæc argumenta proſtant publicitus in tabernis ac foro,

& vo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

& volentium nolentium oculis ingeruntur, quibus incendi jam frigidius ævo Laomedontiades & Neſtoris hernia poſſit. O legum ac magiſtratuum oſcitantiam. Philoſophus undiquaque profligat imaginum obſcœnitatem, niſi ſi qui dii ſunt, quibus leges attribuunt turpitudinem. Sentit opinor de Venere & Cupidinibus nudis, de cuſtode hortorum, de Satyris & Phallis Bacchi: in quorum feſtis ſolenniter turpia quædam agitabantur. O novam Philoſophi religionem. In diis permittit turpitudinem, ubi maxime conveniebat abeſſe turpitudinem. Decet enim numina à puris pure, à caſtis caſte coli. Tantundem & Seneca tribuit receptis legibus, ut populus ineptis ritibus colat Deos: non quod pium ſit, ſed quod præcipiat lex. Quanquam Ariſtoteles ab hujuſmodi ſacris vult arceri teneram ætatem. Agamus gratias Deo, quod noſtra religio nihil habet non caſtum & pudicum. At tanto gravius peccant, qui rebus natura caſtis invehunt impudicitiam. Primum, quid eſt neceſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

quaſvis fabulas in templis depingere? Iuvenem ac puellam eodem in lecto cubantem? David contemplantem è feneſtra Bethſabeam, & ad ſtuprum evocantem: aut amplectentem ad ſe delatam Sunamitin, Herodiadis filiam ſaltantem? Argumenta ſumpta ſunt è divinis libris: ſed in exprimendis fœminis quantũ admiſcent artifices nequitiæ? Hæc in altaribus ubi peragitur Euchariſtia, quæ ne in ædes quidẽ pudicas ſunt recipienda. Procul igitur abſint ab ædibus tuis laſcivi juvenes, ocioſi, ſaturique, nonnunquam & ebrii famuli, garrulæ mulierculæ, ſaltatriculæ, & Atellanarum hiſtriones, mimi, ludiæ, turpiloquæ picturæ: breviter quicquid per oculos, per aureis, aut quocunque pacto teneræ pubis animos poſſit inficere. Quæ tantum abeſt ut ſint aliunde in ædes accerſenda, ut etiã ſi quis forte talis irrepſerit in familiã, protinus ſit exigendus cum peſſima gratia. Obſecro, quænam eſt iſta Chriſtianarum legum patientia? Quidam hoc quæſtu nunc vivunt, nanciſcuntur

tur

tur alicunde puellam elegante forma: eam adhuc teneram flectunt ad ſaltus & laſcivas geſticulationes: ingerunt ſeſe conviviis magnatum, atq; etiam epiſcoporum. Vbi jam grandior eſt facta proſtituunt. Itaque unius miſeræ virguncula pernicies alit tres valentes juvenes cum muliere quæ ſe prædicat eſſe matrem. Et talibus ganeonibus datur unus aut alter aureus pro re bene geſta. Si qua cura morum eſſet magiſtratibus, hic deberet adeſſe: Rogaret illos errones, unde puellam ſint nacti: comperirent forte plagio ſublatam ex ædibus boni viri: Deinde, quum valeant corpore, quur hoc turpe genus ocii ſibi delegerint. Vt commodiſſime reſpondeant, ſaltem hoc honoris promerentur, ut publice cæſi virgis, pellantur è civitate. Suppetit quidem hoc loco copioſiſſima jurgandi materia: ſed rixæ modus eſto, quo tandem finiamus quod inſtituimus. Otium vero quum nulli non ſit peſtilens, tamen ætati lubricæ longe peſtilentiſſimum eſt. Semper igitur providendum eſt, ut aliquo

negotio teneantur, vel luſu, ſi videtur, modo liberali. Periculoſius eſt otium, ſi acceſſerit luxus & ſolitudo. Nec omnino vanum eſt, quod habet Mimus celebris: Mulier quum ſola cogitat, male cogitat. Nam paucæ ſunt fœminæ, quæ ad maſculum illud animi robur profecerunt, ut res egregias ſecum poſſint animo verſare, nec unquam minus ſolæ ſint, quàm quum ſolæ ſunt. Certe pueris ac puellis inutilis eſt ſolitudo. Metuit adoleſcenti Philoſophus, quem quum videret ſolum inambulantem & cogitabundum, rogavit quid ageret: Mecum, inquit, ille, loquor. Tum Philoſophus: Vide ne cum improbo homine loquaris. Cæterum puella quæ vel precibus vel lectioni intenta eſt, nec ocioſa eſt, nec ſola. Si precatur, cum Deo loquitur. Si legit ſacros libros, audit Deum ſibi loquentem. Sed præceptionum nullus eſt finis, de quibus multa tradidere veteres, multa recentiores. Ad compendiũ res conferetur, ſi parentes norint quid debeant præcipere, liberique parentibus

bus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

bus obtemperent. Ætas enim illa nondum patitur, ut in primum ordinem referri poſſint, in quo ſunt qui & per ſe ſapiunt, & obtemperant rectè conſulenti. Huic contrarium genus prorſum eſt inutile, videlicet eorum qui nec domi habent conſilium, nec alienis conſiliis duci poſſunt. Satis eſt ſi fuerint in medio genere, nimirum eorum, qui per ſe quidem nondum perſpiciunt quid ſit optimum factu, tamen libenter obtemperant bene monentibus. Proinde Paulus Apoſtolus nihil aliud præſcribit filiis, quam obedientiam: Filii, inquit, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt Domino. Quod dixit, per omnia, non complectitur impia juſſa: ſed per hyperbolen indicat ſummam obedientiam. Sunt aliquoties moroſi parentes, qui præcipiunt quæ nihil ad rem pertinent: cædunt ubi nihil admiſſum eſt. In his obedient per omnia filii, donec ventum fuerit ad impietatem. Ibi pietas debita parentibus cedere debet meliori pietati quæ debetur Deo. Reſpon-

ſantibus, & parentum iniquitatem allegantibus, compẽdio reſpondet Apoſtolus: Hoc enim placitum eſt Domino. Sit hoc unum ſatis adverſus omnes reſponſationes: Sic placitum eſt Domino. Par eſt obediendi ratio ſervis ac liberis. Optimum fuerit ſi utrique ſuo fungantur officio: ſin qui præditus eſt autoritate vergit ad tyrannidem, præſtat ut inferiores obſecundent majoribus. Nihil enim ſeditione pernicioſius. Fortaſſe non meretur pater temulentus aut ſtupidus obſequiũ filii, ſed ita placitũ eſt Domino. Domino præſtas iſtud obſequii, & ille reponet obedientiæ præmiũ. Idem præcipit ſcribens Epheſiis: Filii obedite parentibus veſtris in Domino: hoc enim juſtum eſt. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in repromiſſione: ut bene ſit tibi, ut ſis longævus ſuper terram. Quur obedientiæ præcepto ſubjecit, in Domino? In Domino, id eſt amore Domini, qui referet gratiam, & in his quæ non adverſantur pietati, quam docuit Dominus. Prima tabula conti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

continet ea quæ pertinent ad Deum: ſecunda, quæ ad homines. Quoniam autem ſecundum Deum primus honos debetur parentibus, unde ſumpſimus vitæ primordia, iure primum appellat præceptum, quod in ſuo genere cæteris antefertur. Adjecit autem, in promiſſione. Siquidem huic uni præcepto adjectum eſt præmium etiam temporale, quo forent ad parendum alacriores: quandoquidem ætas illa non perinde movetur ſpiritualibus. Sic enim legis Exodi vigeſimo: Vt ſis longævus ſuper terram, quam Deus Dominus tuus dabit tibi. Non ſemper longævi ſunt ſuper terram, qui morigeri fuerunt parentibus, propterea quod interdum felicius eſt celerius hinc emigrare. Certe non fallet immortalitas promiſſa in terra viventium. Longum enim dici non poteſt, quod aliquando finem habiturum eſt. Movere poterit aliquem, quid ſequutus Ambroſius, hæc verba promiſſionis, Vt bene ſit tibi, & ſis longævus ſuper terram, referat non ad filios, ſed ad parentes. Verba ipſius

ſic habent: Promiſſio hæc in Exodo continetur, ut honorifici ſint parentes, & bene eſſent, & provectioris fierent ætatis. Illud ſentit opinor: Qualem te præbueris erga parentes, tales erunt in te filii tui. Sunt enim filii, qui ſuis moribus excruciant animos parentum ſuorum: interdum & ante diem cogunt è vita decedere: quod ſanè parricidii genus eſt. Rurſus filii morigeri floridam ac longævam reddunt parentum ſenectam. Nulla enim in re ſuavius acquieſcit progenitorum ſenectus, quàm in liberis bene moratis. Sic enim ait beatus ille ſenior, plurimorum filiorum pater: Abundantius gaudium non habeo, quàm ut videam filios meos in veritate ambulare. Quod igitur officii præſtiteris parentibus tuis, à liberis tuis viciſſim expecta. Summam quidem autoritatem tribuit parentibus: ſed hanc refrenat Apoſtolus, jubens ut autoritas careat ſævitia: Et vos, inquit, patres nolite ad iracundiam provocare filios veſtros: ſed educate illos in diſciplina &

cor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

correptione Domini. Quidam ſic reprehendunt vitia, quaſi nolint homines correctos, ſed exanimatos, & pejores etiam quàm ſunt. Atqui paterna correptio ſic admoveri debet, quemadmodum medicus ægroto pharmacum adhibet. Porrigit catapotia ſubamara, ſed interim conſolatur ſpe ſanitatis. Quod Latinus vertit educate, Græce dixit Paulus ἐκτρέφετε. Sunt enim patres, qui nihil indulgentes ætati, volunt ilico filios ſuos naſci ſenes. At fovenda eſt imbecillis ætas, ut paulatim ſuboleſcat: hoc enim ſonat ἐκτρέφειν. In diſciplina, ἐν παιδείᾳ, quæ proprie eſt inſtitutio pueritiæ. Παιδεύειν enim Græce à puero deductum eſt, quod ætas illa ſit ad eruditionem compoſitiſſima. Vnde & indocti dicuntur ἀπαίδευτοι, quod ferè quibus ætas puerilis per otium ac luſum effluxit, non perveniant ad veram eruditionem. Παιδεύειν non tam eſt docere, quod Græci dicunt διδάσκειν, quàm cum caſtigatione docere: ne dum proficiunt in literis, degenerent in moribus.

Cate-

Cæterum quod addit νουθεσίᾳ, *hoc eſt admonitione ſive correptione Domini, ſciſcitabitur aliquis: Quæ tandem eſt Domini correptio? Paulus Hebræis ſcribens expedit: Quem diligit Dominus, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Talis ſit ergo patris correptio, charitate temperata, & ex charitate profecta. Apparet hic Paulum de filiis natu grandioribus loqui. Vnde id poteſt conjici? Primum quod totam autoritatem hic defert patribus, matrum non meminit: Deinde quod omnem parentum caſtigationem circunſcribit correptionis cancellis: de cædendo nulla mentio, quum Solomon dicat: Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui autem diligit illum, inſtanter erudit.*

Eſt igitur ætas cui virgæ ſunt utiles: eſt, cui pro virgis ſufficit objurgatio. Phryx, ut ajunt, plagis emendatur. At ingenuus, quem nec metus Dei, nec parentum reverentia, nec pudor, nec conſcientia movet, ne verberibus quidem fiet melior. Illud autem cavendum pa-

tribus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ribus, ne commoti vel cadant vel ob-
urgent. Mulier autem, quoniam im-
otentius commovetur, temperabit
à verberibus, præſertim ſexus maſcu-
ini: marito potius hoc negotium dele-
et. Similiter & Coloſſenſibus ſcribens
Apoſtolus, patrum autoritatem miti-
at: Patres, inquit, nolite ad iracun-
liam provocare filios veſtros, ne pu-
illo animo fiant. Quod Latinus ver-
it, ne puſillo fiant animo, ſignifican-
ius dixit Paulus, μὴ ἀθυμῶσι, id eſt, ne
leſpondeant animum, ſive ne dejiciant
nimum. Sunt enim patres quidam in
bjurgando ſupra modum ſævi, nec ul-
um faciunt obtundendi finem, donec
ictus hujuſmodi conviciis adoleſcens
làm aliquò ſubducat ſeſe, vel in mili-
iam, vel in monaſterium, vel in aliud
liquod præcipitium, ſuo malo parentis
ævitiam ulciſcens. Patris imperium
um perſuaſione conjunctum eſſe de-
et. Adoleſcentes autem plerunque de-
inquunt, vel inſcitia vel incogitan-
ia. Inſcitiæ medetur παιδεία, incogi-
antiæ νουθεσία, cui repugnat ἀθυμία:

Erudi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Eruditio rationibus & exemplis propoſitis, demonſtrat quid expetendum, quid fugiendum: cauſasque reddit, quare ſic expediat ei, qui formatur. Νουθεσία *vox inde dicta eſt, quod revocat in animum, quod per incogitantiam exciderat, ac mentem quæ jam elapſa fuerat, reponit. Nihil proficiebat Demea vociferans: O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. Quanto dexterius lenis ille pater, ubi ruborem & lacrymas excuſſiſſet adoleſcenti, adhibet paternam objurgationem: In qua civitate tandem te arbitrare vivere? virginem vitiaſti, quam tibi jus non erat tangere. Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo. Hac lenitate traxit adoleſcentis animum ad quodvis obſequium. Eſt tamen vitioſa quædam lenitas ac facilitas prava, cujus exemplum habes Heli ſacerdotem, virum pium, ſed qui filios haberet inſigniter impios, quos nihil movebat ſenilis admonitio: Quia Dominus, inquit, decreverat occidere illos. In humanis erratis dandum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

um eſt aliquid humanæ fragilitati, æterum ubi profecit eò malicia, ut nec divis nec ab hominibus abſtineant ijuriam, qui peccat ſi corrigi non poſt, tollendus è medio eſt, ne plus noeat. Brutum qui filios ſecuri percuſit, quod Tarquinii dominationem exulſam reducerent, mirantur pleriq;, audant pauci. In pueris pluribus de cauſis major celeriorque docilitas eſt. rimum quod vacuum habent pectus, eluti tabula complanata, in qua poſs quod velis exarare. Deinde quoniã irantur omnia tenaciſſime retinent, uod impreſſum eſt. Poſtremo adeſt tiam infantibus imitandi dexteritas, rima ingenii ſignificatio. Occupana eſt igitur ætas tenerior, priuſquam moribus aliisque cupiditatibus inciatur, & utendum illius dotibus, uas in hoc addidit Deus, quo facilius d virtutem fingeretur. Quoniam autem ſemper tenent, quod primũ fuerit nfuſum, inſtillanda ſunt optima. De ræcipuis igitur virtutibus colligendæ unt pauca, ſed exquiſita ſententiæ.

Eas

Eas potiſſimum è ſacris voluminibus oportet decerpere, quanquam & in Ethnicorum libris permulta ſunt, homine Chriſtiano non indigna. Rurſus quoniam facile quod vident imitantur, providendum eſt ne quid videant quod imitari turpe ſit. Vbi jam ventum erit ad illud non Pythagoræ bivium, nam ab ipſa ſtatim infantia via virtutis amplectenda eſt, ſed ad compitum, in quo de deligendo vitæ genere deliberatur, cavendum eſt ne parentes filios filiáſve ſuas ad aliquod vitæ genus, ad quod propenſi non ſunt, compellant: præſertim ſi tale ſit, ut ſemel ingreſſo non ſit reditus, quale eſt initiatorum ſacris ac monachorum. Hic varie peccatur à parentibus. Quidam onerati numeroſa ſobole, deſtinant aliquot ſacerdotum & monachorum inſtituto, quoque facilius illaqueent eos, curant ut adhuc impuberes initientur ſacris, aut in monaſterium abdantur. Hypodiaconus reſilire non poteſt: vinctus ille eſt, & ſæpe non cogitat ſe eſſe vinctum, qui tenetur. Quod ſi

metuunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

*metuunt ne ætas adferens judicium,
mutet illorum ſententiam, procurant
Romano Pontifice bullam, ut liceat
nte tempus initiari ſacerdotio. Hi ſic
ogitant : Si facultates dividantur in-
er tam multos, peribit decus noſtræ fa-
miliæ : nunc filius fortaſſis fiet Præpoſi-
us aut Abbas, tum nos cum illo bibe-
mus, nobis non erit gravis. Alii non
am utilitatem ſequuntur, quàm tu-
um. Conſiderantes enim effrenem vi-
am adoleſcentis, metuunt ne turpiter
ccidatur, aut ne quando pœnas det
egibus. Ab hoc metu liberant illos ra-
ura & cuculla. Alii religionis titu-
um prætexunt : Volo, inquiunt, ex
iberis meis aliquot eſſe dicatos Deo,
ut ſint qui orent pro me vitâ defuncto.
táne cæteri dedicati ſunt Diabolo, aut
oli ſacerdotes ac monachi poſſunt ora-
re? Tolerabilius hoc quoque, ſi perſua-
derent : nunc cogunt, negant ſe æquo
animo morituros niſi impetrent quod
imperant. Illud conſultius, ut ſi vide-
rint filium aut filiam propenſam ad ſi-
mile inſtitutum, non ſtatim parentes
applau-*

applaudant, ſed explorent unde conceperint eum affectum, ex ſeſe, an ex inſtinctu alieno. Si ſenſerint eſſe Phariſæos, qui ſui commodi gratia venantur proſelytum, edicant illis ut abſtineant ab alienis liberis. Sin ex ſeſe conceperunt eum affectum, primum obſervent an reliqua illorum vita voto reſpondeat. Si compererint mores undique luxu, voluptatibusque corruptos, ſciant eum affectum ex Deo non proficiſci. Hic quidam connivent etiam ad filiorum nequitiam, dicentes: Expleat ſe ſemel, quo poſtea magis oderit voluptates. O ſtultas voces, ſit homo peſſimus ut ſubito fiat optimus. Quod ſi vita reſpondet propoſito, ne tamen ilico mos geratur illorum animo, ſed, quemadmodum, ad certamen Olympicum juvenili calore properantibus ponuntur ob oculos, quam multa ſint tum facienda tum ferenda, qui velint vincere: ita conveniet his occinere difficultates & incommoda ejus vitæ, ac veri ſacerdotis verique monachi proponenda imago.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ro. *Deinde corporis, & animi habitus conferendus eſt cum eo vitæ genere, quod ambiunt. Quod ſi filius ad ſingula ſobrie ſaneque reſponderit, diuque in eo perſtiterit affectu, bona ſpes eſt illum bono duci ſpiritu, nec parentes perpetuo debent reluctari, ne forte pugnent cum Deo. Nunc complures ſunt, tum viri tum fœminæ, qui ſimul atque per ætatem intellexerint ſe parentum artibus ac vinolentia detruſos in vitæ genus, ad quod nō erant natura compoſiti, Diris devovent illos, tantum abeſt ut pro eis orent. Sic educandi ſunt liberi, ut ſive flectant animum ad ſacros ordines, ſive ad ſtatum conjugalem, puri ad pura veniant. Si juvenis non amore religionis, ſed ut licentius ſcortetur, abhorret à matrimonio, perſuaſione inducendus eſt, ut conſulat animæ: ſin vel natura vel certo judicio abhorret, nō eſt repugnandum. Idem ſentiendum de genere ſtudiorum, deque cæteris vitæ inſtitutis, quæ ſunt innumerabilia. Felicius enim ferè ſuccedit, ad quod natura*

compo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

compoſitus es. Video circulum huius diſputationis ad caput eſſe revolutum. Ab ea cœpimus ætate, quæ paratur fingiturq; matrimonio, & eôdem deduxit nos diſputationis periodus. Hactenus igitur hujus voluminis modus eſto.

Chriſtiani matrimonii inſtitutionis per ERASMUM ROTERODAMUM,

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Jo. Lvdovici Vivis De Coniugii Origine et Utilitate.

ITA viſum eſt autori naturæ, quum venturis ætatibus fundamenta poneret, ut quæ animantia & morbis mortiq; obnoxia condiderat, & numero perpauca, ederent generatione fœtus, unde auctum uniuscujusque genus diutiſſimè propagaretur. ut ex parvis admodum initiis unus atque alter in infinitam penè multitudinem excreſcerent, & ex mortalibus quandam velut immortalitatem aſſequerentur. Sed reliquæ animantes promiſcue ſine ordine, ſine ulla lege, naturæ obſequuntur, & liberis dant operam: illaq; eſt eis velut univerſalis quædam lex, cui omnia animalia ſua ſponte videmus ob-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

temperare. Tametſi in eis ſint, quæ ævum comparata tranſigunt, & connubii ſanctitatem adeò incorruptè conſervant, ut multa hominum millia caſtitatem, charitatem, fidem, rationem conjugii doceri ab illis poſſent. quo in numero ſunt olores, turtures, cornices, columbi. Hominum *a* autem genus, animal ſocietati & communioni vitæ natum, exactioribus cõjugii legibus devinxit. Noluitque ſoluta & effreni libidine vel marem per multas fœminas vagari, vel fœminam multis maribus corpus vulgare. Legitimis nuptiis unum uni alligavit, & viro in manũ fœminam tradidit, non ſolum ad ſufficiendam ſobolem, ſed etiam ad vitæ ſocietatem. Hoc eſt quod in mundi orginibus Moſes prodidit dixiſſe Sapientiam illam mundi architectatricem: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium ipſi ſimile. b* Quantæ hinc, & quàm neceſſariæ utilitates? Primũ,

a Conjugii origo. *b* Conjugii utilitates.

ut

ut agrorum finibus jam occupatis, poſſeſſis,& legum jurisque vi ac poteſtate conceſſis,ac confirmatis,tol-luntur lites,ſedantur controverſiæ: ſic per legitima connubia datis uxoribus,ceſſant virorum inter ſe æmulationes: quas neceſſe eſſet exiſtere, ſi fœminæ eſſent incertæ.Nam alius formam, formæque voluptatem ſeu in medio poſitam expeteret, & omnia cenſeret debere in jus & ditionem virorum fortium concedere, tanquam præmium roboris: alius qui prior delibaſſet, velut præcepta poſſeſſione, acriter reſiſteret, & tanquam pro re ſua depugnaret. Inde æmulationes, odium,rixæ: & ut eſt homo animal, ſi affectibus ſe permittat ſuperbum, ferox, impotens, ultionis avidum, plures rationes ac vias excogitat, tum ad animi libidinem explendam, tum ad perſequendam & vindicandam, quam ipſe injuriam interpretetur, alios ſibi adjungeret, vel coactos metu, vel ſpe aliqua aut beneficio

delinitos, ac illicefactos. Vnde partes primum & factiones, deinde bellum & acies, & ſæva prælia domi ac foris: cujuſmodi veteres memoriæ tradunt propter raptas fœminas contigiſſe, velut Helenam Laçenam Tyndaro & Læda genitam, Lucretiam & Virginiam Romanas. Propter Cavam Juliani filiam, Hiſpanias amiſimus. In Britannia Henricus ſecundus à filio ſuo regno eſt depulſus, quod quum juvenis Philippi Galliæ regis ſororem diu adamaſſet, illique eſſet in Britanniam ad conjugium miſſa, pater forma captus, & amoris impatiens deſtinatæ nurui ſtuprum attulit, filio res in Scotia gerente. Puella in primo congreſſu juveni, quid accidiſſet, patefecit. Is injuria commotus, regnum occupavit, patre expulſo. Prætereo, quæ ſunt apud Plutarchum Chæroneum in libello de Amatoriis narrationibus. Vtinam non tot exemplis abundaret vita, quæ

a Bella propter fœminas.

unuſ-

unuſquiſq; de principibus & privatis hominibus facile poſſet percenſere, quanta mala libidinis contentio invexerit. Hic fuit aditus plerisque evertendis regnis, hic familiis, patrimoniis, magnis denique per gentes omnes atque acerbiſſimis periculis & calamitatibus. Huic tam effreni, tamque latè ſeſe effundenti libidini, repertor connubiorum Deus, & Pater providentiſſimus, miſeratus hominum genus, modum ſtatuit, conjugii legibus non tam charta ſcriptis & conſignatis, quàm in uniuscujuſque pectore inſitis ac impreſſis. In quo quidem conjugio ad gentes ac nationes omnes, non illas tantum quæ ad humanos ritus ac mores ab humanitate & literis ſunt informatæ, verumetiam feras & barbaras, melioris cultus ac educationis expertes, tantum vel benevolentiæ & charitatis, vel pudoris ac reverentiæ indidit, ut amoris impulſu neuter conjugum parem ſuum vel reli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ctum, vel mutuatum velit: aut ubi deeſt amor, in ejus locum pudor ſuccedit. ut nemo ſit tam ab omni humano jure ſenſuque alienus, qui ignoret nefas eſſe, manente connubio alios concubitus quæri, dignamque eam eſſe rem publico odio atque animadverſione. Iam ad ædificandas ac conſtituendas domos, ad tuendam rem totam familiarem, unde civitates conſtruuntur, quanta commoditas venit mulier in mariti domum adjutrix, ſicuti Deus dixit: ipſi ſimilis, certa ſocia, & ad vitæ finem manſura particeps lætorum omnium ac triſtium, futura communis ſobolis mater, tuetur rem familiarem, & curat non ſecus ac ſuam ipſius: imò nullam eſſe aliam putat ſuam, quàm illam. & conſervat eam, quam liberis ſe ſuis relicturam cogitat: quos ipſa non minus habet, quàm ſemetipſam charos. Dici non poteſt quanto onere, qua moleſtia virilis animus levatur, ſublimior quàm pro curis tam humili-

milibus. Sed haud ſcio, an compa-
rari hęc omnia cum liberorum edu-
atione ac cura poſſint. Hos enim
erta conjugia certos faciunt, & ea
e cauſa chariores. charitas autem
fficit, ut tollantur, educentur, for-
menturque ad omne humanitatis
enus, ac virtutis, non ſolum cum
iligentia & cura, verumetiam ſol-
icitudine atque anxietate. Nam re-
iqua animantia, poſtquam enu-
riit ea mater ſua, & ad juſtam quan-
am magnitudinem adoleverunt,
atis ipſa per ſe ab natura ſua inſtru-
ta, & edocta, relicta matre, atque
eternum valere juſſa, ſibi ipſa ſuffi-
iunt, victum quæritant, & unde
orpus vitamque tueantur. Non
lia aliis naturæ ſponte vel meliora,
el pejora. nec parens agnoſcit am-
lius natum, neque hic parentem.
At homini, ut conditor ſuus præ-
tantiſſimam rationem & excellen-
iſſimam vim mentis ſingulari quo-
am beneficio tribuerat, ita ipſe
eccato ſuo & virtutum ſemina cor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

rupit, & lucem illam ingenii obſcuravit. Quod ſi affectuum inſiſtat via, ita in præceps fertur, ut jam penè alieni juris, nempe domini, quem in animum admiſit, illique mancipatus & traditus, immane dictu, quanta ex homine fit belua? quæ nox pectori denſatur? quàm degener ſua origine? Caligo hæc cordis doctrina diſcutitur, atque illuſtratur, & prava animi proclivitas moribus & conſuefactione in melius flectitur. Sed huic tam læſæ ac viciatæ naturæ opus eſt cura, tempore, labore, aſſiduitate: & expectandæ ſunt occaſiones, dum adoleſcat, dum melius monentem intelligat, dum velit auſcultare. Differendus eſt interdum, & diſſimulanda vitia, atque in tempus reſervanda, dum ſine periculo poſſint reſecari. Nec ſemel admonendus, ſed iterum, & ſæpe, & objurgandus, & cædendus: nonnunquam blandiendum, & amarori aliquid admiſcendum mellis. Quis erit tandem finis refingendi & re-

for-

formandi hujus animalis, tam pravi ac deformis, tam ſubinde ad turpitudinem nutu & momento ſuo relabentis? Quis tam inexhauſtos labores, & cum die revertentes, indubia atque incerta prole ſuſciperet? Suſcipit tamen charitate impultrice in iis, quos matrimonii fidem ſecutus, nihil dubitat eſſe ex ſe genitos. Tum & parentum inter ſe amor in filios redundat, augetque adverſus eos charitatem: ſicut odium minuit, atque extinguit. Quemadmodum in fabulis narratur Medæam Colchicam, quum accepiſſet relictam ſe eſſe ab Iaſone Theſſalo, ducta in ſuum locum alia, ea injuria exaſperatam, & acerbo quodam in virum odio inſtinctam, communes liberos contrucidaſſe. Et Domitius Ænobarbus filium Neronem, qui poſtea imperavit, quod ſibi ex Agrippina natus eſſet, abominatus eſt, muliere feroci atque impotenti. Viciſſim quoque charitas erga ſobolem, amorem mutuum conjugum corroborat,

borat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

borat, dum uterque alterum diligit, & quia parem ſuum, & quia eorum quos habet chariſſimos, parentem, à quo videt non ſecus illos diligi, quàm à ſe: ut amor geminus ſit, tum rectus inter ipſos, tum reflexus à liberis. amamus enim eos, qui charos noſtros amant. Ergo patres bene erga certam ſobolem affecti ſuſcipiunt, alunt pro facultatibus, inſtruunt, arcent à vitiis, cohibent & comprimunt affectus, eliciunt rationis & judicii vim, ut ea potiſſimum utatur, cætera huic ceu reginæ pareant. Inſtructos non deſerunt, non abjiciunt, aut ab eis diſcedunt, ut cæteræ animantes: ſed tuentur, cõplectuntur, quibuſcunque poſſunt rebus ornant, fovent, adjuvant. Nec in eis ſubſiſtit ea benevolentia: tranſit ad nurus, generos, affines, propinquos. unde maximæ ſæpe amicitiæ ac conciliationes ſunt natæ, & fundatæ civitates. Deſcendit ad nepotes ac pronepotes, curamque poſteritatis, in ea natura quæ capax &

parti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

particeps immortalitatis æternitatem, quæ poſt ſe futura eſt, intuetur. unde domus & patrimonia & familiæ conſtitutæ, ac generis manſurum nomen, & ceu cujuſdam quaſi gregis nota. Quæ utique ſicut quum ad ocium vel ſuperbiam ſunt parata, aliud nō eſt ejuſmodi familia, quàm flagitiorum & ſcelerum ſeminarium, ut quamdiu ea maneat, nunquam defuturus ſit aliquis vel perditus & nequam, vel ferox & inquietus, atque alienæ libertatis violentus oppreſſor, dum ſolo nomine turgidus, aliis omnibus, quamlibet bonis artibus confiſis, poſtulat antecellere: Sic contrà pulcherrima res eſt, quum eò ſpectat, ut paratam in ea domo minores habeant certam aliquam diſciplinam, artemque vitæ honeſtè & per veram laudem traducendæ. quam artem parentes liberis tradendam curant, ſeu melius veluti per manus cum hæreditate gentis ac nominis tradunt ipſi, optimarum quoque actionum in dome-

ſtico

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ſtico exemplo ad imitationem memoriam. His ex rebus omnibus, quis explicare queat, quantas ſumus commoditates ad degendam vitam divino munere conſecuti? multumque à brutorum conditione ritúq; diſceſſimus: & humanitas ſe ipſa exeruit, ſpecioſiſſimamque oſtendit ordine, legibus, diſciplina, quæ à viciis nos abduceret, & in limine ſiſteret totius virtutis. Data eſt *a* una Eva uni Adam, ſicut una Eccleſia uni Chriſto; quemadmodum Sanctus Apoſtolus interpretatur, maximum illud fuiſſe myſterium, quod ad Chriſtum & Eccleſiam pertineret. Et unum debere unius eſſe, quũ natura ipſa clamat, tum divina lex natura melior, & illius interpres atque explicatrix, ut veriſſima, ita certiſſima nos edocet. primum opificio ipſo corporum, & ratione generandi, quæ ex duorũ complexu corporum perficitur: ſed occultiore myſterio, quod duorum inter ſe

a Vnus vir, unius uxoris.

amor

mor optimus eſt, ſine æmulatione:
luorum vero aut plurium ad unum,
emulatione non caret. Quippe dif-
icile eſt, ut unus æque & amet du-
ɔs, & colat, & ſe amare præ ſe ferat.
Porro ex duobus, qui ſe magis quã
lterum redamari à tertio illo, in
quem amor fertur, exiſtimabit, in-
ſoleſcet tanquam parta in certamine
victoria. qui autem minus, dolore
retur, ceu victus: & invidebit ri-
vali id, quod vel ſolus cuperet poſſi-
dere, vel certe potior eſſe in poſſeſ-
ſione. unde odium, & rixæ, & mole-
ſtiæ in re familiari: quæ vel ferocia
virilis magno aliquo tumultu, &
perturbatione rerum decerneret:
vel animi muliebris impotentia
querelis atq; importunitate, nempe
armis ſuis, augeret ac infeſtaret, pe-
nitusque intolerabilem redderet
vitam, non ſolum ſubinde expoſtu-
lans cum rivale, non aliter quam
cum pellice, ſed etiam cum marito.
Non id expedit quieti, & jucundæ
tranquillitati, quam eſſe in re fami-

liari

liari convenit, ad quam ſe unuſquiſque velut in portum recipit, defeſſus ac defatigatus cura reipublicæ aut privatæ, ſed externæ. Quod ſi domi tam divexetur quies, & omnia ſint odiis perturbata, ubi tandem virilis animus negociis, curiſque, hoc eſt tempeſtatibus jactatus acquieſcet? Profecto in litibus fori, in undis illis & procellis concionum hærere, in peregrinationibus morari malet, quam ſe ad penates & intra domeſticos parietes recipere, ad vitam uſque adeo inſuavem & acerbam. Nam in amicitia quamlibet plurium unuſquiſque unumquenque, vel quiſque alios reſpicit, non omnes unum, vel dominum famuli, ſed quaſi in rep. communione quadam juris. Duos porro aut tres ad unum ſpectare, id vero non amicitia eſt, ſed rivalitas, aut dominium alicujus in multos, quo in genere invidentia ſolet exiſtere, & ſimultates, & odia: quum aliquam in partem magis inclinat favor, à multis

expe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

expetitus. Idcirco naſcente mundo, unam Evam Dominus dedit uni Adam, ſicut modo dicebam. Et quum orbem perditurus eſſet, quos viros juſſit in arcam includi ad inſtaurationem generis humani ſingulis eorum ſingulas uxores attribuit. Sed divina præcepta naturæ vim optime declarant. quæ vis in nobis propter varietatem affectuũ, qui in diverſas nos partes rapiunt, corrupta, cœleſtibus oraculis integritati reſtituitur. In Geneſi Adam velut vaticinans dixit, *futuros duos hominem unum.* Quibus verbis Dominus & Deus noſter addidit: *Itaque perfecto jam conjugio non amplius duo ſunt, ſed homo unus.* ut appareat non trium aut quatuor eſſe aptum conjugium, ſed duorum. Idem quoties de connubio loquitur, maritos aut uxores nunquam nominat, ſemper uxorem ac virum. Et Apoſtolus Paulus in remedium libidinis ſuadet, *ut ſuam unuſquiſque habeat*, nunquam ſuas dicit. verum apertiſſime, quum

Domi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

nus vetat uxorem ulla de cauſſa repudiari, niſi ob adulterium. quod ſi quis ſecus fecerit, & aliam duxerit, hunc pronunciavit mœchum aperte: & uxorum multitudinem prohibuit. Cur enim, ſi quis priore viva, alteram duxiſſet, adulter eſſet, ſi multas ſimul habere fas juſque eſſet? Hæc quidem ſunt naturæ leges: quæ utique ſufficerent, ſi malitia noſtra naturam reliquiſſet puram ac integram, & illi ſimilem, quum è manibus artificis ſui egrederetur. Sed ſcelere viciata eſt & ad malitiam pronior facta. infirmitati huic remedia excogitavit inſequens ætas, & ceu clauſtra ſunt effundenti ſe vicio objecta, coercitumque robuſtius indies ad mala ſeculum. Nam adoleſcente mundo primis illis humani generis incrementis, partim quum caſas adhuc & ſpeluncas avorum ruditas incoleret, partim jam extructis domibus, & urbibus conſtitutis, à primo vir & uxor domum tenebant: nati ſunt liberi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

erga quos incredibilis flagrat pa-
entum charitas, naturæ facibus ac-
enſa. hi adulti uxores ſibi aſcive-
unt, ad propagandum genus, & li-
eri ſuccreverunt: per liberos tran-
it patrum in nurus, & generos, hinc
c in nepotes amor: omneſque illa
nguinis charitate connexi ac con-
uncti, intra eoſdē parietes reman-
erunt, participes ejuſdem foci & la-
s, amore complectente univerſa,
t omnia communia reddente, ſeu
num verius. Serpſit longius pro-
inquitas, atque affinitas. & quum
m eſſent numero permulti, tamen
eadem re familiari non ſuſtinue-
int abſcedere: tum quod illi jam
de à rudi ætate aſſuevisſent, nihil-
ue eſt illa puerili conſuetudine
ulcius: tum quod illic haberent,
uos perinde amarent ut ſemet-
ſos, nec dirimi poſſent, niſi & à ſe-
etipſis viderentur diſtrahi divelli-
ue. alii, tametſi digreſſi, & in alias
uaſi colonias dimiſſi: tamen ad pri-
am illam matricem, & originis do-

mum, ceu in metropolin & antiquam patriam ſubinde revertebant, & familiariter verſabantur. Ergo homines aliqui & ingenio peracuti, ut uſu rerum callidi ac periti viderunt inter adoleſcentiæ fervorem periclitari pudicitiæ bonum, religione aliqua & latis legibus motus in præfervida ætate conſurgentes comprimendum eſſe cenſuerunt. Natura certe matrum, filiarum, denique progenitorum & minorum, ſuarũ nuptias abominata eſt. Quod ſatis declaravit, qui incorrupta adhuc natura, quum uxorem eſſet intuitus dixit, *Ecce nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, propter hanc relinquet homo patrem & matrem.* non relicturus, ſi poſſet ducere. Fratribus ſorores neceſſitas conjunxit, novo etiamnum & infrequenti humano genere. Cœpit paulatim hoc reſpuere humanitas, mundo jam frequenti: vetuere apud pleraſque gentes hominum leges, prohibuit numinum religio, conjun-

ctiſſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

ctiſſimos ſanguine connubiis vin-
iri. Sic illis viſum eſt poſſe fieri, ut
ratres, patrueles, conſobrini, & qui
rctiſſimo tenerentur propinquita-
is jure, minus inter ſe concubitus
xpeterent, quos cogitarent ince-
os nefarioſque eſſe, & ſuperioris
iſſu ac voluntate prohibitos. Nam
ve humana ſpectarent, legibus ve-
ibantur, hoc eſt civium conſenſu,
: patriæ poteſtate: ſive cœleſtia,
ajeſtate numinis. Ita futurum eſſe,
t tuta eſſet intra eoſdem parietes
ivenum propinquorum caſtitas.
'am priſcorum ſeculorum ſimpli-
tati atque innocentiæ, ut ab ali-
ıa re abſtinerent, ſatis erat fieri
on ſolere. Cui populo Romano
t leges aliæ ſuper alias latæ atque
ncitæ, & poſtremæ quæque atro-
ores prioribus, tot minæ tot erro-
s, carcer, carnifex, Gemoniæ, ſe-
res, crux, culeus, & per ſingulos
ticulos acerbiſſimæ mortes, ad ar-
ndum à flagitiis non ſuffecerunt:
rum majoribus ſatis fuerat edi-

 xiſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

xiſſe, *Ne quis velit Quirites.* In tan-
tum cætera invalidi, adverſus mo-
deſtiam & pudorem fortes atque in-
victi ſumus: nihilque animoſius fa-
cimus, quam virtutem contemnere.
Simul quum nullum ſit animans, cui
magis in ſuo genere concordia ac
benevolentia quam homini condu-
cat, & ſit neceſſaria conciliandis
amicitiis, & charitati hominum in-
ter ſe late diffundendæ: proſpectum
eſt, uti præclare M. Tullius, & D. Au-
guſtinus ſcriptis prodiderunt, ut viri
aliunde ſibi uxores quærerent, filiæ
in alienas domos migrarent, magnã
ſecum amoris conciliationem tra-
ducentes, ut iis affinitatis vinculis
multi ſibi oprime cuperent, qui ex
iis viderent conſanguinitates, pro-
pinquitates, gentilitates naſci: om-
nia denique humana & divina jura,
& tanquam nodos ac conjunctio-
nem pietatis. Ita factum eſt, ut cha-
ritas illa, quam parens natura per
totum humanum genus cum ſimi-
litudine ſui ſparſerat, ad paucos ad-
fectuum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

fectuum vicio & ſcelere contracta, rurſum ſe per connubia non modo in unum aut alterum proferret ac diffunderet, verum in domos, in civitates, genteſque, quæ multis ſæpe, nonnunquam uno matrimonio ex acerbiſſimis ſunt diſſenſionibus in dulciſſimam concordiam revocatæ. Sed quatenus liceat aut non liceat in his progredi, quæ ſunt & Romanorum legibus & Pontificum decretis ſancita, non eſt loci hujus diſputare. Dicentur aliquando à nobis, quum ſecundo Chriſto, de repub. commentabimur. Quum vero poſt tantas & in animis hominum tenebras, & in voluntatibus flagitia, & in natura auctam malorum continuatione corruptelam, viſum eſt divino conſilio, opus ſuum inſtaurare: miſit illum eundem filium ſuum, per quem orbem condiderat, ut & eum ad patrem haberemus reconciliatorem tanti diſſidii, ad nos illuſtratorem tenebrarum, & vitæ actionibus exempla. Ille

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

humi abjectum & cœno obrutum humanum genus, velut porrecta manu ad intuendum cœlum, ad luminis uſuram, ad captum divinitatis erexit: & quaſi claſſicum ceciniſſet, ita quotquot cœleſtem illam vocem non repugnantibus animis audierunt, cæteris relictis curis, ac pro nihilo habitis tantæ ſibi ac reliquis parandæ beatitudini ſe accinxerunt. Videbant quicquid mundi artes ac ſapientia pulchrum atque expetendum vel armis peterent, vel opibus oſtentarent, vel philoſophiæ præceptis ſcholiſque loquerentur, ac promitterent, id omne purius ac germanius incredibili compendio offerri, ac pene in manus jam nunc dari. Excitatus eſt incredibilis ſequendi ardor, ut eiſdem veſtigiis, eodem quo dux anteſignanus Chriſtus, perveniret. fervente adhuc ejus cruore, & accendente eorum pectora, quoſcunque attigiſſet, ut ſtupore defigerentur omnes, penes quos erat imperium populorum, & gentium, ſive

ſive reges ac imperatores, & magno-
rum exercituum domini: ſive uſu
rerum & prudentia callidi, ad quo-
rum conſilium ac ſententias de ma-
ximis deque minimis referebatur:
ſive profeſſores ſapientiæ, qui ceu
in faſtigio humanitatis collocati, &
diis proximi, reliquos omnes ſub ſe
deſpectabant, omnia cernebant ab
iſtis magno curſus impetu eſſe ſupe-
rata. Nemo erat, qui non admira-
retur, unde tanta vis, qua tot mil-
lium corda ingenti conſpiratione
idem peterent, idem profiterentur,
idem ſonarent, idem aſſequerentur.
Non illis pecuniæ, non vitæ cura:
non magiſtratus ambiebant, aut
ullam potentiam: domibus, fami-
liis, parentibus, propinquitatibus, li-
beris, ipſis quoque renunciarant
uxoribus, ne quid expeditos, cur-
renteſque moraretur: ne quid im-
pediret certamen, & retardaret vi-
ctoriam de vitiis, & hinc inauditum
illud virtutis præmium. Non erant
de ſarcinis & impedimentis ſolliciti,
qui

qui ex victoria ſe tam immenſa adepturos bona nihil dubitarent. Non vacabat in tanta ævi celeritate, aliis cogitationibus dare operam, ab hac adeo immenſa & ſublimi raptis penitus atque occupatis. Sed habet hoc tamen ardor ille pietatis noſtræ, quod in eum à Chriſto manavit, tanquam ex auguſto quodam fonte, ut tam aliorum ſit ſollicitus, quam ſecurus ſui. prædituſque eſt ingenti prudentia: ſed quo magis incenditur is ardor, hoc magis prudentia foras prominet: & oblita ſui, aliis proſpicit, ſi quid modo eſſe poteſt in tam effuſa & flagranti charitate alienum. Sed certe ſe in tuto collocavit, & fiduciæ plenus exclamat, *Quis nos ſejunget à charitate Dei?* Ergo pro aliis jam laborat, non pro ſe. vivit ipſe, jam non ipſe, vivit autem in eo Chriſtus. Itaque viventis in ſe Chriſti juſſa exequitur, voluntati paret, ut illis quacunque poſſit bene conſulat, quibus optime conſultum eſſe vult

Chri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Chriſtus: nempe gregi ſuo, pro quo nihil cunctatus eſt vitam impendere. Quocirca, quum magiſtri illi tam pii cœtus & cooperatores Chriſti recordarentur, quod ipſe idem Dominus de uxoribus rogatus dixiſſet, *Eſſe qui ſeſe ob regnum cœlorum exſecuiſſent, ſed non omnes id poſſe præſtare*, tantum eos, quibus eſſet munere à cœleſti patre conceſſum, ne quis inconſulto ſequendi ardore, dum id captat quod ipſi divino beneficio non eſſet tributum, in plagas illas Sathanæ improvidus caderet, quas ille plures occultioreſque circa pedes eorum tendit, qui magno gradu ad perfectionem pulcherrimorum operum vadunt: monet atque hortatur Paulus, cautius ingredi, ac agere. & ubi plurimum latere periculi cernunt, ibi adhibent remedia præſentiſſima: eam potiſſimum partem muniunt, quam validiſſimis intelligunt machinis ab hoſte peti. Ille idem Paulus, magnus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

gnus ordinum ductator, qui exemplo ſui omnes provocat, ut univerſis pro quiſquiliis habitis, Chriſtum nudum nudi ipſi, & crucifixum crucifixi ſequamur: conſulit tamen, *ſatius eſſe ad conjugium deſcendere, quam in incendium decidere.* Scilicet ne quis alienam pacem quietemque per injuriam & periculum conturbet, neve ſeſe ſpurcis cogitationibus & actibus contaminet, ſatius eſt uxorem accipere, quam uri. Ergo quemadmodum herba, vel radix, vel legumen aliquod aliis cibus eſt, & quotidianum obſonium, aliis medicinæ loco exhibetur: Ita conjugium, quod à principio naturæ fuerat, & procreandæ ſoboli à Deo repertum, incontinentibus & libidinis indomitæ pro remedio eſt tanti morbi. Sit igitur nobis hoc poſitum, *Conjugium eſſe unius viri & unius fœminæ, ad convictus communionemque vitæ totius legitimam conjunctionem.*

F I N I S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 9 [3]